

Η ΕΕ

Που Επιθυμούμε

Απόψεις από όσους βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό για τη μελλοντική ανάπτυξη της ΕΕ

Επιμέλεια:

Fintan Farrell, Διευθυντής του EAPN

Michaela Moser, EAPN Αυστρία

Alida Smeekes, EAPN Ολλανδία

Η παρούσα δημοσίευση χωρίζεται σε τρία μέρη:

•

Μία επισκόπηση της πραγματικότητας της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης πολιτικών της ΕΕ κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

•

Δοκίμια για βασικά θέματα που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν προκειμένου να επιτύχουμε το είδος της ΕΕ όπου όλοι οι άνθρωποι έχουν πρόσβαση σε όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων.

•

Πορτρέτα ατόμων που ζουν σε Κράτη Μέλη της ΕΕ και βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό.

Ευχαριστίες:

Το παρόν δημιουργήθηκε και δημοσιεύθηκε με οικονομική στήριξη από την Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η απόψεις που κατατίθενται στην παρούσα δημοσίευση είναι των συγγραφέων και δεν είναι απαραίτητως κοινές με του EAPN ή της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το παρόν έχει δημοσιευθεί στην Αγγλική και Γαλλική γλώσσα.

Συμβουλευτείτε τον ιστοχώρο του EAPN για εκδόσεις σε άλλες γλώσσες στη διεύθυνση www.eapn.org.

Η εξουσιοδοτημένη αναπαραγωγή του παρόντος για μη εμπορικούς σκοπούς υπόκειται στην αναγνώριση της πηγής.

EAPN, Οκτώβριος 2005

ISBN: 2-930252-35-9

Η ΕΕ

Που Επιθυμούμε

Απόψεις από όσους βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό για τη μελλοντική ανάπτυξη της ΕΕ

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος

Γενική Εισαγωγή

Μέρος Α: Γενική Επισκόπηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ

Κεφάλαιο 1: Η ανάπτυξη και το τρέχον περιεχόμενο για τις πολιτικές της ΕΕ κατά της φτώχειας και της ενσωμάτωσης

Brian Harvey

Κεφάλαιο 2: Επιλεγμένα στατιστικά στοιχεία για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στην ΕΕ

Vincent Forest

Κεφάλαιο 3:

Που οδεύει η φτώχεια; Αβεβαιότητες των μέτρων κατά της φτώχειας – προκλήσεις του ‘μεταμοντερνισμού’

Zsuzsa Ferge

Μέρος Β: Δοκίμια και Πορτρέτα

Τονίζοντας βασικούς τομείς που πρέπει απαραιτήτως να αντιμετωπιστούν για να επιτύχουμε την ΕΕ που επιθυμούμε

Κεφάλαιο 4: Μία καλή ζωή για όλους *Michaela Moser*

- Πορτρέτο 1: Μία ειδική ανάλυση κόστους/ωφέλειας

- Πορτρέτο 2: Μία ιστορία από τη Νάπολη

Κεφάλαιο 5: Συμμετοχή Ατόμων που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό

Ludo Horemans

- Πορτρέτο 3: Προσεγγίζοντας άλλα άτομα

- Πορτρέτο 4: Ένα άστεγο άτομο που έγινε εργαζόμενος σε ΜΚΟ

Κεφάλαιο 6: Αντιμετωπίζοντας την αλληλεπίδραση Διακρίσεων και Φτώχειας

José Manuel Fresno

- Πορτρέτο 5: Τα εμπόδια στην απασχόληση

Κεφάλαιο 7: Κατανοώντας τις σχέσεις μεταξύ Γήρανσης και Φτώχειας και Κοινωνικού Αποκλεισμού

Edward Thorpe

- Πορτρέτο 6: Έλλειψη χρημάτων αλλά πλούσια ζωή

Πορτρέτο 8: Κοινωνικές Υπηρεσίες προσανατολισμένες στην κοινωνική πρόνοια στην ΕΕ

Anita Morehard

- Πορτρέτο 7: Μητέρα και παιδιά στο περιθώριο της κοινωνίας

Κεφάλαιο 9: Παγκοσμιοποίηση και ο αντίκτυπός της στα συστήματα πρόνοιας – από προοπτική κατά της φτώχειας

Μαρία Μαρινάκου

- Πορτρέτο 8: Πορεία μετ' εμποδίων προς την ενσωμάτωση

Βιβλιογραφία

Σημειώσεις για τους Εκδότες και Συντελεστές

Πρόλογος

Η αποδοτικότητα θα πρέπει να εξισορροπηθεί με το ζήτημα της δικαιοσύνης

Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης έχει αποτελέσει μία από τις πιο επιτυχημένες εμπειρίες στην εξάλειψη του πολέμου και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τους λαούς της – συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Σε αυτή την κρίσιμη στιγμή, η ΕΕ αντιμετωπίζει την πρόκληση διατήρησης του δυναμικού της ρόλου στη βελτίωση της ζωής των κατοίκων της και στην παροχή καθοδήγησης και μιας δυναμικής συνεισφοράς στην ευημερία του υπόλοιπου κόσμου.

Μία από τις πιο κρίσιμες εργασίες που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα είναι να πείσει τους πολίτες και κατοίκους της ότι συνεργασία μέσω των οργάνων της ΕΕ είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να διατηρηθεί μια Ευρώπη όπου αξίες, όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η κοινωνική δικαιοσύνη και η ισότητα – όπως αναφέρεται στο κεφάλαιο 1 του παρόντος βιβλίου ως «μία καλή ζωή για όλους» - να μπορούν να τηρηθούν πλήρως. Για να λάβουμε ένα τέτοιο αποτέλεσμα απαιτείται από την ΕΕ να δείξει πως μπορεί να διαδραματίσει ένα ρόλο για να διασφαλίσει μία κοινωνικά υπεύθυνη «παγκοσμιοποίηση» όπου η κοινωνική δικαιοσύνη εντός της ΕΕ δεν πραγματοποιείται εις βάρος της φτώχειας και της περιβαλλοντικής καταστροφής στον αποκαλούμενο «αναπτυσσόμενο κόσμο».

Η ‘ΕΕ που Εμείς Επιθυμούμε’ που βασίζεται στην εμπειρία όσων βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό, αποτελεί μία μοναδική συνεισφορά στην πρόσφατη συζήτηση για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανταποκρίνεται στα ιδεώδη που προτείνονται στο παρόν κείμενο και μπορεί να αποτελέσει έναν επίκαιρο και σχετικό τρόπο προώθησης της εμπιστοσύνης στο μέλλον της ΕΕ. Η παρούσα δημοσίευση απαιτεί από την ΕΕ να θέσει το θέμα της δικαιοσύνης στην κοινωνία στο κέντρο των προτεραιοτήτων της, αποδίδοντας στο ζήτημα αυτό εξίσου προσοχή με αυτή που παραχωρεί στο θέμα της αποδοτικότητας στην οικονομία.

Το παρόν βιβλίο περιγράφει τη σύγχρονη πραγματικότητα της μάχης κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ, ενώ παράλληλα απεικονίζει, μέσω προσωπικών ιστοριών, την εμπειρία που κρύβεται πίσω από τη συγκλονιστική πραγματικότητα: ότι τουλάχιστον 68 εκατομμύρια άτομα στα Κράτη Μέλη της ΕΕ βιώνουν φτώχεια. Τα ερωτήματα που εγείρονται από τους συντελεστές δεν περιλαμβάνουν μονάχα ‘πώς να επιτύχουμε την ανταγωνιστικότητα σε μια παγκόσμια οικονομία’, αλλά περισσότερο το ερώτημα ‘τι είδους αναπτυξιακό μοντέλο μπορούμε να επιδιώξουμε που δεν θα βασίζεται στη δημιουργία τεράστιων ανισοτήτων στις κοινωνίες μας’. Υπάρχουν ερωτήματα που στοχεύουν άμεσα στο τι είδους κοινωνία επιθυμούμε να δημιουργήσουμε και να υποστηρίξουμε. Η ανεύρεση απαντήσεων στα ερωτήματα αυτά απαιτεί την ενεργή συμμετοχή των ατόμων που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό, όπως υποδεικνύει το κεφάλαιο περί «συμμετοχής» του παρόντος.

Με μεγάλη μου χαρά συνιστώ το παρόν βιβλίο σε όσους ενδιαφέρονται για τη μελλοντική ανάπτυξη της ΕΕ. Ευελπιστώ ότι θα παρέχει έμπνευση για περαιτέρω στοχασμό και συζήτηση και ότι θα λάβει την προσοχή που δικαίως του αξίζει. Εύχομαι πραγματικά να συμβάλει, όπως υποδεικνύει ο τίτλος του, στην ανάπτυξη της «ΕΕ που Εμείς Επιθυμούμε».

Γενική Εισαγωγή

Η 'ΕΕ που Επιθυμούμε' αποτελεί το τρίτο βιβλίο του Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά της Φτώχειας (EAPN) και στόχο του έχει να συμβάλει στη συζήτηση και τις πολιτικές που απαιτούνται για την εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ. Το βιβλίο 'Καταπολεμώντας τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό: Μια νέα ορμή στην Ευρωπαϊκή Ένωση;' (2000) ήταν το πρώτο που εξέδωσε το EAPN. Εξέταζε την τάση ανάπτυξης συγκεκριμένων εθνικών πολιτικών για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε ορισμένα Κράτη Μέλη της ΕΕ. Το βιβλίο αυτό εξέταζε το ερώτημα πώς αυτές οι αναδυόμενες εθνικές πολιτικές σχετίζονταν με την προτεινόμενη Κοινοτική δράση στο χώρο βάσει του νέου άρθρου 137 της Συνθήκης του Άμστερνταμ. Το δεύτερο βιβλίο του EAPN με τίτλο 'Δημιουργώντας έναν αποφασιστικό αντίκτυπο στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό;' (2002) ήταν μία αναφορά προόδου σχετικά με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την κοινωνική ενσωμάτωση. Αυτή η στρατηγική ενσωμάτωσης της ΕΕ προέκυψε από το Συμβούλιο της Λισαβόνας του 2000 και πολλά από τα χαρακτηριστικά της στρατηγικής ήταν σύμφωνα με τις προτάσεις που περιείχε το πρώτο βιβλίο του EAPN.

Το βιβλίο 'Η ΕΕ που Επιθυμούμε' έχει διαφορετικό σκοπό από τις προηγούμενες δύο δημοσιεύσεις. Το βιβλίο εμφανίζεται σε συγκεκριμένο σημείο στην ιστορία της ανάπτυξης της ΕΕ. Δύο εξέχουσες απόψεις κυριαρχούν την περίοδο αυτή · πρώτον, η διεύρυνση της ΕΕ και δεύτερον, οι συζητήσεις γύρω από την επικύρωση της Συνταγματικής Συνθήκης για την ΕΕ. Τα γεγονότα αυτά δημιουργούν μία περίοδο για στοχασμό και συζήτηση σχετικά με το ρόλο της ΕΕ στο πλαίσιο ενός κόσμου που επηρεάζεται ολοένα και περισσότερο από την παγκοσμιοποίηση. Η παρούσα δημοσίευση έχει ως στόχο να συμβάλει στις σκέψεις και τις συζητήσεις αυτές, από την προοπτική των ατόμων που συμμετέχουν ενεργά στη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ενώ οι συγγραφείς των κεφαλαίων σχετίζονται άμεσα με το έργο του EAPN, το περιεχόμενο των άρθρων τους δεν αντικατοπτρίζει απαραίτητα τις κοινές απόψεις του EAPN. Η δημοσίευση αποσκοπεί στο να εγείρει συζητήσεις εντός των μελών του EAPN, καθώς και να αγγίξει και να δημιουργήσει συζήτηση εντός της ευρύτερης κοινωνίας.

Η παρούσα δημοσίευση χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος επιδιώκει να δώσει μία γενική επισκόπηση της ανάπτυξης των πολιτικών της ΕΕ κατά της φτώχειας και της κοινωνικής ένταξης και να παρουσιάσει στατιστικά στοιχεία που παρουσιάζουν την έκταση του προβλήματος της φτώχειας εντός ενός τόσο πλούσιου τμήματος του πλανήτη, όπως η ΕΕ. Το πρώτο μέρος παρέχει επίσης μία απεικόνιση των «στατιστικών στοιχείων σχετικά με τη φτώχεια» που τονίζει τη σπουδαιότητα των ατόμων που αναλαμβάνουν να κάνουν τις αναλύσεις των στατιστικών στοιχείων.

Το δεύτερο μέρος έχει δύο πτυχές. Περιλαμβάνει μία σειρά δοκιμών που παρέχουν αποδείξεις ότι υπάρχει μία δραματική πολιτική αποτυχία όσον αφορά την αποτελεσματική καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού εντός και εκτός της ΕΕ. Τα δοκίμια αυτά εξετάζουν τα κύρια αίτια της αποτυχίας αυτής και δημιουργούν ζήτηση για μία πολιτική ηγεσία που θα αφουγκράζεται τις καθημερινές προσδοκίες των πολιτών και κατοίκων των Κρατών Μελών της ΕΕ. Τα δοκίμια αυτά

αναγνωρίζουν ότι ορισμένα Κράτη Μέλη είναι πιο αποτελεσματικά από άλλα στον τομέα αυτό και τονίζουν προτάσεις, υπάρχουσες και νέες, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να μεταμορφώσουν τη σύγχρονη πραγματικότητα.

Η δεύτερη πτυχή του δευτέρου μέρους περιλαμβάνει μια σειρά από πορτρέτα ατόμων που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Τα πορτρέτα παρουσιάζουν μια ματιά μερικών πραγματικοτήτων από τα 68 εκατομμύρια άτομα που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό, σύμφωνα με τις στατιστικές. Στα πορτρέτα μερικές φορές χρησιμοποιούνται τα πραγματικά ονόματα των ατόμων, άλλες φορές παραλείπονται, ωστόσο αποτελούν καταστάσεις πραγματικής ζωής. Τα πορτρέτα απεικονίζουν τη ζημιά που έχουν υποστεί άτομα λόγω της αποτυχίας να οργανώσουμε την κοινωνία μας έτσι ώστε να έχουν όλοι πρόσβαση στα θεμελιώδη δικαιώματά τους, καθώς και δείχνουν τρόπους με τους οποίους άτομα που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό μπορούν να ξεπεράσουν σημαντικά εμπόδια και να συμβάλλουν στη δημιουργία της ΕΕ που επιθυμούμε.

Μέρος Πρώτο

Γενική Επισκόπηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην ΕΕ

Η Ανάπτυξη και το Τρέχον Πλαίσιο για τις Πολιτικές της ΕΕ κατά της Φτώχειας και της Ενσωμάτωσης

Brian Harvey

Προγράμματα φτώχειας της ΕΕ

Η μάχη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά της φτώχειας έχει περάσει από πολλά διακριτά στάδια, τα οποία καταγράφονται στο παρόν εν συντομία. Το 1975 γνώρισε την εκκίνηση της δράσης της ΕΕ κατά της φτώχειας με το πρώτο πρόγραμμα κατά της φτώχειας (1975-1980). Επρόκειτο για ένα πειραματικό, εκπαιδευτικό στάδιο, με μικρά προγράμματα, έρευνες και διερευνήσεις που χρηματοδοτήθηκαν στα εννέα Κράτη Μέλη εκείνης της περιόδου. Αυτό οδήγησε σε μια αναφορά, η οποία συνόψιζε τις γνώσεις μας για τη φτώχεια στην Ευρώπη εκείνη την εποχή: τη σχετική έκταση της φτώχειας στα διάφορα Κράτη Μέλη, την αναγνώριση εκείνων των χωρών όπου το πρόβλημα ήταν περισσότερο και λιγότερο έντονο, τις ομάδες που επηρέαζε περισσότερο, τις πολιτικές αντιμετώπισης των διάφορων κρατών μελών και τους κύριους παίκτες που συμμετείχαν, εστιάζοντας στο ρόλο των εθελοντικών και κοινοτικών οργανισμών ή των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών (ΜΚΟ). Πράγματι, η Κοινή Έκθεση Ενσωμάτωσης (Joint Inclusion Report) του 2004 μπορεί να γίνει αντιληπτή ως μία πιο δομημένη μορφή μιας παράδοσης καταγραφών που χρονολογείται την περίοδο σύνταξης της αναφοράς σηματοδοτώντας το τέλος του πρώτου προγράμματος κατά της φτώχειας, πάνω από 20 χρόνια, το 1981.

Το δεύτερο πρόγραμμα της φτώχειας της ΕΕ (1985-89) σηματοδότησε μία συστηματική προσπάθεια να συλλέξουμε εμπειρίες και να πραγματοποιήσουμε έναν αντίκτυπο στη φτώχεια σε διάφορα διακριτά θέματα, όπως αστική και αγροτική δράση, περιθωριοποιημένες ομάδες, νεαρά άτομα σε κίνδυνο και ανύπαντροι γονείς. Τα έργα που χρηματοδοτήθηκαν με τα θέματα αυτά απαιτούνταν να έχουν διεθνικούς εταίρους, ενώ στην Κολονία της Γερμανίας ιδρύθηκε ένα κέντρο διάχυσης πληροφοριών σχετικά με το πρόγραμμα.

Το πρόγραμμα Φτώχεια 3 (1989-94) σημείωσε περαιτέρω πρόοδο. Το πρόγραμμα απλοποιήθηκε σε ένα επίπεδο με τρία θέματα μόνο: αστικό, αγροτικό και καινοτομία, αλλά έγινε πιο σύνθετο σε άλλο επίπεδο με την εισαγωγή της αρχής της συνεργασίας όπου οι ΜΚΟ απαιτούνταν να συνεργάζονται με κυβερνητικούς φορείς στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της φτώχειας σε αστικά και αγροτικά περιβάλλοντα. Επίσης, μέρος του προγράμματος Φτώχεια 3 ήταν οι αρχές της συμμετοχής και της πολυδιαστατικότητας. Ένα παρατηρητήριο για τη φτώχεια πλαισίωσε το έργο του προγράμματος.

Όταν το πρόγραμμα τελείωσε, είχε ήδη τεθεί η πλατφόρμα για σημαντικές εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή δράση για τη φτώχεια. Είχε ετοιμαστεί το πρόγραμμα Φτώχεια 4 με σκοπό να απομακρυνθεί από τα πρακτικά έργα και να στραφεί σε πρωτοβουλίες για πολιτικές κατά της φτώχειας. Κατά τη διάρκεια του 'καυτού' καλοκαιριού της ευρωπαϊκής προεδρίας του Ντελέρ, πραγματοποιούνταν έντονες συζητήσεις για συντονισμένες δράσεις πολιτικών κατά της φτώχειας, καθώς και για εναρμόνιση των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας για να τεθούν δίχτυα ασφαλείας κατά της φτώχειας σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Οι στόχοι αυτοί κατέληξαν σε οικτρή αποτυχία με το βέτο του Γερμανού Καγκελάριου Κολ για το πρόγραμμα Φτώχεια 4 και την επακόλουθη, επιτυχή νομική δράση από το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία κατά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής λόγω της δράσης που έλαβε κατά της φτώχειας που, όπως είπαν, υπερέβη της εξουσίας της ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο συμφώνησε, ενώ η ΕΕ εξουσιοδοτήθηκε σαφώς να λάβει δράση κατά του κοινωνικού αποκλεισμού με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και η πρόοδος θα μπορούσε πάλι να συνεχιστεί.

Από προγράμματα της ΕΕ κατά της φτώχειας σε μία Στρατηγική Ενσωμάτωσης της ΕΕ

Μετά τον αποκλεισμό του τέταρτου προγράμματος κατά της φτώχειας της ΕΕ και μετά από εξαντλητική άσκηση πολιτικής πίεσης, εισήχθησαν τα άρθρα 136 και 137 στην πλέον γνωστή Συνθήκη του Άμστερνταμ, η οποία έδωσε στην ΕΕ σαφείς δικαιοδοσίες να προωθήσει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών στη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Μετά την εισαγωγή των άρθρων αυτών, δημιουργήθηκε ένας συλλογισμός σχετικά με την ανάπτυξη μιας απάντησης προς τα άρθρα αυτά. Το ΕΑΡΝ ήταν από τους πρώτους που συνέβαλαν στο συλλογισμό αυτό.

Ο συλλογισμός αυτός επέφερε ορισμένα απτά αποτελέσματα όταν στο Συμβούλιο της Λισαβόνας το 2000, οι ηγέτες Κρατών και Κυβερνήσεων όρισαν ένα νέο στρατηγικό στόχο για την επόμενη δεκαετία για την ΕΕ: «να γίνει η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία του κόσμου βασισμένη στις γνώσεις, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη παρέχοντας περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Στο ίδιο συμβούλιο συμφώνησαν επίσης ότι «ο αριθμός των ατόμων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας και βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό στην Ένωση είναι απαράδεκτος» και ότι «θα πρέπει να λάβουμε μέτρα για να προκαλέσουμε έναν αποφασιστικό αντίκτυπο στην εξάλειψη της φτώχειας». Η μέθοδος που θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για να επιτευχθεί αυτός ο στρατηγικός στόχος περιγράφηκε ως Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ).

Η Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ) διαμορφώθηκε βάσει της υπάρχουσας Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση και διαθέτει τα ακόλουθα στοιχεία:

-

Τη διόρθωση κοινών ευρωπαϊκών στόχων ή/και κατευθυντήριων οδηγιών για την επίτευξη των απαιτούμενων σκοπών.

-

Την παγίωση κοινών ευρωπαϊκών δεικτών και μέτρων σύγκρισης, με τους οποίους να μετριέται η πρόοδος.

-

Τη μετάφραση των κοινών στόχων ή/και κατευθυντήριων οδηγιών σε εθνικά προγράμματα ή σχέδια δράσης.

-

Περιοδική παρακολούθηση, εκτίμηση και αξιολόγηση από ομότιμους της υλοποίησης των εθνικών προγραμμάτων ή σχεδίων δράσης ως αμοιβαία διαδικασία εκμάθησης.

Οι Κοινοί Στόχοι για τη Στρατηγική Ενσωμάτωσης της ΕΕ συμφωνήθηκαν στο Συμβούλιο της Νίκαιας το 2000 ως εξής:

-

Διευκόλυνση της συμμετοχής στην απασχόληση και πρόσβαση όλων σε πόρους, δικαιώματα, αγαθά και υπηρεσίες.

-

Αποτροπή του κινδύνου αποκλεισμού.

-

Παροχή βοήθειας στα πιο ευάλωτα άτομα.

-

Κινητοποίηση όλων των σχετικών παικτών.

Μία σειρά από 21 δείκτες, γνωστοί ως οι Δείκτες του Laeken (επειδή συμφωνήθηκαν στο Συμβούλιο του Laeken το 2001) έχουν συμφωνηθεί ως βάση για την παρακολούθηση και αξιολόγηση της προόδου της υλοποίησης της στρατηγικής. Επιπλέον, τα Κράτη Μέλη ενθαρρύνθηκαν να αναπτύξουν δείκτες συγκεκριμένους για κάθε χώρα.

Τα μέσα για την ανάπτυξη της στρατηγικής αυτής σε επίπεδο Κράτους Μέλους αποτέλεσαν η ανάπτυξη και υλοποίηση περιοδικών Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την ενσωμάτωση, τα οποία θα συντάσσονταν χρησιμοποιώντας ένα κοινό πλαίσιο βασισμένο στους συμφωνημένους κοινούς στόχους. Ως μέρος της προκαταρκτικής φάσης προς τη στρατηγική αυτή, τα δέκα νέα Κράτη Μέλη της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των Βουλγαρία και Ρουμανία, συμφώνησαν με τις εκθέσεις της Επιτροπής, γνωστές ως Κοινά Υπομνήματα Ενσωμάτωσης.

Σχετικά με το τέταρτο στοιχείο της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού, εκτίμηση και αξιολόγηση από ομότιμους, υπάρχει μία ετήσια έκθεση που έχει συμφωνηθεί μεταξύ της Επιτροπής και του Συμβουλίου, η οποία στην παρούσα φάση είναι γνωστή ως Κοινή Έκθεση της Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Ενσωμάτωσης (πριν το 2005 ήταν γνωστή ως Κοινή Έκθεση της Κοινωνικής Ενσωμάτωσης). Οι εκθέσεις αυτές περιλαμβάνουν αξιολόγηση της ανάπτυξης και της υλοποίησης της στρατηγικής Ενσωμάτωσης της ΕΕ και ένα πίνακα αποτελεσμάτων που βασίζεται στους δείκτες του Laeken για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Επιπλέον, ένα πλήθος γεγονότων «Αξιολόγησης από Ομότιμους» έχουν

οργανωθεί όπου σχετικοί παίκτες από Κράτη Μέλη και με τη συμμετοχή εκπροσώπων από ΜΚΟ, Τοπικές Αρχές και Κοινωνικούς Εταίρους, εξετάζουν συγκεκριμένες πρακτικές που έχουν προτείνει τα Κράτη Μέλη ως πιθανά παραδείγματα καλής πρακτικής στη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Για την υποστήριξη στοιχείων της στρατηγικής Ενσωμάτωσης της ΕΕ και την ενθάρρυνση της συμμετοχής σχετικών παικτών, η Επιτροπή παρείχε χρηματοδότηση μέσω του Προγράμματος Κοινωνικού Αποκλεισμού.

Ομοίως, αναπτύχθηκαν επίσης Ανοιχτές Μέθοδοι Συντονισμού, αλλά σε μικρότερο βαθμό, στο χώρο των συντάξεων και της πρόσβασης της υγείας και μακροπρόθεσμης περίθαλψης. Η Επιτροπή έχει προτείνει μέσω μιας διαδικασίας βελτιστοποίησης να θέσει αυτές τις διαδικασίες και τη στρατηγική ενσωμάτωσης σε ένα κοινό πλαίσιο με μία συμφωνημένη σειρά κοινών στόχων και ρυθμίσεων.

Ποια μηνύματα έχουν προκύψει από τη Στρατηγική Ενσωμάτωσης της ΕΕ;

Η καίρια μάθηση και τα μαθήματα από την στρατηγική Ενσωμάτωσης της ΕΕ από την άποψη της Επιτροπής και των Κυβερνήσεων των Κρατών Μελών καταγράφονται στην ετήσια Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ενσωμάτωση. Άλλοι σχετικοί παίκτες, καθώς και Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί, προσφέρουν τις παρατηρήσεις τους σε αυτή την αναφορά και οι παρατηρήσεις αυτές μερικές φορές αντικατοπτρίζονται στο περιεχόμενό της.

Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ενσωμάτωση

Η Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ενσωμάτωση διαθέτει ένα σημαντικό σώμα και όγκο ενημερωμένων πληροφοριών. Είναι άκρως αναλυτική και ανατρέχει στα εθνικά σχέδια δράσης κατά θέματα, στόχους και χώρες. Η Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ενσωμάτωση θέτει μία συνεκτική δομή διεξοδικής ανάλυσης 25 Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Ενσωμάτωση. Επιπλέον, η έκθεση του 2005 περιλαμβάνει ένα κεφάλαιο για τις κοινές εργασίες που έχουν γίνει στα Κράτη Μέλη για τις συντάξεις και την ενεργό γήρανση. Η έκθεση αυτή είναι απαραίτητη για όσους ενδιαφέρονται για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στην ΕΕ.

Η Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ενσωμάτωση (2005) χωρίζεται σε δύο κυρίως μέρη. Το πρώτο μέρος παρέχει μια επισκόπηση των βασικών εξελίξεων σχετικά με την κοινωνική ενσωμάτωση, τις συντάξεις και την ενεργό γήρανση, καθώς και εντοπίζει τα βασικά μηνύματα των πολιτικών που προκύπτουν από την εν λόγω επισκόπηση. Το δεύτερο μέρος παρέχει μια ανάλυση για τις δαπάνες και τη χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας, μια επισκόπηση της πιο πρόσφατης σειράς των Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Ενσωμάτωση και μια σειρά που περιλαμβάνει υπόβαθρα χωρών περιγράφοντας τις βασικές προκλήσεις για τις σχετικές χώρες. Επιπλέον, το δεύτερο μέρος παρέχει μία σειρά από σχετικά στατιστικά στοιχεία. Για πιο αναλυτικά στατιστικά στοιχεία, συμβουλευτείτε τα δεδομένα που έχουν δημοσιευθεί στην Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Ενσωμάτωση του 2004. Βασικές πληροφορίες από τα δεδομένα αυτά περιλαμβάνονται στο δεύτερο κεφάλαιο του παρόντος.

Στο τμήμα που καλείται «Βασικές προτεραιότητες των πολιτικών» η έκθεση εντοπίζει επτά βασικές προτεραιότητες πολιτικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι προτεραιότητες είναι οι εξής:

-

Αναπτύξουν περαιτέρω τους κοινούς δείκτες και να βελτιώσουν τις πηγές δεδομένων.

Η Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και Κοινωνική Ενσωμάτωση αποτελεί ένα κεντρικό έγγραφο στην τρέχουσα ευρωπαϊκή βιβλιογραφία για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η έκθεση (ή η συσσώρευση ετήσιων εκθέσεων) είναι πλήρης, ενημερωτική και αναλυτική και εάν ο σκοπός της ΑΜΣ είναι να βελτιωθούν τα πρότυπα, είναι ένα αξιόλογο όργανο για την προώθηση τέτοιων προτύπων. Παρόλο που η έκθεση είναι αναπόφευκτα γραμμένη σε προσεκτική γραφειοκρατική γλώσσα, πολλά από τα σχόλια της περιέχουν αυστηρότητα. Οι ΜΚΟ θα πρέπει να την χρησιμοποιήσουν πολύ προσεκτικά ως βάση για την ανάμειξη τους με τις κυβερνήσεις τους στις πολλαπλές ανεπάρκειες και στην πεζή αδυναμία μερικών εθνικών σχεδίων δράσης για την ενσωμάτωση.

Ποιοι είναι πιθανό να βιώσουν φτώχεια στην ΕΕ;

Η Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Ενσωμάτωση του 2002, που ασχολήθηκε με τα τότε 15 Κράτη Μέλη της ΕΕ, εντόπισε ένα πλήθος περιοδικών κινδύνων ή εμποδίων που σημαίνει ότι ορισμένα μεμονωμένα άτομα, ομάδες και κοινότητες ήταν ευάλωτες προς τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτοί οι κίνδυνοι και τα εμπόδια αναγνωρίζονται ως:

-

Μακρόχρονη εξάρτηση από χαμηλά/ανεπαρκή εισοδήματα

-

Μακρόχρονη ανεργία

-

Χαμηλής ποιότητας απασχόληση ή απουσία εργασίας

-

Χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση και αναλφαβητισμός

-

Ενηλικίωση σε ευάλωτο οικογενειακό περιβάλλον, ειδικά οικογένειες με τρία ή περισσότερα παιδιά ή άγαμοι γονείς

-

Αναπηρία

-

Κακή υγεία

-

Διαβίωση σε περιοχή με πολλαπλά μειονεκτήματα

-

Επισφαλούς στέγαση και έλλειψη στέγης

-

Μετανάστευση, εθνότητα, ρατσισμός και διακρίσεις

Η Έκθεση για την Κοινωνική Ενσωμάτωση στα 10 νέα Κράτη Μέλη (2005) εντόπισε μία παρόμοια σειρά από παράγοντες κινδύνου στα νέα Κράτη Μέλη, τους ακόλουθους:

-

Μακρόχρονη ανεργία

-

Χαμηλές/ξεπερασμένες δεξιότητες

-

Μειονεκτήματα σε εκπαίδευση και κατάρτιση

-

Ενηλικίωση σε φτωχή οικογένεια, ειδικά σε οικογένεια με τρία ή περισσότερα παιδιά ή μονογονική οικογένεια

-

Αναπηρία ή χρόνιο πρόβλημα υγείας ή κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών ή αλκοολισμός

-

Όντας μέλος εθνικής μειονότητας (ειδικά Ρόμα) και αντιμετωπίζοντας διακρίσεις

-

Διαβίωση σε μικρούς, μειονεκτούντες και συχνά γεωγραφικά απομονωμένους οικισμούς, ειδικά σε αγροτικές περιοχές

-

Ενηλικίωση με ιδρυματική φροντίδα

-

Οι αιτούντες άσυλο ή οι παράνομοι μετανάστες

-

Έχοντας εκτεθεί σε ιδιαίτερες κρίσιμες καταστάσεις, όπως φυλάκιση, εγκληματικότητα και βία ή λαθρεμπόριο.

Οι παραπάνω λίστες είναι σε μεγάλο βαθμό παρόμοιες. Μία προσεκτικότερη μελέτη των εκθέσεων υποδηλώνει ότι υπάρχουν διαφορές στην έκταση. Τα άτομα με αναπηρίες στην ΕΕ των 10 δεν είναι τόσο φτωχά όσο στην ΕΕ των 15, αλλά βρίσκονται σε ιδρύματα για περισσότερο καιρό και επομένως είναι αποκλεισμένα (στη Δυτική Ευρώπη, το κίνημα προς την ενσωμάτωση και τη νομοθέτηση βασισμένη σε δικαιώματα ξεκίνησε νωρίτερα). Η ανεργία σε πολλές χώρες της ΕΕ των 10 είναι πολύ χειρότερη: στο 14%, σχεδόν ο διπλάσιος μέσος όρος (8%) της ΕΕ των 15 και κοντά στο 20% της Πολωνίας για παράδειγμα. Ωστόσο, η μεγαλύτερη διαφορά αφορά το λαό Ρόμα. Ο λαός Ρόμα της ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης αποτελεί ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού ορισμένων χωρών, για παράδειγμα 5% με 7% στην

Ουγγαρία και Σλοβακία. Πέρα από αυτό, η κατάστασή τους είναι δύσκολη, ο αποκλεισμός τους εμφανής και η φτώχεια τους υπερβολική. Η παροχή βοήθειας στους Ρόμα είναι πιθανώς η μεγαλύτερη πρόκληση που προκύπτει από τις εκθέσεις ενσωμάτωσης στην ΕΕ των 10 όσον αφορά συγκεκριμένες ομάδες που ζουν στη φτώχεια.

Οι δυνάμεις που κινούν τη φτώχεια είναι κάπως διαφορετικές στις χώρες της ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης. Οι χώρες αυτές εκτός του ότι είναι σε φάση μετάβασης από μία ελεγχόμενη οικονομία σε μία οικονομία της αγοράς, επίσης αντιμετωπίζουν το είδος της βιομηχανικής αναδόμησης που ήταν τόσο οδυνηρή στη δυτική Ευρώπη τη δεκαετία του 1980. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να αυξηθεί το επίπεδο της ανεργίας και το ποσοστό της μακρόχρονης ανεργίας να διπλασιαστεί (8% συγκριτικά με 3% στη Δύση). Οι γυναίκες που ήταν περισσότερο προστατευμένες στο εργατικό δυναμικό κατά τη σοσιαλιστική περίοδο, έχασαν το μερίδιό τους στην απασχόληση σε περίοδο που η συμμετοχή των γυναικών αυξανόταν στη Δύση.

Επίσης, η ανάλυση τονίζει τις διαφορές στις πολιτικές για τη φτώχεια μεταξύ της ΕΕ των 15 και της ΕΕ των 10 (ενώ αναγνωρίζει ότι εντός κάθε ομάδας υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις). Τα ενεργά μέτρα για την αγορά εργασίας που αναπτύχθηκαν στη Δυτική Ευρώπη τη δεκαετία του 1980 είναι ακόμη πολύ καινούργια για τα νέα Κράτη Μέλη. Η κοινωνική οικονομία είναι ελαφρώς αναπτυγμένη σε πολλά Κράτη Μέλη της ΕΕ των 10. Η στέγαση αποτελεί μία βασική πρόκληση των πολιτικών: τα τελευταία δέκα χρόνια στις πρώην κομμουνιστικές χώρες έλαβαν χώρα δραματικές αλλαγές στην ιδιοκτησία κατοικίας, καθώς σχεδόν όλο το απόθεμα της σοσιαλιστικής δημοτικής στέγασης πέρασε σε προσωπική ιδιοκτησία κατοικίας, που σήμερα αγγίζει το 92% σε μερικά από τα νέα Κράτη Μέλη. Σήμερα η κατάσταση μέρους αυτής της στέγασης είναι φτωχή, αλλά το χειρότερο είναι ότι δεν υπάρχει νέα παροχή κοινωνικής στέγασης για χαμηλόμισθες ομάδες, γεγονός που θα προκαλέσει σοβαρά προβλήματα μακροπρόθεσμα. Συνήθως, η στέγαση δεν αποτελούσε αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αλλά η εμπειρία δείχνει ξεκάθαρα πόσο στενός είναι ο δεσμός μεταξύ των πολιτικών για τη στέγαση και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο χώρο των πολιτικών για την υγεία που είναι αρμοδιότητα της Κοινότητας, υπάρχει μία τεράστια πρόκληση φτώχειας, εφόσον τα αποτελέσματα στην υγεία στα νέα Κράτη Μέλη είναι γενικά πολύ χαμηλότερα και επηρεάζουν τους φτωχούς δυσανάλογα. Οι περιοχές αυτές έχουν μείνει πολύ πίσω σχετικά με τους δείκτες του τρόπου ζωής και για να είναι αποτελεσματικές οι υπηρεσίες υγείας κατά της φτώχειας θα πρέπει να βελτιώσουν την κάλυψή τους, να αντιμετωπίσουν τα εμπόδια στην πρόσβαση από μειονεκτούντες ομάδες και να εστιάσουν περισσότερο στην πρόληψη.

Τα Κράτη Μέλη διαθέτουν ένα σαφές πλεονέκτημα σε ένα βασικό τομέα πολιτικής. Σε αντίθεση με τη Δυτική Ευρώπη που το πρόβλημα της εγκατάλειψης του σχολείου σε νεαρή ηλικία είναι μία από τις μεγάλες προκλήσεις της φτώχειας, στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, το ποσοστό εγκατάλειψης του σχολείου σε νεαρή ηλικία είναι χαμηλό. Το ποσοστό ολοκλήρωσης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι πολύ υψηλό. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν προβλήματα φτώχειας που σχετίζονται με την εκπαίδευση στα νέα Κράτη Μέλη, καθώς θα πρέπει να γίνουν πολλά για τη βελτίωση της σχολικής αγωγής για τις ομάδες σε κίνδυνο, τους Ρόμα και τα παιδιά με ειδικές ανάγκες. Επιπλέον, οι προσεγγίσεις της δια βίου μάθησης είναι ελλιπώς ανεπτυγμένες σε πολλά από αυτά τα Κράτη Μέλη.

Κριτική ανάλυση της υλοποίησης της Στρατηγικής Ενσωμάτωσης της ΕΕ

Το ΕΑΡΝ, από το καλοκαίρι του 2003, έχει κάνει τα δικά του σχόλια για τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Ενσωμάτωση και για τη Στρατηγική Ενσωμάτωσης της ΕΕ. Η ανακοίνωσή του που εύστοχα τιτλοφορείται 'Που είναι η πολιτική ενέργεια;', αποτέλεσε ένα κατάλληλο σχολιασμό για τις πολιτικές καταβολές της ΑΜΣ και για την αποτυχία ή άρνηση των Κρατών Μελών να συμφωνήσουν σε κυρίαρχους ευρωπαϊκούς στόχους κατά της φτώχειας. Τα βασικά σημεία του ΕΑΡΝ ήταν:

Ένας από τους πιο ενδιαφέροντες σχολιασμούς για την Κοινή Έκθεση Ενσωμάτωσης έγινε από την Επιτροπή των Περιφερειών. Είναι από τους τελευταίους που θα απέδιδε ένα στοχαστικό κοινωνικό σχολιασμό, αλλά στην προκειμένη περίπτωση η επιτροπή έχει φανεί αντάξια των προσδοκιών αυτών που υποστήριζαν το σχηματισμό της. Η Gilberte Marin-Moskovitz, η σοσιαλίστρια δήμαρχος του Belfort της Γαλλίας ήταν η συντονίστρια.

Η Επιτροπή των Περιφερειών χαρακτήρισε τους στόχους που υιοθέτησαν τα Κράτη Μέλη ως φιλόδοξους, ποσοτικούς, πολυδιάστατους, άρτια σχεδιασμένους ως προς της προοδευτική τους υλοποίηση, λαμβάνοντας υπόψη τις μεγάλες αποκλίσεις στα επίπεδα της σχετικής φτώχειας, τα οποία ποικίλλουν σημαντικά από το ένα κράτος στο άλλο. Ο κοινωνικός αποκλεισμός επηρεάζει όλο και περισσότερο κόσμο. Η Marin-Moskovitz εκφράζει ότι όσοι βιώνουν φτώχεια χρειάζονται πρακτική βοήθεια για να παραμείνουν ολοκληρωμένα μέλη της κοινωνίας. «Επομένως ο κοινωνικός αποκλεισμός θα πρέπει να αποτελέσει συλλογική προτεραιότητα καταπολεμώντας τις καταστρεπτικές συνέπειες της αστάθειας και της περιθωριοποίησης και θα πρέπει να περιλαμβάνει τη μάχη κατά όλων των μορφών διάκρισης (ρατσισμός, φυλετισμός, διακρίσεις κατά ατόμων με αναπηρίες, ομοφοβία, θρησκευτικές και ηλικιακές διακρίσεις)». Δηλώνει ότι «Είναι πραγματικά θλιβερό να παρατηρούμε ότι οι πιο επίμονες μορφές φτώχειας (ανεργία, μονογονικές οικογένειες, ηλικιωμένα άτομα που ζουν μόνα, άτομα με αναπηρίες, ανειδίκευτοι νέοι, πολυμελείς οικογένειες) έχουν επιδεινωθεί».

Αναζητάει εξηγήσεις που υπερβαίνουν τα συμβατικά όρια της κυβερνητικής εξήγησης. Υποστηρίζει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει επιδεινωθεί από την αστάθεια της αγοράς εργασίας, τις μεταθέσεις και τις μαζικές απολύσεις ως αποτέλεσμα των απρόσμενων δομικών αλλαγών που μπορεί να συνδέονται με την παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου και την ύφεση του οικονομικού κύκλου που έχουν επίπτωση σε μεμονωμένα άτομα και κοινωνίες και επιβαρύνουν τη διαδικασία του κοινωνικού αποκλεισμού. Η επιτροπή πιστεύει ότι η στρατηγική κοινωνικής ενσωμάτωσης της Κοινότητας θα πρέπει να λάβει περισσότερο υπόψη το μακροοικονομικό πλαίσιο και τον αντίκτυπο της οικονομικής, χρηματο-οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής στη λειτουργία της κοινωνίας. Το κράτος διαδραματίζει «κινητήριο ρόλο» στις διεργασίες των φορολογικών συστημάτων, στην κοινωνική προστασία, στα εκπαιδευτικά προγράμματα, στη στέγαση και στο δικαίωμα της στέγασης, στη δημόσια υγεία, στην ελευθερία της πληροφόρησης και στις ίσες ευκαιρίες, ως απάντηση στις παγκόσμιες ανάγκες των πολιτών.

Η επιτροπή υποδέχτηκε τις βασικές προτεραιότητες που αναγνώρισε η Κοινή Έκθεση Ενσωμάτωσης, για τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται με λοιπές πολιτικές της ΕΕ, αλλά είναι σημαντικό που η έκθεση δεν δίνει «επαρκή προσοχή» στις πραγματικές προσπάθειες του προϋπολογισμού που απαιτούνται για δράσεις προώθησης του κοινωνικού αποκλεισμού. Η Επιτροπή των Περιφερειών έκανε 17 συστάσεις. Έκανε αρκετές εκκλήσεις για περισσότερη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και των εκπροσώπων των περισσότερων αποκλεισμένων ομάδων. Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα σημεία ήταν τα εθνικά σχέδια να μην «παραφορτωθούν με μέτρα αμιγώς περιφερειακά και προσαρμοστούν στις τοπικές διαδικασίες διοικήσεων πρόνοιας», γεγονός που θα περιέπλεκε και θα εμπόδιζε τη σύγκριση μεταξύ των Κρατών Μελών». Με άλλα λόγια, λιγότερο 'κόψε-ράψε' διαδικασίες και πολιτικές με περισσότερο περιεχόμενο.

Μελλοντικές εξελίξεις της Στρατηγικής Ενσωμάτωσης της ΕΕ

Είναι εμφανές ότι τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Ενσωμάτωση τώρα έχουν αρχίσει να παγιώνονται ως αναπόσπαστο τμήμα της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής. Θα μπορούσαμε να δικαιολογήσουμε μερικά, ωστόσο όχι όλα, τα μειονεκτήματα των Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Ενσωμάτωση της περιόδου 2001-2003 επί τη βάση ότι ήταν η πρώτη άσκηση αυτού του είδους. Τα σχέδια για την περίοδο 2003-2005 έδειξαν ορατή βελτίωση. Κατ' επέκταση είναι ακόμη πιο σημαντικό οι αλλαγές που

προτείνονται τώρα στο όνομα της βελτιστοποίησης να μην σπάσουν ή αναμειχθούν με την ορμή που δημιουργείται γύρω από τη στρατηγική αυτή.

Η βελτιστοποίηση αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό 'συμμάζεμα' του τρόπου με τον οποίο καθορίζονται οι πολιτικές σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η έννοια της βελτιστοποίησης αναδύθηκε σχετικά απρόσμενα, ενώ στις κρίσεις των ΜΚΟ φαίνεται ότι υπάρχει ευρεία αιτιολόγηση για την έλλειψη διαβουλεύσεων. Η εκφορά της στην Επικοινωνία του 2003 από την Επιτροπή ήταν αρκετά επαναλαμβανόμενη. Οι λόγοι που παρουσιάστηκαν για τη βελτιστοποίηση ήταν σύντομοι και λίγοι σε αριθμό. Όροι όπως 'συμφόρηση', 'ανοργάνωτος' και 'πολλαπλασιασμός' χρησιμοποιήθηκαν για να περιγράψουν την υπάρχουσα διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικών, βέβαια χωρίς περαιτέρω ανάλυση.

Σε ένα επίπεδο, η αρχή της βελτιστοποίησης αξίζει έπαινο. Στην πραγματικότητα, προτείνει να συγχρονιστούν, να ενωθούν και να 'συμμαζευτούν' οι ανησυχίες για κοινωνική πολιτική που είναι σήμερα ενσωματωμένες στο άνω στρώμα της ευρωπαϊκής λήψης αποφάσεων. Από την άλλη πλευρά, φαίνεται ότι υπάρχουν πραγματικοί κίνδυνοι ότι η δυναμική φύση των ΕΣΔ για την Ενσωμάτωση και η συγκεκριμένη φύση των απαιτήσεων για τις εθνικές κυβερνήσεις θα χαθούν στο νέο σύστημα. Οι βασικές ανησυχίες που προέκυψαν από την προσέγγιση βελτιστοποίησης περιλαμβάνουν: σε ποιο βαθμό θα καταφέρει η Επιτροπή να πιέσει τις εθνικές κυβερνήσεις να γίνουν συγκεκριμένες και λεπτομερείς σχετικά με την κοινωνική ενσωμάτωση, σε όλες τις μορφές της, στα μελλοντικά ΕΣΔ για την Ενσωμάτωση; Σε ποιο βαθμό θα τεθεί η πολυδιάστατη φύση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε μελλοντικά σχέδια δράσης; Πως θα εκφραστεί η αντιμετώπιση των ακραίων μορφών της φτώχειας (έλλειψη στέγης) και οριζόντιων θεμάτων (όπως τα φύλα) στην αναθεωρημένη στρατηγική; Μέχρι να καταφέρει η Επιτροπή να δώσει απάντηση σε αυτές τις ανησυχίες, οι ισχυρισμοί της για τα οφέλη της βελτιστοποίησης δεν θα είναι πολύ πειστικοί.

Μία επιπλέον πρόκληση για τη μελλοντική ανάπτυξη της Στρατηγικής Ενσωμάτωσης της ΕΕ σχετίζεται με τη θέση της εντός ή σχετικά με την αναθεωρημένη Στρατηγική της Λισαβόνας. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως η Στρατηγική της Λισαβόνας σχετίζεται με την υιοθέτηση στο Συμβούλιο της Λισαβόνας το 2000 από τους ηγέτες Κρατών και Κυβερνήσεων του στρατηγικού στόχου για τη νέα δεκαετία για την ΕΕ: «να γίνει η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία του κόσμου βασισμένη στις γνώσεις, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη παρέχοντας περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Το 2005 πραγματοποιήθηκε μία επισκόπηση κατά την ενδιάμεση περίοδο σχετικά με την πρόοδο προς την επίτευξη αυτού του στρατηγικού στόχου. Ως αποτέλεσμα αυτής της επισκόπησης οι Ηγέτες Κρατών και Κυβερνήσεων αποφάσισαν ότι η Στρατηγική θα πρέπει να εστιάσει εκ νέου στην «ανάπτυξη και σε θέσεις εργασίας». Η απόφαση αυτή, η οποία κατακρίθηκε από κοινωνικούς ΜΚΟ, δημιουργεί αμφιβολίες για την ανάγκη για προσεκτική ισορροπία μεταξύ της οικονομικής προόδου και της κοινωνικής προόδου, που ήταν κεντρική στην αρχική Ημερήσια Διάταξη της Λισαβόνας. Η απόφαση αυτή διακινδυνεύει να αποδώσει λιγότερη παρά περισσότερη πολιτική ενέργεια και ηγεσία στη Στρατηγική Ενσωμάτωσης της ΕΕ. Αυτή η αλλαγή παρουσιάζει μία περαιτέρω πρόκληση στη βελτιστοποίηση των πολιτικών της κοινωνικής προστασίας και της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Μπορεί τελικά η βελτιστοποίηση να προσφέρει ένα βελτιωμένο κοινωνικό πυλώνα ικανό να δημιουργήσει μια ισορροπία με τον οικονομικό πυλώνα;

Ένας τρόπος, με τον οποίο οι πολιτικοί ηγέτες της ΕΕ θα μπορούσαν να ξεπεράσουν τις αμφιβολίες και τους φόβους που σχετίζονται με την αναθεωρημένη Ημερήσια Διάταξη της Λισαβόνας, θα ήταν να συμφωνήσουν σε στόχους σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο παρελθόν, η Επιτροπή πίεσε τις κυβερνήσεις των Κρατών Μελών να υιοθετήσουν παρόμοιους κυρίαρχους στόχους για όλη την Ευρώπη για τη μείωση της φτώχειας. Ένα πλήθος ανακοινώσεων που ετοιμάστηκε από τη γενική διεύθυνση για την απασχόληση και τις κοινωνικές υποθέσεις πρότειναν τέτοιους στόχους, που μερικές φορές χωρίζονται σε επιπλέον στόχους για τη μείωση της παιδικής φτώχειας και εστάλησαν για εξέταση στις συναντήσεις των ηγετών κυβερνήσεων. Τυπικοί στόχοι πρότειναν ότι το ποσοστό που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας θα πρέπει να

μειωθεί κατά το ήμισυ σε όλη την Ευρώπη μέχρι το 2010 (παρόμοιος σκοπός προτάθηκε στη σύνοδο κορυφής στη Βαρκελώνη την άνοιξη του 2002). Μέχρι να φθάσουν αυτές οι προτάσεις στους ηγέτες κυβερνήσεων, οι στόχοι που αφορούν όλη την Ευρώπη πάντοτε εξαφανίζονται από τις τελικές επίσημες ανακοινώσεις. Ενώ οι υπουργοί και οι πρωθυπουργοί πάντοτε συμφωνούν ότι «θα πρέπει να γίνουν περισσότερα» για τη φτώχεια, δεν είναι έτοιμοι να δεσμευτούν σε τέτοιους στόχους. Ποτέ δεν δόθηκε επίσημη εξήγηση γιατί ένας τόσο εμφανώς λογικός σκοπός έχει αποδειχτεί να είναι τόσο ακατόρθωτος. Ορισμένα Κράτη Μέλη μπορεί να δίστασαν στην ιδέα να πραγματοποιήσουν ένα στόχο που είχε τεθεί αλλού, άλλα μπορεί να φοβήθηκαν την πολιτική ντροπή σε περίπτωση που αποτύχουν, ενώ για άλλα Κράτη Μέλη, όπου τα επίπεδα της φτώχειας είναι πολύ υψηλά, ένα τέτοιος στόχος θα απαιτούσε τεράστιες τροποποιήσεις σε εγχώριες οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές. Η μελλοντική συμφωνία σχετικά με τέτοιους στόχους και σοβαρή δράση για την εκπλήρωση των στόχων, καθώς και αντιμετώπιση των φόβων και αμφιβολιών που σχετίζονται με την αναθεωρημένη Ημερήσια Διάταξη της Λισαβόνας, θα μπορούσε επίσης να ικανοποιήσει τις προσδοκίες των πολιτών της ΕΕ, όπως εκφράζεται επανειλημμένα σε ευρωπαϊκές δημοσκοπήσεις, ότι η ΕΕ θα πρέπει να διαδραματίσει ένα μεγαλύτερο ρόλο στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Καταληκτικά σχόλια

Η ΑΜΣ φαίνεται ότι έχει δικαιολογηθεί σε μεγάλο βαθμό. Το 2001 κάθε Κράτος Μέλος της ΕΕ των 15 οργάνωσε και παρουσίασε ΕΣΔ για την Ενσωμάτωση, μία διαδικασία που επαναλήφθηκε το 2003 και μιμήθηκε από τα νεότερα Κράτη Μέλη της ΕΕ που ανέπτυξαν ΕΣΔ για την Ενσωμάτωση το 2004. Κάθε Κράτος Μέλος απαιτούνταν να αναλογιστεί συστηματικά τις ενέργειες που θα λάβει για τη φτώχεια και πώς θα συνδυάσει τους πόρους του με τους στόχους αυτούς. Για πολλά Κράτη Μέλη ήταν η πρώτη φορά που αναλάμβαναν μία τέτοια άσκηση, ειδικά σε τόσο σύνθετο επίπεδο. Βέβαια, τα ΕΣΔ ήταν και είναι ανοιχτά στην κριτική. Πολλά δεν ήταν φιλόδοξα, ήταν περισσότερο ‘κόψε-ράψε’ ήδη υπαρχουσών, αποσπασματικών πολιτικών. Πολλά είχαν έλλειψη από καινοτομία, φαντασία ή νέες ιδέες, παρά την προφανή πρόσκληση προς μία τέτοια προσέγγιση. Ορισμένες χώρες έκαναν ελάχιστες προσπάθειες να «κινητοποιήσουν τους παίκτες» και να εισχωρήσουν σε μία πραγματική διαδικασία δέσμευσης με τη μη κυβερνητική κοινότητα, με συμμετέχοντες και με όσους βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό. Ωστόσο πολλές χώρες αναμείχθηκαν ενεργά στη στρατηγική αυτή.

Οι εκθέσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο που έχουν δημιουργηθεί μέχρι σήμερα χρήζουν σχολιασμών για την κατάσταση της μάχης κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ. Οι εκθέσεις ήταν ακριβείς στις αναλύσεις τους, αμερόληπτες σε πνεύμα, κριτικές σε φύση και εφάρμοζαν το εύρος και το βάθος ανάλυσης που άρμοζε στο θέμα. Σε τελική ανάλυση, η ΕΕ μπορεί να ενεργήσει μόνο εντός του εύρους που της παρέχουν οι συνθήκες και το Συμβούλιο των Υπουργών. Το ερώτημα που πρέπει να θέσουν όσοι ενδιαφέρονται για το θέμα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι εάν: Η διαδικασία ΑΜΣ μπορεί να σημειώσει μεγάλη πρόοδο (ξέρουμε ότι δεν μπορεί), αλλά: Αυτό είναι το καλύτερο που μπορεί να κάνει η Επιτροπή στην παρούσα φάση, ακόμη και με το περιορισμένο πολιτικό και διοικητικό εύρος και ευκαιρίες που διατίθενται; Η απάντηση είναι πιθανόν θετική.

Έτσι φθάνουμε στη δεύτερη σειρά περιορισμών ή ανασταλτικών παραγόντων για μία πιο αποτελεσματική Κοινοτική δράση κατά της φτώχειας. Στο σημείο αυτό, η Gilberte Marin-Moskovitz έχει επιτελέσει μια υπηρεσία για μας και αξίζει να επαναλάβουμε τα λόγια της. Τόνισε, κατά τα λεγόμενά της, την «αστάθεια της αγοράς εργασίας, τις μεταθέσεις και τις μαζικές απολύσεις ως αποτέλεσμα των απρόσμενων δομικών αλλαγών που μπορεί να συνδέονται με την παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου και την ύφεση του οικονομικού κύκλου». Δήλωσε ότι η στρατηγική της κοινωνικής ενσωμάτωσης της Κοινότητας θα πρέπει να λάβει περισσότερο υπόψη το μακροοικονομικό πλαίσιο και τον αντίκτυπο της οικονομικής, χρηματο-οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής στη λειτουργία της κοινωνίας. Το κράτος διαδραματίζει «κινητήριο ρόλο» στις

διεργασίες των φορολογικών συστημάτων, στην κοινωνική προστασία, στα εκπαιδευτικά προγράμματα, στη στέγαση και στο δικαίωμα της στέγασης, στη δημόσια υγεία, στην ελευθερία της πληροφόρησης και στις ίσες ευκαιρίες, ως απάντηση στις παγκόσμιες ανάγκες των πολιτών.

Στην πραγματικότητα, οποιαδήποτε στρατηγική κατά του κοινωνικού αποκλεισμού, οποιαδήποτε διαδικασία για την ΑΜΣ μπορεί να είναι αποτελεσματική μόνο στο βαθμό που τα Κράτη Μέλη θα αντιμετωπίσουν επίσης παρόμοια ευρύτερα θέματα, όπως η παγκοσμιοποίηση, οι αστάθειες της αγοράς εργασίας, το μακροοικονομικό πλαίσιο και την οικονομική, χρηματο-οικονομική και δημοσιονομική πολιτική. Στην προκειμένη περίπτωση, δεν υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι τα Κράτη Μέλη είναι έτοιμα να αντιμετωπίσουν αυτές τις ευρύτερες πραγματικότητες. Η Gilberte Marin-Moskovitz μας υπενθυμίζει ότι η μείωση της φτώχειας θα εξαρτάται τελικά από: τις ενέργειες των εθνικών μοντέλων ανάπτυξης, τις αποφάσεις των υπουργών οικονομικών, τη σχέση μεταξύ φορολογίας και πρόνοιας, το ποσοστό των πόρων που διανέμεται σε κοινωνική πρόνοια και δημόσιες υπηρεσίες και την κεντρικότητα της στέγασης, της εκπαίδευσης και της υγείας. Η Marin-Moskovitz έχει επίσης δίκιο που μας εφιστά την προσοχή στις ίσες ευκαιρίες και την ελευθερία της πληροφόρησης, καθώς διαδραματίζουν καθοδηγητικό ρόλο στη δημιουργία κοινωνιών ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού.

Κεφάλαιο 2

Επιλεγμένα στατιστικά στοιχεία για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στην ΕΕ Vincent Forest

Οι 68 εκατομμύρια φτωχοί της Ευρώπης!

Τα μεγέθη από τη Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat) δείχνουν ένα πολύ ανησυχητικό ποσοστό φτώχειας στη διευρυμένη Ευρώπη. Τα μεγέθη υποδηλώνουν ότι ο αριθμός των ατόμων που βιώνουν φτώχεια (1) είναι περίπου 68 εκατομμύρια: 15% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ! Τα ποσοστά δείχνουν ότι οι άνεργοι επιβαρύνονται από την κατάσταση, καθώς και οι νέοι, οι ηλικιωμένοι, οι πολυμελείς οικογένειες και οι μονογονικές οικογένειες. Ωστόσο, ακόμη και μια δουλειά δεν αποτελεί βέβαιη προφύλαξη από τη φτώχεια, εφόσον τα μεγέθη δείχνουν ότι ενώ εργάζονται τα διπλάσια άτομα, ακόμη ζουν στη φτώχεια συγκριτικά με τους άνεργους που βιώνουν φτώχεια. Για παράδειγμα, ζουν σε οικίες με ένα «σταθμισμένο διαθέσιμο εισόδημα» κάτω του 60% του μέσου σταθμισμένου της χώρας όπου ζουν.

Συνολικά ποσοστά του κινδύνου της φτώχειας

Γράφημα 1 – Ποσοστά φτώχειας των παλαιών 15 Κρατών Μελών, σε %, 1999-2001

Η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα είναι οι «πιο φτωχές χώρες» - ήταν οι μόνες με ποσοστό φτώχειας άνω του 20% τόσο το 1999 όσο και το 2001. Τα ποσοστά του κινδύνου φτώχειας στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Ισπανία και Ιταλία είναι ακόμη άνω του μέσου όρου της ΕΕ των 15 (15%). Η Σουηδία έχει το χαμηλότερο ποσοστό (9%), παρά την αύξηση μίας ποσοστιαίας μονάδας.

Γράφημα 2 – Ποσοστά φτώχειας στα Δέκα Νέα Κράτη Μέλη (NKM10), σε %, 2001

Γράφημα 3 – Κατώφλια στα πρότυπα αγοραστικής δύναμης (PPS) για τα νέα Κράτη Μέλη, 2001

Πέρα από τις ακραίες θέσεις στη Δημοκρατία της Τσεχίας (8%) και τη Σλοβακία (21%), τα ποσοστά ποικίλλουν από 10% (Ουγγαρία) σε 18% (Εσθονία).

Κατώφλια στα Πρότυπα Αγοραστικής Δύναμης (ΠΑΔ)

Όπως προαναφέρθηκε, το κατώφλι ‘σε κίνδυνο φτώχειας’ ορίζεται στη βάση του εθνικού μέσου εισοδήματος, επηρεαζόμενο λιγότερο από ιδιαίτερα χαμηλά ή υψηλά εισοδήματα από το μέσο εισόδημα. Αυτό σημαίνει ότι προσοχή τίθεται στο σχετικό και όχι στον απόλυτο κίνδυνο της φτώχειας. Αυτός ο κίνδυνος συνδέεται με το επίπεδο ευημερίας της κάθε χώρας.

Για να δείξουμε τη σχετική διάσταση αυτού του κατωφλιού, ειδικά στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ, το Γράφημα 3 δείχνει τη νομισματική αξία σε ΠΑΔ (2) για το νοικοκυριό ενός ατόμου για κάθε νέο Κράτος Μέλος, καθώς και για τα ΝΚΜ10 και την ΕΕ15.

Για όλα τα νέα Κράτη Μέλη, η διαφορά μεταξύ του εθνικού κατωφλιού και αυτού της ΕΕ15 – σε ΠΑΔ – είναι αρκετά μεγάλη και κυμαίνεται από 25% περίπου στη Λετονία του μέσου όρου της ΕΕ15 έως 80% στην Κύπρο.

(Τα Πρότυπα Αγοραστικής Δύναμης ή ΠΑΔ είναι η κοινή ισοτιμία αναφοράς, με την οποία κάθε μονάδα μπορεί να αγοράσει την ίδια ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών σε όλες τις χώρες σε συγκεκριμένο έτος.)

Το βάθος της φτώχειας

Η επιλογή του 60% του εθνικού μέσου σταθμισμένου εισοδήματος ως το κατώφλι ‘σε κίνδυνο φτώχειας’ είναι καθαρά συμβατικό. Γι’ αυτό είναι σημαντικό να εξετάσουμε εναλλακτικά κατώφλια, ειδικά για να γνωρίζουμε το επίπεδο της ακραίας φτώχειας σε κάθε χώρα.

Γράφημα 4 – Διασκορπισμός γύρω από το κατώφλι της φτώχειας, 2001

Τα νέα Κράτη Μέλη και τα Κράτη Μέλη της ΕΕ των 15 δείχνουν κατά μέσο όρο παρόμοιες επιδόσεις όσον αφορά την έκθεσή τους στον κίνδυνο της φτώχειας. Οι πιθανότητες να είναι σε κίνδυνο φτώχειας κυμαίνονταν από 5% έως 22-23% το 2001 για κατώφλια που είχαν οριστεί στο 40% και 70% του μέσου όρου αντίστοιχα · ενώ ήταν 8-9% εάν χρησιμοποιηθεί το κατώφλι του 50%.

Η επιμονή της φτώχειας

Ευτυχώς το ‘να είναι κανείς φτωχός’ δεν είναι αναπόφευκτη κατάσταση, παρόλο που είναι ανησυχητικό το ποσοστό του κόσμου που ζει στη φτώχεια για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Γράφημα 5 – Τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας το 2001 και σε δύο τουλάχιστον από τα προηγούμενα τρία χρόνια, ΕΕ15, σε %

Δεν διατίθενται ποσοστά για τη Σουηδία.

Ο κίνδυνος φτώχειας κατά μεμονωμένα χαρακτηριστικά

Γράφημα – Τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας κατά ηλικία, φύλο, κατάσταση δραστηριοτήτων και τύπο νοικοκυριού, EU15, σε %, 2001

Στο επίπεδο EE15, σχεδόν το 40% των ανέργων (που αντιστοιχεί σε πέντε εκατομμύρια άτομα) και ένα τέταρτο των «λοιπών οικονομικά ανενεργών» (στην εκπαίδευση, κατάρτιση ή φοίτηση, νοικοκυρές, κλπ.) ζούσαν στη φτώχεια το 2001. Επίσης, είχαν επηρεαστεί οι συνταξιούχοι, ακόμη και ο εργαζόμενος πληθυσμός δεν ήταν ασφαλής, με ποσοστό φτώχειας 7% (που αντιστοιχεί σε 11.4 εκατομμύρια άτομα).

Γράφημα 7 – Κατανομή του ενήλικου πληθυσμού (ηλικίες 16 και άνω) σε κίνδυνο φτώχειας, EE15, σε %, 2001

Στο επίπεδο της EE15, το 26% των φτωχών νοικοκυριών ήταν εργαζόμενοι το 2001, το 11% άνεργοι, το 27% συνταξιούχοι και το 36% «λοιποί οικονομικά ανενεργοί». Μεταξύ τους οι εργαζόμενοι και οι άνεργοι αντιστοιχούν σε περισσότερο από 50% των φτωχών νοικοκυριών. Οι «λοιποί οικονομικά ανενεργοί» (στην εκπαίδευση, κατάρτιση ή φοίτηση, νοικοκυρές, κλπ.) αντιστοιχούν στο 36%, ενώ οι άνεργοι αντιστοιχούν στο 11% των φτωχών νοικοκυριών. Το εύρημα αυτό διαψεύδει την πεποίθηση ότι η φτώχεια είναι κυρίως η μοίρα των ανέργων.

Η ανισότητα της κατανομής εισοδήματος

Οι δείκτες που έχουν παρουσιαστεί μέχρι τώρα εστιάζουν στο 'κάτω' μέρος της κατανομής εισοδήματος. Επίσης παρουσιάζει ενδιαφέρον να εξετάσουμε τη συνολική κατανομή εισοδήματος για να γνωρίσουμε πως οι ευρωπαϊκές κοινωνίες μοιράζονται τον πλούτο που παράγουν. Αυτό μπορεί να περιγραφεί από δύο δείκτες:

•

Η αναλογία S80/S20: Για κάθε χώρα αυτή η αναλογία συγκρίνει το συνολικό εισόδημα που λαμβάνει το ανώτατο μερίδιο του εισοδήματος (20% του πληθυσμού με το υψηλότερο εισόδημα) προς αυτό που λαμβάνει το χαμηλότερο μερίδιο του εισοδήματος (20% με το χαμηλότερο εισόδημα). Όσο πιο υψηλή είναι αυτή η σχέση, τόσο περισσότερη άνιση είναι η κατανομή του εισοδήματος.

•

Ο συντελεστής Gini: Ενώ η προηγούμενη σχέση ανταποκρίνεται μόνο σε αλλαγές σε ανώτερα και κατώτερα μερίδια, ο συντελεστής Gini λαμβάνει υπόψη ολόκληρη την κατανομή εισοδήματος. Εάν υπήρχε τέλεια ισότητα (δηλαδή, κάθε άτομο λαμβάνει το ίδιο εισόδημα), αυτός ο συντελεστής θα ήταν 0%. Θα ήταν 100% εάν ολόκληρο το εθνικό εισόδημα ήταν στα χέρια ενός μόνο ατόμου. Όπως στην περίπτωση της αναλογίας S80/S20, όσο πιο υψηλός είναι ο συντελεστής, τόσο πιο άνιση είναι η κατανομή του εισοδήματος.

Γράφημα 8 – S80/S20 αναλογία κατανομής μερίδιο (20%) του εισοδήματος και ο συντελεστής Gini

Ο μέσος όρος της ΕΕ25 της αναλογίας S80/S20 ήταν 4.4 το 2001, που σημαίνει ότι το πλουσιότερο μερίδιο είχε 4.4 φορές μεγαλύτερο εισόδημα από το φτωχότερο. Οι σχέσεις κυμαίνονται από 3.0 στη Δανία έως 6.5 στη Πορτογαλία. Για το ίδιο έτος αναφοράς, ο συντελεστής Gini ήταν 28 για την ΕΕ25, κυμαινόμενος από 22 στη Δανία και Σλοβενία έως 37 στην Πορτογαλία. Όπως έδειξε το Γράφημα 8, οι βαθμίδες των εθνικών αναλογιών S80/S20 και των εθνικών συντελεστών Gini είναι αρκετά παρόμοιες.

Ο αντίκτυπος των κοινωνικών μεταφορών

Οι (προαναφερθέντες) δείκτες της φτώχειας και της κατανομής εισοδήματος σχετίζονται με τα εισοδήματα μετά από όλες τις κοινωνικές μεταφορές (δηλαδή, παροχές ανεργίας, συντάξεις, οικογενειακά επιδόματα, κλπ.). Είναι καιρός να εξετάσουμε τον αντίκτυπο ανακατανομής αυτών των κοινωνικών μεταφορών στη διαφυγή του κόσμου από την κατάσταση της φτώχειας συγκρίνοντας το πρότυπο ποσοστό φτώχειας και την υποθετική κατάσταση, στην οποία είναι απύσες οι κοινωνικές μεταφορές.

Γράφημα 9 – Ποσοστά ‘σε κίνδυνο φτώχειας’ πριν τις κοινωνικές μεταφορές (συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων) και μετά από κάθε κοινωνική μεταφορά.

Κατά την απουσία κοινωνικών μεταφορών (συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων), ο κίνδυνος της φτώχειας θα είναι σημαντικά υψηλότερος: 39% αντί για 15% για τον πληθυσμό της ΕΕ συνολικά, 44% αντί για 14% για τα νέα Κράτη Μέλη. Να σημειωθεί ότι τα ποσοστά αυτά υπολογίζονται για κάθε χώρα με το εθνικά καθορισμένο κατώφλι του 60%, λαμβάνοντας υπόψη το συνολικό εισόδημα νοικοκυριού, δηλαδή περιλαμβάνοντας όλες τις κοινωνικές μεταφορές.

Για όλα τα Κράτη Μέλη, η επίδραση των κοινωνικών μεταφορών είναι αρκετά ξεκάθαρη: μειώνουν το επίπεδο κινδύνου της φτώχειας σημαντικά και κατ’ επέκταση παίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο στις πολιτικές.

Από που προέρχονται αυτά τα ποσοστά;

Τα ποσοστά για τα ‘παλαιά’ 15 Κράτη Μέλη της ΕΕ προέρχονται από το Πάνελ Νοικοκυριών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ECHP), μία πολυδιάστατη έρευνα νοικοκυριών του Eurostat (βλέπε τον ιστοχώρο του Eurostat: <http://europa.eu.int/comm/eurostat/>) για διάφορα θέματα: εισόδημα, υγεία, εκπαίδευση, στέγαση, μετανάστευση, κοινωνικά, πληθυσμιακά και εργασιακά χαρακτηριστικά, κλπ. Το δείγμα αποτελείται από 60,500 νοικοκυριά που έχουν επιλεγεί τυχαία, σχεδόν 170,000 άτομα. Το ECHP αποτελεί ένα πάνελ που επιχειρεί να πάρει συνέντευξη από τα ίδια άτομα κάθε χρόνο για να παράγει αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με την κοινωνική αλλαγή. Να σημειωθεί ότι το έτος αναφοράς για τα εισοδήματα είναι πάντοτε το έτος που προηγείται της έρευνας. Επομένως, τα περισσότερα ποσοστά αφορούν εισοδήματα του 2000.

Τα ποσοστά για τα δέκα νέα Κράτη Μέλη βασίζονται σε εθνικές πηγές στατιστικών στοιχείων. Λόγω της απουσίας μιας κοινής πηγής δεδομένων για τις χώρες αυτές, οι δείκτες δεν μπορούν να θεωρηθούν ως πλήρως συγκρίσιμοι μεταξύ τους, ούτε με ποσοστά της ΕΕ15. Ωστόσο, το Eurostat πιστεύει ότι παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τη φτώχεια.

Οι 18 δείκτες του Laeken

Οι ακόλουθοι 18 κοινοί στατιστικοί δείκτες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού – που υιοθετήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Laeken στις Βρυξέλλες το Δεκέμβριο του 2001 – στοχεύουν να επιτρέψουν την παρακολούθηση με τρόπο συγκριτικό της προόδου των Κρατών Μελών προς την επίτευξη των στόχων της ΕΕ που έχουν συμφωνηθεί για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Βασικοί δείκτες

1.

Χαμηλό ποσοστό εισοδήματος μετά από μεταφορές με κατώφλι χαμηλού εισοδήματος του 60% του μέσου εισοδήματος (που έχει αναλυθεί βάσει φύλου, ηλικίας, κατάσταση συχνών δραστηριοτήτων, τύπος νοικοκυριού και κατάσταση κατοχής. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα, οι αξίες για τυπικά νοικοκυριά).

2.

Κατανομή του εισοδήματος (αναλογία μεριδίου (20%) εισοδήματος)

3. Επιμονή χαμηλού εισοδήματος

4. Χάσμα μέσου χαμηλού εισοδήματος

5. Περιφερειακή συνοχή

6. Ποσοστό μακροπρόθεσμης ανεργίας

7. Άτομα που ζουν σε οικίες όπου κανένας κάτοικος δεν εργάζεται

8.

Άτομα που εγκαταλείπουν το σχολείο σε νεαρή ηλικία και δεν έχουν προχωρήσει την εκπαίδευση ή κατάρτισή τους

9. Προσδοκώμενη διάρκεια ζωής κατά τη γέννα

10. Κατάσταση υγείας προσωπικής εκτίμησης

Δευτερεύοντες δείκτες

11.

Διασκορπισμός γύρω από το 60% του μέσου κατωφλιού χαμηλού εισοδήματος

12.

Στάσιμο ποσοστό χαμηλού εισοδήματος σε δεδομένη χρονική στιγμή

13. Χαμηλό ποσοστό εισοδήματος πριν τις μεταφορές

14. Κατανομή του εισοδήματος (συντελεστής Gini)

15.

Επιμονή χαμηλού εισοδήματος (βάσει 50% του μέσου εισοδήματος)

16. Μερίδιο μακρόχρονης ανεργίας

17. Ποσοστό υπερβολικά μακρόχρονης ανεργίας

18.

Άτομα με χαμηλές εκπαιδευτικές επιδόσεις

Οι ακριβείς ορισμοί των 18 δεικτών δίδονται στο Παράρτημα της έκθεσης της Επιτροπής της Κοινωνικής Προστασίας: http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/indicator_en.htm

Επίσης, να σημειωθεί ότι, από το Συμβούλιο του Laeken, ορισμένοι δείκτες έχουν αναθεωρηθεί και άλλοι έχουν προστεθεί. Βλέπε το παράρτημα με τα στατιστικά στοιχεία της Κοινής Έκθεσης Ενσωμάτωσης 2003 στη διεύθυνση: http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/joint_rep_en.htm

Αναμένοντας τα αποτελέσματα της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών ('EU-SILC')

Δεν αρκεί να έχουμε ακριβείς δείκτες · θα πρέπει να υπάρχουν επίσης δεδομένα. Εδώ και ορισμένα χρόνια, τα δεδομένα για την ευρωπαϊκή φτώχεια και τον αποκλεισμό έχουν εξαχθεί από το ετήσιο Πάνελ Νοικοκυριών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ECHP), το πρώτο εκ των οποίων πραγματοποιήθηκε με 60,000 νοικοκυριά στην Ευρώπη το 1994. Αλλά τα πιο πρόσφατα δεδομένα ECHP χρονολογούνται πλέον από το 2001. Επίσης, γνήσια συγκρίσιμα δεδομένα είναι ακόμη σχετικά λιγοστά. Για να βελτιωθεί η συλλογή πληροφοριών, η ΕΕ αποφάσισε να προωθήσει τις Κοινοτικές Στατιστικές για το Εισόδημα και τις Συνθήκες Διαβίωσης (EU-SILC). Αυτό το νέο πρόγραμμα πρόκειται να προσφέρει ετήσια δεδομένα από το 2004, παρόλο που μία ομάδα χωρών (Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Ελλάδα, Ιρλανδία και Λουξεμβούργο) έχουν ήδη προωθήσει μία διερευνητική έρευνα από το 2003, ενώ μία άλλη ομάδα (Γερμανία, Ολλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο) ξεκίνησε μόλις το 2005. Επομένως τα πρώτα δεδομένα για τα εισοδήματα, τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό, την απασχόληση και τις συνθήκες διαβίωσης (πρόσβαση σε στέγαση, υγεία, εκπαίδευση, κλπ.) θα είναι διαθέσιμα μόλις το Δεκέμβριο του 2006.

Σχετικά ποσοστά έναντι απόλυτων ποσοστών;

Υπάρχουν δύο βασικοί τρόποι μέτρησης των συνολικών επιπέδων της φτώχειας:

-

Τα 'απόλυτα' μέτρα χρησιμοποιούν ορισμένους δείκτες που δεν αλλάζουν μέσα στο χρόνο. Για παράδειγμα, η ανικανότητα να αγοράσει κανείς ένα ζεστό παλτό ή ένα γέυμα δύο φορές την εβδομάδα.

-

Οι 'σχετικοί' δείκτες, που μετρούν τον αριθμό των ατόμων, των οποίων το εισόδημα είναι χαμηλότερο από ένα συγκεκριμένο ποσοστό του εθνικού εισοδήματος. Η ΕΕ χαρακτηρίζει όσους είναι κάτω από τη γραμμή του 60% (του εθνικού μέσου εισοδήματος) ως «σε κίνδυνο φτώχειας».

Και τα δύο μέτρα ισχύουν, αλλά μας λένε διαφορετικά πράγματα για μια κοινωνία. Τα σχετικά μέτρα μας λένε, σε γενικές γραμμές, πώς είναι χωρισμένη μια κοινωνία και πώς αποκλείονται πολλά άτομα λόγω φτώχειας από την αποτελεσματική συμμετοχή. Τα απόλυτα μέτρα μας λένε περισσότερα για την απόλυτη στέρηση.

Η λίστα των κοινών 'σχετικών' δεικτών για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (οι δείκτες του Laeken) συντάχθηκε αναφερόμενη στην κατάσταση που επικρατούσε στα 'παλαιά' Κράτη Μέλη'. Αλλά από την 1 Μαΐου 2004 και μετά, δέκα νέες χώρες έχουν εισχωρήσει στην ΕΕ. Οι δείκτες αυτοί παραμένουν ένα σχετικό κριτήριο της προόδου προς την καταπολέμηση του αποκλεισμού; Σε αναπτυσσόμενες κοινωνίες, τα σχετικά μέτρα είναι τα πιο σημαντικά, επειδή μας δείχνουν πως η χώρα καταφέρνει να μοιράσει τον πλούτο. Σε χώρες με στατικά ή πτωτικά εισοδήματα, όπως πολλές στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, τα απόλυτα μέτρα χρειάζονται για να δείξουν πόσο αποτελεσματικό είναι ένα 'δίχτυ ασφαλείας' για τους φτωχότερους.

Η έννοια της 'απόλυτης φτώχειας' μαζί με την έννοια της 'σχετικής φτώχειας' λαμβάνει μεγαλύτερη σπουδαιότητα σε μια διευρυμένη Ευρώπη, δεδομένου ότι η γραμμή της σχετικής φτώχειας στα νέα Κράτη Μέλη είναι πολύ πιο χαμηλή από το μέσο όρο της ΕΕ15 (λόγω των πολύ χαμηλότερων διαθέσιμων εισοδημάτων). Στο πλαίσιο αυτό, ένα μέτρο 'σχετικής φτώχειας' θα καθιστούσε δύσκολη τη δημιουργία σχετικών συγκρίσεων.

Κεφάλαιο 3

Που οδεύει η φτώχεια;

Αβεβαιότητες των μέτρων κατά της φτώχειας – προκλήσεις του ‘μετα-μοντερνισμού’

Zsuzsa Ferge

Σύνοψη

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν αποτελέσει πλέον κοινωνικές ανησυχίες στην ΕΕ. Ωστόσο, υπάρχουν αντιφατικά ποσοτικά ευρήματα που υποδηλώνουν ότι το ζήτημα δεν είναι τόσο σοβαρό όσο πιστεύει η ΕΕ, ότι η φτώχεια μπορεί να μην γίνεται αντιληπτή ως μία οδυνηρή, καταστροφική και μακρόχρονη εμπειρία ζωής και ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός απλώς αποτελεί ένα σύνθετο σύνολο κοινωνικών προβλημάτων.

Όσον αφορά τη χρόνια φτώχεια, τα αποτελέσματα μελετών δεν είναι πάντοτε αξιόπιστα. Σε μερικές περιπτώσεις δείχνουν ένα σχετικά υψηλό ποσοστό μόνιμης φτώχειας, ενώ σε άλλες η διαρκούσα φτώχεια είναι σπάνια σε αντίθεση με αυτό που θα περιμέναμε. Οι δείκτες των δεδομένων στέρησης δείχνουν ότι πολλοί είναι στερημένοι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, αλλά η ταυτόχρονη παρουσία διάφορων παραγόντων του αποκλεισμού μπορεί να είναι σπάνια. Αυτές οι αντιφατικότητες θα πρέπει να αναλυθούν περισσότερο σε βάθος.

Οι στρατηγικές και οι ευκαιρίες ελαχιστοποίησης και διαφυγής από τη φτώχεια σε βραχυπρόθεσμη βάση αυξάνονται. Η φύση της φτώχειας φαίνεται να έχει αλλάξει: υπό τις συνθήκες ανάπτυξης των ανέργων (ή των αυξανόμενων ‘φτωχών εργαζομένων’) το μέλλον των μεγάλων κοινωνικών ομάδων γίνεται λιγότερο ασφαλές, πιθανόν πιο σκοτεινό, ενώ μεμονωμένες μοίρες μπορεί να είναι λιγότερο προκαθορισμένες. Το βασικό πρόβλημα μπορεί να μην λυθεί από παράτυπες και μη προστατευμένες δουλειές. Η πραγματικότητα είναι ότι η εμπειρία της φτώχειας ακόμη εμποτίζει και διαστρεβλώνει τις ζωές πολλών ανθρώπων, ειδικά των παιδιών.

Είναι ασταθής η φτώχεια;

Το Πανεπιστήμιο της Κεντρικής Ευρώπης οργάνωσε ένα εργαστήριο στις αρχές του 2002 με τον προκλητικό τίτλο: *The Dynamics of Poverty: Social Omnibus or Underclass-Wagon*¹? (Οι Δυναμικές της Φτώχειας: Κοινωνικό Λεωφορείο ή Άμαξα της Φτωχολογίας;). Το εισαγωγικό κείμενο παρουσιάζει δύο αντιθετικές απόψεις σχετικά με τις δυναμικές της φτώχειας:

...Οι δυναμικές διαδικασίες που ακολουθούν τη φτώχεια σχετίζονται συνήθως με τους μηχανισμούς της κοινωνικής αναπαραγωγής κάτω από τις συνθήκες των οικονομικά καθορισμένων, εγγενών ταξικών ανισοτήτων. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις που περιγράφουν τη φτώχεια ως ‘κοινωνία των δύο τρίτων – του ενός τρίτου’, ‘κατώτατη κοινωνική τάξη’ ή ‘κοινωνικό αποκλεισμό’ δίνουν έμφαση στην ύπαρξη αυστηρών κοινωνικο-οικονομικών διαχωρισμών και συνεχούς στέρησης. ... Αντιθέτως, τα θεωρητικά θεμέλια της ‘κοινωνίας κινδύνου’ ή ‘δια βίου έρευνας’ εστιάζουν στην παροδικότητα και την κινητικότητα των κοινωνικών θέσεων και καταστάσεων που χαρακτηρίζουν ορισμένες ομάδες ή μεμονωμένα άτομα...Επιπλέον, υπάρχουν όλο και περισσότερες αποδείξεις που δείχνουν απρόσμενες έντονες κινήσεις ατόμων ή νοικοκυριών μεταξύ των καταστάσεων της φτώχειας και μη φτώχειας μέσα

στο χρόνο... αυτό τονίζει την παρουσία αποτελεσματικών μηχανισμών που μπορούν να 'σώσουν' άτομα από τη φτώχεια και κατ' επέκταση να μειώσουν τον κίνδυνο της φτώχειας. Τα εμπειρικά αποτελέσματα και τα θεωρητικά συμπεράσματα που βασίζονται σε μακρόχρονη έρευνα – σκόπιμα ή μη – θέτει μια πρόκληση για την 'κλασική' σχολή στην έρευνα της φτώχειας, που υπονοεί ότι η φτώχεια αναπαράγεται.

---

1 – www.ceu.hu/cps/eve/eve_povertydynamics.htm;

Για περισσότερες πληροφορίες για το πρόγραμμα, επισκεφθείτε τη διεύθυνση www.ceu.hu/polsci/Workshop/program2.htm

Η ανακοίνωση αυτή δεν αποτελεί εγχείρημα ανάληψης της παραπάνω πρόκλησης προς την 'κλασική' σχολή. Είναι περισσότερο ένα ερευνητικό σημείωμα που προσπαθεί να θέσει απόψεις παρά μία ολοκληρωμένη εργασία.

Οι έντονες κινήσεις μεταξύ εισοδηματικών ομάδων σαφώς υπάρχουν (Fouarge & Layte, 2003, Jenkins & Rigg, 2001, EPAG Working Papers in general, Spéder, 2000). Η μέτρηση των κινήσεων παρουσιάζει δυσκολίες, τα αποτελέσματα προφανώς δεν είναι πολύ ισχυρά. Οι πρώτες προσπάθειες από Ούγγρους να μετρήσουν τη συνεχόμενη φτώχεια είχαν ως αποτέλεσμα χαμηλά και μερικές φορές ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά. Πιο συγκεκριμένα, η μόνη μελέτη κατά την περίοδο που ακολούθησε τη μετάβαση που έλαβε χώρα μεταξύ του 1992 και 1997 έδειξε σχετικά χαμηλά ποσοστά περιοδικής φτώχειας. Η αναλογία των νοικοκυριών που ήταν φτωχά (κάτω του 50% του μέσου εισοδήματος) τουλάχιστον μία φορά μέσα σε επτά χρόνια ήταν σχεδόν 30%. Το ποσοστό επί τοις εκατό που ήταν φτωχοί για μακρόχρονη περίοδο μειωνόταν δραστικά με την πάροδο των ετών. Μετά από έξι χρόνια, το ποσοστό επί τοις εκατό όσων παρέμειναν φτωχοί μειώθηκε περίπου στο 2% (Πίνακας 1). Μέρος του θέματος είναι ο ορισμός της φτώχειας. Εάν είναι ελαφρώς πιο γενναιόδωρη, η επίμονη φτώχεια αυξάνεται. Ο Spéder (2000) υπολόγισε ημερομηνίες μακρόχρονης φτώχειας βάσει μακρόχρονων δεδομένων μεταξύ του 1992 και 1997 με διαφορετικά κατώφλια. Η σχέση των «επίμονα φτωχών» (τρεις φορές φτωχός σε τρία χρόνια) ήταν 3.1 κάτω του 50% του μέσου όρου και 7.1 κάτω του 60%. Σε μία φτωχή (κι εκείνη την περίοδο εξαθλιωμένη) χώρα, ακόμη και αυτά τα ποσοστά είναι εντυπωσιακά χαμηλά.

Πίνακας 1

Η εμφάνιση της εισοδηματικής φτώχειας στην Ουγγαρία την περίοδο 1992-1997 επί τη βάση των δεδομένων TÁRKI. Κατανομή του πληθυσμού επί τοις εκατό σύμφωνα με την εμφάνιση της φτώχειας (όσοι είχαν κάτω του 50% του μέσου εισοδήματος) σε περίοδο έξι ετών, 1992-1997.

(πίνακας)

Πηγή: Spéder 2002:72

Τα δεδομένα προϋπολογισμού νοικοκυριών από το Κεντρικό Στατιστικό Γραφείο στην Ουγγαρία (στα λίγα χρόνια που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για λόγους πάνελ) έδειξαν παρόμοια δομή. Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει τα αποτελέσματα για την επίμονη φτώχεια σε δύο περιόδους της δεκαετίας του 1990 και η κάθε περίοδος καλύπτει τρία χρόνια. Και στις δύο περιπτώσεις το ποσοστό των φτωχών σε οποιοδήποτε έτος ήταν περίπου ή άνω του 10%, το ποσοστό των «χρόνιων» φτωχών (φτωχοί σε τρία χρόνια) ήταν περίπου 3%.

Πίνακας 2

Η συχνότητα εμφάνισης της φτώχειας σε δύο πάνελ, Κεντρικό Στατιστικό Γραφείο. Το ποσοστό επί τοις εκατό των νοικοκυριών κάτω του 50% του μέσου εισοδήματος.

Πηγή: Havasi 2002, Central Statistics Office Rotational Panel Data of Household Budget Survey

Τα δεδομένα αυτά φαίνεται ότι στηρίζουν τη θεωρία του μειωμένου 'κινδύνου παγίδευσης'. Ωστόσο, πιθανώς να είναι μόνο τα αποτελέσματα μιας μεθοδολογίας επισκόπησης από μία αυθεντική εικόνα της πραγματικότητας. Τα δείγματα των πάνελ πάντοτε παρουσιάζουν δυσκολίες ειδικά στην περίπτωση των φτωχότερων και ευημερούντων, λόγω υψηλών ποσοστών μη απόκρισης, για παράδειγμα. Όμως, σε μία κοινωνία που περνάει ριζικές αλλαγές και αναταραχές οι δυσκολίες πολλαπλασιάζονται. Είναι δύσκολο ή σχεδόν αδύνατο να παρακολουθούμε τον αυξανόμενο αριθμό των άστεγων ή των ασταθών νοικοκυριών που μετακινούνται λόγω ανεύρεσης εργασίας, εμποδίων, ή όσων μετακομίζουν σε καλύτερες οικίες. Επομένως, η θνησιμότητα των πάνελ παρουσιάζει ασυνήθιστες προκλήσεις. Το Κεντρικό Στατιστικό Γραφείο της Ουγγαρίας δεν ανέλυσε κανονικά τα μειονεκτήματα του δείγματος και των μεθόδων του HBS και χρησιμοποίησε τα δεδομένα για σκοπούς που δεν μπορούσε να υπηρετήσει πλήρως. Το δείγμα TARKI θα μπορούσε να είναι μεροληπτικό σε ορισμένο βαθμό. Ενώ οι τεχνικές δυσκολίες μπορεί να μην εξηγούν πλήρως τα ευρήματα που είναι ενστικτωδώς παράξενα και σε αντίθεση με την καθημερινή πρακτική.

Ομοίως, τα δεδομένα για την επίμονη φτώχεια δεν είναι πλήρως αξιόπιστα για άλλες χώρες. Κατά τη διάρκεια αυτής της έρευνας ανακαλύφθηκαν αμφιλεγόμενα δεδομένα για το Ηνωμένο Βασίλειο. Σύμφωνα με την κύρια μελέτη με θέμα *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός στη Βρετανία* (Gordon et al. 2003) «μεταξύ του 1983 και 1990 ο αριθμός των νοικοκυριών που ζούσαν στη φτώχεια αυξήθηκε από 14% σε 21%. Η ισοδύναμη ποσότητα το 1999 ήταν ακόμη υψηλότερη, άνω του 24%. Ωστόσο, ο αριθμός των νοικοκυριών που ορίστηκαν ότι ζουν σε χρόνια, μακροπρόθεσμη φτώχεια έπεσε από 4% σε 2.5%»²

Το ποσοστό των επίμονα φτωχών σε πολλές πρόσφατες δυτικές μελέτες, συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου, είναι εν τω μεταξύ συχνά κοντά στο 10%. Η έκθεση για την κοινωνική κατάσταση για την ΕΕ15 (2002) εξέφρασε ότι «Το 1998 περίπου 18% των πολιτών της ΕΕ ή 68 εκατομμύρια άτομα βρίσκονταν σε κίνδυνο φτώχειας, δηλαδή είχαν ένα σταθμισμένο εισόδημα λιγότερο από 60% του αντίστοιχου εθνικού μέσου εισοδήματος. Περίπου τα μισά άτομα βρίσκονταν στην κατάσταση αυτή για τρία συναπτά χρόνια τουλάχιστον» (EC 2002:11). Η έκθεση του 2003 προσθέτει ότι στις περισσότερες χώρες δεν έχει σημειωθεί σημαντική αλλαγή. Επομένως, το ποσοστό της επίμονης φτώχειας, που είναι το ποσοστό όσων ήταν φτωχοί στα πέντε χρόνια μεταξύ του 1997 και 2001, παρέμεινε στο 9%.

Πίνακας 3

Κατανομή της επίμονης φτώχειας στο 60% της Γραμμής Εισοδήματος σε ορισμένες επιλεγμένες χώρες.

(πίνακας)

Πηγή: Layte and al, 2000 απόσπασμα από τον Πίνακα 6, δεδομένα βασισμένα στη Μελέτη Νοικοκυριών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Επίσης, δεδομένα της έρευνας υποδηλώνουν ότι μεταξύ των φτωχότερων χωρών της ΕΕ15, ειδικά αν είναι σχετικά άνισες και όχι ιδιαίτερα γενναιοδωρες στην εξασφάλιση ενός βασικού κατώτατου ορίου έχουν υψηλότερο ποσοστό επίμονης φτώχειας. 'Το ποσοστό σε μόνιμο κίνδυνο εισοδηματικής φτώχειας

κυμαίνεται από 3% περίπου στη Δανία και 5% στην Ολλανδία μέχρι 14% στην Ελλάδα και 16% στην Πορτογαλία'. Τα αποτελέσματα για τις Σκανδιναβικές χώρες φαίνεται να είναι ενστικτωδώς σωστά: τα χαμηλά ποσοστά είναι αποτέλεσμα αξιόπιστων και μακρόχρονων πολιτικών προσπαθειών (EC 2002: 93).

Εν περιλήψει, η ανεύρεση δεδομένων για την επίμονη φτώχεια δείχνουν ορισμένες ασυνέπειες, τα περισσότερα ευρήματα τείνουν να διαψεύδουν τη θεωρία της 'αστάθειας'. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να αντανakλάται μία ασταθής πραγματικότητα, μία πιθανή άποψη του 'ρευστού μοντερνισμού' ["liquid modernity" (Bauman, 2000)]. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι σε μια πιο πλούσια, πιο παράτολμη και πιο εξατομικευμένη κοινωνία, υπάρχουν ευκαιρίες να διαφύγει κανείς από την κατάσταση της φτώχειας για κάποιο διάστημα χωρίς να μπορεί να απαλλαγθεί πλήρως από την 'κοινωνική μοίρα' των φτωχών. Δυστυχώς, η παραδοσιακή άποψη για την αναπαραγωγή της φτώχειας και των ζημιών που προκαλούνται από την επίμονη φτώχεια φαίνεται ότι επιβεβαιώνεται κατηγορηματικά εκ νέου από νέες αποδείξεις.

Η 'κλασική' κοινωνιολογική προσέγγιση στη φτώχεια υπονοεί ότι η οικογένεια μέσα στην οποία έχει γεννηθεί κανείς επηρεάζει τις ευκαιρίες στη φυσική και κοινωνική ζωή. Οι ευκαιρίες στη φυσική ζωή αναφέρονται στην προσδοκώμενη διάρκεια ζωής και τα χρόνια 'καλής υγείας'. Οι ευκαιρίες στην κοινωνική ζωή αναφέρονται στην κοινωνική θέση που μπορεί να επιτύχει κανείς και την αυτονομία που θα έχει για να επιλέξει 'ελεύθερα' την πορεία ζωής του (Ferge, 1982). Παρά το 'ρευστό μοντερνισμό' οι πιθανότητες να γίνει κανείς φτωχός δεν έχουν γίνει τυχαίες. Οι ακόλουθοι παράγοντες: οικογένεια, οικονομία, πολιτισμός, πρώιμη κοινωνικοποίηση και εκπαίδευση, ακόμη επηρεάζουν σημαντικά το άτομο. Αυτή η παλαιά ιστορία έχει τεκμηριωθεί επιτυχώς στο παρελθόν. Υπάρχουν ακόμη πολλά διαθέσιμα δεδομένα που περιγράφουν τις ευκαιρίες στη φυσική και κοινωνική ζωή στη σύγχρονη Ουγγαρία.

Ενώ το επίπεδο της εκπαίδευσης αυξάνεται σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, οι ανισότητες στις επιδόσεις στο σχολείο – που προκαθορίζουν τις ευκαιρίες στην κοινωνική ζωή – μπορεί να μειώνονται ή να αυξάνονται, ανάλογα με τις κοινωνικές προσπάθειες. Η παρουσία επίμονων κοινωνικών ανισοτήτων σε συνάρτηση με τη συνολική εκπαιδευτική ανάπτυξη φαίνεται να χαρακτηρίζει πολλές χώρες (Shavit-Blossfeld, 1993). Τα τελευταία χρόνια, τα δεδομένα της έρευνας PISA οδήγησαν σε παρόμοια συμπεράσματα για τις ομάδες νεότερης ηλικίας (OECD 2005). Μία εις βάθος ανάλυση των δεδομένων της PISA αποδεικνύουν, για παράδειγμα, ότι η ανισότητα στα σχολικά αποτελέσματα ήταν έντονα επηρεασμένα από την κοινωνική κατάσταση των οικογενειών, ειδικά σε χώρες όπου οι γενικότερες ανισότητες ήταν μεγάλες ή αυξάνονταν και όπου οι αυστηρές 'Πρωσικές' εκπαιδευτικές μέθοδοι ακόμη προβάλλονταν με απειλητικές διαστάσεις. Από το σύνολο 15 χωρών η διαφορά ανάμεσα στα συνολικά αποτελέσματα και τα αποτελέσματα από γονείς χαμηλής κοινωνικής τάξης ήταν μεγαλύτερη στη Δημοκρατία της Τσεχίας, στη Γερμανία, την Αυστρία και την Ουγγαρία (Robert, 2004).

Οι κοινωνικές ευκαιρίες εξαρτώνται επίσης από τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει κανείς αυτόνομες επιλογές για τη ζωή του. Οι αποδείξεις δείχνουν ότι οι επιλογές αυτές, μεταξύ άλλων η επιλογή του εκπαιδευτικής οδού, ακόμη περιορίζονται από κοινωνικές συνθήκες. Το πλήθος των μαθητών που πηγαίνουν στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξάνονται ραγδαία. Ωστόσο, όσοι δεν έκαναν μια καλή αρχή είτε αναγκάζονται να φύγουν ή επιλέγουν τη λάθος σχολή μέσης εκπαίδευσης που δεν οδηγεί ποθενά ή δημιουργεί δυσκολίες στην πρόσβαση της συνεχούς εκπαίδευσης ή στη γενικότερη αγορά.³

Foundation, in Gordon et al., 2000.

<http://www.jrf.org.uk/pressroom/releases/110900.asp>

3 – Εθνικές εκπαιδευτικές στατιστικές που αναλύονται βάσει κοινωνικής προέλευσης ουσιαστικά λείπουν στην Ουγγαρία. Γι' αυτό το λόγο τα αποτελέσματα βασίζονται σε ένα σχετικά μικρό δείγμα.

Πίνακας 4

Η κατανομή των παιδιών σε ηλικία* δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ουγγαρία το 2001 σύμφωνα με τον τύπο σχολείου που παρακολούθησαν από το εκπαιδευτικό επίπεδο της κεφαλής του νοικοκυριού (%).

*Εξαιρουμένων όσων παρακολουθούν ακόμη δημοτικό σχολείο - ** Εύκολη πρόσβαση σε ανώτερη εκπαίδευση - *** Η πρόσβαση σε ανώτερη εκπαίδευση είναι δύσκολη.

Πηγή: ILO-PSS, Dögei et al, 2002

Ο αντίκτυπος της επίμονης φτώχειας είναι ιδιαίτερα εμφανής στην περίπτωση των ευκαιριών στη φυσική ζωή. Μέσα από μία τεράστια και αυξανόμενη συλλογή δεδομένων που παρουσιάζονται στο παρόν είναι οι πρόσφατες πληροφορίες από Ουγγαρία για τις κοινωνικές ανισότητες όπως εκφράζονται σε δεδομένα για την προσδοκώμενη διάρκεια ζωής, ένα σημαντικό στοιχείο των ευκαιριών στη φυσική ζωή. Τα συνολικά δεδομένα για τη θνησιμότητα της χώρας βελτιώνονται από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, αλλά οι κοινωνικές ανισότητες παραμένουν σημαντικές και – αυτό που ενδεχομένως να έχει περισσότερη σημασία – είναι οι αυξανόμενες κοινωνικές ανισότητες.

Πίνακας 5

Η προσδοκώμενη διάρκεια ζωής και η προσδοκώμενη διάρκεια ζωής χωρίς αναπηρίες για άντρες και γυναίκες άνω των 25 ετών σύμφωνα με το εκπαιδευτικό επίπεδο στην Ουγγαρία το 2001.

Οι τάσεις που οδηγούν στην κατάσταση το 2001 είναι πολύ δυσμενείς. Τα τελευταία 15 χρόνια (από τη μετάβαση και μετά) η θνησιμότητα των μορφωμένων ομάδων μειώθηκε, αλλά η θνησιμότητα των λιγότερο μορφωμένων αυξήθηκε γρήγορα. Επομένως το χάσμα σχετικά με τη θνησιμότητα των «ευημερούντων» και των «δυστυχούντων» κοινωνικών ομάδων αυξήθηκε (Konacs, 2003:129). Προφανώς το μοτίβο της Ουγγαρίας δεν είναι μοναδικό. Όπως δείχνουν οι πλέον δημοφιλείς επιδημιολογικές μελέτες που ξεκίνησαν αρχικά από τον Richard Wilkinson, η υγεία, η θνησιμότητα και οι ανισότητες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Επομένως, σε χώρες που δεν μπορούν να ελέγξουν την αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων τους, η ανισότητα αυξάνεται πριν το θάνατο. Αυτή η διατύπωση, όμως, υπονοεί ότι οι τάσεις επιδείνωσης δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως αναπόφευκτες σε ένα κόσμο που παγκοσμιοποιείται: προφανώς, η πολιτική θέληση, οι προσπάθειες και το ενδιαφέρον – και πιθανώς το χρήμα θα μπορούσε να βοηθήσει στην πρόωθηση περισσότερης ισότητας.

Εξετάζοντας τους δείκτες που συμφωνήθηκαν στο Laeken για τη Στρατηγική Ενσωμάτωσης της ΕΕ, μπορούμε να συνάγουμε ορισμένα συμπεράσματα. Φαίνεται ότι παρουσιάζουν ενδιαφέρον και οι δύο πλευρές της επίμονης φτώχειας: η βραχυπρόθεσμη ή ακόμη η μεσοπρόθεσμη φτώχεια μπορεί να γίνει περισσότερο ευμετάβλητη, ενώ οι βαθύτεροι κοινωνικοί παράγοντες μπορεί να παραμείνουν σε εξέλιξη. Επομένως θα πρέπει να ακολουθηθούν και οι δύο όροι – πιθανώς από τους δείκτες του Laeken. Τα

δεδομένα του πάνελ που αξιολογούν τη χρόνια φτώχεια βραχυπρόθεσμα/μεσοπρόθεσμα ήδη περιλαμβάνονται μεταξύ των Δεικτών του Laeken. Δεν είναι πολύ ισχυρά, βέβαια. Μπορεί να είναι χρήσιμο να βρούμε εναλλακτικά μέτρα ή να έχουμε διάφορα πάνελ και να συγκρίνουμε τα αποτελέσματά τους.

Η φτώχεια και ο αποκλεισμός ως παράγοντες που διαστρεβλώνουν τις ευκαιρίες στη φυσική και κοινωνική ζωή είναι πιο δύσκολο να παρακολουθηθούν από συγκεκριμένους δείκτες – ακόμη κι από δείκτες επιπέδου 3 (συγκεκριμένοι για κάθε χώρα). Οι προσπάθειες της ΕΕ και των μεμονωμένων κρατών μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση των δεικτών σε μακροεπίπεδο. Εν τω μεταξύ η βελτίωση των συνολικών μέτρων μπορεί να κρύβει την αύξηση των ανισοτήτων, όπως στην περίπτωση της θνησιμότητας. Τόσο οι αυθόρμητες διαδικασίες «διάχυσης προς τα κάτω» ('trickle-down'), όσο η σκόπιμη πολιτική παρέμβαση συνήθως αγγίζουν τους πιο προσιτούς. Επομένως, η τάση της «καλύτερης επιλογής» ('skim-off') είναι σχεδόν πάντοτε σε εξέλιξη, δημιουργώντας ακόμη μεγαλύτερα χάσματα μεταξύ αυτών που ενδίδουν στη 'συμβατικότητα' και αυτών που μένουν απέξω.

Η ΕΕ ανέλαβε το πρόβλημα με ηρεμία: υπάρχουν δύο φαινόμενα στην περίπτωση που η ανισότητα ενσωματώνεται στους δείκτες του Επιπέδου 1. Τα δύο άμεσα μέτρα της ανισότητας είναι η κατανομή μεριδίου (20%) του εισοδήματος και η 'Αναλογία που αποτυγχάνει να αγγίξει το 65 ή την αναλογία αυτών στις κατώτατες και ανώτατες εισοδηματικές (με μερίδιο 20%) ομάδες που κατατάσσουν την υγεία τους ως κακή ή πολύ κακή κατά τον ορισμό του WHO'. Βέβαια, πολλά άλλα μετρά (πρακτικά όλα τα μέτρα της φτώχειας όπως το ποσοστό αυτών που ζουν κάτω από το 60% του μέσου εισοδήματος) σχετίζονται με τις ανισότητες, αλλά δεν δείχνουν το όλο φάσμα.

Από τη στιγμή που ο αποκλεισμός και η φτώχεια δεν σχετίζονται μόνο με απόλυτα επίπεδα, αλλά επίσης με δομές και ολόκληρο το κοινωνικό πλαίσιο, επομένως είναι σημαντικό να παρακολουθήσουμε την εξέλιξη των κοινωνικών ανισοτήτων σε ορισμένους ακόμη τομείς. Αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό επειδή πρόσφατα οι πιο συνιστώμενες αποτυχίες είναι το φύλο και οι περιφέρειες. Είναι σημαντικοί παράγοντες, αλλά δεν είναι απαραίτητα οι μόνοι με τη μεγαλύτερη επεξηγηματική ισχύ για τις ανισότητες. Κατά πόσο οι διαγενεακοί δείκτες που τονίζουν την κοινωνική αναπαραγωγή θα πρέπει να περιλαμβάνονται μεταξύ των δεικτών του Επιπέδου 3 ενδεχομένως να είναι μια απόφαση που θα πρέπει να λάβουν οι χώρες.

Είναι ο αποκλεισμός σταθερός;

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού ως ένα δυναμικό και σύνθετο φαινόμενο εισάχθηκε για να περιγράψει τους παράγοντες που απειλούν την κοινωνική συνοχή και τους μηχανισμούς που δημιουργούν περιθωριοποίηση και αποκλεισμό. Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για να εκφραστεί σε λειτουργικούς όρους η έννοια. Τα μέτρα συνήθως προσπαθούν να λαμβάνουν υπόψη τη συνθετικότητα των διαδικασιών και κατ' επέκταση να συνδυάζουν διάφορους παράγοντες ή χαρακτηριστικά του αποκλεισμού. Θεωρητικά, ο αποκλεισμός μπορεί να γίνει αντιληπτός ως «έλλειψη συμμετοχής σε βασικούς τομείς της κοινωνίας» (Burchardt, 2000:387). Διαφορετικά μπορεί να εκφραστεί σε λειτουργικούς όρους ως «πολλαπλή στέρηση», ένας συνδυασμός των διαφορετικών χαμηλού επιπέδου πόρων ή κεφαλαίων που αυξάνουν τις ευκαιρίες στη ζωή και βελτιώνουν την ποιότητα ζωής. Στην προσέγγιση αυτή, οι δείκτες ισχύος, ιδιοκτησίας, εισοδήματος, πληροφόρησης, δίκτυα σχετικά με την κοινωνία, ακόμη και κοινωνικό γόητρο μπορεί να ενσωματωθεί στο μοντέλο. Μία τρίτη προσέγγιση θα μπορούσε να δομηθεί στη «συνέπεια της κατάτμησης» και να προσπαθήσει να δείξει τους περιορισμούς και τη διαφορά στο πως ξεχωριστά άτομα βιώνουν τη στέρηση από τους υπόλοιπους, για παράδειγμα τα γκέτο. Θα μπορούσε κανείς να συνδυάσει διάφορες υποτιθέμενες αιτίες και συνέπειες ή απλώς να

δημιουργήσει ένα σύνολο διάφορων δεικτών που φαίνονται ενστικτωδώς και στατιστικά αρμόδιοι για να διαμορφώσουν κοινωνικές καταστάσεις.

Οτιδήποτε χρησιμοποιήθηκε από το σαφές ή αυτονόητο μοντέλο, πάντοτε υπάρχει το πρόσκομμα να επιλέξουμε ένα περιορισμένο αριθμό δεικτών που αναπόφευκτα απλοποιούν την πραγματικότητα. Παρόλα αυτά, τα γνωστά ευρήματα που βασίζονται σε σύνθετους δείκτες παρουσιάζουν περισσότερη ασυνέπεια παρά συνέπεια της στέρησης. Κοινωνικά προβλήματα που μπορεί να οδηγήσουν τελικά σε κοινωνικό αποκλεισμό (για παράδειγμα, κακή θέση στην αγορά εργασίας, χαμηλό επίπεδο κοινωνικά σημαντικών πόρων συμπεριλαμβανομένου του χαμηλού εισοδήματος, κακές συνθήκες στέγασης, έλλειψη επαρκών κοινωνικών υπηρεσιών, αδύναμα κοινωνικά δίκτυα) μπορεί να πλήξουν ξεχωριστά έως και 20-30, +% του πληθυσμού, ανάλογα με τον ορισμό των κατωφλιών. Ωστόσο, η ταυτόχρονη εμφάνιση χαρακτηρίζει μόνο μια μειονότητα που μειώνεται ραγδαία με τον αριθμό των προβλημάτων που συνδέεται. Η διαπίστωση αυτή είναι πρακτικά ανεξάρτητη από τα είδη και τον αριθμό των διαστάσεων του αποκλεισμού που εξετάζονται. Το σημείο αυτό τονίζεται από ορισμένα βρετανικά και ουγγρικά ευρήματα.

Η Tonja Burchardt χρησιμοποίησε την πρώτη σειρά της Έρευνας Πάνελ Νοικοκυριών της Βρετανίας για να δομήσει ένα μοντέλο στέρησης βασισμένο στη συμμετοχή. Το μέτρο που δημιούργησε περιλαμβάνει δείκτες που προφανώς χαρακτηρίζουν τη συμμετοχή στην κατανάλωση, στην παραγωγή, στην πολιτική ζωή και στις διαπροσωπικές σχέσεις. (Ο καθορισμός των διαστάσεων ήταν, όπως πάντα, αμφιλεγόμενος. Η κατανάλωση γίνεται αντιληπτή ως ένα λογικό κριτήριο διαβίωσης, με δείκτη το χαμηλό εισόδημα. Η παραγωγή ερμηνεύτηκε ως έχοντας μία δουλειά που πληρώνει ή μέριμνα για δουλειά, κλπ.). Ο βαθμός μη συμμετοχής σε κάθε τομέα ήταν μεταξύ 10 και 18%. Όταν οι διαστάσεις συνδυάστηκαν, τα ποσοστά έπεσαν, αγγίζοντας σχεδόν το μηδέν όταν συνδυάστηκαν όλα μαζί.

Πίνακας 6

Βαθμός μη συμμετοχής στη σειρά 1, νοικοκυριά του Ηνωμένου Βασιλείου, 1991

(πίνακας)

Πηγή: Burchardt, 2000: 392.

Πίνακας 7

Μη συμμετοχή σε περισσότερες από μία διαστάσεις στη σειρά 1, νοικοκυριά του Ηνωμένου Βασιλείου, 1991

(πίνακας)

Πηγή: Burchardt, 2000: 394.

Η Havasi (2002) χρησιμοποίησε την έρευνα προϋπολογισμού νοικοκυριών του Κεντρικού Στατιστικού Γραφείου για να εκτιμήσει το βαθμό της «πολυδιάστατης φτώχειας» ή του «αποκλεισμού», χρησιμοποιώντας τους όρους κατ' εναλλαγή. Όρισε πέντε χαρακτηριστικά της φτώχειας νοικοκυριών, κυρίως την εισοδηματική φτώχεια, τη φτώχεια κατανάλωσης, την υποκειμενική φτώχεια, τη φτώχεια στέγασης και τη φτώχεια στις οικιακές υπηρεσίες. Όρισε τον αποκλεισμό ως το άθροισμα τουλάχιστον

τριών χαρακτηριστικών που προκύπτουν μαζί στην περίπτωση του 4% των νοικοκυριών και πλήρης εμφάνιση παρουσιάστηκε στο 1.5% των νοικοκυριών.

Πίνακας 8

Πολυδιάστατη φτώχεια σε νοικοκυριά της Ουγγαρίας, 2000, %
Έρευνα Προϋπολογισμού Νοικοκυριών, CSO
(πίνακας)

Πηγή: Havasi, 2002.

Οι δύο έρευνες που παρατέθηκαν παραπάνω κάλυψαν ολόκληρο τον πληθυσμό. Σε εκείνες τις περιπτώσεις, η πολλαπλή στέρηση ή ο «πλήρης» αποκλεισμός που περιγράφηκε ως συνδυασμός πολλών κοινωνικών προβλημάτων προέκυπτε σχετικά σπάνια. Για μία πιο προσεκτική μελέτη του προβλήματος, η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν ο περιορισμός στους εισοδηματικά φτωχούς. Το 2001 διεξήχθη μία έρευνα από το Ερευνητικό Κέντρο για τη Φτώχεια που κάλυπτε μόνο το πιο φτωχό 30% του πληθυσμού⁴. Κύριος σκοπός ήταν η μελέτη της πρόσβασης στα συστήματα κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής αρωγής. Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν επέτρεψαν τη δόμηση διάφορων μοντέλων «κοινωνικού αποκλεισμού». Χρησιμοποιήθηκαν διάφορα πλαίσια. Ορισμένα περιλάμβαναν παράγοντες που μπορεί να θεωρηθούν ως κύριες «αιτίες» της φτώχειας (όπως χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, έλλειψη δουλειάς, κλπ.), μερικά δομήθηκαν με υποτιθέμενα «αποτελέσματα», μερικά χρησιμοποίησαν και τα δύο χαρακτηριστικά. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν εναλλακτικά διάφοροι πόροι, αντικειμενικές και υποκειμενικές διαστάσεις. Δεν υπήρχε ένας «σωστός» τρόπος για να οριστεί ο αποκλεισμός. Επομένως, η συσχέτιση μεταξύ κοινωνικών προβλημάτων πάντοτε ήταν λανθασμένη. Ωστόσο, ακόμη και μεταξύ των εισοδηματικά φτωχών νοικοκυριών η πολλαπλή στέρηση επηρέασε μόνο μία μειοψηφία.

---

4 – Το 2001 η ομάδα μας διεξήγαγε δύο έρευνες, τις οποίες ανέθεσε το Διεθνές Γραφείο Εργασίας. Και οι δύο κάλυψαν 1000 νοικοκυριά, ενώ και στις δύο περιπτώσεις οι μετέχοντες ήταν μεταξύ 18 και 60 ετών. Η μία έρευνα αφορούσε βασικές και εργασιακές ασφάλειες και ήταν μέρος του Προγράμματος *In Focus* για την Κοινωνικο-Οικονομική Ασφάλεια. Αναφέρεται στο κείμενο ως *ILO-PSS* (Dögei et al, 2002). Η δεύτερη έρευνα αφορούσε το σύστημα της κοινωνικής ασφάλειας, τη φτώχεια και τον αποκλεισμό. Το δείγμα αυτό κάλυψε μόνο το φτωχότερο ένα τρίτο του πληθυσμού, νοικοκυριά με κατά κεφαλήν μηνιαίο εισόδημα κάτω του *HUF 20000*. Ήταν μέρος ενός έργου της Κεντρικής Ανατολικής Ευρωπαϊκής Ομάδας του *ILO*. Αναφέρεται ως *ILO-POV* (Ferge et al, 2002).

Ο Πίνακας 9 παρουσιάζει τον αποκλεισμό ως τη «δομημένη» έλλειψη σημαντικών πόρων που επηρεάζει την κοινωνική ενσωμάτωση, κυρίως ως το συνδυασμό του ποσοστού χαμηλής δραστηριότητας, χαμηλού εισοδήματος, χαμηλής εκπαίδευσης και κακής στέγασης. Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται για τους φτωχούς της φυλής Ρόμα και των μη Ρόμα δίνοντας έμφαση στην ιδιαίτερη κακή κατάσταση των Ρόμα σχετικά με το «δομημένο αποκλεισμό».

Πίνακας 9

Ένα μοντέλο κοινωνικού αποκλεισμού δομημένο ως την ταυτόχρονη παρουσία των τεσσάρων βασικών παραγόντων του αποκλεισμού εντός του φτωχού δείγματος, ILO-POV έρευνα 2001. (Συμπεριλαμβανομένων των παραγόντων: 1. Απουσία της ενεργούς απασχόλησης (δραστηριότητα), 2. Χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο της κεφαλής του νοικοκυριού (εκπαίδευση), 3. Χαμηλό εισόδημα, ισοδύναμο εισόδημα νοικοκυριού (εισόδημα), 4. Τουλάχιστον τρία στα εννέα προβλήματα με διαμέρισμα).

Ο Πίνακας 10 παρουσιάζει την κατανομή του δείγματος σύμφωνα με ένα υψηλό αριθμό παραγόντων στέρησης ή αποκλεισμού. Οι τομείς στέρησης περιλαμβάνουν τα παραπάνω τέσσερα, συν τρία αντικείμενα για την κατανάλωση (ανεπαρκή χρήματα για τρόφιμα στο τέλος του μήνα, ανεπαρκή χρήματα για φάρμακα και θέρμανση μη οικονομικά προσιτή το χειμώνα), ένα αντικείμενο για την υγεία (οποιοδήποτε άρρωστο άτομο στην οικογένεια που χρειάζεται συνεχή ιατρική φροντίδα) και ένα αντικείμενο που συμβολίζει τις κοινωνικές επαφές, κυρίως την οικονομική δυνατότητα των Χριστουγεννιάτικων γιορτών. Και στις δύο προσεγγίσεις ο αποκλεισμός ως πολλαπλή στέρηση είναι σχετικά σπάνιος ακόμη και σε αυτό το φτωχό δείγμα και ακόμη στις πιο ευάλωτες ομάδες μεταξύ τους. Οι Ρόμα σχηματίζουν μία σημαντική εξαίρεση: η στέρηση τους είναι πιο έντονη, πιο ενιαία και η πολλαπλή στέρηση λαμβάνει χώρα σε πολύ σημαντικό επίπεδο μεταξύ τους⁵. Φαίνεται ότι ο αντίκτυπος της φτώχειας επιδεινώνεται στην «κοινότητα των Ρόμα», καθώς και ο αντίκτυπος των προκαταλήψεων.

Μπορεί να υπάρχουν τεχνικές και ουσιαστικές εξηγήσεις για την «ασυνεπή στέρηση». Αντί για μία διερεύνηση των εξηγήσεων, θα αναφερθούν μόνο μερικές ιδέες που μπορεί να εξελίξουν την κατανόηση των ευρημάτων που υπονοούν την «αστάθεια» ή «ασυνέπεια».

Προσπάθειες για να εξηγήσουμε τη μακροπρόθεσμη μεταβλητότητα των εισοδημάτων, την ασυνέπεια της στέρησης και τη μονιμότητα της φτώχειας.

Πίνακας 10

Συσσώρευση προβλημάτων σε φτωχά νοικοκυριά των Ρόμα και μη Ρόμα της Ουγγαρίας - ILO-POV 2001

(πίνακας)

Πηγή: ILO-POV, Ferge et al, 2002.

---

5 – Σε μια διακρατική συγκριτική μελέτη, οι J. Ladanyi και I. Szelenyi έδειξαν ότι η κατάσταση των Ρόμα ως ομάδα είναι καλύτερη στην Ουγγαρία απ' ό,τι σε γειτονικές χώρες με υψηλό ποσοστό πληθυσμού (Ladanyi-Szelenyi, 2002).

Νέες μη ασφαλείς στρατηγικές παραγωγής χρήματος

Οι φτωχοί πάντοτε χρησιμοποιούσαν διαφορετικές μεθόδους επιβίωσης (Sik and Redmond, 2000). Η επιπλέον εργασία για χρήματα ή για ανταλλαγή υπηρεσιών, παραγωγή νοικοκυριού και ούτω καθεξής ήταν κοινός τόπος ακόμη κι όταν ο κόσμος είχε σταθερές δουλειές υπό κρατικό σοσιαλισμό. Το φάσμα

των πιθανών στρατηγικών αυξήθηκε σημαντικά μετά το 1990. Υπήρχε ανάγκη για αυτό· επίσης, οι νέες ελευθερίες και η νέα ευμάρεια προσέφεραν νέες ευκαιρίες. Οι νέες στρατηγικές επηρεάζουν τη βραχυπρόθεσμη κινητικότητα εντός και εκτός φτώχειας και την ασυνέπεια της στέρησης.

Οι 'άτυπες' και αβέβαιες μορφές εργασίας για χρήματα και απόκτηση αγαθών έχουν πολλαπλασιαστεί. Οι εργοδότες ενδιαφέρονται (πολύ περισσότερο απ' ό,τι στο παρελθόν) για την ανάθεση ανεπίσημων εργατών, τους οποίους θα μπορούν να εκμεταλλευτούν περισσότερο: κοστίζουν λιγότερο αναφορικά με άμεση πληρωμή και εργατικά κόστη. Για τους 'παράνομους' εργάτες αυτό συνεπάγεται πλήρη απουσία εργατικών και κοινωνικών δικαιωμάτων (εύκολες απολύσεις, άδεια χωρίς αποδοχές, μη συσσωρευμένη σύνταξη, κλπ.).

Επίσης, έχουν πολλαπλασιαστεί οι περιθωριακές και περιστασιακές ευκαιρίες για χρήματα. Οι πλούσιοι απαιτούν περισσότερες περιστασιακές υπηρεσίες και η κοινωνική ευμάρεια προσφέρει περισσότερα απορριφθέντα αγαθά που μπορούν να συγκεντρωθούν και να χρησιμοποιηθούν ή να πουληθούν. Επίσης, οι οργανισμοί που προσφέρουν δημόσια ή ιδιωτική αρωγή έχουν πολλαπλασιαστεί, προσφέροντας στους φτωχούς ένα νέο πεδίο «ανταγωνισμού». Πρακτικές, όπως η επαιτεία ή η ψευδο-επαιτεία επανεμφανίστηκαν. Το επαγγελματικό, τύπου επιχειρηματικό κλέψιμο (με συμμορίες που ειδικεύονται σε στερεοφωνικά αυτοκινήτου ή μικρά αντικείμενα σε εξοχικά) αρχίζει να γίνεται σύνηθες. Επίσης επεκτείνεται η χρήση πίστωσης για την καθημερινή επιβίωση, καθώς και η τοκογλυφία εκμεταλλευόμενη την ανάγκη αυτή.

Όλες αυτές οι στρατηγικές παράγουν διττά αποτελέσματα. Από τη μία πλευρά μπορεί να αυξάνεται το εισόδημα και να εξαφανίζεται η εισοδηματική φτώχεια σε περιπτώσεις που ένας (νόμιμος, ημινόμιμος ή παράνομος) ελιγμός έχει επιτυχία. Ακόμη και ένα προσωρινό διάλλειμα είναι ανακούφιση. Ωστόσο, η συνήθης μη ομαλή ροή εισοδήματος δεν αφήνει χώρο για προνοητικότητα ή για σχεδιασμό για το μέλλον. Επίσης, πολλές στρατηγικές περιβάλλονται από νέους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους κινδύνους, από την εργασία χωρίς ασφάλεια μέχρι την απειλή για φυλάκιση. Η αβεβαιότητα και οι νέοι κίνδυνοι αποτελούν παράγοντες αποκλεισμού.

Πίνακας 11

Προσδοκία για το εισόδημα οικογένειας, το επόμενο έτος: κατανομή νοικοκυριών σύμφωνα με μελλοντικές προσδοκίες για την εισοδηματική τους κατάσταση, %

(πίνακας)

Πηγή: ILO-PSS, Dögei and al, 2002.

Η χρήση των απορριμμάτων της αφθονίας

Πριν από περισσότερα από 30 χρόνια ο Herbert Gans έγραψε ότι μία από τις δραστηριότητες των φτωχών ήταν να «αγοράζουν αγαθά που δεν τα ήθελαν οι άλλοι κι έτσι να παρατείνουν την οικονομική χρησιμότητα τέτοιων αγαθών: ψωμί, φρούτα και λαχανικά της ημέρας που υπό άλλες συνθήκες θα ήταν στα σκουπίδια, μεταχειρισμένα ρούχα και αυτοκίνητα και κτίρια σε κακή κατάσταση» (Gans, 1971). Από τότε η ποικιλία των αγαθών σε προσφορά έχει πληθύνει, καθώς και οι τρόποι πρόσβασης στα αγαθά αυτά. Μέρος της κοινωνίας ακόμη και στις πιο φτωχές χώρες της Ευρώπης έχει αποκτήσει αρκετή αφθονία για να ακολουθήσει τους κανόνες της καταναλωτικής κοινωνίας: γρήγορη αγορά, εύκολο πέταμα. Τα φθηνά ή πεταμένα αντικείμενα συχνά φθάνουν στους φτωχούς. Μπορεί ακόμη να

αγοράζουν μεταχειρισμένα ή μπαγιάτικα πράγματα, να αναζητούν εκπτώσεις ή ληγμένα αγαθά – υπάρχουν πολλές νέες μορφές στο κυνήγι και τον ανταγωνισμό των τιμών. Αλλά τις περισσότερες φορές λαμβάνουν πράγματα ‘δωρεάν’ μέσω (των αυξανόμενων) φιλανθρωπιών ή ψάχνοντας στα ατελείωτα στρώματα σκουπιδιών. Το πλαίσιο της ζωής των φτωχών εξοπλίζεται ολοένα και περισσότερο από αγαθά, αντικείμενα και σύμβολα που είναι τελείως αταίριαστα μεταξύ τους – το κινητό τηλέφωνο και η εξωτερική τουαλέτα σχηματίζουν ένα περίεργο, αν και καθόλου ασυνήθιστο συνδυασμό. Η προφανής ασυνεπής στέρηση αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα αυτή.

Η απόγνωση ως παράγοντας μονιμότητας

Ένας μηχανισμός για τη διαίονιση της φτώχειας μπορεί να είναι ο φαύλος κύκλος που δημιουργείται από περιθωριακές καταστάσεις. Για να γλιτώσει κανείς από μία κακή κατάσταση θα πρέπει να έχει μία πραγματική ευκαιρία, αλλά και τη θέληση και ελπίδα για να την επιδιώξει. Προφανώς η φτώχεια ευνοεί την απαισιοδοξία ή την απόγνωση για το μέλλον. Το 2001 η Ουγγαρία δεν βρισκόταν πλέον σε κρίση. Όσων η κατάσταση είχε ήδη ενδυναμωθεί, έλπιζαν σε συνεχή βελτίωση. Ωστόσο, οι φτωχοί, οι άνεργοι, οι Ρόμα είχαν πολύ λιγότερες προσδοκίες. Για παράδειγμα, η σχέση όσων ανέμεναν επιδείνωση των εισοδημάτων τους ήταν 13% από ολόκληρο τον πληθυσμό, 39% στο δείγμα των φτωχών και 59% μεταξύ των Ρόμα. Τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι αυτή η απόγνωση βασίζεται στην εμπειρία αποτυχημένων προσπαθειών και φρούδων ελπίδων και η ίδια είναι καταστροφική.

Ένας δείκτης μπορεί να είναι κρίσιμος

Τα αντικείμενα που θεωρούνται ως παράγοντες της φτώχειας ή του αποκλεισμού αυξάνονται. Η γνώμη κοινωνικών επιστημόνων συχνά ολοκληρώνεται με τη συμμετοχή του κοινού (Gordon et al, 2000:52) και πιο πρόσφατα από την άμεση εμπειρία των φτωχών. Το EAPN και εθνικοί πολιτικοί οργανισμοί συζητούν συχνά με τους φτωχούς για τις ανάγκες και τις απόψεις τους, καθώς και για τις απόψεις τους για τους Δείκτες του Laeken. Το σύνολο των δεικτών που φαίνονται να είναι (και συχνά είναι) κρίσιμοι επεκτείνεται. Τα μέλη του EAPN όρισαν μία σειρά από δείκτες για να μετρήσουν, για παράδειγμα, τη δύναμη των δικαιωμάτων (περίοδοι αναμονής, επάρκεια στη βοήθεια, κλπ.). Ορισμένα προβλήματα επανεμφανίστηκαν στις περισσότερες χώρες, ενώ μερικά αφορούσαν συγκεκριμένες χώρες. Για παράδειγμα στην Ουγγαρία κατά τη διάρκεια μιας συζήτησης με κοινωνικούς λειτουργούς και άτομα που βιώνουν φτώχεια εκφράστηκε ιδιαίτερη ανησυχία για τον αριθμό των ατόμων που είναι καταγεγραμμένοι στο χαμηλότερο εισόδημα (που οδηγεί σε χαμηλές παροχές και συντάξεις). Σε ορισμένες χώρες αυτό θα πρέπει να αποτελέσει δείκτη Επιπέδου 3. Οι μητέρες που συμμετείχαν στην ομάδα ανησυχούσαν για την απουσία των παιδιών από το σχολείο λόγω ασθένειας. Εξήγησαν ότι και οι λόγοι και οι συνέπειες της απουσίας από το σχολείο συνδέονται στενά με τη φτώχεια και ποια μέτρα θα ήταν απαραίτητα για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού. Είχαν δίκιο. Εν τω μεταξύ η απεριόριστη ανάπτυξη του συνόλου δεικτών δημιουργεί νέες δυσκολίες.

Η αύξηση των δεικτών οδηγεί στην ανάγκη δημιουργίας σύνθετων δεικτών, οι οποίοι ορίζονται από δεσμίδες ή ‘καλάθια’ με αγαθά και υπηρεσίες διαφόρων ειδών⁶. Οι σύνθετοι δείκτες έχουν δύο πλευρές: προσφέρουν ένα προφανώς ξεκάθαρο ανεπαρκές σύστημα, ενώ παράλληλα θολώνουν την καθημερινή πραγματικότητα. Αν χρησιμοποιηθούν με την πρόποσα προσοχή, οι σύνθετοι δείκτες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κατανόηση της φτώχειας και των πολιτικών της φτώχειας. Λαμβάνοντας υπόψη όσα έχουν ήδη συζητηθεί για τη ‘μεταμοντερνιστική ασάφεια’ – οι μεμονωμένοι δείκτες είναι αναντικατάστατοι.

Παρόλο που υπάρχουν μερικοί παράγοντες που μπορεί να προκαλέσουν έντονη φτώχεια ή/και αποκλεισμό από μόνιους τους, ακόμη κι αν 'μετριάσουν καταστάσεις' που παράγουν ένα σχετικά θετικό σύνθετο δείκτη. Βέβαια, το πολύ χαμηλό εισόδημα είναι ένας από αυτούς. Ωστόσο, έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχουν λιγότερο προφανείς παράγοντες. Ακολουθούν δύο παραδείγματα: Εάν υπάρχει στην οικογένεια ένα μόνιμως άρρωστο παιδί ή με σοβαρή αναπηρία που χρειάζεται 24ωρη φροντίδα, ακόμη και η πλέον γενναιοδωρή κρατική αρωγή θα μπορέσει να ανακουφίσει μερικά προβλήματα της οικογένειας. Ακόμη κι αν η κρατική βοήθεια (οικονομική και ιατρική υπηρεσία) είναι ανεπαρκής, η οικογένεια αναπόφευκτα θα γίνει φτωχή και τελικά αποκλεισμένη (Bass, 2004). Το δεύτερο παράδειγμα αφορά την κατάσταση στα γκέτο των φτωχών, των Ρόμα ή άλλων ομάδων. Λόγω των αυξανόμενων κοινωνικών και στεγαστικών ανισοτήτων, αυξάνονται τα γκέτο. (Η δημιουργία δεικτών για να περιγράψουν την κατάσταση στα γκέτο είναι ένα τελείως διαφορετικό θέμα.) Ακόμη και με πλήθος ερευνών, είναι πολύ δύσκολο να εντοπίσουμε τα φαινόμενα που διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην πρόκληση και εξήγηση της φτώχειας και του αποκλεισμού.

Εν κατακλείδι, η μεταβλητότητα των εισοδημάτων και των ασυνεπειών στην 'πολλαπλή στέρηση' μπορεί να αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα. Ο 'μετα-μοντερνιστικός' πλουραλισμός ή 'μετα-μοντερνιστική ασάφεια' και η απομόνωση των τρόπων ζωής φαίνεται ότι έχουν αγγίξει την Ουγγαρία. Τουλάχιστον όπως φαίνεται οι νέες τάσεις έχουν περάσει και στα άτομα που βιώνουν φτώχεια. Η νέα ελευθερία για διαφυγή μπορεί να βοηθήσει μερικές φορές μακροπρόθεσμα. Όπως συζητήθηκε στο παρόν κεφάλαιο, όμως, μπορεί να μην προσφέρουν μία λύση κατά της συνεχόμενης και επαναλαμβανόμενης φτώχειας που διαιωνίζεται 'αυθόρμητα' – τουλάχιστον εάν δεν γίνουν αρκετά πράγματα για να την αντιμετωπίσουν.

---

6 – Ευρωπαϊκό Έργο για τους Δείκτες της Φτώχειας ξεκινώντας από την εμπειρία των Ατόμων που βιώνουν φτώχεια. Ένα έργο που χρηματοδότησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Βλέπε <http://www.eapn.org>.

Μέρος Β

Δοκίμια και περιγραφές

Τονίζοντας βασικούς τομείς που πρέπει απαραίτητως να αντιμετωπιστούν για να επιτύχουμε την ΕΕ που επιθυμούμε

Κεφάλαιο 4

Μία καλή ζωή για όλους

Michaela Moser

Η κοινωνική πραγματικότητα της διεύρυνσης των χασμάτων

Σύμφωνα με επίσημες στατιστικές της ΕΕ,⁷ τουλάχιστον 68 εκατομμύρια άτομα ή το 15% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ αναγκάζεται να βιώνει φτώχεια. Σε σχέση με τον αριθμό των κατοίκων των Κρατών Μελών της ΕΕ θα σχημάτιζαν το δεύτερο μεγαλύτερο κράτος της Ένωσης (τους ξεπερνούν οι κάτοικοι της Γερμανίας σε αριθμό) και θεωρητικά θα ασκούσαν σημαντική επιρροή στις πολιτικές της ΕΕ. Βέβαια στην πραγματικότητα, τα άτομα που βιώνουν φτώχεια στην ΕΕ παραμένουν στη σιωπή και την αφάνεια όταν πρόκειται για αποφάσεις σχετικά με πολιτικές προτεραιότητες και το μέλλον της Ευρώπης.

Πολλοί ΜΚΟ που εργάζονται καθημερινά με και για άτομα που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό έχουν παρατηρήσει μια συνεχόμενη αύξηση της φτώχειας τα τελευταία χρόνια όπως αποδεικνύει η αύξηση των πελατών τους καθώς και η σοβαρότητα των προβλημάτων τους. Επομένως, είναι πλέον εμφανής η δραματική πολιτική αποτυχία να καταπολεμήσει αποτελεσματικά και να αποτρέψει τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Παρόλο που η κατάσταση των δεδομένων σχετικά με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό είναι συγκριτικά καλή (τουλάχιστον εντός της ΕΕ15) και έχει βελτιωθεί περαιτέρω με την εισαγωγή της μεθόδου SILC της ΕΕ συμπεριλαμβάνοντας τους δείκτες Laaken και κατ' επέκταση επεκτείνοντας τον ορίζοντα της έρευνας πέρα από το εισόδημα μόνο, υπάρχουν ακόμη πολλές προκλήσεις προς αντιμετώπιση προτού οι στατιστικές μπορέσουν να δώσουν μία πιο ακριβή εικόνας της κοινωνικής κατάστασης.

Μερικές από τις κύριες προκλήσεις σχετικά με την κατάσταση των δεδομένων είναι τα ακόλουθα: πρώτον, η πραγματικότητα πολλών νέων Κρατών Μελών, όπου γενικά η πλειοψηφία του κόσμου έχει χαμηλό εισόδημα, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όταν γίνεται συζήτηση για τον ορισμό και υπολογισμό των κατοφλιών της φτώχειας.⁸

Δεύτερον, η κατανομή του εισοδήματος μεταξύ των μελών του σπιτιού θα πρέπει να αναλυθεί · επίσης, άτομα που δεν ζουν σε ιδιωτικές οικίες (κάτοικοι σε καταφύγια, γηροκομεία, κλπ.) θα πρέπει να περιλαμβάνονται στην έρευνα. Επιπλέον, το σύνολο των δεικτών που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να αναβαθμίζεται και να επεκταθεί για να συμπεριλάβει τις ανάγκες, την εμπειρία και τις απόψεις όλων των σχετικών παικτών και το πιο σημαντικό, των ατόμων που βιώνουν φτώχεια.⁹

Επιπλέον, πάντοτε θα υπάρχει ανάγκη να εξετάζουμε τις αληθινές πραγματικότητες των ατόμων που βιώνουν φτώχεια, που δεν θα μπορεί να καλυφθεί επαρκώς από στατιστικές. Για να έχουμε μια ακριβή εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας οι ιστορίες της καθημερινής ζωής και των αγώνων των ατόμων που βιώνουν φτώχεια θα πρέπει να σημειωθούν και να καταγραφούν.

Θα πρέπει να μοιραστούμε αυτές τις ιστορίες, όπως τις ιστορίες του παρόντος βιβλίου, οι οποίες δεν παρουσιάζουν τα άτομα που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό ως καθαρά θύματα, αλλά δείχνουν τα προβλήματά τους καθώς και τις δυνάμεις τους και την ικανότητά τους να επιβιώνουν παρά τις αντιξοότητες. Ταυτόχρονα όσοι μιλούν για τη φτώχεια δεν θα πρέπει να παραμένουν σιωπηλοί στο θέμα του πλούτου. Αυτό ήταν το σλόγκαν που χρησιμοποίησε το Δίκτυο κατά της Φτώχειας της Αυστρίας για να ανακοινώσει το πρώτο συνέδριο του για την πραγματικότητα του πλούτου, 1998.¹⁰

Δεν αυξάνεται μόνο η φτώχεια · και ο πλούτος αυξάνεται ταυτόχρονα. Δυστυχώς τα δεδομένα για τον πλούτο είναι χειρότερα από αυτά για τη φτώχεια. Μερικά Κράτη Μέλη της ΕΕ, για παράδειγμα η Γερμανία και πιο πρόσφατα η Αυστρία, έχουν ξεκινήσει να περιλαμβάνουν μία αναφορά για τον πλούτο μέσα στις εθνικές κοινωνικές εκθέσεις τους, αλλά φαίνεται ότι δεν διατίθενται δεδομένα για τον πλούτο σε επίπεδο Ευρώπης.

Ωστόσο, υπάρχουν δείκτες ότι το χάσμα διευρύνεται κι από αυτή την οπτική. Για παράδειγμα, τα δεδομένα για ιδιωτικό πλούτο και ιδιοκτησία στην Αυστρία δείχνουν ότι σχεδόν το ένα τρίτο (34%) είναι στα χέρια του πλουσιότερου 1%, το άλλο τρίτο (35%) είναι στα χέρια του ευημερούντος 2-10% και – σχετικά με το εισόδημά τους – το ‘χαμηλότερο’ 90% έχει τον υπόλοιπο. Ενώ το γεγονός ότι διατίθενται αυτά τα δεδομένα για τον πλούτο είναι ένα θετικό βήμα προόδου, ωστόσο οι εκθέσεις της Γερμανίας και τις Αυστρίας θα πρέπει να επικριθούν για την έλλειψη ανάλυσης των αιτιών, καθώς και για την έλλειψη συγκεκριμένων δεδομένων για τα φύλα (και άλλα).

Οι πλούσιες πιθανότητες του πλούτου

Αντί να χαρακτηρίζουμε σατανικό τον πλούτο, θα πρέπει να εστιάζουμε στην εγγενή του δυνατότητα που θα μπορούσε πραγματικά να απελευθερωθεί εάν οι μηχανισμοί της (ανα-)κατανομής αλλάζαν. Ειδικά σε μια εποχή που η ‘αποταμίευση’ είναι μία από τις πιο δημοφιλείς λέξεις-κλειδιά πολλών πολιτικών, αξίζει να μετατοπίσουμε την προοπτική προς τον πλούτο της ΕΕ για να σπάσουμε τη λογική της αποταμίευσης. Επομένως, ο ορισμός του πλούτου θα πρέπει να εξεταστεί ανάλογα με τους ορισμούς για τη φτώχεια. Περιέργως, δεν υπάρχει ούτε ένας συμβατικός οικονομικός όρος για τον πλούτο. Ορισμένες μελέτες ορίζουν το εύπορο άτομο ως: κάποιος που έχει την ικανότητα να ζήσει από το καθαρό εισόδημα της περιουσίας του χωρίς να χρειάζεται να δουλέψει για τη διαβίωσή του.

Σύμφωνα με την πρώτη γερμανική αναφορά για τον πλούτο (που εκδόθηκε το 2001), όσοι κερδίζουν περισσότερα από το διπλό μέσο εισόδημα και διαθέτουν την τριπλάσια μέση περιουσία ή μεικτά περιουσιακά στοιχεία καλούνται εύποροι (ή πλούσιοι). Η Έκθεση Παγκόσμιου Πλούτου (μία ετήσια έρευνα από Merrill Lynch και Cap Gemini) κάνει λόγο για ‘Άτομα αξίας Υψηλού Καθαρού Κέρδους’ (“High Net Worth Individuals”, HNWI) σε περίπτωση που κάποιο άτομο διαθέτει περισσότερα από ένα εκατομμύριο αμερικανικά δολάρια. Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη δημοσίευση, αυτό ισχύει για 7.7 εκατομμύρια άτομα παγκοσμίως (συμπεριλαμβανομένων των 70,000 Υπέρ-HNWI που διαθέτουν περισσότερα από 30 εκατομμύρια αμερικανικά δολάρια σε οικονομικά περιουσιακά στοιχεία).¹¹

Ο όρος πλούτος, ωστόσο, δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνο στην ιδιοκτησία και τα περιουσιακά στοιχεία – μια κοινωνία μπορεί να είναι πλούσια αναφορικά με τα δημόσια αγαθά και τις υπηρεσίες της. Ομοίως, ο πλούτος των μεμονωμένων ατόμων δεν καθορίζεται μόνο από την ιδιοκτησία τους, αλλά πολύ περισσότερο από οτιδήποτε μπορούν να κάνουν και να έχουν (βλέπε παρακάτω). Κατ’ επέκταση, η ποιότητα ζωής του ατόμου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πλήρη πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες.

7 – Βλέπε Μέρος Α – Κεφάλαιο 2: Επιλεγμένες Στατιστικές

8

Για μία πιο πλήρη συζήτηση για την κατάσταση των δεδομένων, συμβουλευτείτε το Κεφάλαιο 3 του παρόντος βιβλίου.

9

Για συστάσεις αναφορικά με καλύτερους δείκτες, βλέπε τους Δείκτες της Φτώχειας εκκινώντας από την εμπειρία των ατόμων που βιώνουν φτώχεια: Τελική Έκθεση ενός ευρωπαϊκού έργου – <http://www.eapn.org>

10

Βλέπε: “Wer von Armut spricht, darf von Reichtum nicht schweigen“. Martin Schenk et al (Hrsg.): Armut in Österreich, Wien 1998.

11

Έκθεση Παγκόσμιου Πλούτου [*World Wealth Report (Capgemini/Merrill Lynch, 2004)*]. Τα μεγέθη αυτά θα πρέπει να αντιπαρατεθούν με τα 390 εκατομμύρια άτομα που – σύμφωνα με την Εκστρατεία για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετηρίδας – πρέπει να ζουν με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα! Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την παγκόσμια διάσταση της μάχης κατά της φτώχειας, βλέπε Κεφάλαιο 9 του παρόντος βιβλίου.

12

Οι ακόλουθες σκέψεις βασίζονται στο έργο της Αυστριακής εναλλακτικής οικονομολόγου Luise Gubitzer. Βλέπε Luise Gubitzer: *Reichtum ist begehrllich*, In: *Armutskonferenz/Attac/Beigewum (Hrsg.): Was Reichtümer vermögen. Warum reiche Gesellschaften bei Pensionen, Gesundheit und Sozialem sparen*, Wien 2004, 98-117.

Η απληστία ως κινητήριο δύναμη για την ανάπτυξη του πλούτου¹²

Ήδη από τον δέκατο-όγδοο αιώνα, στην κλασική οικονομική θεωρία του, ο Adam Smith όρισε τους ανθρώπους ως όντα με κτητική παρόρμηση. Με αυτό τον τρόπο, κατάφερε να μετατρέψει την απληστία από αμάρτημα σε βασική κινητήριο δύναμη της οικονομίας. Έκτοτε η ατέρμονη επιθυμία και ανάπτυξη διαμορφώνουν τις κεντρικές αξίες όχι μόνο μιας καπιταλιστικής οικονομίας, αλλά και της ευρύτερης κοινωνίας όλο και περισσότερο.

Για να αποκτήσουμε μία νέα προοπτική του πλούτου – και κατ' επέκταση, ένα νέο και πιο δίκαιο τρόπο κατανομής του – θα πρέπει να εξετάσουμε μερικές από τις βασικές οικονομικές αρχές.

Ιστορικά, η αντίληψη που είχαμε για την οικονομία ήταν ότι επρόκειτο για την κατανομή ανεπαρκών αγαθών. Σήμερα όμως, τουλάχιστον στις βιομηχανικές χώρες, δεν υπάρχει πραγματική ανεπάρκεια αγαθών· αντιθέτως μάλιστα, οι βιομηχανικές χώρες ζουν σε κοινωνίες αφθονίας, που υποδεικνύει σαφώς ότι η φτώχεια θα μπορούσε να εξαλειφθεί εάν υπήρχε η πολιτική θέληση για ανακατανομή πλούτου.

Η αυξανόμενη επιρροή των πολύ εύπορων ατόμων

Μία άλλη ανησυχητική εξέλιξη που συνδέεται με την κατάσταση του αυξανόμενου πλούτου μιας μικρής μερίδας ατόμων είναι η αύξηση της επιρροής τους όχι μόνο στις οικονομικές πολιτικές, αλλά και στην πολιτική γενικότερα.

Σε αυξανόμενο βαθμό, η δύναμη του ορισμού βρίσκεται τα χέρια των πολύ πλούσιων ατόμων. Σύμφωνα με τις αξίες και τις ανάγκες τους, η έννοια της ελευθερίας, για παράδειγμα, συνεχώς περιορίζεται στη σημασία της οικονομικής ελευθερίας μόνο, ενώ η ευθύνη και η αλληλεγγύη θεωρούνται απλώς ως προσωπικές αξίες αντί για καθήκοντα της κοινωνίας. Ταυτόχρονα, η ασφάλεια θεωρείται κυρίως ως ανάγκη να ασφαλίσουμε την περιουσία μας, ενώ η δικαιοσύνη δεν θεωρείται πλέον ως αξία για να αγωνιστεί κανείς, καθώς οι διαδικασίες της ελεύθερης αγοράς υποτίθεται ότι ρυθμίζουν τα πάντα με τον καλύτερο τρόπο.

Όσο η υποχρέωση λογοδοσίας των κυβερνήσεων στρέφεται προς τους πλούσιους, τόσο μειώνονται οι προϋπολογισμοί για δαπάνες στο δημόσιο τομέα (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών υπηρεσιών και υποδομής). Ενώ μία άρχουσα τάξη 'λευκών μορφωμένων νέων και πλούσιων ανδρών, των οποίων η εκπαίδευση κυρίως συνίσταται στο τζόγο σε χρηματιστήρια' (Luise Gubitzer) φαίνεται ότι καταλαμβάνει κύριους πολιτικούς ρόλους, μπορούμε να αισθανθούμε μια σημαντική αλλαγή του κοινωνικού κλίματος.

Μέρος αυτής της εξέλιξης είναι η δυσφήμιση του κράτους πρόνοιας και του φορολογικού συστήματος που βασίζεται στην αλληλεγγύη, καθώς και η αυξανόμενη ιδιωτικοποίηση και η απελευθέρωση των κοινωνικών υπηρεσιών, που είναι μόνο μερικοί δείκτες για τις αρχές της οικονομίας της αγοράς που καταλαμβάνει όλους τους τομείς της ζωής, συμπεριλαμβανομένων μεμονωμένων νοικοκυριών, τον μη κερδοσκοπικό τομέα και το ίδιο το Κράτος.

Μία εύπορη κοινωνία

Παρόλα αυτά θα πρέπει να επαναλάβουμε ότι ο πλούτος μιας κοινωνίας θα μπορούσε να εκτιμάται και κατανέμεται κάπως διαφορετικά. Εάν αυτό που έχει σημασία είναι η καλή ζωή όλων των μελών της κοινωνίας, μία πλούσια κοινωνία θα μπορούσε να είναι αυτή που μπορεί να εγγυηθεί ένα ελάχιστο εισόδημα για όλους, οικονομικά προσιτή πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες (εκπαίδευση, υγεία, δημόσια μεταφορικά μέσα, εγκαταστάσεις παιδικής φροντίδας, συμβουλευτικά κέντρα, κλπ.) και αλληλεγγύη στους κινδύνους. Ακόμη κι όταν εστιάζουμε στην οικονομική αποδοτικότητα, είναι εμφανές ότι χώρες με ένα ιδιαίτερα αναπτυγμένο σύστημα κοινωνικής ασφαλείας είναι οι πιο ανταγωνιστικές χώρες παγκοσμίως. Επομένως ένας υψηλό κοινωνικός καταμερισμός δεν θα οδηγήσει απαραίτητα σε οικονομική αντίδραση, όπως λέγεται συχνά. Αντιθέτως, 'ένα καλό σύστημα κοινωνικού κράτους δίνει περισσότερη ελευθερία στο άτομο, καθώς παρέχει ασφάλεια κατά των κινδύνων. Ακόμη και αυτοί που υποστηρίζουν την ανταγωνιστικότητα θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι πρόκειται για πλεονέκτημα του ανταγωνισμού'.¹³

Εν τέλει, οι πολιτικές αποφάσεις ορίζουν την ποιότητα ζωής για όλους. Επομένως, θα πρέπει να ενθαρρύνουμε τις συζητήσεις σχετικά με το πώς επιθυμούμε και χρειαζόμαστε να αναδιοργανώσουμε τις κοινωνίες μας για να εγγυηθούμε μια καλή ζωή για όλους και δεν θα πρέπει να σταματήσουμε να αμφισβητούμε τους ιθύνοντες λήψης αποφάσεων, καθώς και τους εαυτούς μας, για το είδος της κοινωνίας στην οποία επιθυμούμε να ζήσουμε. Με άλλα λόγια: νοιαζόμαστε ή υπολογίζουμε;

---

13 - Karin Küblböck et al: *Editorial, In: ibid.*, 7-12, 10.

14 – Βλέπε Martha C. Nussbaum, *Women and Human Development. The Capabilities Approach*, Cambridge University Press, 2000.

Μία καλή ζωή για όλους

Οπότε, ποια θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα ουσιαστικά κριτήρια για να μετρήσουμε το βαθμό της δικαιοσύνης και της καλής ζωής στην κοινωνία; Η Αμερικανίδα φιλόσοφος Martha Nussbaum έχει αναπτύξει μία σειρά από δείκτες που είναι ιδιαίτερα χρήσιμοι στο να κρίνουμε κατά πόσο είναι δυνατή μια καλή ζωή για όλα τα μέλη μιας κοινωνίας.

Βάσει του έργου της Nussbaum με το διάσημο Ινδό οικονομολόγο Amartya Sen, καθώς και της εμπειρίας τους αναφορικά με τις 'φτωχές' γυναίκες στην Ινδία και τη συνεργασία με άλλους ακαδημαϊκούς στο Πανεπιστήμιο των Ηνωμένων Εθνών στο Ελσίνκι, η προσέγγιση αυτή βασίζεται σημαντικά στην Αριστοτελική αντίληψη. Η αντίληψη αυτή ότι η υπεροχή της συγκρότησης ενός κράτους έγκειται στην ικανότητά του να διασφαλίσει ότι οι πολίτες μπορούν να αποφασίσουν υπέρ μιας καλής ζωής και χρήσιμων ενεργειών επί τη βάση των υλικών και φυσικών πόρων της κοινότητας. Για να κρίνουμε κατά πόσο ένα κράτος ανταποκρίνεται στην αρχή αυτή, είναι σημαντικό να αναπτύξουμε μία ξεκάθαρη αντίληψη περί τίνος

πρόκειται μία καλή ανθρώπινη ζωή. Δεν πρόκειται μόνο για την κατανομή του χρήματος, την πραγματική ιδιοκτησία, τις ευκαιρίες και τις θέσεις στην κοινωνία. Όλα τα μέσα και οι δραστηριότητες που είναι απαραίτητες για να μπορεί να κανείς να έχει μια καλή ζωή θα πρέπει να καταγραφούν · με άλλα λόγια, αυτό που έχει σημασία είναι οι ανθρώπινες δυνατότητες. Πραγματικά, χρειάζεται μία γενική έννοια της καλής ζωής που λαμβάνει υπόψη διάφορους διαπολιτισμικούς στόχους σε διαφορετικούς τομείς της ζωής, ενώ ταυτόχρονα σέβεται την ποικιλότητα και την ποικιλία πλαισίων ζωής.

Το ερώτημα που τίθεται στον πυρήνα της προσέγγισης των δυνατοτήτων της Nussbaum δεν είναι τι είδους πόροι διαθέτουν οι άνθρωποι, ή κατά πόσο είναι ικανοποιημένοι, αλλά: ‘Τι μπορούν να κάνουν και να γίνουν οι άνθρωποι’;

Σε αναζήτηση για μία περιεκτική απάντηση στο ερώτημα αυτό, η Nussbaum έχει συντάξει μια λίστα με λειτουργίες ή δυνατότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση της ζωής και για πολιτικό σχεδιασμό.

Στην τρέχουσα έκδοσή της, η λίστα που αντιπροσωπεύει πολλά χρόνια διαπολιτισμικής έρευνας και συζητήσεων περιλαμβάνει τις ακόλουθες Κεντρικές Ανθρώπινες Δυνατότητες:

- Ζωή (να τη ζήσετε μέχρι το ‘φυσικό’ τέλος)
- Σωματική υγεία (συμπεριλαμβανομένης της στέγης, διατροφής και αναπαραγωγικής υγείας)
- Σωματική ακεραιότητα (ελευθερία κινήσεων, χωρίς σεξουαλική παρενόχληση ή βία)
- Αισθήσεις, φαντασία, σκέψεις (προς εκπαίδευση και έκφραση μέσω της εκπαίδευσης, τέχνης, θρησκείας)
- Συναισθήματα (προσκόλληση σε άτομα και πράγματα, η ικανότητα να νοιαζόμαστε και να αγαπάμε, να θρηνούμε, να νιώθουμε και να εκφράζουμε ευγνωμοσύνη, επιθυμία και θυμό)
- Πρακτικός λόγος (να έχουμε μια ιδέα/αντίληψη για το πώς είναι η καλή ζωή, να μπορούμε να σκεφτόμαστε το δικό μας σχέδιο για τη ζωή)
- Σχέσεις (προς ανθρώπους, άλλα είδη και το περιβάλλον)
- Παιχνίδι (να μπορούμε να γελάμε και να απολαμβάνουμε χαλαρωτικές δραστηριότητες)
- Έλεγχο προς το περιβάλλον μας (μέσω της πολιτικής συμμετοχής, της ικανότητας να διαθέτουμε ιδιοκτησία και του δικαιώματος σε καλής ποιότητας απασχόληση)

Σύμφωνα με τη Nussbaum, η λίστα θα πρέπει να θεωρηθεί ως μια λίστα ‘αμείωτου πλήθους’ που σημαίνει ότι η ανάγκη για το ένα στοιχείο δεν μπορεί να ικανοποιηθεί δίνοντας στους ανθρώπους μεγαλύτερη ποσότητα από κάποιο άλλο στοιχείο. ‘Όλα είναι μείζονος σπουδαιότητας και όλα είναι διακριτά σε ποιότητα’.

Επομένως, μια καλή ζωή δεν περιλαμβάνει μόνο καλή υγεία και σωματική ακεραιότητα, αλλά και ιδέες, δημιουργικότητα και ζωντάνια, την ικανότητα να εκφράζουμε συναισθήματα, να διατηρούμε καλές σχέσεις, να απολαμβάνουμε την αίσθηση ότι ανήκουμε κάπου και να συμμετέχουμε στη διαμόρφωση του περιεχομένου της προσωπικής μας ζωής.

Από TINA σε TAMARA

Συγκρίνοντας τη λίστα με τις Κεντρικές Ανθρώπινες Δυνατότητες της Nussbaum με τις πραγματικότητες των ατόμων που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό στην Ευρώπη και αλλού, είναι ξεκάθαρο ότι έχουμε πολύ δρόμο ακόμη να διανύσουμε μέχρι να μπορέσουμε να κάνουμε λόγο για μια πραγματικά καλή ζωή για όλους.

---

15 – Μπορείτε να βρείτε μία πιο λεπτομερή έκδοση της λίστας στο: *Martha Nussbaum, 'Women and Work. The Capabilities Approach' Little Magazine, May 2000* – διατίθεται για ηλεκτρονική μεταφορά στη διεύθυνση: <http://www.littlemag.com/2000/martha.htm>

16 – *ibid.*

Βέβαια, οι επίσημοι ιθύνοντες χάραξης πολιτικών σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες σήμερα φαίνεται ότι δεν μπορούν να υλοποιήσουν τις απαραίτητες αλλαγές που θα μειώσουν το χάσμα μεταξύ των πλούσιων και φτωχών. Συνεχώς δηλώνουν ότι 'Δεν Υπάρχει Εναλλακτική' ["There Is No Alternative" (TINA)] για την πολιτική στρατηγική που έχει επιλεγεί, ενώ παράλληλα και οι δύο ακαδημαϊκές θεωρίες και η πολιτική πράξη τόσων ατόμων και οργανισμών παρέχουν ξεκάθαρες αποδείξεις ότι 'Υπάρχουν Πολλές και Ρεαλιστικές Εναλλακτικές' ["There Are Many And Realistic Alternatives" (TAMARA)].

Εξετάζοντας τις ευρωπαϊκές κοινωνικές πολιτικές, μία προσέγγιση βασισμένη στα δικαιώματα που εξασφαλίζει ίση πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες καθώς και ένα κατώτατο εισόδημα για όλους θα ήταν μια καλή αρχή. Συνεχίζοντας από το γεγονός ότι η ποιότητα της κατάρτισης της αγοράς εργασίας και η πρόσβαση θα πρέπει να βελτιωθούν για να αυξηθεί ο αριθμός των εργαζόμενων φτωχών ατόμων αλλά και να δημιουργηθούν υψηλής ποιότητας θέσεις εργασίας που θα εγγυώνται ένα εισόδημα άνω του κατωφλιού φτώχειας. Επιπλέον, θα πρέπει να ετοιμαστεί το έδαφος για πιο ριζικές αλλαγές για να αποτρέψουμε και να καταπολεμήσουμε τη φτώχεια μακροπρόθεσμα.

Η προοπτική της φροντίδας ως εναλλακτική

Πρόσφατα, έχουν αναπτυχθεί εναλλακτικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές έννοιες που εστιάζουν στη ζωή και στη συντήρησή της. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, η αλληλεξάρτηση και οι σχέσεις θεωρούνται ως απαραίτητα στοιχεία του ανθρώπου, ενώ το παράδειγμα της ανεξάρτητης ανθρώπινης ύπαρξης αμφισβητείται. Συνεπώς, αποδίδεται περισσότερη σπουδαιότητα στην πράξη του δούναι (και της δυνατότητας του λαβείν) φροντίδας. Πέρα από τις δουλειές του σπιτιού, την παρουσία και την κοινωνική εργασία, η φροντίδα στο πλαίσιο αυτό υποδηλώνει ιδιαίτερα την ευρεία ποικιλία των ευθυνών που δέχονται άτομα που έχουν επίγνωση ότι ζουν σε ένα κόσμο μαζί με άλλους. 'Η κατευθυντήρια αρχή της ηθικής της φροντίδας είναι ότι οι άνθρωποι χρειάζονται ο ένας τον άλλο για να ζήσουν καλές ζωές και ότι μπορούν να υπάρξουν μόνο ως μεμονωμένα άτομα μέσω τρυφερών σχέσεων με άλλους'. Για να παρατηρήσουμε την κοινωνική πολιτική από την προοπτική της φροντίδας σημαίνει να αναγνωρίσουμε τις ανθρώπινες ανάγκες κατά τρόπο αναλυτικό και να παραδεχτούμε ότι οι άνθρωποι μπορούν να ζήσουν μόνο εάν λαμβάνουν βοήθεια και υποστήριξη από άλλους. Σε αντίθεση με την πρόσφατη σύνδεση της κοινωνικής πολιτικής και της πολιτικής της αγοράς εργασίας, όπου οι κοινωνικές μεταφορές θεωρούνται ως παροχές ασφάλισης ή ως φιλανθρωπικές πράξεις, κατά την προοπτική της φροντίδας οι μεταφορές αυτές θεωρούνται χρήσιμα μέτρα για τη δίκαιη κατανομή της εργασίας και του εισοδήματος. Αναλογιζόμενοι το ευρύ φάσμα των πιθανών τομέων για δράση και από την άποψη του αριθμού διαθέσιμων εργασιών που μειώνεται, η στρατηγική αύξησης της συμμετοχής

στην αγορά εργασίας ως το ‘καλύτερο’ μέσο για την καταπολέμηση της φτώχειας θα πρέπει να εγκαταλειφθεί για να δώσει τη θέση του σε ένα πιο αναλυτικό πρόγραμμα μεταρρύθμισης.

Η εργασία σε όλες τις διαστάσεις της

Εάν η προσοχή στραφεί μακριά από την ωφέλιμη απασχόληση ως μονοκαλλιέργεια, η αντίληψη διευρύνεται για τη δουλειά σε όλες τις διαστάσεις της, ως βάση για νέους τρόπους και μέσα για την καταπολέμηση της φτώχειας. Από αυτή την άποψη, τα τυπικά βιογραφικά γυναικών που χαρακτηρίζονται από μερική απασχόληση και διακοπές στη σταδιοδρομία σε περιόδους ανατροφής παιδιών ή παροχής φροντίδας σε συγγενείς, που σήμερα θεωρούνται ως αποκλίσεις από τη νόρμα, θα αποτελέσουν νόρμα. Οι δραστηριότητες της διαβίωσης και φροντίδας προς εαυτόν και άλλους, καθώς και η κοινωνική και πολιτική δέσμευση θα θεωρούνται πλέον ως αναπόσπαστο τμήμα μιας καλής (εργασιακής) ζωής. Κατόπιν της άποψης αυτής, οι συζητήσεις για το κοινωνικό κράτος δεν θα εστιάζουν πλέον στο μέλλον της προσοδοφόρας απασχόλησης, αλλά στην ανεύρεση του καλύτερου τρόπου συνδυασμού διάφορων μορφών εργασίας και εισοδήματος. Με βάση αυτές τις σκέψεις, ο Adelheid Biesecker έχει αναπτύξει μία έννοια βάσει της οποίας οι χρόνοι της προσοδοφόρας απασχόλησης έχουν μειωθεί σημαντικά έτσι ώστε να υπάρχει περισσότερος ελεύθερος χρόνος για εργασία διαβίωσης, κοινοτική εργασία και προσωπική φροντίδα. Ο στόχος είναι να επιτύχουμε υλικό πλούτο καθώς και πλούτο που εκφράζεται σε ελεύθερο χρόνο. Η απώλεια του εισοδήματος που προκύπτει λόγω των λιγότερων ωρών προσοδοφόρας απασχόλησης μπορεί να αποζημιωθεί με την εφαρμογή ενός συστήματος βασικού εισοδήματος άνευ όρων, το οποίο μπορεί να χρηματοδοτηθεί με τη σειρά του από την αύξηση των φόρων στις υπερωρίες και σε κεφαλαιουχικές συναλλαγές και στη χρησιμοποίηση της φύσης. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, το Κράτος παραμένει ένας βασικός παίκτης. Από τη μία πλευρά, τα μέσα και οι υπηρεσίες κοινωνικής υποδομής, όπως νηπιαγωγεία, κοινοτικές κουζίνες, νέες μορφές κοινωνικής στέγασης και μέσα μαζικής μεταφοράς θα πρέπει να συνεχίσουν να είναι διαθέσιμα για όλους · ενώ από την άλλη πλευρά, τα προσόντα και η περαιτέρω εκπαίδευση παρέχουν απαραίτητες παρορμήσεις για βέλτιστη χρήση των αναδυόμενων επιλογών και ελευθεριών. Το μοντέλο που περιγράφηκε παραπάνω, μεταξύ παρόμοιων εννοιών, συμβάλλει στην καταπολέμηση και αποτροπή της φτώχειας εφόσον αυξάνει τις ευκαιρίες για ατομική προσωπική συνειδητοποίηση και προωθεί μια κοινωνία συμμετοχής από πολίτες που νοιάζονται και νιώθουν ο ένας τον άλλο.

Περαιτέρω βήματα

Απαιτείται χρόνος για την υλοποίηση θεμελιωδών μεταρρυθμίσεων όπως αυτές που περιγράφηκαν παραπάνω. Οι απαραίτητες αλλαγές στην κοινωνική συμβολική τάξη και συνεπώς, ο μετασχηματισμός της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής κατάστασης που προκαλεί φτώχεια δεν μπορούν να επιτευχθούν μέσα σε μια μέρα.

Για να βελτιωθούν άμεσα οι συνθήκες διαβίωσης των γυναικών, παιδιών και ανδρών που βιώνουν ή κινδυνεύουν από φτώχεια, η παραπάνω εναλλακτική θα πρέπει να αντιμετωπιστεί βήμα προς βήμα με αλληλεπίδραση του εφικτού και του ανέφικτου (μνεία προς μια φράση της Αυστριακής συγγραφέα Ingeborg Bachmann). Αναφορικά με τα μέτρα που είναι απαραίτητα για την αποτροπή και την καταπολέμηση της φτώχειας, θα πρέπει να εισαχθεί ατομική πρόσβαση σε όλα τα υπάρχοντα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας και ελάχιστα πρότυπα για τα συστήματα αυτά. Επιπλέον, θα πρέπει να παραχωρηθεί και να επεκταθεί η πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες (στους τομείς της εκπαίδευσης, υγείας, παιδικής φροντίδας, δημόσιων μεταφορών, παροχή συμβουλών, κλπ.). Ενώ επιμένει ένα κοινωνικό σύστημα που εστιάζει στην προσοδοφόρα απασχόληση, μία άλλη σημαντική πτυχή είναι να αναπτυχθούν νέες έννοιες πολιτικών της αγοράς εργασίας που θα είναι πέρα της απλής παροχής εργασίας με την έννοια βελτίωσης της

μερίδας απασχόλησης. Αντ' αυτού, αυτό που απαιτείται είναι υψηλής ποιότητας εθελοντικά μαθήματα προσόντων, όπου οι μετέχοντες με τις ατομικές τους ικανότητες και ενδιαφέροντα θα λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, δουλειές που διευκολύνουν τη συνεχή μάθηση και προσωπική ανάπτυξη και εισοδήματα που θα ενθαρρύνουν τη ζωή άνω του κατωφλιού φτώχειας.

---

17 - Βλέπε Feder-Kittay, Eva und Feder, Ellen K. (Hrsg.), *The subject of care. Feminist Perspectives on Dependency*, Oxford, 2002; Sevenhuijsen, Selma, *The Place of Care. The Relevance of the Ethics of Care for Social Policy*, Sevenhuijsen, 2003; Selma und Svab, Alenka (Hrsg.) *Labyrinths of Care*, Ljubljana, 2003.

18 - Sevenhuijsen, Selma, "The Place of Care.

The Relevance of the Ethics of Care for Social Policy", Sevenhuijsen, Selma und Svab, Alenka (Hrsg.), *Labyrinths of Care*, Ljubljana, 2003, pp. 13-41, 19.

19 - Biesecker, Adelheid: *Kooperative Vielfalt und das "Ganze der Arbeit"* "Die Armutskonferenz (Hrsg.): *Es ist genug für alle da!, Erwerbsarbeit und soziale Sicherheit*, Wien 1999, pp. 47-55.

20 – Για λεπτομέρειες σχετικά με τα προτεινόμενα μέτρα για την καταπολέμηση της φτώχειας, βλέπε το *Minimum Security ABC* του αυστριακού EAPN, www.armutskonferenz.at (Διατίθεται μόνο στη Γερμανική γλώσσα)

Πορτρέτο 1

Μία Ειδική Ανάλυση κόστους/ωφέλειας

Η ανατροφή τριών παιδιών με προϋπολογισμό νοικοκυριού πολύ κατώτερου του ορίου της φτώχειας περιγράφουν οι επίσημες στατιστικές: αυτό απαιτεί μια ειδική ανάλυση κόστους/ωφέλειας – στην οποία τα χρήματα μπορεί να μην κατέχουν ούτε την πρώτη θέση.

Της Ute Woltron

Δημοσιεύθηκε αρχικά στην αυστριακή εφημερίδα *The Austrian Daily, DER STANDARD*, 30 Οκτωβρίου 2004.

Η Andrea Park άναψε φωτιά. Στην κουζίνα, δηλαδή. Οι φούρνοι στο υπνοδωμάτιο και στο δωμάτιο των παιδιών δεν θα ζεστάνουν προτού η θερμοκρασία έξω πέσει κάτω από το μηδέν. Επειδή, όπως το θέτει, κάθε κόστος πρέπει να σχετίζεται με τα οφέλη που αποδίδει. Έξω η θερμοκρασία είναι 7 βαθμοί Κελσίου.

Η Andrea Park είναι τριάντα-έξι. Έχει τρία παιδιά ηλικίας επτά, εννέα και έντεκα. Η τετραμελής οικογένεια ζει κοντά στο βουνό Hohe Wand, Κάτω Αυστρία, σε ένα μικρό σπίτι με κήπο με το πόνυ, την κατσικά, τις γάτες και τα κουνέλια τους. Πίσω από το σπίτι υπάρχουν δάση, ενώ μπροστά λιβάδια και χωράφια. Ένα χαριτωμένο ειδυλλιακό αγροτικό τοπίο: η ομίχλη αφήνει μικρές σταγόνες πάνω στους ιστούς, τα παιδιά έχουν καλούς τρόπους, το πόνυ είναι φροντισμένο, τα κλουβιά των κουνελιών είναι καθαρά. Μπορεί να βγει αργότερα κι ο ήλιος. Μια ήρεμη ζωή. Εάν δεν υπήρχε το σύνθετο σύστημα κόστους/ωφέλειας να ορίζει τις ζωές της Andrea και των παιδιών της.

Κατά τους οικονομολόγους, σχηματίζουν ένα νοικοκυριό. Το μέσο καθαρό εισόδημα των αυστριακών νοικοκυριών είναι €2308 το μήνα σύμφωνα με τις στατιστικές του Επιμελητηρίου Εργασίας. Νοικοκυριά, όπως αυτό της οικογένειας Park, που πρέπει να ζήσουν με €1482 ή λιγότερα είναι καταγεγραμμένα ως 'χαμηλού εισοδήματος' στους πίνακες του Eurostat.

€1482: Τόσα λένε οι στατιστικές! Εν τω μεταξύ η κουζίνα ζεσταίνεται και η Andrea Park ανοίγει την πόρτα προς το υπνοδωμάτιο που είναι ακόμη κρύο για να βελτιστοποιήσει την πρωινή αναλογία θέρμανσης και κόστους/ωφέλειας.

Το εισόδημα του νοικοκυριού που αποτελείται από παιδική πρόνοια και πληρωμές συντήρησης που έχουν οριστεί από δικαστήριο, είναι ένα σύνολο που γνωρίζει απ' έξω: ακριβώς €885.80 το μήνα. Με επιπλέον €596.20 τώρα τον Οκτώβριο. Η Andrea Park ακόμη φτωχή θα ήταν σύμφωνα με τις στατιστικές, αλλά θα μπορούσε τουλάχιστον να αγοράσει τα απαραίτητα ξύλα για να βγάλει η οικογένεια το χειμώνα. Ωστόσο, η παιδική πρόνοια δεν θα πληρωθεί πριν το τέλος του Νοέμβρη και τα ξύλα που μόλις αγόρασε με την τελευταία αποταμίευσή της τελικά είναι ακόμη υγρά και δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για θέρμανση.

‘Αυτό θα τρέλαινε πολύ κόσμο’, δηλώνει. ‘Αλλά έχω αντιμετωπίσει τόσες καταστάσεις τόσες φορές που ξέρω ότι κάποια διέξοδος υπάρχει. Αυτή είναι η διαφορά μου με τις άλλες γυναίκες’.

Πριν από δεκαέξι χρόνια, η Andrea Park ήταν φοιτήτρια Ιαπωνολογίας και κέρδιζε καλά λεφτά ως μεταφράστρια και διερμηνέας. Γνώρισε τον μέλλοντα (και πλέον) πρώην σύζυγό της στην Κορέα και μετακόμισε στην Ιαπωνία μαζί του. Γέννησε το πρώτο της παιδί, πήγε στη Βιέννη και μετά στη Γερμανία μαζί του, γέννησε ακόμη δύο παιδιά, υποστήριξε το σύζυγό της στη δουλειά του ως μάγειρα σούσι και τον ακολούθησε και πάλι όταν επιθύμησε να επιστρέψει στην Κορέα.

Ωστόσο, τα σχέδια να ανοίξουν ένα μικρό κυλικείο δεν πραγματοποιήθηκαν πουθενά και όταν η Andrea κουράστηκε να ζει σε ένα κελάρι γεμάτο αρουραίους με τρία μικρά παιδιά και καθημερινά να τρώνε μόνο ρύζι, τελικά του είπε ότι ήθελε να επιστρέψει στην Αυστρία και αυτός την έδειρε. Η Andrea δήλωσε ότι τότε σταμάτησε να είναι η πιστή υποστηρικτική σύζυγος. Πριν από δύο χρόνια σχεδόν, με βοήθεια από τους συγγενείς του, κατάφερε να διαφύγει στην πατρίδα της. Με δύο βαλίτσες, μερικά ρούχα, μερικές φωτογραφίες και καθόλου λεφτά.

Ο πρώτος της προορισμός: ένα παλιό, εγκαταλελειμμένο αγροτόσπιτο κοντά στην περιοχή Gloggnitz, Κάτω Αυστρία – η πόλη όπου μεγάλωσε η Andrea Park. Η πρώτη της δουλειά: παράδοση ταχυδρομείου στα χωριά της περιοχής Wechsel. Κέρδιζε περίπου €50 ευρώ τη βδομάδα και το πιο σημαντικό: είχε ιατρική ασφάλιση.

Το καλοκαίρι είναι σχετικά καλό, αλλά το χειμώνα είναι αδύνατον να ζεσταθούν οι παλιοί πέτρινοι τοίχοι: η οικογένεια κοιμάται με στολές του σκι. Αυτή είναι η ζωή της: να παραδίδει ταχυδρομείο, να πηγαίνει τα παιδιά στο σχολείο και το νηπιαγωγείο, να μαγειρεύει, να πηγαίνει τα παιδιά σπίτι, να διατηρεί τη θερμοκρασία σε ανεκτό επίπεδο, να πηγαίνει από το ένα δημόσιο γραφείο στο άλλο, να καταθέτει αίτηση διαζυγίου, να φροντίζει και πάλι τα παιδιά της. Η δουλειά τελικά έχει περισσότερες απαιτήσεις σχετικά με αυτά που κερδίζει. Η αναλογία κόστους/ωφέλειας είναι ανισόρροπη.

Βοηθάει στο νηπιαγωγείο στο Neunkirchen, σε ένα τριτοκοσμικό μαγαζί, στου μανάβη. Βέβαια, δεν μπορεί να είναι εκλεκτική με τις ώρες εργασίες και τα παιδιά περνάνε αρκετό χρόνο μόνα τους στο σπίτι. Αυτή είναι η ζωή της: παλεύοντας χωρίς κάποιο ορατό στόχο. Η Andrea δεν αναμένει βοήθεια από την οικογένειά της. Η μητέρα της της δίνει αυγά και γάλα κάθε τόσο. ‘Έχω περάσει από καταστάσεις όπου βασιζόμουν σε άλλους να μου δώσουν φαγητό’, δηλώνει.

Αρρωσταίνει αλλά και πάλι πηγαίνει στη δουλειά. ‘Αλλά σε κάποιο σημείο φτάνεις στα όρια και τα παιδιά σου δεν έχουν αυτά που χρειάζονται επειδή εσύ είσαι εξουθενωμένη’. Εξάλλου ο χειμώνας είναι κοντά. Η μητέρα ενός συμμαθητή της μεγαλύτερης κόρης της έχει ένα παλιό ακατοίκητο σπίτι στην περιοχή Willendorf. Γνωρίζει την κατάσταση της οικογένειας και προσφέρει στην Andrea να μείνουν εκεί έναντι ελάχιστου ενοικίου.

Μετά τη μετακόμιση στο Willendorf κοντά στο βουνό Hohe Wand, η δουλειά στο Gloggnitz είναι λογικά πολύ απομακρυσμένη: η Andrea θα πρέπει να αφήνει τα παιδιά μόνα τους για ώρες κάθε μέρα και δεν πρόκειται να το κάνει αυτό. Εργάζεται ως καθαρίστρια σε ιδιωτικούς πελάτες, καθαρίζει το σπίτι, κόβει καυσόξυλα με κυκλικό πριόνι, ζεσταίνει νερό στο φούρνο της κουζίνας για να κάνει μπάνιο τα παιδιά της στη μπανιέρα και συνεχίζει να μπαινοβγαίνει στα δημόσια γραφεία.

Εν τω μεταξύ, ο σύζυγός της επέστρεψε στη Γερμανία, αυτή τελικά λαμβάνει μία μισθολογική δήλωση από αυτόν κι έτσι καταφέρνει να έχει μια μείωση από τις συνεισφορές της στην κοινωνική ασφάλιση, που θα πρέπει η ίδια να πληρώνει εφόσον δεν έχει κανονική εργασία. Ένας φίλος τη βοηθάει να επισκευάσει τους φούρνους στο σπίτι και μάλιστα καταφέρνει να επαναφέρει το σύστημα θέρμανσης νερού στο μπάνιο. Η Andrea Park που εργαζόταν ως διερμηνέας για ιαπωνικές εταιρείες στο παρελθόν και που μιλάει άπταιστα άλλες τρεις ξένες γλώσσες μαζί με την Κορεάτικη, καταφέρνει να βρει μερική απασχόληση ως καθαρίστρια σε εταιρεία επιχειρήσεων. ‘Αυτό ήταν καταπληκτικό και όλα πήγαιναν καλά και με τα παιδιά’.

Αλλά μετά πέφτει άρρωστη με οστρακιά και δεν αναρρώνει πλήρως, με αποτέλεσμα η ασθένεια να επηρεάσει την καρδιά της. Τώρα έχει μια απόφαση να λάβει. ‘Ως εδώ. Τα χρήματα δεν μπορεί να είναι το παν. Έχω ήδη πολύ δουλειά με το παλιό σπίτι και τα παιδιά. Θα μείνω σπίτι για λίγο’, λέει. ‘Όλη μου τη ζωή έχω υπάρξει δυνατή γυναίκα, αλλά το τελευταίο καλοκαίρι, η κούραση του παρελθόντος με χτύπησε. Απλά δεν μπορούσα να συνεχίσω’.

Οπότε έχουμε €885.80. Μερικές φορές ο πατέρας στέλνει στα παιδιά του χαρτζιλίκι από τη Γερμανία. Τότε αυτά αγοράζουν μερικές φορές μικρά γλυκά από το μανάβη κι αν δουν καμιά προσφορά για πουτίγκα σε οικογενειακή συσκευασία ή αλεύρι, αγοράζουν προμήθειες για όλη την οικογένεια, αυτό εξυπακούεται. Ο πατέρας τους μερικές φορές τους αγοράζει ρούχα και παπούτσια, τα υπόλοιπα είναι από δεύτερο χέρι.

‘Πάντοτε ενθάρρυνα τα παιδιά να δίνουν παρά να παίρνουν’, δηλώνει η Andrea Park. ‘Δεν έχουν αδυναμία στα αντικείμενα όπως άλλα παιδιά. Εξάλλου, εδώ έχουμε ό, τι χρειάζονται: ξύλο, τα ζώα, ποδήλατα (που τους τα έχουν δώσει)’.

Αρκετά άτομα βοηθούν. Προσφέρουν ρούχα, μεταχειρισμένα πλυντήρια, ηλεκτρικές σκούπες. ‘Πράγματα που δεν θα μπορούσα να αγοράσω’. Άλλοι είναι ανελέητοι: έχει χρήματα για το πόνο, αλλά δεν δίνει λίγα ευρώ για την εκδρομή του σχολείου ή για μαθήματα κολύμβησης;

Αυτή είναι η ζωή της, να ανατρέφει μόνη της τρία παιδιά. Η Andrea Park πάντοτε ήθελε να έχει ζώα. Για αυτήν είναι μέρος της ζωής. Είναι μέρος της αξιοπρέπειάς της και όταν ιππεύει το πόνο να πάει στο μανάβη, χωρίς σέλα, δείχνει σε όλο το χωριό ότι η αξιοπρέπειά της παραμένει. Μερικές φορές παίρνει μαζί και την κατσίκα.

Φαγητό για τα ζώα βρίσκεται. Το γρασίδι μεγαλώνει στα λιβάδια που κανείς δεν χρησιμοποιεί πλέον και τα άχυρα βρίσκονται όταν οι οδικές αρχές έχουν κουρέψει τις άκρες των δρόμων. Αυτό το είδος χρήματος υπάρχει για να το πάρει κανείς, αρκεί να γνωρίζει που να σκύψει και να το μαζέψει. Εξάλλου όσοι έχουν κοινή λογική επιμένουν να την πλησιάζουν όταν οργανώνεται ιππασία πόνο στην Καθολική γιορτινή κατασκήνωση, επειδή έτσι μπορεί να κερδίσει λίγα χρήματα.

Το να εργαστεί ξανά ως διερμηνέας θα ήταν έξοχα. ‘Αλλά ας το πάρουμε απόφαση: με αυτά που έχω μπορώ να ζήσω μόνο στην ύπαιθρο κι όχι στη Βιέννη. Και για τη δουλειά αυτή, είναι σημαντικό να είμαι σε επιφυλακή. Θα ήταν δυνατό αν τα παιδιά πήγαιναν να μείνουν σε συγγενείς, αλλά δεν τίθεται τέτοιο ζήτημα’.

Αυτή είναι η ζωή της: ζυγίζοντας την αξία με την τιμή που πρέπει να πληρώσεις. ‘Αυτό που δεν καταλαβαίνει πολύς κόσμος είναι ότι είσαι συνεχώς υπό πίεση’. Το λάθος είδος ξύλου που θα έχει αγοραστεί τη λάθος στιγμή αρκεί για να ταράξει τη λεπτή ισορροπία.

Η κουζίνα είναι ακόμη ζεστή και άνετη. Μέχρι το τέλος του Νοέμβρη είναι ακόμη τέσσερις βδομάδες και πολλά μπορούν να συμβούν στο μεσοδιάστημα. ‘Μέχρι τώρα, όλα έχουν πάει καλά με τον ένα ή τον άλλο τρόπο’, λέει η Andrea Park. ‘Κάτι θα προκύψει κι αυτή τη φορά, αλλιώς θα χρησιμοποιήσουμε το υγρό ξύλο, ακόμη κι αν καπνίζει ή κάνει θορύβους’.

Πορτρέτο 2

Μία ιστορία από τη Νάπολη

Έχει συνταχτεί από μέλη του προσωπικού του έργου ‘Chance’

Οκτώβριος 2004

Ο Luigi είναι πλέον είκοσι ετών, ένας πολύ ευγενικός και κοινωνικός νέος. Εργάζεται έξι φορές τη βδομάδα σε ένα μεγάλο μπαρ στο λιμάνι της Νάπολης που είναι ένα πραγματικό μέρος συνεστίασης, στο οποίο συχνάζουν εκατοντάδες νέοι από τις ενδότερες φτωχές συνοικίες της πόλης. Πουλιάει ποτά, κρέπες και σάντουιτς. Μένει ανοιχτό όλη τη νύχτα, μέχρι τις 5 το πρωί. Ο Luigi φτιάχνει καφέ και καπουτσίνο και σερβίρει μύρρες. Η βάρδιά του ξεκινάει στις 4 το απόγευμα και λήγει το επόμενο πρωί στις 7, μετά το καθάρισμα. Θα έπρεπε να λαμβάνει νόμιμο μισθό κι επίσης να λαμβάνει επιπλέον χρήματα για τη νυχτερινή βάρδια και να δικαιούται 48ωρη ανάπαυλα εβδομαδιαίως. Το ίδιο ισχύει για δεκάδες χιλιάδες άτομα σαν κι αυτόν, αλλά τίποτα από αυτά δεν συμβαίνουν καθώς είναι εργάτης της μαύρης αγοράς εργασίας: δεν έχει νόμιμη σύμβαση και κερδίζει περίπου 600-650 το μήνα, συμπεριλαμβανομένων των φιλοδωρημάτων.

Η μητέρα του Luigi, που ήταν καθαρίστρια, πέθανε από καρκίνο όταν αυτός ήταν μόλις τριών ετών, την περίοδο που ο πατέρας του εξέτιε δεκαετή φυλάκιση. Μία από τις μεγαλύτερες αδελφές του προσπάθησε να τον φροντίσει αλλά δεν τα κατάφερε. Έπειτα έμεινε με την άλλη αδελφή του που τελικά παντρεύτηκε κάποιον που δεν συμπαθούσε τον Luigi. Δεν έμεινε μόνος, αλλά έλαβε βοήθεια και τακτική υποστήριξη από μία μη κυβερνητική οργάνωση. Ωστόσο, εγκατέλειψε το σχολείο στα δώδεκα. Έκτοτε εργάστηκε ως οικοδόμος, σε μπαρ, ως βοηθός υδραυλικού, κλπ. Στα δεκατέσσερα έγινε μέλος του έργου ‘Chance’: τελείωσε την υποχρεωτική εκπαίδευση και ένα διετές πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης για να γίνει μάγειρας. Ως μάγειρας εργάζεται κατά την καλοκαιρινή τουριστική περίοδο στο νησί Ισχία, ενώ διατηρεί τη χειμερινή του δουλειά στο μπαρ για να μπορεί να συντηρεί την κοπέλα του και τον εαυτό του.

Ο Luigi ζει με την κοπέλα του που είναι άνεργη. Και οι δύο οικογένειες είναι φτωχές και συχνά αναμειγνύονται σε παράνομες δραστηριότητες. Δεν υποστηρίζουν το νέο ζευγάρι, γεγονός που είναι ασυνήθιστο για τις περισσότερες παρόμοιες οικογένειες της Νάπολης. Αυτή η έλλειψη της παραδοσιακής κοινοτικής και οικογενειακής βοήθειας – δεν βρίσκονται μαζί στο Κυριακάτικο γεύμα ή τα Χριστούγεννα ή το Πάσχα – προσβάλλει το νέο ζευγάρι και νιώθουν μεγάλη πικρία.

Ζουν περίπου δέκα χιλιόμετρα από τη δουλειά του Luigi και του παίρνει πολύ χρόνο να μετακινηθεί με τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Έτσι αγόρασε ένα σκούτερ από ένα φίλο του για να πηγαίνει στη δουλειά όσο το δυνατόν γρηγορότερα για να μπορεί να κοιμάται περισσότερο. Το διαμέρισμα που ζει το ζευγάρι είναι ένας χώρος κατάληψης. Ο Luigi το έχει βάλει και έχει αγοράσει ολοκαίνουργια έπιπλα, τα οποία αγόρασε με πίστωση.

Ο χώρος κατάληψης, όπως πολλοί άλλοι, βρίσκεται σε ένα πολυώροφο κτίριο που λέγεται 'the sail' («το ιστίο»). Είναι μία τεράστια τιμεντένια πολυκατοικία της αρχής της δεκαετίας του εβδομήντα που έχει πλέον αποτελέσει κέντρο διακίνησης ναρκωτικών (κοκαΐνη, ηρωίνη, κρακ), ανακύκλωσης ληστειών, πορνείας και βιομηχανίας κρησφύγετου που ελέγχεται από δίκτυα καμόρα της βόρειας Νάπολης. Η πόλη αποφάσισε να ανατινάξει το μέρος με δυναμίτη όπως είχε κάνει με τα άλλα δύο παρόμοια κτίρια, αλλά οι καταληψίες, όπως ο Luigi, εμπόδισαν αυτή την εξέλιξη.

Πολλοί καταληψίες είναι χαμηλού επιπέδου μέλη των εγκληματικών συμμοριών καμόρα, αλλά πολλοί είναι απλώς φτωχοί εργαζόμενοι σαν τον Luigi. Είναι σχετικά εμφανές ότι, ενώ δεν συμμετέχει ενεργά σε εγκληματικές ή παράνομες υποθέσεις και σε άμεσες δραστηριότητες συμμοριών, ο Luigi δεν μπορεί με κανένα τρόπο να απέχει από τους κώδικες συμπεριφοράς, τη γλώσσα και τις γενικές απόψεις τους. Στην πραγματικότητα, μαζεύει πολύ ενέργεια για να αντιστέκεται σε προσφορές και να 'μένει καθαρός' και να μην εθιστεί σε καμία ουσία ενώ παλεύει να επιβιώσει.

Κεφάλαιο 5

Συμμετοχή των Ατόμων που Βιώνουν Φτώχεια και Κοινωνικό Αποκλεισμό

Ludo Horemans

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η 'συμμετοχή' έχει αποτελέσει το κέντρο προσοχής. Έχουν ειπωθεί και γραφεί πολλά για τη συμμετοχή και η λέξη χρησιμοποιείται σχεδόν σε κάθε ευκαιρία. Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνεται στην 'πολιτική συμμετοχή των ατόμων που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό' ή στη συμμετοχή τους στις διαδικασίες πολιτικών των κυβερνήσεων σε όλα τα επίπεδα. Το κεφάλαιο κάνει λόγο για την ανάγκη για περαιτέρω εξέλιξη αυτού του είδους των συμμετοχικών διαδικασιών που μπορούν να περιγραφούν ως ανάπτυξη της 'συμμετοχικής δημοκρατίας'.

Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνεται στις διάφορες συζητήσεις επί του θέματος της συμμετοχής εντός του EAPN καθώς και στις αναφορές των Ευρωπαϊκών Συναντήσεων με άτομα που βιώνουν φτώχεια που έχουν υποστηρίξει οι διάφορες Προεδρίες της ΕΕ. Καθ' όλο το κεφάλαιο θα εξεταστεί η εμπειρία της ανάπτυξης αυτής της προσέγγισης στο Βέλγιο. Θα παρουσιαστεί και συζητηθεί μία δομή νόμιμης συμμετοχής που αναπτύχθηκε στο Βέλγιο, αλλά δυστυχώς λοιπές παρατηρήσεις θα αποκαλύψουν ότι η κυβέρνηση του Βελγίου δεν εφαρμόζει τις κατευθυντήριες οδηγίες για καλύτερη συμμετοχή που έχουν ενσωματωθεί στα Εθνικά Σχέδια Δράσης για Ενσωμάτωση 2003-2005.

Η σημασία της πολιτικής συμμετοχής

Ένας από τους βασικούς πολιτικούς στόχους στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι να κινητοποιηθούν όλοι οι παίκτες, καθώς και τα άτομα που βιώνουν φτώχεια, που έχουν 'εξειδικευτεί' βάσει της καθημερινής τους εμπειρίας σχετικά με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ο στόχος αυτός εγκρίθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας το 2000 ως τμήμα της Στρατηγικής Ενσωμάτωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα άτομα που βιώνουν φτώχεια νιώθουν ότι είναι σε κατάσταση αποκλεισμού και επιθυμούν να συμμετέχουν στις πολιτικές και τις δράσεις που σχετίζονται με την κατάστασή τους. Η συμμετοχή είναι ένα σημαντικό όπλο καταπολέμησης της φτώχειας. Η συμμετοχή θα πρέπει να αποτελέσει δικαίωμα όλων. Όλοι έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων που αφορούν θέματα που τους επηρεάζουν. Τα άτομα που βιώνουν φτώχεια έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους και να απαιτούν να ακουστούν οι εμπειρίες τους και να ληφθούν υπόψη στις πολιτικές.

Ο λαός συνήθως εκπροσωπείται από μέλη του κοινοβουλίου μέσω ανοιχτών και δημοκρατικών εκλογών. Όμως άτομα που βιώνουν φτώχεια δεν περιλαμβάνονται πάντα σε τέτοιες εκλογές επειδή πολλοί δεν είναι εγγεγραμμένοι. Επίσης, άλλοι νιώθουν αποξενωμένοι από τέτοια συστήματα που έχουν αποτύχει να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες τους και δεν συμμετέχουν στις διαδικασίες των εκλογών. Με τους εκλεγμένους εκπροσώπους να διαμορφώνουν συμμετοχικές δημοκρατικές διαδικασίες με ειδική θέση για τη συμμετοχή των ατόμων που βιώνουν φτώχεια, έχει προστεθεί μία σημαντική και απαραίτητη προσθήκη στις δημοκρατικές δομές μας.

Η συμμετοχική δημοκρατία είναι μία πιο θεμελιώδης μορφή συμμετοχής στη χάραξη πολιτικών από τη διαβούλευση ή την παροχή συμβουλών ή μια δήλωση εντός του πλαισίου των πολιτικών ακροάσεων. Η συμμετοχική δημοκρατία αναφέρεται σε δομική συμμετοχή στο πλαίσιο μιας συνεχούς ή μόνιμης διαβούλευσης, όπου οι εταίροι της διαβούλευσης δεσμεύονται μεταξύ τους και συμφωνούν στο περιεχόμενο, το χρόνο και τη διαδικασία για τις κοινές τους συνεδριάσεις. Βασικά, η συμμετοχική δημοκρατία θα πρέπει να είναι μια διαφανής διαδικασία δομικής διαβούλευσης. Δεν μπορεί να περιοριστεί σε άπαξ στιγμές συμμετοχής.

Μέσω της συμμετοχής στις διαδικασίες χάραξης πολιτικών τα αποτελέσματα σχετικά με την ποιότητα των αποφάσεων που έχουν ληφθεί έχουν βελτιωθεί. Μια απόφαση που έχει ληφθεί για την κατάσταση των ατόμων που βιώνουν φτώχεια θα πρέπει να ετοιμαστεί σε συνεργασία με τα άτομα που επηρεάζονται. Με αυτό τον τρόπο, οι αποφάσεις και τα μέτρα έχουν μια αυξημένη πιθανότητα να επιτύχουν τους σκοπούς τους πιο αποτελεσματικά. Αυτό ισχύει για όλες τις ομάδες στην κοινωνία, αλλά ιδιαίτερα όταν πρόκειται για αποφάσεις που επηρεάζουν άτομα που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Στον τομέα αυτό, τα προβλήματα συνήθως συνδέονται με διάφορους τομείς της ζωής και επηρεάζουν διάφορα τμήματα των πολιτικών. Επομένως, η συνεισφορά των ατόμων που είναι αποκλεισμένα είναι απαραίτητη για την επίτευξη μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης που θα αντιμετωπίσει την πολυδιάστατη φύση των προβλημάτων. Ενώ η συμμετοχή δεν αποτελεί εγγύηση ότι θα καταλήξουμε στα ορθά συμπεράσματα, υπάρχουν πολλές πιθανότητες ότι η έλλειψη συμμετοχής θα οδηγήσει σε προτάσεις που μπορεί να έχουν μη σκόπιμο αρνητικό αντίκτυπο στα άτομα αυτά.

Οι απαιτούμενες συνθήκες για μια ουσιαστική πολιτική συμμετοχή

Οι μετέχοντες στην τρίτη ευρωπαϊκή Συνάντηση Ατόμων που Βιώνουν Φτώχεια (2004) προσέφεραν τις ακόλουθες κατευθυντήριες γραμμές για να μην παραμείνει η συμμετοχή ένα κενό σλόγκαν ή μια ψεύτικη υπόσχεση:

- Οι ιθύνοντες χάραξης πολιτικών πρέπει να δεσμευτούν σχετικά με την πραγματική συμμετοχή στη χάραξη πολιτικών για τα άτομα που βιώνουν φτώχεια. Τα άτομα θα πρέπει να είναι έτοιμα να ετοιμάσουν αποφάσεις και μέτρα μαζί με μας με κατάλληλο τρόπο. Θα πρέπει να συμφωνήσουν ότι θα λάβουν υπόψη τα αποτελέσματα της διαδικασίας συμμετοχής.

- Η ετοιμασία της διαδικασίας συμμετοχής δεν είναι μια ανεπίσημη δραστηριότητα. Όσοι βιώνουμε φτώχεια συνήθως έχουμε εμπειρία της ελεγκτικής και καταπιεστικής πλευράς της κυβερνητικής μηχανής. Για να επιφέρουμε μια αποτελεσματική συμμετοχή, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα ασφαλές και αξιόπιστο περιβάλλον, στο οποίο να τολμάμε να ζητάμε διευκρινίσεις και να τολμάμε να εκφράζουμε τις απόψεις μας. Ζητάμε να ακούγονται οι απόψεις μας και να γίνονται σεβαστές. Μόνο σε μία τέτοια περίπτωση θα μπορούν οι αποφάσεις να είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων, στις οποίες θα έχουμε λάβει μέρος. Με αυτό τον τρόπο, η συμμετοχή αποτελεί ένα όργανο για να πάρουμε τη ζωή στα χέρια μας.

- Κατά την οργάνωση μιας διαδικασίας συμμετοχής, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η ποικιλομορφία και τα ατομικά χαρακτηριστικά της ζωής μας στη φτώχεια. Θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διαφορές στις μεθόδους επικοινωνίας και συνάντησης, καθώς και οι διαφορές στα σημεία εκκίνησης. Για να συμμετέχουμε ως πλήρεις συνεργάτες στις διαπραγματεύσεις ή συζητήσεις, απαιτείται μια προκαταρκτική διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να λαμβάνουμε ξεκάθαρες πληροφορίες σχετικά με το τι αναμένεται από εμάς. Επίσης, θα πρέπει να γνωρίζουμε εκ των προτέρων ποια είναι τα όρια και οι δυνατότητες της επιρροής των πολιτικών. Επίσης, θα πρέπει να λαμβάνουμε υποστήριξη στην έκφραση των απόψεών μας. Αυτό απαιτεί χρόνο και πόρους που θα πρέπει να δοθούν.

- Θέλουμε να ορθώσουμε ανάστημα όχι μόνο για τους εαυτούς μας, αλλά και για τα δικαιώματα μιας ολόκληρης ομάδας ατόμων που βιώνουν φτώχεια. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικό για μας να μπορέσουμε να ξεπεράσουμε τα προσωπικά μας προβλήματα. Αυτό θα είναι εφικτό μόνο όταν δεν θα χρειάζεται πλέον να καταβάλλουμε όλη την προσοχή και την ενέργειά μας και να ανησυχούμε για την επιβίωσή μας. Είναι σημαντικό λοιπόν να υπάρχει υποστήριξη για τα ατομικά μας προβλήματα και της οικογένειάς μας.

- Εν τέλει, ζητάμε από τα υπάρχοντα κανάλια γενικής συμμετοχής, όπως συμβουλευτικές επιτροπές, σωματεία ή πολιτικά κόμματα να προσπαθήσουν να είναι περισσότερο προσβάσιμα για όλα τα άτομα που βιώνουν φτώχεια.

Η συμμετοχή ατόμων που βιώνουν φτώχεια μέσω ενώσεων και δικτύων

Εάν τα άτομα που βιώνουν φτώχεια θέλουν να ακουστούν οι φωνές τους, είναι σημαντικό να μην μείνουν μόνα. Όπως έχει συμβεί στο παρελθόν με άλλες πληθυσμιακές ομάδες – όπως εργάτες και γυναίκες – τα άτομα που βιώνουν φτώχεια θα πρέπει να συγκεντρωθούν σε ενώσεις ή δίκτυα. Για την πλειοψηφία, τα άτομα που βιώνουν φτώχεια δεν το έχουν επιτύχει με τις δικές τους δυνάμεις, αλλά έχουν λάβει υποστήριξη στην προσπάθεια αυτή από άλλους που δεν βιώνουν φτώχεια, ωστόσο τους έχουν δείξει αλληλεγγύη. Οι ενώσεις αυτές και τα δίκτυα φέρνουν κοντά τον κόσμο που συνήθως βιώνουν ακραία φτώχεια και οι ίδιοι συνήθως εργάζονται κάτω από δύσκολες συνθήκες. Η βασική τους έγνοια είναι να παγιώσουν μόνιμη επαφή με άτομα που βιώνουν φτώχεια: κάνοντας επισκέψεις, ακούγοντας και υποστηρίζοντας τους και δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για να παρουσιάσουν τις προσωπικές τους ανησυχίες και ανάλυση. Οι ενώσεις αυτές και τα δίκτυα θα πρέπει να μπορούν να συντηρούν και να αναπτύσσουν αυτή την ατομικότητα και τη σχέση εμπιστοσύνης με τη βάση τους κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες.

Με αυτό τον τρόπο, οι ενώσεις αυτές διαχωρίζονται από τις οργανώσεις ή τους παροχείς υπηρεσιών και στη συνεργασία με άτομα που βιώνουν φτώχεια σε επαγγελματική βάση. Οι οργανισμοί αυτοί δεν στοχεύουν να αυξήσουν τη συμμετοχή των ατόμων που βιώνουν φτώχεια ή να αυξήσουν την πολιτική συμμετοχή τους. Συνήθως έχουν μία ευρύτερη κοινωνική υποχρέωση που βασίζεται στην έννοια της φροντίδας. Επίσης, μερικοί έχουν ακόμη και λειτουργία παρακολούθησης αναφορικά με τα άτομα που βιώνουν φτώχεια.

Ωστόσο, θα είναι σημαντικό οι ενώσεις ατόμων που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό να συνεργαστούν με τέτοιες οργανώσεις παροχής υπηρεσιών για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, επειδή μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στη μάχη αυτή μέσω του ρόλου που εκπληρώνουν σε ολόκληρο το κοινωνικό σύστημα. Με τα χρόνια, όλο και περισσότεροι εργάτες σε παρόμοιες οργανώσεις έχουν συνειδητοποιήσει – χάρη στην αδιάκοπη εργασία των ενώσεων – ότι επαρκείς λύσεις για τη φτώχεια αναδύονται μόνο εάν οι εμπειρίες των ατόμων που βιώνουν φτώχεια λαμβάνονται υπόψη. Με αυτό τον τρόπο, ένα τμήμα των εργατών μπορεί να αποτελέσουν συμμάχους στη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Βέβαια, είναι πολύ σημαντικό για τις ενώσεις και τέτοιες οργανώσεις υπηρεσιών να ενώνουν τις δυνάμεις τους στη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού έτσι ώστε άλλοι ενδιαφερόμενοι παίκτες να μην μπορούν να τους ανταγωνιστούν.

Η ίδια η πράξη της πολιτικής συμμετοχής φαίνεται να γίνεται ευρέως αποδεκτή σήμερα, τουλάχιστον ως αρχή. Ωστόσο, από τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα και οι ενώσεις συμμετέχουν πολιτικά στην πραγματικότητα, είναι ξεκάθαρο ότι οι ευκαιρίες και οι συνθήκες που θα πρέπει να καταστήσουν εφικτή την αυθεντική συμμετοχή δεν είναι επαρκώς αναπτυγμένες. Για να είναι μια ένωση πιο δυνατή στην προσπάθεια αυτή, είναι σημαντικό να είναι μέρος ενός ευρύτερου δικτύου ενώσεων σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Στη συνέχεια τα δίκτυα αυτά θα πρέπει να οδηγήσουν σε συμμαχίες με άλλους συνεργάτες και παίκτες που μπορούν να βοηθήσουν στην επίτευξη συγκεκριμένων μέτρων και λύσεων στη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η μέθοδος των ομάδων διαλόγου

Η μέθοδος των ομάδων διαλόγου αποσκοπεί να δώσει στα άτομα που βιώνουν φτώχεια την ευκαιρία να έχουν ενεργή συμμετοχή σε ανταλλαγές και συζητήσεις που εστιάζουν στη σύνταξη προτάσεων για πολιτικές μέσω της συμμετοχής του σε ενώσεις που τους συνδέουν και τους δίνουν 'φωνή'. Η ουσία της μεθόδου είναι να προσαρμοστούν ο σχεδιασμός και η διαδικασία λήψης αποφάσεων στο ρυθμό της ομάδας. Αναπτύχθηκε και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στο Βέλγιο το 1994 στις προετοιμασίες για την Γενική Έκθεση για τη Φτώχεια (ARP).

Υπάρχουν τρεις ευρύτερες φάσεις της μεθόδου:

Πρώτη φάση

Η πρώτη φάση περιλαμβάνει διαβούλευση μεταξύ των ενώσεων όπου τα άτομα που βιώνουν φτώχεια παίρνουν το λόγο. Εδώ συγκεντρώνονται οι ειδικές γνώσεις των ατόμων που έχουν επηρεαστεί, δηλαδή η εμπειρία των ατόμων που βιώνουν φτώχεια. Ξεκινάει με μια συζήτηση εντός κάθε ένωσης και στη συνέχεια ακολουθούν διαβουλεύσεις μεταξύ τους. Και τα δύο είδη διαβουλεύσεων συμβαίνουν παράλληλα και απαιτούν συνεχή τροφοδότηση σε όλη την ομάδα της κάθε ένωσης.

Η συμμετοχή των ατόμων που βιώνουν φτώχεια πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη, καθώς επίσης σημαίνει ότι οι ομάδες διαλόγου έχουν λόγο στην επιλογή του θέματος που θα εργαστούν. Τα άτομα που

βιώνουν φτώχεια επιλέγουν θέματα που είναι σημαντικά στις καθημερινές ζωές τους. Γίνεται έντονη η χρήση των εμπειριών που έχουν ήδη παρατεθεί στη Γενική Έκθεση για τη Φτώχεια για να μπορούν να παρέχουν ένα σημείο εκκίνησης για την πρόοδο της συζήτησης στις φάσεις που ακολουθούν. Στο τέλος της πρώτης φάσης καθορίζονται τα στοιχεία εισόδου στη χάραξη πολιτικών.

Δεύτερη φάση

Η δεύτερη φάση περιλαμβάνει διαβούλευση με τους 'συνεργάτες': ιδιωτικές και δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμοί και οι δευτερεύουσες υπηρεσίες τους, όπου κάνουν προσθήκες σχετικά με συγκεκριμένες ειδικές γνώσεις ως προς την εμπειρία και τις προτάσεις των ενώσεων. Σε αυτή και την ακόλουθη φάση, μία αρκετά μεγάλη ομάδα ατόμων που βιώνουν φτώχεια θα πρέπει να συμμετέχει στις διαβουλεύσεις. Μερικά μέλη της ομάδας δεν εκπροσωπούν ενώσεις κατά τον κλασικό 'εκπρόσωπο' ή 'υπεύθυνο Τύπου', αλλά συλλογικά. Είναι πολύ σημαντικό να διατηρείται επαρκής τροφοδότηση με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας που λαμβάνουν άμεσο μέρος στη διαδικασία. Αυτό σημαίνει ότι η ένωση θα πρέπει να μπορεί να επανέρχεται σε 'εσωτερικές' συζητήσεις επί συγκεκριμένων θεμάτων ανά διαστήματα, πράγμα που έχει έμμεσο αποτέλεσμα στο ρυθμό των συζητήσεων και συναντήσεων και στη λήψη αποφάσεων. Μια μεγάλη μερίδα ατόμων που βιώνουν φτώχεια θα πρέπει να είναι παρούσα στις συναντήσεις, όχι για να 'υπερέχει αριθμητικά' σε σχέση με τους άλλους, αλλά για να νιώθει ότι η συμβολή της βρίσκεται πραγματικά στο επίκεντρο της όλης διαδικασίας.

Τρίτη φάση

Η τρίτη φάση περιλαμβάνει διαβουλεύσεις με φορείς πολιτικών (κυβερνητικές υπηρεσίες, τμήματα και πολιτικούς) που έχουν δικαιοδοσία στη χάραξη πολιτικών στους τομείς που αφορούν σε: διαβούλευση μεταξύ εκπροσώπων των ενώσεων όπου τα άτομα που βιώνουν φτώχεια παίρνουν το λόγο (πρώτη φάση), οι συνεργάτες τους (δεύτερη φάση) και οι ιθύνοντες χάραξης πολιτικών.

Κατά την τελευταία φάση, αναπόφευκτα θα υπάρξουν στιγμές που θα είναι απαραίτητη η επιστροφή στη δεύτερη και πρώτη φάση των συζητήσεων, ανεξάρτητα από το πώς οι ιθύνοντες χάραξης πολιτικών αντιδρούν στα δεδομένα και τις προτάσεις που θέτουν οι ενώσεις. Εάν οι πολιτικές αρχές απορρίψουν τις προτάσεις, αλλά το κλίμα παραμένει θετικό και εποικοδομητικό, η διαδικασία διαλόγου θα πρέπει να ξεκινήσει εκ νέου από το μηδέν σχετικά με συγκεκριμένες εναλλακτικές που θα έχουν δοθεί από τις αρχές.

Εάν οι ιθύνοντες χάραξης πολιτικών θέσουν λύσεις που διαφέρουν μεν, αλλά δεν απέχουν από αυτές που αρχικά είχαν προτείνει οι ΜΚΟ, τότε η διαδικασία θα μπορούσε να ξεκινήσει από την αρχή, αλλά χωρίς να περιλαμβάνεται μέρος της πρώτης φάσης. Προφανώς θα χρειαστεί περισσότερος χρόνος σε περίπτωση που οι εναλλακτικές που προτείνονται από τις αρχές διαφέρουν θεμελιωδώς από τις αρχικές προτάσεις των ΜΚΟ. Η χειρίστη περίπτωση – όπου δεν μπορεί να υπάρξει ένα θετικό και εποικοδομητικό κλίμα – σημαίνει ότι θα πρέπει να αντιμετωπίσουν το γεγονός ότι η διαδικασία καθυστερεί και ότι στη νέα κατάσταση, οι ενώσεις θα πρέπει να συνεδριάσουν ξανά μαζί, που σημαίνει ότι μπορεί να χρειαστεί να αντιμετωπίσουν μια διαφορετική μορφή απάντησης.

Οι τρεις φάσεις της διαδικασίας δεν είναι πάντοτε γραμμικές ή τόσο καθορισμένες όσο περιγράφηκαν. Ανάλογα με την κατάσταση και τις αντιδράσεις, μπορεί να υπάρξει εναλλασσόμενη ραγδαία πρόοδος στην οποία οι φάσεις δύο και τρία μπορεί να εξελίσσονται παράλληλα. Θα υπάρξουν, όμως, φορές όπου θα χρειαστεί να επιστρέψουμε από τη φάση τρία στις φάσεις ένα ή δύο προτού η διαδικασία διαλόγου έχει κανονικά τελειώσει.

Μία συγκεκριμένη υπόθεση: το συμφωνητικό συνεργασίας σχετικά με τις πολιτικές για

την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στο Βέλγιο

Ένα από τα βασικά όργανα των πολιτικών για την καταπολέμηση της φτώχειας στο Βέλγιο στο πλαίσιο της πολιτικής συμμετοχής ενώσεων ατόμων που βιώνουν φτώχεια είναι το συμφωνητικό συνεργασίας μεταξύ των έξι κυβερνήσεων της χώρας (το ομοσπονδιακό κράτος, η Φλαμανδική Κοινότητα και Περιφέρεια, η Γαλλική Κοινότητα, η Γερμανόφωνη Κοινότητα, η Περιφέρεια Walloon και η Περιφέρεια της Πρωτεύουσας των Βρυξελλών). Αυτό το συμφωνητικό συνεργασίας διατυπώθηκε μετά από αίτηση των 'ενώσεων που εκπροσωπούν άτομα που βιώνουν φτώχεια' ως απάντηση στο τελευταίο τμήμα της Γενικής Έκθεσης για τη Φτώχεια, που απαιτεί ένα μόνιμο όργανο διαλόγου με τα άτομα που βιώνουν φτώχεια.

Η Γενική Έκθεση για τη Φτώχεια και η μέθοδος διαλόγου

Στα τέλη του 1991 η ομοσπονδιακή κυβέρνηση ζήτησε την ετοιμασία μιας γενικής έκθεσης για τη φτώχεια ως μέρος ενός 'επείγοντος προγράμματος για μια πιο ενωμένη κοινωνία'. Η ευθύνη για την έκθεση δόθηκε στο Ίδρυμα King Baudouin, αλλά έπρεπε να συνεργαστεί στενά με 'Ενώσεις που εκπροσωπούν άτομα που βιώνουν φτώχεια' και την Ένωση Πόλεων και Δήμων, Δημόσιο Κέντρο για τον τομέα Κοινωνικής Αρωγής (CPAS).

Η ετοιμασία και η κατάθεση της Γενικής Έκθεσης για τη Φτώχεια στα τέλη του 1994 είχαν δύο θετικά αποτελέσματα. Η έκθεση όχι μόνο περιλαμβάνει συγκεκριμένα έργα που στοχεύουν στη βελτίωση διαφόρων πολιτικών τομέων για την εξάλειψη της φτώχειας και του αποκλεισμού, αλλά επίσης έθεσε τη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην πολιτική ημερήσια διάταξη. Δημιούργησε μια κινητήριου δύναμη για να μπορέσουν η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, οι κοινοτικές και περιφερειακές κυβερνήσεις και τοπικές διοικήσεις να αναπτύξουν νέες πρωτοβουλίες η καθεμία στο δικό της πολιτικό τομέα σχετικά με την καταπολέμηση της φτώχειας.

Το 1994, δόθηκε ευθύνη για το συντονισμό των πολιτικών για τη φτώχεια σε γραμματέα του κράτους, ακόλουθο του Πρωθυπουργού και ξεκίνησαν διυπουργικές συνεδριάσεις για την κοινωνική ενσωμάτωση. Οι συνεδριάσεις αυτές περιλάμβαναν όλους τους υπουργούς όλων των κυβερνήσεων του Βελγίου, υπό την προεδρία του ομοσπονδιακού Πρωθυπουργού. Είναι σημαντικό να συνεχιστεί αυτή η προσέγγιση. Η καταπολέμηση της φτώχειας θα πρέπει να παραμείνει μία μόνιμη πολιτική προτεραιότητα. Γι' αυτό είναι τόσο σημαντικό να εισαχθεί ένας νόμιμος μηχανισμός για την τοποθέτηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην πρώτη θέση της πολιτικής ημερήσιας διάταξης σε τακτική και συστηματική βάση. Αυτό ήταν λοιπόν το σαφές ερώτημα που έθεσαν οι συγγραφείς της Γενικής Έκθεσης για τη Φτώχεια, οι οποίοι στο τρίτο μέρος της Έκθεσης, υποστήριξαν τη δημιουργία ενός οργάνου για την ανάπτυξη μιας πολιτικής σχετικά με τη φτώχεια.

Κατά τη δημιουργία αυτού του μόνιμου οργάνου, μία ακόμη σημαντική πλευρά είναι η μέθοδος – νέα ακόμη εκείνη την περίοδο – σχεδιασμού του διαλόγου, που είναι επίσης η γενική ιδέα που κυριαρχεί στη Γενική Έκθεση. Οι 'ενώσεις που εκπροσωπούν τα άτομα που βιώνουν φτώχεια' έχουν προσπαθήσει να εξασφαλίσουν ότι κατά το διάλογο με την Ένωση Πόλεων και Δήμων, το τμήμα CPAS (Δημόσιο Κέντρο για τον τομέα Κοινωνικής Αρωγής) και άλλους, θα δίνεται βαρύτητα στις εμπειρίες και ιδέες των φτωχότερων.

Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση έχει αναγνωρίσει την ορθότητα αυτής της μεθόδου εργασίας και την επανέλαβε στην κυβερνητική διακήρυξη τον Ιούνιο του 1995. Οι σύλλογοι που εκπροσωπούν τα άτομα

που βιώνουν φτώχεια έχουν λάβει διοικητική στήριξη από τη ‘Μονάδα Φτώχειας εντός του Κέντρου Ίσων Ευκαιριών και Κατά του Ρατσισμού’ για να ενισχυθεί η μέθοδος.

Η πολιτική για τη φτώχεια είναι μια οριζόντια και περιεκτική πολιτική που απαιτεί παρέμβαση σε όλα τα πολιτικά επίπεδα – οικονομικό και κοινωνικό. Γι’ αυτό το λόγο αποφασίστηκε να υπάρξει ένα συμφωνητικό συνεργασίας μεταξύ των διάφορων κυβερνήσεων στο Βέλγιο (Βασιλικό Διάταγμα, 5 Μαΐου 1998).

Το πολιτικό εργαλείο, δηλαδή η ‘Υπηρεσία για την Καταπολέμηση της Φτώχειας, Αστάθειας και Κοινωνικού Αποκλεισμού’ σχεδιάστηκε να είναι οριζόντια με την έννοια ότι μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε τομέα της ζωής. Αυτός είναι ακριβώς ο στόχος παρακολούθησης όλων των μέτρων που λαμβάνονται από κάθε κυβέρνηση για πιθανά αρνητικά αποτελέσματα.

Η Υπηρεσία θα πρέπει να εργαστεί κατά τρόπο γενικό επειδή τα ομοσπονδιακά και κοινοτικά επίπεδα σχηματίζουν μέρος του συμφωνητικού συνεργασίας. Κάθε επίπεδο συμμετέχει στο βήμα αυτό, εκτός από το επίπεδο κοινότητας, που δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος στο συμφωνητικό συνεργασίας, αλλά εκπροσωπείται στη Συνοδευτική Επιτροπή από τα Δημόσια Κέντρα Κοινωνικής Αρωγής (CPAS).

Το συμφωνητικό συνεργασίας: όργανο εθνικής πολιτικής στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Το συμφωνητικό συνεργασίας πραγματοποιήθηκε μεταξύ του ομοσπονδιακού κράτους, της Φλαμανδικής Κοινότητας και της Φλαμανδικής Περιφέρειας, της Γαλλικής Κοινότητας, της Γερμανόφωνης Κοινότητας, της Περιφέρειας Walloon και της Περιφέρειας της Πρωτεύουσας των Βρυξελλών.

Το συμφωνητικό συνεργασίας οραματίζεται τη δημιουργία μιας ‘υπηρεσίας για την καταπολέμηση της φτώχειας, της αστάθειας και του κοινωνικού αποκλεισμού’ (γνωστό αργότερα ως ‘η Υπηρεσία’) σε ομοσπονδιακό επίπεδο, οργανωμένη από το Κέντρο Ίσων Ευκαιριών και Καταπολέμησης του Ρατσισμού. Τα συμβαλλόμενα μέρη του συμφωνητικού διοικούν αυτή την Υπηρεσία. Για το σκοπό αυτό, σχηματίστηκε μια διοικητική επιτροπή, με πρόεδρο έναν εκπρόσωπο του Πρωθυπουργού και με 12 επιπλέον μέλη, που ορίστηκαν από τις αντίστοιχες κυβερνήσεις με ανανέωση σε περίοδο έξι ετών. Επιπλέον, μια συνοδευτική επιτροπή είναι στα σχέδια που θα αποτελείται από μέλη της διοικητικής επιτροπής μαζί με εκπροσώπους των κοινωνικών συνεργατών, ασφαλιστικών εταιρειών, της ‘Ένωσης Βελγικών Πόλεων και Δήμων’ και των ‘Ενώσεων που εκπροσωπούν τα άτομα που βιώνουν φτώχεια’. Μαζί με τους τελευταίους, οι πληθυσμοί που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό σχετίζονται με τις διαδικασίες διαμόρφωσης πολιτικών. Αυτή η συνοδευτική επιτροπή είναι υπεύθυνη για την εν συνεχεία παρακολούθηση των εργασιών της Υπηρεσίας. Κάθε δύο χρόνια, η Υπηρεσία συντάσσει μια «αναφορά για την αστάθεια, τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την άνιση πρόσβαση σε δικαιώματα». Η αναφορά περιλαμβάνει αξιολόγηση της εξέλιξης στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, μία αξιολόγηση της πολιτικής που ακολουθείται επί του θέματος καθώς και συστάσεις και συγκεκριμένα έργα. Η αναφορά προωθείται στις αντίστοιχες κυβερνήσεις μέσω της Διυπουργικής Συνεδρίασης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση καθώς και στους κοινωνικούς συνεργάτες. Όλα τα συμβαλλόμενα μέρη του συμφωνητικού συνεργασίας θα συζητήσουν το περιεχόμενο της αναφοράς και τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί.

Οι παγκόσμιοι στόχοι που αφορούν την καταπολέμηση της φτώχειας εκφράζονται στο ‘προοίμιο’ που προηγείται του συμφωνητικού συνεργασίας. Αναφέρεται σε μία εγκάρσια πολιτική κοινωνικής ενσωμάτωσης που ακολουθείται σε όλους τους τομείς, δηλαδή, παγκόσμιους, συντονισμένους και

περιλαμβάνοντας μόνιμη αξιολόγηση. Έτσι θα επιτραπεί στα άτομα που βιώνουν φτώχεια, ως πλήρεις συνεργάτες, να συμμετέχουν μόνιμα στο βασικό συλλογισμό για τη φτώχεια μέσω των ενώσεων τους και των συγκεκριμένων εμπειριών τους σχετικά με τη φτώχεια.

Το συμφωνητικό συνεργασίας εκφράζει ότι η πολιτική σε θέματα φτώχειας δεν μπορεί να βασίζεται σε μία αόριστη ή καθαρά θεωρητική προσέγγιση, αλλά θα πρέπει να επιδιωχθεί λαμβάνοντας υπόψη τη συγκεκριμένη κατάσταση διαβίωσης των πλέον φτωχών ατόμων. Η ανασφαλής ύπαρξη, η φτώχεια και ο κοινωνικός, οικονομικός και πολιτιστικός αποκλεισμός – ακόμη κι αν επηρεάζουν έναν μόνο άνθρωπο – θεωρούνται ως σοβαρή επίθεση κατά της αξιοπρέπειας και των ίσων και απόλυτων δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων.

Αναφορά γίνεται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (1948) και στις διεθνείς συνθήκες που σχετίζονται με οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα ως κοινός στόχος των αρχών κάθε χώρας. Η επίτευξη του στόχου αυτού προκύπτει με τη συνεχή προσπάθεια κάθε αρχής, μόνη της και σε συνεργασία με τις άλλες, για την ετοιμασία, υλοποίηση και αξιολόγηση των πολιτικών αποτροπής της αστάθειας, καταπολέμησης της φτώχειας και ενσωμάτωσης των ατόμων στην κοινωνία. Από την άποψη αυτή, η κοινωνική ασφάλεια θεωρείται ως προτεραιότητα για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, για την αποτροπή της αστάθειας, της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας. Ο στόχος είναι να διασφαλιστεί η συνέχεια στις πολιτικές ενσωμάτωσης μέσω της προσαρμογής και της ανάπτυξης δημόσιων υπηρεσιών. Έτσι, οι Αρχές θα πρέπει να εγγυηθούν τη συμμετοχή όλων των ατόμων που επηρεάζονται από αυτές τις πολιτικές ενσωμάτωσης.

Έχουν περάσει λίγα χρόνια και η διαδικασία αυτή ακόμη λειτουργεί. Δυστυχώς, οι πολιτικοί ηγέτες δεν την εκμεταλλεύονται πλήρως, όπως εκφράζεται στη νομοθεσία. Οι λοιποί συνεργάτες δεν είναι πάντοτε παρόντες στις συναντήσεις της συνοδευτικής επιτροπής λόγω της φτώχης διαχείρισης των συμπεφωνημένων ημερομηνιών, προσκλητηρίων και αποστολής των εγγράφων από το γραφείο του υπεύθυνου υπουργού.

Συστάσεις για καλύτερη πολιτική συμμετοχή των ατόμων που βιώνουν φτώχεια

Κατά την πρόταση του βελγικού δικτύου κατά της φτώχειας, ένα πλήθος ενώσεων ερωτήθηκαν από το προαναφερθέντα 'Κέντρο Καταπολέμησης της Φτώχειας, Ανασφάλειας και Κοινωνικού Αποκλεισμού' σχετικά με τις συνθήκες που είναι απαραίτητες για την αποτελεσματική συμμετοχή στη χάραξη πολιτικών. Οι συνθήκες που εντοπίστηκαν περιλαμβάνουν:

□

Η πολιτική συμμετοχή απαιτεί προηγούμενη συμφωνία μεταξύ των μετεχόντων

Θα πρέπει να διευκρινιστούν διάφορα στοιχεία από τους σχετικούς παίκτες σε κοινή διαβούλευση προτού εξεταστεί το ίδιο το θέμα. Αυτή η διευκρίνιση απαιτείται για την αποφυγή απογοήτευσης, που θα καθιστούσε την κινητοποίηση ακόμη πιο δύσκολη στο μέλλον.

Για το λόγο αυτό, οι ακόλουθες συνθήκες ορίων πρέπει να καθοριστούν:

α)

Ποιοι είναι οι συνεργάτες που συμμετέχουν: θα πρέπει να γίνει γνωστός ο ακριβής ρόλος του καθενός καθώς και τα ενδιαφέροντα τους και η συμβολή που αναμένεται από τους διάφορους συνεργάτες. Είναι πολύ σημαντικό να διευκρινιστεί ότι τα διάφορα μέρη δεν είναι γενικά επί ίσοις όροις αναφορικά με τις αρμοδιότητες και τη δύναμη που διαθέτουν (για παράδειγμα, η διαφορά ανάμεσα σε ένα δημόσιο τμήμα

για την κοινωνική εργασία και στους αποδέκτες των παροχών που διανέμει το τμήμα αυτό ή τη διαφορά ανάμεσα σε μία ένωση δημόσιας στέγασης και των ενοίκων της)

β)

Το ημερολόγιο των δραστηριοτήτων (συχνότητα συναντήσεων, διάρκεια συνεδριάσεων, κλπ): αυτό το ημερολόγιο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την πραγματικότητα και τα όρια κάθε συνεργάτη, ειδικά των ατόμων που βιώνουν φτώχεια

γ)

Η μέθοδος εργασίας: είναι σημαντικό να επιλεγεί μια μέθοδος που θα τους διευκολύνει όλους – ακόμη και για όσους είναι πιο δύσκολο – να συμβάλλουν. Αυτή η προσπάθεια εγγύησης της συμμετοχής όλων θα πρέπει να είναι κοινή σε όλους. Υπονοείται ότι οι πληροφορίες σχετικά με το θέμα υπό εξέταση θα ανταλλάσσονται αμοιβαία με τρόπο κατανοητό προς όλους και ότι οι αναφορές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ελέγξουν κατά πόσο έχουν γίνει κατανοητοί μεταξύ τους οι μετέχοντες.

δ)

Εν συνεχεία: ακόμη κι αν η συμμετοχή καταλήξει σε πολιτική απόφαση που δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των ενώσεων, το αποτέλεσμα αυτό θα πρέπει να μεταδοθεί ξεκάθαρα και να αιτιολογηθεί.

□

Η πολιτική συμμετοχή είναι χρονοβόρα

Ο χρόνος είναι ένα απαραίτητο στοιχείο αναφορικά με την πολιτική συμμετοχή των ατόμων που βιώνουν φτώχεια. Πρώτον, σχετίζεται με το χρόνο πριν τη συμμετοχή: χρόνος που χρειάζεται για την προσέγγιση των φτωχών, δημιουργώντας μια σχέση που θα τους διευκολύνει να προχωρήσουν προς την ομαδική εργασία. Χωρίς αυτή την επένδυση του χρόνου, δεν μπορεί να λάβει χώρα καμία πολιτική συμμετοχή. Δεν λαμβάνονται επαρκώς υπόψη αυτές οι πλευρές της ετοιμασίας από τους ιθύνοντες χάραξης πολιτικών και συνήθως, οι ενώσεις δεν αποζημιώνονται με τη μορφή οικονομικής υποστήριξης για να απελευθερώσουν άτομα από το εσωτερικό των ενώσεων για την εργασία αυτή.

□

Η πολιτική συμμετοχή απαιτεί παράλληλα την αύξηση της συνειδητοποίησης της κοινωνίας

Η πολιτική συμμετοχή πράγματι αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό βήμα προόδου στη μάχη κατά της φτώχειας, αλλά δεν αρκεί. Οι πολιτικές πολιτικής συμμετοχής θα πρέπει να βασίζονται στη συνεργασία από το κοινωνικό κέντρο, από υπηρεσίες, οργανισμούς και από το γενικό πληθυσμό. Είναι απαραίτητο να υπάρχει συμφωνία στην κοινωνία για να μπορούν να ληφθούν μέτρα, για να γίνουν αποδεκτοί οι προϋπολογισμοί και να αλλάξουν οι συμπεριφορές. Αυτό συνήθως περιλαμβάνει καθημερινές καταστάσεις, για παράδειγμα, στα σχολεία όπου τα κυβερνόντα σώματα προσπαθούν να εξασφαλίσουν ότι παιδιά φτωχών οικογενειών εγγράφονται και ότι παραμένουν στο σχολικό σύστημα. Για να επιτευχθεί αυτό, το κυβερνόν σώμα θα πρέπει να ανοίξει διάλογο με τους πιο ευημερούντες γονείς, οι οποίοι συχνά αίρουν αντιρρήσεις. Στο επίπεδο αυτό, οι ίδιες οι ενώσεις φέρουν μεγάλη ευθύνη για την ενημέρωση της κοινωνίας και την αύξηση της συνειδητοποίησης. Συχνά βασίζονται πάνω τους λόγω των ειδικών και μοναδικών γνώσεων που έχουν για τη φτώχεια.

□

Η πολιτική συμμετοχή απαιτεί ατομική προσέγγιση ανάλογα με τα διάφορα επίπεδα των πολιτικών

Η πολιτική συμμετοχή είναι απαραίτητη σε όλα τα διοικητικά επίπεδα (δημοτικό, διακοινοτικό, περιφερειακό, ομοσπονδιακό και ευρωπαϊκό). Επίσης, όλο και περισσότερο οι εξελίξεις και οι αποφάσεις σε διάφορα επίπεδα έχουν συνέπειες και επιρροή σε τοπικό επίπεδο. Για παράδειγμα, η απελευθέρωση των αγορών στην ΕΕ: τηλέφωνα, ηλεκτρισμός, νερό, αέριο, σιδηρόδρομοι, υπηρεσίες, κλπ. Η φτώχεια, εξάλλου, επηρεάζει όλους τους τομείς της ζωής, ενώ οι πολιτικές δυνάμεις χωρίζονται σε διάφορα επίπεδα πολιτικών. Ειδικά σε χώρες με αποκεντρωμένη μορφή κυβέρνησης, η δικαιοδοσία για ορισμένες πτυχές της ίδιας πολιτικής χωρίζεται σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, αυτό επίσης εφαρμόζεται στην ευρωπαϊκή πολιτική: η βασική δύναμη λήψης αποφάσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο βρίσκεται στο συμβούλιο των εθνικών υπουργών, όχι στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ή την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Για το λόγο αυτό, οι επαφές και οι διαβουλεύσεις με εθνικούς πολιτικούς είναι πολύ σημαντικές για αποφάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ωστόσο, η πολιτική συμμετοχή γίνεται πιο δύσκολη για άτομα που βιώνουν φτώχεια όσο πιο υψηλό το επίπεδο πολιτικής. Πέρα από τη γεωγραφική και πνευματική απόσταση και τη μεγαλύτερη επένδυση σε χρόνο, το γλωσσικό εμπόδιο είναι επίσης σημαντικό. Η συνεργασία με διερμηνείς δεν είναι απλή υπόθεση για τα άτομα που βιώνουν φτώχεια. Συνήθως, η επικοινωνία μέσω εγγράφων και σε συναντήσεις συνήθως περιορίζεται σε δύο γλώσσες εργασίας – Αγγλικά και Γαλλικά – με αποτέλεσμα η άμεση συμμετοχή ατόμων που βιώνουν φτώχεια που δεν μιλάνε καμία από τις γλώσσες αυτές ως μητρική ή ως γλώσσα εργασίας είναι σχεδόν αδύνατη. Ωστόσο, πέρα από την τεχνική μετάφραση, συνήθως απαιτείται μετάφραση ή προσαρμογή του περιεχομένου. Η χρήση της γλώσσας σχετικά με το περιεχόμενο σε έγγραφα και συναντήσεις στην οποία συζητώνται τα θέματα συνήθως απομακρύνεται από τις καθημερινές μορφές έκφρασης που χρησιμοποιούν τα άτομα που βιώνουν φτώχεια.

Συμμετοχή, μια συνεχής εργασία για το μέλλον

Είναι σχεδόν αυτονόητο ότι ένα δίκτυο για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, όπως το EAPN, θέτει τη συμμετοχή αυτών που επηρεάζονται άμεσα σε υψηλή θέση στην ημερήσια διάταξη. Αν και δεν είναι προφανές σε αυτό το υψηλό πολιτικό επίπεδο – Ευρώπη – το EAPN θα συνεχίσει να αναζητάει κατάλληλους τρόπους και μέσα για να το επιτύχει.

Στο πλαίσιο της πρόσφατης διεύρυνσης της ΕΕ σε 25 Κράτη Μέλη, αυτή η εργασία έχει λάβει μια επιπλέον διάσταση. Υπάρχει μια πιεστική ανάγκη να εξεταστεί η πραγματικότητα της φτώχειας στα νέα Κράτη Μέλη και να μην υποθέτουμε ότι πρόκειται για μια μόνο ποσοτική διεύρυνση από 55 σε 68 εκατομμύρια άτομα. Πρώτον, το EAPN αντιμετωπίζει την πρόκληση επίτευξης της συμμετοχής των ατόμων που βιώνουν φτώχεια εντός του πεδίου του, επειδή η συμμετοχή των ατόμων που βιώνουν φτώχεια δεν είναι αυτόματη, ακόμη και στα δίκτυα των 'παλαιών' Κρατών Μελών. Ωστόσο, εάν το EAPN πρόκειται να στηρίξει τη συμμετοχή των ατόμων που βιώνουν φτώχεια στην πολιτική των Κρατών Μελών της ΕΕ, θα πρέπει μόνο του να ανοίξει οδό για την προσέγγιση αυτή.

Πορτρέτο 3

Προσεγγίζοντας άλλα άτομα

Με λένε Leszek. Γεννήθηκα στην περιοχή Sempulno Krajeskie της Πολωνίας το 1953. Προέρχομαι από μία πενταμελής οικογένεια. Τα παιδικά και τα εφηβικά μου χρόνια ήταν συνδεδεμένα με τη γενέτειρά μου. Πήγα σε πρωτοδευτεροβάθμια σχολή και σε επαγγελματική σχολή και εκπαιδεύτηκα ως ηλεκτρολόγος.

Μετά την εκπαίδευση εργάστηκα σε διάφορους συνεταιρισμούς. Η δουλειά μου περιλάμβανε πολλά ταξίδια κατά τη διάρκεια των οποίων κοιμόμουν σε εργατικούς ξενώνες. Η ατμόσφαιρα ήταν πρόσφορη για κατανάλωση αλκοόλ και για πολλούς από εμάς ο εργατικός ξενώνας ήταν ένα μέρος για μύηση στο αλκοόλ. Σε αυτούς τους ξενώνες γνώρισα άτομα που μου έμαθαν τους κανόνες της δουλειάς. Αν το δούμε από την άποψη του χρόνου, οι κανόνες αυτοί ήταν ντροπιαστικοί.

Με τον καιρό άρχισα να προσαρμόζομαι πλήρως στην επαγγελματική ενηλικίωσή μου και αποφάσισα να εκμεταλλευτώ τα ταλέντα μου. Οπότε άρχισα να ταξιδεύω σε συναυλίες, σε πάρτυ όπου έπαιζα κιθάρα. Δεν έψαχνα για νέες αξίες και νέους τρόπους να κερδίζω λεφτά, αλλά για να δημιουργώ ευκαιρίες για μια εύκολη ζωή και ποτό. Αυτός ο τρόπος ζωής με έκανε να αντιμετωπίσω τις περιπλανήσεις ως ένα κανονικό και φυσικό τρόπο ζωής. Εκείνη την περίοδο είχα την αίσθηση ότι δεν ήμουν δεμένος σε κάποιο μέρος και σπίτι. Βασιζόμουν μόνο στον εαυτό μου και στις επιλογές μου. Σε σύντομο χρόνο γνώρισα ολόκληρο τον κόσμο και διαφορετικούς ανθρώπους και έχασα τις ρίζες μου και την αίσθηση ελέγχου της κατάστασης και της ζωής μου.

Επειδή ζούσα μια πολύ έντονη ζωή χωρίς συγγενείς ή φίλους, άρχισα να χρησιμοποιώ το αλκοόλ ως ανακούφιση. Με τον καιρό το αλκοόλ έγινε ο σύντροφός μου για να λύνω τα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζα. Λειτουργώντας έτσι, έχασα την πραγματική πηγή χαράς μου που ήταν η οικογένειά μου.

Αυτός ο τρόπος ζωής με οδήγησε να είμαι μόνος στο δρόμο κι άρχισα να ζω ως άστεγος. Έζησα σε σιδηροδρομικούς σταθμούς, στο δρόμο και μερικές φορές σε κρησφύγετα, χωρίς εγγραφή και χωρίς δουλειά. Προσπάθησα να ζητήσω βοήθεια και ανακάλυψα ότι δεν ήταν τόσο εύκολο. Για την άκαρδη διοίκηση που εργάζεται στη βάση ενός κακού συστήματος, εγώ ήμουν μία στατιστική και μόνο ένα αντικείμενο. Το γεγονός ότι ήμουν ένας άνθρωπος που είχε το βασικό δικαίωμα στη ζωή και σεβασμό στην αξιοπρέπειά του, δεν σήμαινε τίποτα σε αυτούς. Η διοίκηση και το σύστημα πρόνοιας είχαν γίνει τείχος που δεν μπορούσα να ριζώ, πόσο μάλλον να κατανοήσω. Κάθε επαφή με τον οργανισμό γινόταν ένα αβάσταχτο βάρος, όπου στα μάτια τους εγώ φαινόμουν ως ένας αποτυχημένος και ένα πρόβλημα.

Αφού με έδιωξαν από ένα γραφείο πρόνοιας χωρίς υποστήριξη και βοήθεια, στράφηκα στο δρόμο και σε καταφύγιο για να βρω φαγητό. Μερικές φορές όταν έψαχνα στα σκουπίδια έβρισκα ρούχα και τρόφιμα. Έτσι κατάφερα να μείνω ζωντανός. Αντιμετωπίζοντας τη μαύρη πραγματικότητα λαμβάνοντας μερικά ψιλά από τους περαστικούς. Οι άνθρωποι που είναι ευαίσθητοι με την ανθρώπινη φτώχεια αποτέλεσε μια αχτίδα φωτός. Με τον καιρό, η επαιτεία αποτέλεσε τρόπο για να ικανοποιώ τις ανάγκες μου. Πολύ συχνά σε περιόδους μεγάλης εγκράτειας, σκεφτόμουν να κλέψω κάποιον για να βρω χρήματα για αλκοόλ.

Κάνοντας αυτό τον τρόπο ζωής αποφάσισα πάλι να στραφώ στις αρχές που υπόσχονταν ευημερία. Όπως και πριν, δεν μπόρεσα να λάβω βοήθεια από το κράτος, που μάλλον είχε ως σκοπό να αποδεχτώ την ταπεινωτική ζωή. Ως άτομο του δρόμου, χωρίς σπίτι δεν μπορούσα καν να βρω δουλειά. Επιπλέον, υπήρχαν περιορισμοί στην αγορά εργασίας – η ανεργία και τα αιτήματα πιθανών εργοδοτών που απαιτούσαν την εγγραφή σε στέγαση. Ήρθα αντιμέτωπος με τη γραφειοκρατική πραγματικότητα, τα αιτήματα των εργοδοτών και την αναισθησία των στελεχών – ήμουν αβοήθητος και νικημένος.

Τελικά ξεκίνησα θεραπεία για την εξάρτηση από το αλκοόλ. Κατά τη θεραπεία μου, ανακάλυψα την ύπαρξη του Barka που βοηθάει τον κόσμο να αντιμετωπίσει τα προβλήματά του και τον εαυτό του. Έτσι βρέθηκα στο Ίδρυμα Barka για Αμοιβαία Βοήθεια στο Poznan.

Ως ένοικος του ξενώνα Barka, άρχισα να καταλαβαίνω ότι είχα έλλειψη από ικανότητες. Με τη βοήθεια του κόσμου άρχισα να ξαναβρίσκω την εμπιστοσύνη στους ανθρώπους και το σεβασμό, καθώς και την αίσθηση της αποδοχής. Η ενασχόληση με δουλειές εκ μέρους άλλων και η ανάληψη πολλών σημαντικών κοινωνικών

και επαγγελματικών ρόλων με βοήθησαν. Προσεγγίζοντας άλλα άτομα νίκησα το φόβο του να μοιράζομαι τη ζωή μου και τις εμπειρίες μου με άλλους. Μετά από λίγο καιρό καθώς αποκτούσα αυτοπεποίθηση ήμουν έτοιμος να αναλάβω νέες δραστηριότητες και νέες δουλειές. Άλλαξα παύοντας να δαπανώ χρόνο για να με νταντεώω αλλά για να υποστηρίξω άλλα άτομα που είχαν ανάγκη. Αυτή η συνειδητοποίηση με βοήθησε να περάσω στο επίπεδο ανεύρεσης του σκοπού της ζωής μου.

Παρέχοντας στήριξη σε άλλους που έχουν ανάγκη έχει αποτελέσει το ενδιαφέρον, το σκοπό και το πάθος της ζωής μου. Μπορώ πλέον να το κάνω με ώριμο και επαγγελματικό τρόπο εργαζόμενος στο Σύλλογο Κοινωνικής Ανάγκης του Barka. Η προσωπική μου ανάπτυξη μου έδωσε την ευκαιρία να αναλάβω άλλες πολύ ενδιαφέρουσες προκλήσεις:

- Συνεργασία με το Σύλλογο Εκδόσεων του Barka
- Εκπλήρωση ευθυνών ως εθελοντής επιμελητής
- Συμμετοχή και συντονισμό των δραστηριοτήτων της Σχολής Κοινωνικής Εμπύχωσης
- Αντιπρόεδρος της Εθνικής Ένωσης ΜΚΟ για την Κοινωνική Ενσωμάτωση. Ένα τόσο ευρύ πεδίο δραστηριοτήτων απαιτεί πολύ δύναμη, σκληρή δουλειά και επιμονή. Η υποστήριξη και η βοήθεια των συναδέλφων μου με διευκόλυνε να εκπληρώσω τις εργασίες μου με αξιοπιστία.

Όταν σκέφτομαι το μέλλον, είμαι βέβαιος ότι θέλω και θα βοηθήσω και θα στηρίξω άλλα άτομα που έχουν ανάγκη. Οι δικές μου εμπειρίες και κατανόηση προς άλλους που έλαβα την περίοδο που έπινα και ήμουν άστεγος θα συνεχίσουν να με βοηθούν στη δουλειά μου. Ακόμη επιθυμώ να ακολουθήσω το δρόμο που επέλεξα και να συμμετέχω όλο και περισσότερο στην εκπλήρωση των ευθυνών και καθηκόντων μου.

Πορτρέτο 4

Ένα άστεγο άτομο που έγινε εργαζόμενος σε ΜΚΟ

Με λένε Zbigniew και είμαι από τη Βαρσοβία της Πολωνίας. Μετακόμισα στη Ρώμη της Ιταλίας το Φεβρουάριο του 1993 με εργατική βίζα. Ο γαμπρός μου δούλευε σε μία εταιρεία που αναζητούσε νέο προσωπικό, οπότε με βοήθησαν να λάβω τα χαρτιά μου και μετά με προσέλαβαν. Δούλευα με το γαμπρό μου και μοιραζόμασταν ένα διαμέρισμα μέχρι τον Ιούλιο του 1993 που είχαμε ένα άσχημο καυγά και έπρεπε να φύγω από τη δουλειά και το διαμέρισμα.

Δεν μπορούσα να βρω μόνιμη δουλειά και δούλευα μόνο για μικρές περιόδους, οπότε τα χρήματα ποτέ δεν ήταν αρκετά. Μοιραζόμουν ένα διαμέρισμα στην περιοχή Albano, κοντά στη Ρώμη, με μερικούς συμπατριώτες για λίγους μήνες. Μετά βρήκα ένα άθλιο ξενοδοχείο κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό για €8 τη βραδιά, έχοντας τα μεγάλα δωμάτια κοινά με πολλούς άνδρες και γυναίκες. Μετά από λίγο δεν μπορούσα να πληρώω ακόμη κι αυτή τη στέγαση, οπότε άφησα τις αποσκευές μου σε μια εκκλησία και άρχισα να κοιμάμαι στο δρόμο. Για δύο ή τρεις μήνες ακόμη συνέχισα να ψάχνω για δουλειά, αλλά γινόταν όλο και πιο δύσκολο ενώ ζούσα ως άστεγος, οπότε αναγκάστηκα να παραιτηθώ και άρχισα να πίνω.

Συνήθως, κοιμόμουν με μικρές ομάδες αστέγων, επειδή ένιωθα πιο ασφαλής κι επίσης έπινα περισσότερο με την ομάδα αυτή. Δυστυχώς, μετά από λίγο, άρχισα την επαιτεία για χρήματα. Στο τέλος το μόνο που μπορούσαμε να σκεφτούμε είναι πως θα βρούμε αλκοόλ. Όταν έβρεχε, θύμωνα γιατί δεν μπορούσα να βρω χρήματα για να πω.

Αποφάσισα ότι πρέπει να εγκαταλείψω αυτό τον τρόπο ζωής, επειδή δεν ήθελα να πεθάνω. Δεκαπέντε φίλοι μου πέθαναν στο δρόμο – και δεν υπολογίζω όλα τα νεκρά άστεγα άτομα που γνώριζα, μόνο τους κοντινούς φίλους. Δυστυχώς, δεν είναι εύκολο να ξεφύγει κανείς από τη ζωή αυτή ακόμη κι αν το θέλει. Ακόμη κι αν βρει κανείς δουλειά, θα πρέπει να αποταμιεύσει πολλά χρήματα μέχρι να βρει ένα δωμάτιο. Αλλά το πιο δύσκολο είναι να κοιμάσαι στους δρόμους και να κρατήσεις τη δουλειά σου.

Ευτυχώς, κατάφερα να ξεφύγω από όλα αυτά. Είμαι πολύ ευγνώμων στα άτομα που με βοήθησαν, ειδικά σε μία Πολωνή ονόματι Wanda και στο ΜΚΟ της Ρώμης, το CDS (Οίκος Κοινωνικών Δικαιωμάτων).

Ξεκίνησα ως εθελοντής στο CDS και δούλευα σε μονάδα δρόμου για άστεγα άτομα. Μετά από δύο χρόνια ο Δήμος χρηματοδότησε το CDS να ανοίξει ένα άσυλο για άστεγα άτομα και με προσέλαβαν στο έργο. Προσπαθώ να κάνω ό,τι καλύτερο για το έργο. Μερικές φορές είναι πιο εύκολο για μένα από ένα κοινωνικό λειτουργό ή για ένα ψυχολόγο να καταλάβω τις ανάγκες ή τις συμπεριφορές των άστεγων ατόμων. Παρόλο που μου είναι δύσκολο μερικές φορές να είμαι αυστηρός με παλιούς φίλους του δρόμου και να τους ζητάω να συμμορφωθούν με τους κανόνες του κέντρου.

Κεφάλαιο 6

Αντιμετωπίζοντας την αλληλεπίδραση διακρίσεων και φτώχειας

José Manuel Fresno

Η αξιομνημόνευτη πρόταση με την οποία ξεκινάει το ‘υποδειγματικό μυθιστόρημα’ *La gitanilla* (‘Η Μικρή Τσιγγάνα’) του Miguel de Cervantes τονίζει πόσο βαθιά ριζωμένες είναι οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα στην ευρωπαϊκή κοινωνία εδώ και αιώνες: «Φαίνεται ότι οι τσιγγάνοι, άνδρες και γυναίκες, ήρθαν στον κόσμο για να γίνουν κλέφτες και μόνο: αναπαράγονται από κλέφτες, μεγαλώνουν ανάμεσα σε κλέφτες, εκπαιδεύονται στο κλέψιμο και τελικά, γίνονται ολοκληρωμένοι κλέφτες από κάθε άποψη· η επιθυμία για κλοπή και το κλέψιμο αποτελούν αχώριστα χαρακτηριστικά τους που εξαφανίζονται με το θάνατο».²¹ Έχουν περάσει τετρακόσια χρόνια από τότε που ένας από τους πιο επιφανείς Ευρωπαίους άνδρες των γραμμάτων έγραψε αυτή την πρόταση και πολλές από τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που εκφράζει ακόμη μαστίζουν την κοινωνία μας.

Στην ‘παλαιά’ Ευρώπη που χαρακτηρίζεται ως ένα αμάλγαμα πολιτισμών και εθνών, μία διαδικασία οικονομικής και πολιτικής ενσωμάτωσης λαμβάνει χώρα: τα αγαθά και οι υπηρεσίες διακινούνται μεταξύ χωρών ακόμη πιο ελεύθερα, τα σύνορα έχουν αρχίσει να θολώνουν, η ροή της μετανάστευσης αυξάνεται και οι κοινωνίες εξελίσσονται πολύ ραγδαία, καθώς γίνονται σταδιακά περισσότερο πολυπολιτισμικές. Ωστόσο, παράλληλα με αυτό το πιο ‘ανοιχτό’ και παγκοσμιοποιημένο τοπίο υπάρχει η αύξηση του κοινωνικού αποκλεισμού καθώς και άλλα φαινόμενα, όπως ξενοφοβία, ρατσισμός και προκαταλήψεις, που υπονομεύουν την ίδια την έννοια της ενωμένης Ευρώπης που θεωρείται ως χώρος ειρηνικής συμβίωσης, ασφάλειας και ευημερίας. Γι’ αυτό το λόγο η μάχη κατά του ρατσισμού και των προκαταλήψεων σε εθνικό ή φυλετικό επίπεδο θα πρέπει να τεθούν σε υψηλή θέση στην ευρωπαϊκή πολιτική ημερήσια διάταξη.

Ο Ρατσισμός και ο κοινωνικός αποκλεισμός αυξάνονται

Ο ρατσισμός αυξάνεται στην Ευρώπη

Ο ρατσισμός και οι προκαταλήψεις σε εθνικό ή φυλετικό επίπεδο δεν είναι κάτι που ‘ανήκει στην ιστορία’ της Ευρώπης. Αντιθέτως, όπως το θέτει ο Δρ. Neil MacMaster, αντιμετωπίζουμε ένα ‘βάκιλο σε μετάλλαξη’.

Ο ρατσισμός πάντοτε υπήρξε δύσκολος να οριστεί εφόσον το φαινόμενο ποικίλλει σε οποιαδήποτε στιγμή από μία κοινωνία στην άλλη, σύμφωνα με το συγκεκριμένο ιστορικό, πολιτιστικό και κοινωνικό πλαίσιο, ενώ παράλληλα υποβάλλεται σε συνεχή μετάλλαξη με το χρόνο (...) Η αναδιατύπωση του ρατσισμού στην Ευρώπη τις τελευταίες δύο δεκαετίες είναι ιδιαίτερα ύπουλη καθώς ακροδεξιοί και συντηρητικοί πολιτικοί και ιδεολόγοι (...) έχουν επιδοθεί στη δημιουργία μορφών ρατσισμού με επίφαση που θα τους καταστήσει απρόσβλητους από επίσημη παρέμβαση και μάλιστα επιτρέπουν τις προκαταλήψεις να φαίνονται νόμιμες στο γενικό κοινό.²²

Πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι ο ρατσισμός επεκτείνεται και λαμβάνει νέες μορφές σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Βλέπε για παράδειγμα τις αναφορές που έχει εκδώσει το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για το Ρατσισμό και τη Ξενοφοβία επί των θεμάτων της ισλαμοφοβίας και του αντισημιτισμού ή την έρευνα του Ευρωβαρομέτρου *Discrimination in Europe* (Διακρίσεις στην Ευρώπη) . Σύμφωνα με την πρώτη από τις πηγές αυτές, το περιστατικό της αντισημιτικής βίας έχει αυξηθεί τρομακτικά σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες τα τελευταία χρόνια.

---

21 - Miguel de Cervantes, “*Novelas Ejemplares*”, *La gitanilla*, 1613.

22 - ECRI, *Racism: a mutating bacillus. Islamophobia, anti-Semitism and cultural racism as new challenges in our societies, 2004 (Ten years of combating racism.)* [ECRI, *Ρατσισμός: ένας βάκιλος σε μετάλλαξη. Ισλαμοφοβία, αντισημιτισμός και πολιτισμικός ρατσισμός ως νέες προκλήσεις στις κοινωνίες μας, 2004 (Δέκα χρόνια καταπολέμησης του ρατσισμού)*]

Θα αναφέρω μόνο δύο παραδείγματα, στη Γερμανία αυξήθηκε από 18 σε 28 υποθέσεις μεταξύ του 2001 και 2002, ενώ στη Γαλλία αυξήθηκαν κατά έξι φορές οι βίαιες επιθέσεις σε Εβραίους το 2002 σε σύγκριση με το 2001. Η ίδια έρευνα δείχνει, για παράδειγμα, ότι ενώ ένα 80% ερωτηθέντων είπαν ότι ήταν κατά των προκαταλήψεων, περίπου το 20% είπε ότι ήταν μάρτυρας σε πρόσφατη περίπτωση προκαταλήψεων κατά άλλου ατόμου.²⁴

Ακόμη και μια γρήγορη ματιά στο ‘δημογραφικό χάρτη’ της ΕΕ μας δίνει μια ιδέα για την απόλυτη πολυπλοκότητα της εθνικής του σύνθεσης και των συνακόλουθων κοινωνικών μειονεκτημάτων. Πέρα από τις εθνικές μειονότητες, για παράδειγμα οι φυλές των Εβραίων και Ρόμα, που συνήθως βρίσκονται σε όλες τις χώρες, υπάρχουν εθνικές ομάδες που έχουν περιθωριοποιηθεί στο πλαίσιο δημιουργίας νέων εθνών-κρατών, εκατομμύρια μετανάστες που προσελκύστηκαν κατά τη μεταπολεμική καπιταλιστική άνοδο, ειδικά στη Δυτική Ευρώπη, «με σκοπό να παρασχεθεί βιομηχανικό εργατικό δυναμικό σε δουλειές που οι εργάτες της χώρας φιλοξενίας ήταν όλο και περισσότερο απρόθυμοι να δεχθούν»²⁵ συγκρούσεις μεταξύ εθνοτικών και εθνικών ομάδων που ζούσαν στο ίδιο έδαφος, ειδικά στα Βαλκάνια, καθώς και νέα μεταναστευτικά φαινόμενα τα τελευταία χρόνια.

Ο ρατσισμός συνδέεται στενά με τον κοινωνικό αποκλεισμό

Είναι ξεκάθαρο ότι παρόλο που ο ρατσισμός δεν μπορεί να συνταυτιστεί αυτομάτως με τα προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού (η ξενοφοβία δεν μπορεί να περιοριστεί στην αποροφοβία)²⁶, ωστόσο υπάρχει ένας στενός δεσμός μεταξύ τέτοιων φαινομένων όπως ρατσισμός, ξενοφοβία και 'διακρίσεις κατά ατόμων λόγω των συνθηκών διαβίωσής τους'. Επομένως, άτομα που βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό απορρίπτονται πιο συχνά συγκριτικά με άτομα που έχουν υψηλότερα επίπεδα διαβίωσης: ένας πλούσιος μαύρος άνδρας απορρίπτεται λιγότερο συχνά από ένα μαύρο άτομο που είναι φτωχό.²⁷ Η ρατσιστική συμπεριφορά μερικές φορές αφορά άτομα που είναι 'διαφορετικά', αλλά παρόμοια συμπεριφορά είναι πιο συχνή και πιο έντονη προς άτομα, τα οποία εκτός ότι είναι φτωχά είναι και κοινωνικά αποκλεισμένα. Η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι διακρίσεις είναι φαινόμενα που συνδέονται στενά μεταξύ τους, επομένως άτομα που βιώνουν φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό είναι περισσότερο πιθανό να αποτελέσουν θύματα διακρίσεων και άτομα που αντιμετωπίζουν κάποια μορφή διάκρισης είναι περισσότερο πιθανό να αποκλειστούν κοινωνικά.

Αυτό μας οδηγεί σε ένα καίριο ζήτημα, κυρίως στο δεσμό μεταξύ της κοινωνικής ανισότητας και της ευρύτερης εμφάνισης των ρατσιστικών φαινομένων. Κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει το γεγονός ότι η αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων είναι το πλέον πρόσφορο έδαφος για την εμφάνιση των ρατσιστικών συμπεριφορών. Τα φάσματα της ξενοφοβίας, ανασφάλειας και αίσθησης απώλειας πραγμάτων που δικαιούμαστε, αυξάνονται ειδικά όταν η υλική ευημερία του κόσμου τίθεται περισσότερο σε κίνδυνο · ιδιαίτερα όταν τίθενται τα προβλήματα αναφορικά με χαμηλού εισοδήματος κοινωνικές ομάδες να ανταγωνίζονται μειονότητες μεταναστών για χαμηλόμισθες δουλειές ή αναφορικά με συγκρούσεις μεταξύ τέτοιων ομάδων για περιορισμένους κοινωνικούς πόρους και παροχές.

Στο πλαίσιο αυτό, είναι εμφανές ότι, παρά όλες τις δηλώσεις από τις κυβερνήσεις μας και την υποτιθέμενη δέσμευσή τους να καταστήσουν την Ευρώπη τη πιο δυναμική και ανταγωνιστική οικονομία βασισμένη στην ανάπτυξη στον κόσμο, ικανή να επιτύχει βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες δουλειές και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή, τα τελευταία τέσσερα χρόνια δεν έχει σημειωθεί πραγματική πρόοδος, το αντίθετο μάλλον. Η Ευρώπη είναι μάρτυρας οπισθοδρόμησης: τα ποσοστά ανεργίας και εργασιακής ανασφάλειας έχουν αυξηθεί, οι κοινωνικές ανισότητες αυξάνονται και τα επίπεδα της κοινωνικής προστασίας μειώνονται, για να μην αναφέρουμε άλλα φαινόμενα, όπως την αύξηση του πλήθους των λαθραίων μεταναστών, κλπ.

Γι' αυτό το λόγο είναι πολύ σημαντικό – εκτός από την ατομική ανάλυση υποθέσεων όπου λαμβάνουν χώρα διακρίσεις σε εθνικό ή φυλετικό επίπεδο – να πραγματοποιηθεί μία εις βάθος ανάλυση της καλούμενης 'δομικής διάκρισης'. Πράγματι πρόκειται για δομική διάκριση – που δεν σημαίνει την ατομική θεραπεία που δίνεται σε συγκεκριμένους ανθρώπους, αλλά το σύνολο των κοινωνικο-οικονομικών και περιβαλλοντικών συνθηκών στις οποίες ζουν οι άνθρωποι, καθώς και τις συνθήκες που ορίζουν την πρόσβασή τους σε υπηρεσίες – που γίνεται αιτία οι ενδιαφερόμενοι να βρίσκονται σε κοινωνικά μειονεκτική θέση και να λαμβάνουν άδικη μεταχείριση σε σχέση με τους λοιπούς πολίτες.

Η δομική διάκριση συνδέεται στενά με καταστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού και με αυτό που καλείται μερικές φορές ως πολλαπλή διάκριση. Έτσι, για παράδειγμα, πολλές μελέτες δείχνουν ότι, εντός μιας δεδομένης ομάδας ή εθνικής μειονότητας, οι διακρίσεις είναι πιο συχνές μεταξύ ατόμων με χαμηλότερη κοινωνική θέση (π.χ. γυναίκες) και γενικά κατά ατόμων που εκτός του ότι ανήκουν στην εν λόγω ομάδα, βιώνουν κοινωνικά μειονεκτήματα λόγω έλλειψης επίσημης μόρφωσης, ανεργίας, εξάρτησης από ναρκωτικές ουσίες, κλπ.

Νέες μορφές ρατσισμού και διακρίσεων

Βέβαια, ο ρατσισμός και οι διακρίσεις είναι πολύπλευρα φαινόμενα, που δεν προέρχονται μόνο από οικονομικές αιτίες. Η ισχυρή πίεση που ασκείται σε μερικές κοινωνικές ομάδες για να 'ενσωματωθούν' στη συμβατικό πολιτισμό σήμερα θεωρείται από πολλούς ως τη βασική πηγή της καταπίεσης που βιώνουν. Ακόμη πιο ανησυχητική είναι η επιμονή της νομικής διάκρισης σε πολλές χώρες της ΕΕ όπου παρέχεται στους μετανάστες μόνο μια άδεια παραμονής και τους απορρίπτουν το δικαίωμα να ψηφίσουν και το δικαίωμα του πολίτη, ακόμη κι αν είναι μέλη οικογενειών που έχουν ζήσει πολλές γενιές στην εν λόγω χώρα. 'Δώδεκα εκατομμύρια πολίτες από τρίτες χώρες που είναι νόμιμοι κάτοικοι της Ευρώπης βιώνουν μια κατάσταση αβεβαιότητας και ασταθούς νομιμότητας σε πολλά επίπεδα στις καθημερινές τους ζωές'.²⁸

Επομένως, ο σημερινός ρατσισμός στην Ευρώπη δεν μπορεί να θεωρείται μόνο ως απόρριψη ατόμων με διαφορετικό χρώμα δέρματος. Υπάρχουν ψυχολογικοί παράγοντες και κοινωνικές δομές που ο ρατσισμός δεν βασίζεται μόνο σε αντικειμενικά φυσικά χαρακτηριστικά και εξωτερική εμφάνιση, αλλά επίσης σε σχέσεις κυριαρχίας-υποταγής, στην απόρριψη και μίσος προς τους άλλους για να προστατέψουμε τον εαυτό μας. Συχνά, οι ρατσιστικές κοινωνικές συμπεριφορές και διάλογοι 'νομιμοποιούνται' παρουσιάζοντας τους άλλους ως κατώτερους, αποκρουστικούς, ακόμη και 'λιγότερο ανθρώπινους'. Μια νέα μορφή ρατσισμού έχει αντικαταστήσει αναφορές προς βιολογικούς παράγοντες (διαφορετικές φυλές) με αναφορές σε κοινωνιολογικούς παράγοντες (διαφορετικοί πολιτισμοί). Όπως τονίζει ο Balibar: οι πρόσφατες μορφές του ρατσισμού μπορούν να περιγραφούν ως ρατσισμός χωρίς φυλές...πρόκειται για ρατσισμό του οποίου το κυρίαρχο επιχείρημα δεν είναι η βιολογική κληρονομιά, αλλά η έλλειψη μείωσης των πολιτιστικών διαφορών. Ένας ρατσισμός που εκ πρώτης όψεως δεν υποθέτει την ανωτερότητα ορισμένων ομάδων συγκριτικά με άλλες, αλλά μόνο τις αρνητικές συνέπειες της εξαφάνισης των συνόρων, την ασυμβατότητα μεταξύ διαφορετικών τρόπων ζωής και παραδόσεων...[ένας ρατσισμός] που ορθώς αποκαλείται *διαφορικός ρατσισμός*.²⁹

Έχοντας αυτά υπόψη, επομένως, σήμερα αρμόζει περισσότερο να μιλάμε για πολλαπλές μορφές ρατσισμού αντί για γενικό ρατσισμό. Πέρα από το ρατσισμό σχετικά με το φύλο ή το χρώμα δέρματος, τώρα αναδύεται ο πολιτιστικός ρατσισμός, που «χρησιμοποιεί πολιτιστικές διαφορές για να υποτιμήσει [ορισμένες κοινωνικές ομάδες] ή να απαιτήσει την πολιτιστική ενσωμάτωσή τους».³⁰ Όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης για το Ρατσισμό και τη Ξενοφοβία τονίζει το γεγονός ότι 'ενώ ο ρατσισμός και η ξενοφοβία είναι προβλήματα κοινά σε όλα τα Κράτη Μέλη, οι εκδηλώσεις τους είναι ποικίλες, διαφέροντας από το ένα μέρος στο άλλο στην Ευρώπη'.³¹ Απομακρυσμένος από τις απολυταρχικές μεθόδους που κυριαρχούσαν πριν από 50 χρόνια, ο ρατσισμός σήμερα εκδηλώνεται με πιο διακριτικούς τρόπους, ειδικούς προς τις δημοκρατικές κοινωνίες.³²

---

23 – *European Union Monitoring Centre, Manifestations of anti-Semitism in the EU 2002-2003.* [Κέντρο Παρακολούθησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδηλώσεις του Αντισημιτισμού στην ΕΕ 2002-2003.]

24 – *Eurobarometer, Discrimination in Europe, 2003.* [Ευρωβαρόμετρο, Οι διακρίσεις στην Ευρώπη, 2003.]

25 - *Panayi, P., An Ethnic History of Europe since 1945: Nations, States and Minorities, Harlow, England; New York; Longman, 2000, p. 79.*

26 – *Οι αλλοδαποί και άτομα που είναι 'διαφορετικά' δεν απορρίπτονται μόνο και μόνο επειδή είναι φτωχά.*

27 – *Το αυθεντικό ισπανικό κείμενο εκφράζει "un negro pobre es menos rechazado que un*

negro rico”, δηλαδή “ένα φτωχό μαύρο άτομο απορρίπτεται λιγότερο συχνά από ένα πλούσιο”. Σχετικά με τα προηγούμενα επιχειρήματα του συγγραφέα, πιστεύω ότι πρόκειται για ακούσιο λάθος. (Σημείωση του Μεταφραστή)

28 - Costa, B.V., “The status of non community nationals”, in P. Alston (edit.), *The EU and Human Rights*, Oxford, Oxford University Press, 1999, p. 412.

29 - Balibar and Wallerstein I., *Race, Nation, Classe: Les identités ambiguës*, Cahiers libres, Paris, La Découverte, 1988.

30 - Modood, T., “Ethnic diversity and disadvantage”, in T. Modood et al, *Ethnic minorities in Britain*, London, Policy Studies Institute, 1997, p. 353.

31 - *Ibid* p. 76.

Γι’ αυτό το λόγο, εκτός από το να εστιάζουμε σε παραδοσιακές ομάδες, όπως είναι για παράδειγμα οι “skinheads” (άτομα με ξυρισμένα κρανία), θα πρέπει να δώσουμε προσοχή σε νέα κανάλια που χρησιμοποιούνται για τη διάδοση ρατσιστικών ιδεών και συγκεκριμένα στα μέσα που χρησιμοποιούν οι υπέρμαχοι της λεγόμενης ‘λευκής δύναμης’, συμπεριλαμβανομένου του Διαδικτύου, μουσικής παραγωγής, κλπ.

Οι διακρίσεις ως μορφή ρατσισμού

Οι διακρίσεις συγκαταλέγονται στις βασικές μορφές ρατσισμού μαζί με το διαχωρισμό που είναι ουσιαστικά μια μορφή διακρίσεων. Είτε πρόκειται για φυλετικές ή εθνοτικές, οι διακρίσεις αποτελούν από τις πιο κοινές εκδηλώσεις του ρατσισμού. Πρόσφατα, εκφράζονται μέσω συμπεριφορών και πρακτικών που συμβάλλουν στο διαχωρισμό πληθυσμών επί τη βάση φυλετικών, εθνοτικών, θρησκευτικών ή πολιτισμικών παραγόντων, που μερικές φορές συνδυάζονται σε ένα περισσότερο ή λιγότερο ασυναφές ‘μείγμα’.³³

Επίσης, οι διακρίσεις συνδέονται στενά με εθνοτικές προκαταλήψεις, δηλαδή μια αρνητική συμπεριφορά από τα μέλη μιας ομάδας προς τα μέλη μιας άλλης. Τρία στοιχεία της προκατάληψης έχουν εντοπιστεί γενικά:³⁴ πρώτον, το γνωσιακό στοιχείο ή στερεότυπο, δηλαδή ένα σύνολο πεποιθήσεων – σχετικά με τα χαρακτηριστικά των μελών μιας ομάδας – που εκφράζονται ρητά μέσω λεκτικών ταμπελών. Δεύτερον, το συναισθηματικό και αξιολογικό στοιχείο, δηλαδή η αρνητική αξιολόγηση μιας ομάδας, σε συνδυασμό με αρνητικά συναισθήματα προς τα μέλη της (αυτό είναι το θεμελιώδες στοιχείο της προκατάληψης). Και τρίτον, το στοιχείο συμπεριφοράς, που περιλαμβάνει την εκούσια αρνητική συμπεριφορά και μια τάση για περιθωριοποίηση και εχθρότητα προς τα μέλη της εν λόγω ομάδας.

Οι διακρίσεις βασίζονται στην πεποίθηση ότι ορισμένα άτομα είναι κατώτερα από άλλα απλώς επειδή ανήκουν σε μια ορισμένη φυλετική ή εθνοτική ομάδα. Ως αποτέλεσμα, τα εν λόγω άτομα δέχονται άδικη αντιμετώπιση κι αυτό συνεπάγεται παράβαση της αρχής για αμοιβαία αναγνώριση περί ισότητας όλων των ανθρώπων που με τη σειρά της είναι η βάση της αρχής για ίση μεταχείριση. Σε πολλές περιπτώσεις, οι φυλετικές διακρίσεις συνδέονται στενά με τον κοινωνικό αποκλεισμό και μπορεί να θεωρηθούν ως μορφή του. Επομένως, έχουμε να κάνουμε με δύο διαδικασίες που ενισχύουν το ζήτημα εξίσου. Για το λόγο αυτό, ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο από την άποψη των κοινωνικών θεμάτων και πολιτικών και αντιστρόφως, οι εθνοτικές και οι φυλετικές διακρίσεις δεν πρέπει να αντιμετωπιστούν μόνο από την άποψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών

πολιτικών δικαιωμάτων. Οι κοινωνικές πολιτικές και τα βασικά δικαιώματα είναι δύο συμπληρωματικές και εξίσου απαραίτητες προσεγγίσεις στην καταπολέμηση των διακρίσεων και του αποκλεισμού.

---

32 - *Annual Report of the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Looking reality in the face: The situation regarding racism and xenophobia in the European Community, 1998.*

33 - *Cachón, L. , La discriminación racial. Propuestas para una legislación antidiscriminatoria en España. Barcelona, Icaria, place, 2003.*

34 - *Ashmore, R.D., "Solving the problem of prejudice", in B. H. Collons (ed.), Social Psychology: Social influence, attitude change, group processes and prejudice, Reading Mass, Addison-Wesley, 1970.*

35 - *ECRI, Declaration establishing the European Commission against Racism and Intolerance, Strasbourg, 1994.*

Σημαντική νομική πρόοδος στις ευρωπαϊκές πολιτικές κατά του ρατσισμού

Τα Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν αναγνωρίσει ότι ο ρατσισμός και οι φυλετικές διακρίσεις αποτελούν παραβίαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και θα πρέπει να καταπολεμηθούν με όλα τα διαθέσιμα μέσα.³⁵ Αυτή η αρχή βασίζεται στο συλλογισμό ότι όλοι οι άνθρωποι είναι γεννημένοι ελεύθεροι και ίσοι, με ίση αξιοπρέπεια και ίσα δικαιώματα, επομένως, οποιαδήποτε συμπεριφορά είναι αντίθετη με αυτή τη βασική αρχή των κοινωνιών μας υπονομεύει τη δημοκρατική σταθερότητα. Κατά συνέπεια, υπάρχει η παγιωμένη πεποίθηση ότι θα πρέπει να ενεργοποιηθούν όλα τα απαραίτητα μέσα για να εξασφαλιστεί η άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χωρίς κανένα διαχωρισμό ή διάκριση κανενός είδους, καθώς μόνο έτσι θα μπορέσει να διασφαλιστεί η ειρήνη, η σταθερότητα και η πρόοδος στην Ευρώπη. Οι διακρίσεις και ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελούν επομένως σοβαρά εμπόδια για την εξέλιξη της κοινωνίας. Το Συμβούλιο της Ευρώπης καθώς και η ΕΕ, που τα τελευταία χρόνια έχει υιοθετήσει πολιτικές που εστιάζουν σαφώς στην καταπολέμηση των διακρίσεων και τη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής, υποστηρίζουν την αρχή αυτή.

Στο 'Διεθνές Συνέδριο για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων', που υιοθετήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 1963, οι φυλετικές διακρίσεις που έχουν οριστεί ως 'οποιοσδήποτε διαχωρισμός, αποκλεισμός, περιορισμός ή προτίμηση βάσει της φυλής, χρώματος, καταγωγής, ή εθνοτικής προέλευσης που έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα να ακυρώσει ή να διαστρεβλώσει την αναγνώριση, απόλαυση ή άσκηση, επί ίσοις όροις, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών'.³⁶

Επομένως, οι φυλετικές διακρίσεις λαμβάνουν χώρα όταν η αρχή της ισότητας μεταξύ όλων των πολιτών παραβιάζεται και κατά συνέπεια, τα άτομα δεν μπορούν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους κάτω από τις συνθήκες της επίσημης ισότητας που έχουν καθοριστεί από το νόμο. Οι φυλετικές διακρίσεις δεν αποτελούνται μόνο από τις πιο επιθετικές αντιδράσεις που περιλαμβάνουν ρατσιστική απόρριψη. Εκδηλώνονται επίσης σε πολλές άλλες ευρείες κοινωνικές πρακτικές που μπορεί να περιλαμβάνουν, πέρα από τον αποκλεισμό, αδικαιολόγητους διαχωρισμούς, περιορισμούς ή προτιμήσεις και οι οποίες συμβάλλουν de facto σε μια κατάσταση υλικής ανισότητας μεταξύ πολιτών που ανήκουν σε διαφορετικές εθνοτικές ή πολιτιστικές ομάδες.

Το άρθρο 26 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών ορίζει ότι «όλα τα άτομα είναι ίσα απέναντι στο νόμο και έχουν δικαίωμα, χωρίς καμία διάκριση, σε ίση προστασία από το νόμο. Κατά συνέπεια, ο νόμος θα απαγορεύσει οποιαδήποτε διάκριση και εγγυάται σε όλους τους ανθρώπους ίση και αποτελεσματική προστασία από διακρίσεις, όπως φυλή, χρώμα, φύλο, γλώσσα, θρησκεία, πολιτική ή άλλη άποψη, εθνική ή κοινωνική προέλευση, καταγωγή ή άλλη κατάσταση».³⁷ «Η απουσία διακρίσεων» από τη μία πλευρά και η «ίση προστασία του νόμου», ή η «απαγόρευση των διακρίσεων» από την άλλη πλευρά, είναι σαφείς εκδηλώσεις της αρχής της ισότητας. «Η πρώτη είναι περισσότερο αρνητική, η συνήθης προσέγγιση του ‘δεν θα...’ στο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι δεύτεροι όροι περιγράφουν τη θετική πλευρά της ισότητας που απαιτεί καταφατική νομοθετική, διοικητική ή/και δικαστική δράση».³⁸

Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντικό να μην ξεχνάμε ότι το δικαίωμα στην ισότητα απέναντι στο νόμο δεν καθιστά όλες τις διαφορετικές μεταχειρίσεις προκατειλημμένες. Πράγματι, το Πρωτόκολλο υπ’ αριθμό 12 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Θεμελιώδεις Ελευθερίες εξηγεί ότι «οι ίσες καταστάσεις θα πρέπει να αντιμετωπιστούν ισότιμα και οι άνισες καταστάσεις διαφορετικά».³⁹ Μια διαφοροποίηση που βασίζεται σε λογικά και αντικειμενικά κριτήρια δεν ισοδυναμεί με τη διάκριση. Η διαφορετική μεταχείριση είναι προκατειλημμένη εάν δεν έχει μια αντικειμενική και λογική αιτιολόγηση, δηλαδή εάν δεν επιδιώκει ένα νόμιμο στόχο ή εάν δεν είναι λογική η σχέση αναλογικότητας μεταξύ των μέσων που έχουν ενεργοποιηθεί και των στόχων προς πραγματοποίηση.⁴⁰ Το ζήτημα χρήζει υψίστης σημασίας, δεδομένου ότι εάν τα πράγματα ήταν διαφορετικά, η θετική δράση δεν θα ήταν νόμιμη.

Όσον αφορά το δεύτερο ζήτημα – δηλαδή το θετικό στοιχείο της μη διάκρισης – το προαναφερθέν επιπλέον Πρωτόκολλο υπ’ αριθμό 12 του Διεθνούς Συμφώνου προάγει το δικαίωμα στη μη διάκριση πρώτον σε ένα ανεξάρτητο – όχι πλέον δευτερεύον – δικαίωμα και δεύτερον, παγιώνει μια θετική υποχρέωση για τα κράτη ορίζοντας ότι ‘η απόλαυση κάθε δικαιώματος που έχει καθοριστεί από το νόμο θα διασφαλιστεί χωρίς καμία διάκριση, όπως φύλο, φυλή, χρώμα, γλώσσα, θρησκεία, πολιτική ή άλλη άποψη, εθνική ή κοινωνική προέλευση, σχέση με εθνική μειονότητα, ιδιοκτησία, καταγωγή ή άλλη κατάσταση’.⁴¹ Η διάταξη αυτή δεν επιβάλλει μια γενική θετική υποχρέωση για να αποτρέψει κάθε περιστατικό διάκρισης μεταξύ ατόμων, αλλά θα μπορούσε κάτω από ορισμένες συνθήκες να προσελκύσει την ευθύνη ενός κράτους εάν το δεύτερο αποτύχει να παράσχει επαρκή προστασία από διακρίσεις που προέρχονται από μη κρατικούς παίκτες.

---

36 - *United Nations, International Convention for the Elimination of all Forms of Racial Discrimination, 1963.*

37 - *United Nations General Assembly, Resolution 2200 A, which came into force on 23 March 1976.*

38 - *Morawa, A. H. E., “The Concept of Non-Discrimination, European Centre for Minority Issues, Flensburg, Germany, 2002.*

39 - *Ibid.*

40 - *Ibid.*

41 - *Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου.*

Η μάχη κατά του ρατσισμού και των εθνοτικών διακρίσεων έχει τεθεί στην πρώτη θέση της πολιτικής ημερήσιας διάταξης της ΕΕ τα τελευταία χρόνια, γεγονός που έχει οδηγήσει στην υιοθέτηση σημαντικών νομικών οργάνων κατά των φυλετικών διακρίσεων. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997)

ήταν ένα βασικό βήμα προς την ενδυνάμωση της δέσμευσης της ΕΕ για την προστασία και υπεράσπιση των θεμελιωδών πολιτικών δικαιωμάτων. Για πρώτη φορά στην ιστορία της ΕΕ, η Συνθήκη απαγόρευσε τις διακρίσεις: 'Το Συμβούλιο (...) μπορεί να λάβει κατάλληλη δράση για να πολεμήσει τις διακρίσεις βάσει του φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής προέλευσης, θρησκείας ή πίστης, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικών προτιμήσεων'.⁴²

Οι διατάξεις του Άρθρου 13 της Συνθήκης του Άμστερνταμ άνοιξαν το δρόμο για το ζήτημα των διακρίσεων να λάβει διαπρεπή ρόλο στην ευρωπαϊκή χάραξη πολιτικών, οδηγώντας στην υιοθέτηση δύο δεσμευτικών νομοθετικών πρωτοβουλιών ύψιστης σημασίας, η πρώτη περιλαμβάνει τις εθνοτικές ή φυλετικές διακρίσεις και η δεύτερη τη μη προκατειλημμένη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, εκτός του ότι καλύπτει λοιπές σχετικές μορφές διακρίσεων. Αυτά τα δύο μέτρα είναι η Οδηγία του Συμβουλίου της ΕΕ 2000/43/ΕΚ της 29^{ης} Ιουνίου 2000, Υλοποίηση της Αρχής της Ίσης Μεταχείρισης μεταξύ ατόμων ανεξάρτητα από φυλετική ή εθνοτική καταγωγή και η Οδηγία του Συμβουλίου 2000/78/CE της 27^{ης} Νοεμβρίου 2001, Εδραίωση ενός γενικού πλαισίου για ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία. Για να προωθήσει αυτές τις δύο οδηγίες, μεταξύ άλλων διατάξεων, η Επιτροπή συνέθεσε ένα Πρόγραμμα Κοινοτικής Δράσης για την Καταπολέμηση των Διακρίσεων (2000-2006).

Η Οδηγία 2000/43/ΕΚ, Υλοποίηση της Αρχής της Ίσης Μεταχείρισης μεταξύ ατόμων ανεξάρτητα από φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, επρόκειτο να μεταφερθεί στην εθνική νομοθεσία των Κρατών Μελών μέχρι τον Ιούλιο του 2003. Τα βασικά στοιχεία είναι τα ακόλουθα:

•

Η 'αρχή της ίσης μεταχείρισης' εννοεί ότι δεν θα υπάρξει άμεση ή έμμεση διάκριση βάσει φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής (Άρθρο 2.1). Ειδικότερα, η άμεση διάκριση συνήθως λαμβάνει χώρα όταν ένα άτομο λαμβάνει λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση απ' ό,τι λαμβάνει, έχει λάβει ή θα μπορούσε να λάβει σε παρόμοια κατάσταση κάποιο άλλο άτομο επί τη βάσει της φυλετικής ή εθνοτικής προέλευσης, ενώ η έμμεση διάκριση ορίζεται ως περίπτωση όπου μια εμφανώς ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική θα έθεταν άτομα φυλετικής ή εθνοτικής προέλευσης σε ιδιαίτερη μειονεκτική θέση σε σύγκριση με άλλα άτομα εκτός εάν αυτή διάταξη, κριτήριο ή πρακτική αιτιολογηθεί αντικειμενικά από νομοθετικό στόχο και τα μέσα επίτευξης του στόχου είναι κατάλληλα και απαραίτητα.⁴³

•

Η οδηγία περιγράφει την παρενόχληση ως μια μορφή διάκρισης όπου λαμβάνει χώρα ανεπιθύμητη συμπεριφορά... με σκοπό ή αποτέλεσμα την παραβίαση της αξιοπρέπειας του ατόμου και τη δημιουργία ενός απειλητικού, εχθρικού, υποβιβαστικού, ταπεινωτικού ή προσβλητικού περιβάλλοντος (Άρθρο 2.3). Επιπλέον, η Οδηγία:

•

Απαγορεύει την άμεση ή έμμεση διάκριση στους τομείς της απασχόλησης, κοινωνικής προστασίας, καθώς και στην κοινωνική ασφάλιση και υγειονομική φροντίδα, τις κοινωνικές παροχές, την εκπαίδευση, την πρόσβαση και παροχή αγαθών και υπηρεσιών που είναι διαθέσιμα στο κοινό, καθώς και τη στέγαση (Άρθρο 3).

•

Αναγνωρίζει τη νομιμότητα της θετικής δράσης και κατ' επέκταση των ειδικών μέτρων για την αποτροπή και αποζημίωση για μειονεκτήματα που συνδέονται με φυλετική ή εθνοτική προέλευση (Άρθρο 5).

•

Αντιστρέφει το βάρος της απόδειξης: Όταν άτομα που θεωρούν ότι έχουν αδικηθεί (...) θέσουν ενώπιον δικαστηρίου (...) αναμφισβήτητα γεγονότα από τα οποία να εικάζεται ότι έχει λάβει χώρα άμεση ή έμμεση διάκριση, ο εναγόμενος θα πρέπει να αποδείξει ότι δεν έχει υπάρξει παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης (Άρθρο 8).

•

Εγγυάται προστασία από αντίποινα: Η ΕΕ ενθαρρύνει τα Κράτη Μέλη να υιοθετήσουν μέτρα για την προστασία θυμάτων που αναφέρουν υποθέσεις διακρίσεων (Άρθρο 9).

- Εισάγει τον κοινωνικό και πολιτικό διάλογο ως υποχρέωση: Τα Κράτη Μέλη θα πρέπει να προωθήσουν το διάλογο μεταξύ κοινωνικών συνεργατών, καθώς και ΜΚΟ, με σκοπό την ανάπτυξη της ίσης μεταχείρισης (Άρθρα 11 και 12).

- Όσον αφορά τις κυρώσεις, ορίζει ότι τα Κράτη Μέλη θα θέσουν τους κανόνες για τις κυρώσεις που θα εφαρμόζονται σε παραβάσεις των διατάξεων (...) και θα λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι έχουν εφαρμοστεί. Οι κυρώσεις (...) θα πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες και αποθαρρυντικές (Άρθρο 15).

- Εδραιώνει τη νομιμότητα της έναρξης διαδικασιών σε περιπτώσεις διακρίσεων: Οι Ενώσεις, οργανισμοί ή λοιπές νομικές οντότητες που έχουν (...) έννομο συμφέρον να εξασφαλίσουν ότι υπάρχει συμμόρφωση προς τις Διατάξεις αυτής της Οδηγίας, μπορούν να εκκινήσουν, είτε εκ μέρους ή προς υποστήριξη του ενάγοντα, με την έγκρισή του/της, σε δικαστική ή/και διοικητική διαδικασία (Άρθρο 7).

- Ενθαρρύνει ενώσεις ή οργανισμούς να παρέχουν σε θύματα διακρίσεων στήριξη και βοήθεια σε δικαστικές ή διοικητικές διαδικασίες (Άρθρο 7.2).

- Απαιτεί από τα Κράτη Μέλη να ορίσουν ένα ειδικό φορέα ή φορείς για την ενεργή προώθηση της ίσης μεταχείρισης και να εξασφαλίσουν ότι οι αρμοδιότητες των φορέων θα περιλαμβάνουν (Άρθρο 13):

- Παροχή ανεξάρτητης βοήθειας σε θύματα διακρίσεων στην επιδίωξη των καταγγελιών τους σχετικά με διακρίσεις.

- Διεξαγωγή ανεξάρτητων ερευνών σχετικά με τις διακρίσεις.

- Έκδοση ανεξάρτητων αναφορών και κάνοντας συστάσεις σε θέματα που σχετίζονται με τέτοιου είδους διακρίσεις.

Επιπλέον, μέσω της Οδηγίας 2000/78/EC, η ΕΕ έχει εδραιώσει ένα σαφές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης. Η Οδηγία 2000/78/EC εφαρμόζει την αρχή της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και κατάρτιση, ανεξάρτητα από τις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις, αναπηρίες, σεξουαλικές προτιμήσεις ή ηλικία. Επίσης, ο ορισμός της οδηγίας για τις διακρίσεις καθώς και οι διατάξεις που αφορούν το βάρος της απόδειξης και το δικαίωμα εκκίνησης διαδικασιών είναι παρόμοιες με τις διατάξεις της Οδηγίας Υλοποίησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ατόμων ανεξάρτητα από φυλετική ή εθνοτική καταγωγή.

Η Οδηγία 2000/78/EC εφαρμόζεται στους ακόλουθους τομείς: συνθήκες για πρόσβαση στην απασχόληση (καθώς και κριτήρια επιλογής και συνθήκες στρατολόγησης και προώθησης), πρόσβαση σε επαγγελματική κατάρτιση, απασχόληση και εργασιακές συνθήκες (καθώς και απόλυση και πληρωμή), και συμμετοχή ως μέλος και ανάμειξη σε οργάνωση εργατών ή εργοδοτών. Η Οδηγία επιτρέπει περιορισμένες εξαιρέσεις προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης, για παράδειγμα για είναι σεβαστή η θέση ορισμένων θρησκευτικών οργανώσεων ή για να διευκολυνθεί η υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων που αποσκοπούν στην ενσωμάτωση νέων ή γηραιότερων εργατών στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, απαιτεί από τους εργοδότες να κάνουν τις απαραίτητες τροποποιήσεις για τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρίες που είναι ικανά να κάνουν τις εν λόγω δουλειές.

Στην περίπτωση της Οδηγίας 2000/78/EC, τα Κράτη Μέλη έχουν συμφωνήσει να εισαγάγουν τις απαραίτητες αλλαγές στην εθνική νομοθεσία μέχρι τις 2 Δεκεμβρίου 2003, παρόλο που δικαιούνται να

ζητήσουν μια επιπλέον περίοδο μέχρι 3 χρόνια για να συμμορφωθούν τα νομικά συστήματά τους προς τις διατάξεις για την αναπηρία και την ηλικία. Επίσης, τα Νέα Κράτη Μέλη θα πρέπει να μεταφέρουν τις διατάξεις των δύο Οδηγιών στην εθνική νομοθεσία πριν την προσχώρηση.

---

42 – *Συνθήκη του Αμστερνταμ (1997), Άρθρο 13.*

43 – *Ένα παράδειγμα έμμεσης φυλετικής διάκρισης παρέχεται από μια υπόθεση που κατατέθηκε στα δικαστήρια στη Σουηδία, όπου σε συγκεκριμένα κτίρια δεν γινόταν δεκτή η είσοδος σε γυναίκες που φορούσαν μακριές φούστες, με αιτιολόγηση ότι αυτό το είδος ρουχισμού καθιστά ευκολότερο το κλέψιμο. Αυτή η απαγόρευση καταδικάστηκε, δεδομένου ότι κυρίως οι γυναίκες της κοινότητας των Ρόμα/Αθίγγανων φορούν μακριές φούστες.*

Αναμφισβήτητα, όμως, το πιο σημαντικό νομικό όργανο για την καταπολέμηση των διακρίσεων και την προώθηση της ίσης μεταχείρισης είναι το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, που μόλις επικυρωθεί, θα προστατέψει τις θεμελιώδεις αρχές που κυβερνούν την ΕΕ. Το κείμενο διατηρεί τις υπάρχουσες νομικές βάσεις για την καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού, εδραιώνοντας την ισότητα ως βασική συνταγματική αρχή. Το Σύνταγμα απαγορεύει ρητά τις διακρίσεις επί τη βάσει της εθνικότητας και επιβεβαιώνει ότι η Ένωση θα υλοποιήσει μέτρα για να καταπολεμήσει τις διακρίσεις και τον κοινωνικό αποκλεισμό και να προωθήσει την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού. Στον ποινικό μέρος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θα έχουν δικαίωμα να δράσουν κατά εγκληματικής δραστηριότητας με διασυνοριακές διαστάσεις στους τομείς της τρομοκρατίας, διακίνησης ανθρώπων, ρατσισμού και ξενοφοβίας, σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων και εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος.

Ελάχιστη πρόοδος στην πρακτική καταπολέμηση του ρατσισμού και αποκλεισμού

Το βασικό ερώτημα που πρέπει να ρωτήσουμε στο σημείο αυτό είναι: Γιατί, δεδομένου ότι τα τελευταία χρόνια έχει υπάρξει σημαντική πρόοδος στη μάχη κατά των διακρίσεων και του αποκλεισμού στην ΕΕ σε πολιτικά και νομικά επίπεδα, αυτή η πρόοδος έχει ελάχιστο ωφέλιμο αντίκτυπο στα άτομα που αντιμετωπίζουν διακρίσεις και αποκλεισμό; Παρά τα πολιτικά, νομικά και οικονομικά όργανα που έχουν επιστρατευτεί για την καταπολέμηση των δύο φαινομένων, υπάρχουν σημαντικά εμπόδια στο συντονισμό και τη δημιουργία συνεργιών μεταξύ διαφορετικών μέτρων. Ποιος είναι ο λόγος για το χάσμα μεταξύ ‘θεωρίας’ και ‘πράξης’;

Οι πολιτικές έχουν ελάχιστο αντίκτυπο στα εθνικά και τοπικά επίπεδα

Ως μέρος των προσπαθειών της να καταπολεμήσει τον αποκλεισμό, το 2000 η ΕΕ υιοθέτησε την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ενσωμάτωσης και ανέπτυξε συγκεκριμένους μηχανισμούς για να τη θέσουν σε εφαρμογή και να παρακολουθούν την υλοποίησή της (π.χ. την ‘Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού’ και την ‘Κοινή Έκθεση Ενσωμάτωσης’). Μέχρι τώρα τα αποτελέσματα είναι πολύ φτωχά. Όσον αφορά τη μάχη κατά των διακρίσεων, η ΕΕ υιοθέτησε ένα Πρόγραμμα Κοινοτικής Δράσης για να καταπολεμήσει τις διακρίσεις (2001-2006), το οποίο και πάλι έχει καταφέρει ελάχιστα μέχρι σήμερα.

Παρά τις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κανένα από τα μέτρα δεν έχουν τοποθετηθεί στην πολιτική ημερήσια διάταξη των Κρατών Μελών, γεγονός που αποδεικνύει την έλλειψη συντονισμού και

συνεργίας μεταξύ των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών στο χώρο αυτό. Επιπλέον, η σημασία των ζητημάτων αυτών όχι μόνο μειώνεται σε εθνικό επίπεδο, αλλά επίσης στην ευρωπαϊκή πολιτική ημερήσια διάταξη αντικαθίσταται από άλλα ζητήματα, όπως ανησυχία για διατήρηση του κράτους πρόνοιας, ανάγκη για μεταρρύθμιση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, κλπ.

Είναι ξεκάθαρο ότι ο αποκλεισμός και οι διακρίσεις δεν αποτελούν κεντρικά ζητήματα στις κοινωνικές πολιτικές της ΕΕ. Αντιθέτως, κυκλοφορεί πρόσφατα μια άποψη, ειδικά σε ορισμένες χώρες, που τείνει να αρνηθεί την ύπαρξη των διακρίσεων ως έχουν και την ταυτίζουν με την «έλλειψη εργασίας» ή την «απροθυμία για εργασία» σχετικά με όσους αντιμετωπίζουν διακρίσεις. Η πολιτική άρνηση αυτού του προβλήματος σε εθνικό και τοπικό επίπεδο συνδέεται στενά με την έλλειψη σπουδαιότητας στην κοινή γνώμη.

Οι νόμοι δεν υλοποιούνται αποτελεσματικά

Για ποιο λόγο η νομική πρόοδος μέσω της Συνθήκης του Άμστερνταμ και των επακόλουθων οδηγιών της ΕΕ είχαν τόσο μικρό αντίκτυπο στους πολίτες; Παρόλο που σε διεθνές επίπεδο εκδηλώθηκε μεγάλο ενδιαφέρον για τις πρόσφατες εξελίξεις στο μέτωπο αυτό της ΕΕ, της οποίας η νομοθεσία κατά των διακρίσεων είναι από τις πιο ανεπτυγμένες στον κόσμο, τα θεσμικά όργανα των Κρατών Μελών έχουν δώσει ελάχιστη πρακτική σημασία σε αυτές τις νομικές πρωτοβουλίες. Κι επιπλέον έτσι έχει η κατάσταση, παρά το γεγονός ότι πρόσφατα η νομοθεσία κατά των διακρίσεων έχει ενισχυθεί σημαντικά από την υιοθέτηση της Χάρτας των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, καθώς και μέσω της έγκρισης του νέου Συντάγματος.

Αντιμέτωπα με την υποχρέωση να μεταφέρουν τις οδηγίες κατά των διακρίσεων στην εθνική τους νομοθεσία, τα Κράτη Μέλη της ΕΕ έχουν αρχίσει με αργούς ρυθμούς να αναλαμβάνουν την εργασία αυτή. Είναι σαφές ότι οι χώρες δεν ήταν συνεπείς στην απόκρισή τους, όπως φαίνεται από τις αναφορές που εξέδωσε η Επιτροπή. Μέχρι που έληξε η προθεσμία μεταφοράς της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, μόνο τρεις χώρες είχαν ενσωματώσει πλήρως τις διατάξεις στην εθνική νομοθεσία. Η Ετήσια Έκθεση για την Ισότητα και Εξάλειψη των Διακρίσεων που περιλαμβάνει τα αποτελέσματα του πρώτου μισού του 2004, δείχνει ότι ακόμη και σήμερα μερικά Κράτη Μέλη δεν έχουν εφαρμόσει πλήρως τις σχετικές οδηγίες. Στην πραγματικότητα, τον Ιούλιο του 2004 η Επιτροπή παρέπεμψε πέντε χώρες (δηλαδή Αυστρία, Γερμανία, Ελλάδα, Φιλανδία και Λουξεμβούργο) στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για μη συμμόρφωση προς την υποχρέωση να μεταφέρουν τις οδηγίες στην εθνική νομοθεσία τους.

Είναι εμφανές ότι, πέρα από την έλλειψη σημασίας εκ μέρους των Κρατών Μελών προς τις νέες διατάξεις κατά των διακρίσεων της ΕΕ, δεν λαμβάνει χώρα καμία συνεργία μεταξύ ευρωπαϊκού και εθνικού επιπέδου. Η βραδύτητα που έχουν επιδείξει τα Κράτη Μέλη στη μεταφορά των οδηγιών είναι αρκετή απόδειξη αυτού του γεγονότος. Στις καθυστερήσεις αυτές θα πρέπει να προστεθεί η έλλειψη θεσμικών μηχανισμών για να διασφαλίσουν την υλοποίηση των νομικών μέτρων, καθώς και η αμφισημία στην ερμηνεία των ίδιων των οδηγιών. Η κατάσταση μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι μερικοί μετέχοντες στη μάχη κατά των διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένων δικηγόρων, δικαστών, οργανισμοί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κλπ, δεν έχουν κινητοποιηθεί επαρκώς προς το σκοπό αυτό.

Όπως είναι γνωστό, είναι απαραίτητο να υπάρχουν αποτελεσματικά νομικά όργανα για να διασφαλίζουν την ίση μεταχείριση, αλλά η ύπαρξη τέτοιων οργάνων δεν αρκεί για να επιτύχει τους ορισθέντες στόχους εκτός αν διατεθούν κατάλληλοι μηχανισμοί και πόροι για να ενισχύσουν τη νομοθεσία. Πολλά Κράτη Μέλη προσαρμόζουν πρόσφατα τους νόμους τους, αλλά οι κατανομές προϋπολογισμού και τα προγράμματα που είναι απαραίτητα για την ισχύ των νόμων δεν συνοδεύουν τα μέτρα αυτά και

επομένως, τα εμπόδια προς την ίση μεταχείριση των ατόμων σε ιδιωτικές και δημόσιες υπηρεσίες δεν έχουν αρθεί.

Ανεπαρκής χρήση των οικονομικών μηχανισμών (Διαρθρωτικά Ταμεία)

Τα βασικά όργανα που έχει θέσει η ΕΕ για την καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι τα Διαρθρωτικά Ταμεία μαζί με άλλα Κοινοτικά προγράμματα, όπως τα προγράμματα ενσωμάτωσης και εξάλειψης των διακρίσεων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα Διαρθρωτικά Ταμεία αποσκοπούν στην προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και ότι η κοινωνική συνοχή μπορεί να επιτευχθεί μόνο σε μια πραγματική κοινωνία ενσωμάτωσης όπου όλοι οι πολίτες απολαμβάνουν επιτυχώς ίση μεταχείριση.

Το βασικό οικονομικό εμπόδιο στην αποτελεσματική υλοποίηση των πολιτικών ενσωμάτωσης και εξάλειψης των διακρίσεων έγκειται στην ανεπαρκή χρήση των Διαρθρωτικών Ταμείων για το σκοπό αυτό. Το γεγονός ότι η διαδικασία σχεδιασμού και αναθεώρησης των Διαρθρωτικών Ταμείων δεν συνοδεύεται από την έγκαιρη υιοθέτηση των στρατηγικών ενσωμάτωσης και εξάλειψης των διακρίσεων δεν πρέπει να λησμονιέται. Επομένως, οι στρατηγικές αυτές δεν έχουν αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας αναφορικά με την ανάπτυξη κατάλληλων Κοινοτικών πλαισίων στήριξης και επιχειρησιακών προγραμμάτων.

Επιπλέον, θα πρέπει να προσθέσουμε το γεγονός ότι γενικά, οι εθνικές κυβερνήσεις δεν έχουν διαθέσει κεφάλαιο ειδικά για τα μέτρα αυτά (έλλειψη υποχρέωσης λογοδοσίας), όπως φαίνεται από τις ενδιάμεσες αξιολογήσεις αυτών. Η λύση στο πρόβλημα αυτό θα περιλάμβανε, μεταξύ άλλων βημάτων, τα μέτρα να θέσουν ως στόχους συγκεκριμένες ομάδες, να παραχθούν συνεργίες και να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των μέτρων μέσω κοινής συντονισμένης δράσης. Ωστόσο, οι στοχευμένες πολιτικές κατά των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού μπορούν να επιτύχουν, εάν λάβουν υπόψη τα αρχικά μειονεκτήματα που βιώνουν τα θύματα αυτών των φαινομένων. Πέρα από την ανάγκη να προσαρμοστούν οι υπηρεσίες στις συγκεκριμένες απαιτήσεις τους, θα πρέπει να έχουμε υπόψη την ανάγκη για μέτρα θετικής δράσης για να εξισορροπήσουν τα κοινωνικά μειονεκτήματα και τον αποκλεισμό.

---

44 – Βλέπε ‘Η Ανάπτυξη και το Τρέχον Πλαίσιο για τις Πολιτικές της ΕΕ κατά της Φτώχειας και της Ενσωμάτωσης’, Brian Harvey, κεφάλαιο 1 του παρόντος βιβλίου.

45 - European Commission, *Green Paper on Equality and Non-Discrimination in the Enlarged European Union*, 2004.

46 - European Commission, DG for Employment and Social Affairs, *Annual Report on Equality and Non-Discrimination (2003 and 2004)*.

47 – Η φράση στην παρένθεση είναι στην Αγγλική γλώσσα στο πρωτότυπο κείμενο (Σημείωση του Μεταφραστή).

Απροθυμία για οργάνωση ειδικών φορέων για την προώθηση της ίσης μεταχείρισης

Ένα από τα πιο σημαντικά όργανα που προβλέπει η Οδηγία 2000/43/EK για την εξάλειψη των διακρίσεων είναι η εδραίωση των Ειδικών Φορέων για την Προώθηση της Ίσης Μεταχείρισης. Αυτό, ωστόσο, φαίνεται

να είναι η «μεγάλη εκκρεμούσα εργασία» των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών, δεδομένου ότι πολλές από αυτές δεν έχουν καν ξεκινήσει να οργανώνουν τέτοιους ειδικούς φορείς, ενώ πολλές άλλες έχουν υιοθετήσει μία «βασική ελάχιστη» προσέγγιση, αδυνατώντας να παρέχουν τους ειδικούς φορείς είτε με τις αρμοδιότητες ή τους πόρους που απαιτούνται για να διασφαλίσουν την ανεξαρτησία τους και τις επιχειρησιακές ικανότητες.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι, παρόλο που η οδηγία δεν απαιτεί να είναι ανεξάρτητοι αυτοί οι φορείς, προβλέπει να λειτουργούν αυτόνομα και για να είναι δυνατό αυτό, είναι απαραίτητο να υπάρχει επαρκής χρηματοδότηση, όλες οι κοινωνικές δυνάμεις που εμπλέκονται να εκπροσωπούνται στα συμβούλια διαχείρισης, το προσωπικό να επιλέγεται ανοιχτά και αμερόληπτα και οι φορείς να έχουν αποτελεσματική ισχύ και αυτονομία στην άσκηση των λειτουργιών τους.

Επιπλέον, θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι τρεις λειτουργίες που έχουν ανατεθεί στους φορείς αυτούς από την Οδηγία θα πρέπει να θεωρηθούν ως ελάχιστες απαιτήσεις παρά ως τελικό σκοπό τους. Η εδραίωση Ειδικών Φορέων για την Προώθηση της Ίσης Μεταχείρισης, η ικανότητά τους να παρέχουν στήριξη στα θύματα των διακρίσεων, η ανάμειξη της κοινωνίας των πολιτών και των ΜΚΟ στις εργασίες τους, μια συνεχή προσπάθεια για την προώθηση κοινωνικού διαλόγου και την αύξηση της δημόσιας συνειδητοποίησης μέσω αυτών και η θεσμική και κοινωνική σημασία είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για να επιτύχουν οι φορείς τον αναμενόμενο αντίκτυπο.

Κινητοποίηση όλων των μετεχόντων: μια απαραίτητη εργασία

Προς το παρόν, η δέσμευση της ΕΕ να διασφαλίσει ότι τα Κράτη Μέλη λαμβάνουν μέτρα για να καταπολεμήσουν όλες τις μορφές των διακρίσεων, σε οποιονδήποτε τομέα: φύλο, εθνοτική ή φυλετική καταγωγή, θρησκεία ή άλλες πεποιθήσεις, ηλικία, αναπηρία ή σεξουαλική προτίμηση είναι ιδιαίτερα ευπρόσδεκτη. Ωστόσο, θα πρέπει να δοθεί περισσότερη ορμή στα μέτρα εξάλειψης των διακρίσεων σε πρακτικό επίπεδο, εφόσον είναι σημαντικό να μην ξεχνάμε ότι, με εξαίρεση την ισότητα των φύλων που είναι ένας τομέας όπου ήδη υπάρχει μια ορισμένη παράδοση αναφορικά με την ανάπτυξη κατάλληλης νομοθεσίας και την υλοποίηση των εθνικών σχεδίων δράσης, οι περισσότερες χώρες δεν γνωρίζουν πολλά για άλλες μορφές διακρίσεων και έχουν ελάχιστη εμπειρία σχετικά με την καταπολέμησή τους.

Για την ανάπτυξη μιας αποτελεσματικής νομοθεσίας για την εξάλειψη των διακρίσεων, τα Κράτη Μέλη θα πρέπει να υιοθετήσουν μία ευρεία προοπτική, αποφεύγοντας μια «μινιμαλιστική» προσέγγιση. Τα καλά νομικά όργανα είναι απαραίτητα, αλλά δεν επαρκούν. Επίσης, είναι σημαντικό οι πολιτικές και τα νομικά μέτρα να συνοδεύονται από δράσεις που αποσκοπούν στην αύξηση της συνειδητοποίησης της κοινωνίας των πολιτών και να προωθούν την κατανόηση σε ένα κλίμα ανοχής και σεβασμού προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ποικιλομορφία. Τέτοιες εκστρατείες αύξησης της συνειδητοποίησης μπορούν να πραγματοποιηθούν μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος και των ΜΜΕ και θα πρέπει να οργανωθούν με τη συμμετοχή των πιο σχετικών φορέων για το σκοπό αυτό. Η μάχη κατά των διακρίσεων σε εθνοτική ή φυλετική βάση θα πρέπει να θεωρείται ως μια εγκάρσια διαδικασία που απαιτεί τη συμμετοχή διάφορων μετεχόντων και οργανισμών, ιδιωτικών και δημόσιων, με κοινό στόχο σε διαφορετικά επίπεδα.

Έχουν γίνει τα πρώτα βήματα στους τομείς της φυλής, εθνότητας και αναπηρίας, καθώς και αναφορικά με την πρόσβαση στην εκπαίδευση και απασχόληση · αλλά έχετε υπόψη σας ότι, με ελάχιστες αξιόλογες εξαιρέσεις, τα Κράτη Μέλη είναι βραδυκίνητα στη μεταφορά των σχετικών οδηγιών. Ελπίζουμε το σχέδιο παρακολούθησης που προβλέπει η ίδια η Οδηγία να επισπεύσει και να διευκολύνει τη διαδικασία από εδώ και πέρα. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ορισμένα βασικά ζητήματα, τα οποία μέχρι σήμερα δεν έχουν αντιμετωπιστεί επιτυχώς ή δεν έχουν αντιμετωπιστεί επαρκώς, όπως τα ακόλουθα:

- Η ανάγκη να προχωρήσουν οι κυβερνήσεις, στο ενδιάμεσο διάστημα, προς μία Γενική Νομοθεσία για την Ισότητα που θα καλύπτει, τουλάχιστον, όλους τους τομείς που έχουν αναφερθεί στη Συνθήκη του Άμστερνταμ και στο μελλοντικό Σύνταγμα της ΕΕ, καθώς και η ανάγκη να διασφαλιστεί η επιτυχής υλοποίηση του εν λόγω νόμου με την παροχή κατάλληλων πόρων, μηχανισμών και κυρώσεων.

- Η σκοπιμότητα ένταξης της καταπολέμησης των διακρίσεων και της μάχης για ίση μεταχείριση στην έννοια της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προκειμένου να αποφύγουμε να ανακατέψουμε το ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού με το ζήτημα των διακρίσεων, παρόλο που είναι στενά συνδεδεμένα. Το ζήτημα της ίσης μεταχείρισης θα πρέπει να καταχωρηθεί στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην προστασία των θεμελιωδών πολιτικών δικαιωμάτων, αντί να θεωρείται ως ζήτημα κοινωνικών πολιτικών.

- Η ανάγκη να συσχετίσουμε και να συνδέσουμε τα μέτρα που αποσκοπούν στην προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης με τα μέτρα που αποσκοπούν στην προώθηση της ίσης μεταχείρισης. Αυτό περιλαμβάνει την αντιμετώπιση μεμονωμένων υποθέσεων διακρίσεων, αλλά επίσης την αντιμετώπιση ζητημάτων δομικής διάκρισης ως θέμα προτεραιότητας.

- Πρέπει να αποφύγουμε να ενσωματώσουμε – ως αποτέλεσμα των πρόσφατων δημογραφικών πιέσεων – το πρόβλημα των εθνοτικών ή φυλετικών διακρίσεων στα ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής, παρά το γεγονός ότι οι μετανάστες είναι μια από τις ομάδες που κινδυνεύουν περισσότερο από αυτό το είδος διακρίσεων.

- Όλα τα Κράτη Μέλη θα πρέπει να οργανώσουν έναν ειδικό φορέα για την καταπολέμηση των εθνοτικών και φυλετικών διακρίσεων μακροπρόθεσμα. Ο φορέας αυτός θα πρέπει να διαθέτει ευρείες αρμοδιότητες καθώς και την ικανότητα και τους πόρους να τις ασκήσει · και θα πρέπει να τεθούν εγγυήσεις για να διασφαλίσουν ότι ο ειδικός φορέας μπορεί να λειτουργεί ανεξάρτητα, όπως ορίζει η Οδηγία.

- Θα πρέπει να ενσωματωθεί η προώθηση της ισότητας ως βασικό πρότυπο ή αρχή που θα διέπει τις δραστηριότητες όλων των δημόσιων αρχών και υπηρεσιών, καθώς και να αναπτυχθούν τα απαραίτητα μέσα για το σκοπό αυτό (εκπαίδευση, έρευνα, πόροι και υποστήριξη).

- Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη – κατά την ανάπτυξη των μέτρων για την προώθηση της ίσης μεταχείρισης – τις διοικητικές δομές κάθε χώρας έτσι ώστε να παραχθούν συνεργίες και να εργαστούν προς κοινούς στόχους, ενώ παράλληλα να υπάρχει σεβασμός προς τους τομείς αρμοδιοτήτων κάθε μετέχοντος στη διαδικασία.

- Η ανάπτυξη μέτρων θετικής δράσης για να μεταφράσουν τις νομικές αρχές σε πρακτική και να διευκολύνουν όλους τους πολίτες να απολαμβάνουν ίση μεταχείριση, διευκολύνοντας προς το σκοπό αυτό, την οργάνωση και ενδυνάμωσή τους.

- Τα Διαρθρωτικά Ταμεία θα πρέπει να εστιάσουν σε μεγαλύτερο βαθμό στη μάχη κατά του αποκλεισμού και των διακρίσεων, καθώς και να υπάρξει πιο στενή παρακολούθηση του αντίκτυπου των Διαρθρωτικών Ταμείων και στα δύο φαινόμενα.

- Η ανάγκη να δοθεί περισσότερη προσοχή στα άτομα που αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα διάφορες μορφές διακρίσεων, εστιάζοντας κυρίως σε πτυχές των εθνοτικών και φυλετικών διακρίσεων που σχετίζονται με τα φύλα.

- Η ανάγκη να υλοποιηθούν τα προαναφερθέντα μέτρα με τρόπο ανοιχτό και διαφανή, εδραιώνοντας κατάλληλους μηχανισμούς για κοινωνικό και πολιτικό διάλογο, όπως προβλέπει η Οδηγία, και προωθώντας την αποτελεσματική ενδυνάμωση και συμμετοχή των θυμάτων των διακρίσεων.

Όσον αφορά τους ΜΚΟ μπορούν να διαδραματίσουν κύριο ρόλο στη διαδικασία αυτή. Λαμβάνοντας υπόψη τη σπουδαιότητα που λαμβάνει το ζήτημα των διακρίσεων κι επίσης εκμεταλλεύόμενοι τις νέες διεθνείς και εθνικές διατάξεις, οι ΜΚΟ που εργάζονται με μετανάστες και μειονοτικές ομάδες είναι σε άριστη θέση να δώσουν νέα ορμή στην εκστρατεία υπέρ της ίσης μεταχείρισης. Για το σκοπό αυτό, μπορούν να αναλάβουν, για παράδειγμα, τις ακόλουθες δράσεις:

- Δράσεις αύξησης της συνειδητοποίησης που στοχεύουν σε σχετικούς οργανισμούς και την κοινωνία εν γένει.

- Εκπαίδευση των ηγετών μειονοτικών ή/και μεταναστευτικών ομάδων, καθώς και ειδικών ομάδων, όπως δημόσιοι υπάλληλοι, αστυνομικοί, κλπ.

- Δημιουργία μιας βάσης δεδομένων με υποθέσεις διακρίσεων, διεξαγωγή δημοσκοπήσεων.

- Λειτουργώντας ως μεσάζοντες σε υποθέσεις διακρίσεων, παρέχοντας χρήσιμες πληροφορίες σε θύματα διακρίσεων.

- Αναφέροντας υποθέσεις διακρίσεων σε σχετικές αρχές.

- Άμεση βοήθεια και συμβουλές σε θύματα διακρίσεων.

Επιπλέον, οι ΜΚΟ θα πρέπει να επηρεάσουν δημόσιες πολιτικές που αποσκοπούν στην καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού, όχι μόνο με τη σύσταση συγκεκριμένων μέτρων με βάση τις δημοσκοπήσεις και μια ακριβή εκτίμηση των αναγκών των πιο μειονεκτούντων ομάδων, αλλά επίσης σε συνεργασία με τις ίδιες τις ομάδες για να προωθήσουν τη συμμετοχή τους στην ανάπτυξή τους. Ένας από τους σημαντικούς τομείς όπου οι ΜΚΟ θα πρέπει να επιδιώξουν ενεργή συμμετοχή είναι στη σύνταξη, υλοποίηση, παρακολούθηση και ανάπτυξη των Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Ενσωμάτωση, στα οποία το ζήτημα των διακρίσεων θα πρέπει να λάβει προτεραιότητα στο μέλλον.

Πορτρέτο 5

Εμπόδια στην απασχόληση

Η Diana ζει σε ένα χωριό που είναι περίπου 19 χιλιόμετρα μακριά από την πόλη Rožava, στη βόρειο-ανατολική Σλοβακία. Το χωριό έχει 600 κατοίκους – οι μισοί είναι Ρόμα. Τα σπίτια στο χωριό είναι εξοπλισμένα με γραμμή αερίου και προσαρτήματα, αγωγό και αποχετευτικό δίκτυο. Στο χωριό υπάρχουν δύο παντοπωλεία, δύο ταβέρνες, δημοτικό σχολείο (οι πρώτες τρεις τάξεις), δημαρχείο και μια Λουθηρανική εκκλησία. Όλες οι λοιπές υπηρεσίες, εκπαιδευτικές, υγειονομικές και διοικητικές, βρίσκονται εκτός του χωριού και η πρόσβαση επιτυγχάνεται με τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Για το λαό Ρόμα, ειδικά όσοι είναι άνεργοι επί μακρά χρονική περίοδο, το ταξίδι των 20 χιλιομέτρων στο γραφείο εργασίας είναι δύσκολο. Οι άνεργοι Ρόμα θα πρέπει να αναφέρονται προσωπικά στο γραφείο εργασίας μία φορά την εβδομάδα.

Πολλοί Ρόμα ζουν σε οικισμό εκτός του χωριού. Στον οικισμό τα τούβλινα σπίτια συνδέονται με το δίκτυο ύδρευσης (ο οικισμός έχει το δικό του δίκτυο ύδρευσης), αλλά δεν διαθέτουν σύνδεση με αποχετευτικό δίκτυο. Η ανεργία είναι σχεδόν 100% στους Ρόμα και κυρίως είναι άνεργοι επί μακρά χρονική περίοδο, αν και πολλοί «απασχολούνται» από έργα δραστηριοποίησης. Η μόρφωσή τους μειώνεται με κάθε νέα γενιά, που οφείλεται κυρίως σε οικονομικούς λόγους. Δεν υπάρχουν σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

στο χωριό. Οι συνθήκες υγείας είναι σχετικά καλές · δεν υπάρχουν επιδημίες στον οικισμό. Οι κοινωνικές σχέσεις των Ρόμα και της πλειοψηφίας του πληθυσμού δεν εκφράζονται με ανοιχτές διαμάχες, αλλά οι άνθρωποι χωρίζονται σε «δύο στρατόπεδα». Οι φιλίες μεταξύ των Ρόμα και των περισσότερων οικογενειών του πληθυσμού ή των μελών τους είναι γενικά ασυνήθιστες. Ωστόσο, υπάρχει ένας εκπρόσωπος των Ρόμα (τοπικός επιχειρηματίας) στο δήμο με εκπροσώπηση που αποτελείται εννέα μέλη.

Η Diana είναι εικοσιένα ετών. Αφού τελείωσε το δημοτικό σχολείο (οχτώ τάξεις), ξεκίνησε να φοιτάει σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα υπηρεσιών για να γίνει μαγειρίσσα/σερβιτόρα. Λόγω οικονομικών παραγόντων (ακριβά μεταφορικά έξοδα) μετακόμισε σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα πιο κοντά στο χωριό της. Δεν της άρεσε, όμως, το καινούργιο μέρος και αποφάσισε να εγκαταλείψει το ίδρυμα · τότε ήταν μόλις δεκαέξι ετών. Η Diana ζει στο «χωριό» (το ίδιο το χωριό είναι χωρισμένο ανεπίσημα σε «χωριό» και «οικισμό») στο σπίτι των γονιών της. Το σπίτι έχει ένα «κίπο κοινό» για δύο οικογένειες μη Ρόμα. Το σπίτι είναι κατασκευασμένο από τούβλα, έχει ηλεκτρισμό και παροχή ύδρευσης και θερμαίνεται από στερεό καύσιμο. Το σπίτι έχει μια κουζίνα και δύο δωμάτια.

Η Diana ζει στο σπίτι με τους γονείς της, τη μεγαλύτερη αδελφή της, το σύντροφο της αδελφής της και το μωρό τους, εννέα μηνών. Η Diana κοιμάται στον καναπέ στην κουζίνα. Εκτός από την αδελφή της, που είναι σε γονική άδεια (και λαμβάνει γονική παροχή), όλη η οικογένεια είναι άνεργη. Το εισόδημά τους δεν ανταποκρίνεται στα έξοδα διαβίωσης.

Επιβιώνουν επί πιστώσει από τοπικά παντοπωλεία και βάζοντας ενέχυρο υλικά αγαθά στα ενεχυροδανειστήρια εκτός του χωριού. Λίγες μέρες μετά την πληρωμή της παροχής, δεν έχουν χρήματα και ζουν με χρέη, επειδή σχεδόν με το 100% του οικογενειακού εισοδήματος θα πρέπει να πληρωθούν οι οφειλές. Όλοι οι συγγενείς και οι φίλοι είναι σε παρόμοια οικονομική κατάσταση, επομένως δεν μπορούν να τους ζητήσουν βοήθεια. Υπάρχει ένας τοκογλύφος που «προσφέρει υπηρεσίες» στο χωριό. Σε περίπτωση κάποιου αναπάντεχου γεγονότος ή ανάγκης, η οικογένεια της Diana δανείζεται χρήματα από αυτόν με τόκο 30%-50% · ο τόκος εξαρτάται από το ποσό που δανείζονται και τη διάρκεια δανεισμού. Τα γεγονότα που ανέφερε η Diana ως περιπτώσεις δανεισμού χρημάτων ήταν: ασθένεια, επισκέψεις σε γιατρούς (μεταφορικά έξοδα), θάνατο στην οικογένεια, ταξίδι στη Δημοκρατία της Τσεχίας για εργασία, αγορά καυσίμου. Οι κύριοι παράγοντες που περιορίζουν την οικογένεια είναι: έλλειψη δυνατότητας να μετακομίσουν από το χωριό (μεταφορικά έξοδα), να τελειώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και έλλειψη δυνατότητας να αγοράσουν ρούχα και παπούτσια καλής ποιότητας. Η Diana αγοράζει μόνο από τα πιο φθηνά καταστήματα και πάντοτε ένα αντικείμενο, συνήθως μόνο παπούτσια, γιατί τα παπούτσια φθείρονται πιο γρήγορα.

Η Diana δίνει όλο το εισόδημά της στον οικογενειακό προϋπολογισμό, οπότε δεν έχει καθόλου χρήματα. Προσπάθησε να βρει δουλειά στη Δημοκρατία της Τσεχίας, αλλά η μεσιτεία δεν της έδωσε προκαταβολή που επέζησε κι έτσι έπρεπε να γυρίσει σπίτι.

Το ποσοστό ανεργίας στην περιοχή είναι από τα υψηλότερα στη Σλοβακία (66 άτομα που αναζητούσαν δουλειά ανά μία κενή θέση εργασίας) και ένα ανειδίκευτο άτομο έχει μηδαμινές πιθανότητες να βρει δουλειά. Η Diana λέει ότι πιθανοί εργοδότες που της είχαν υποσχεθεί εργασία σε τηλεφωνική συνομιλία, υπαναχώρησαν στην υπόσχεση τους αφού την γνώρισαν πρόσωπο με πρόσωπο. Επίσης, είχε τύχει ένας εργοδότης να τη ρωτήσει ευθέως από το τηλέφωνο εάν ήταν Ρόμα: εάν ναι, δεν χρειαζόταν να έρθει.

Ούτε η Diana, ούτε η οικογένειά της έχει σχέδια για το μέλλον. Η μεγαλύτερή τους έγνοια είναι η καθημερινή επιβίωση.

Το εισόδημα του νοικοκυριού έχει ως εξής:

(Πίνακας)

Κεφάλαιο 7

Κατανοώντας τις σχέσεις μεταξύ γήρανσης και φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού

Edward Thorpe

Εισαγωγή

Όταν αναφερόμαστε στη «γήρανση», είναι σημαντικό να διαχωρίσουμε δύο στοιχεία:

- Γήρανση ατόμων
- Γήρανση της κοινωνίας

Τα θέματα αυτά αλληλοσυνδέονται και πολλά από τα βασικά ζητήματα που προκύπτουν όταν εξετάζουμε τη γήρανση ατόμων ενισχύονται από το γεγονός ότι οι κοινωνίες μας γηράσκουν και τα ποσοστά των ατόμων που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες καταστάσεις που σχετίζονται με τη γήρανση αυξάνονται. Ωστόσο, αυτά τα δύο στοιχεία είναι διαφορετικά και θα πρέπει να εξεταστούν ξεχωριστά – η γήρανση των κοινωνιών μας εγείρει περισσότερα ζητήματα από μια απλή αύξηση των ποσοστών που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένους κινδύνους αναφορικά με τη γήρανση. Επίσης, εγείρει ερωτήματα για το πώς είναι δομημένες οι κοινωνίες μας, ποιοι είναι οι στόχοι της κοινωνίας και πώς αντιλαμβανόμαστε τα άτομα στα διάφορα στάδια της ζωής τους.

Η γήρανση ατόμων

Η Τελική Διακήρυξη της Παγκόσμιας Συνέλευσης των ΜΚΟ για τη Γήρανση που πραγματοποιήθηκε στη Μαδρίτη της Ισπανίας τον Απρίλιο του 2002 τόνισε ότι παρά το γεγονός ότι «ο γηραιός πληθυσμός στις αναπτυγμένες χώρες αντιπροσωπεύει σχεδόν το 20% ολόκληρου του πληθυσμού...σε πολλά κράτη οι ηλικιωμένοι βιώνουν κρίσιμες καταστάσεις φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, δεν απολαμβάνουν κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και αποτελούν μια «αόρατη» ομάδα για τις κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμούς».

Επιπλέον, η τελική διακήρυξη τόνισε ότι τα ηλικιωμένα άτομα συχνά αντιμετωπίζουν «σοβαρές οικονομικές δυσκολίες, περιορισμό στην πρόσβαση σε υγειονομικές υπηρεσίες, έλλειψη κοινωνικών υπηρεσιών, σημαντικές ελλείψεις στις συνθήκες στέγασης και διαβίωσης, αποκλεισμό από τον πολιτισμό και την εκπαίδευση, ακατάλληλη μεταχείριση, ελάχιστη συμμετοχή στην κοινωνική και πολιτική ζωή».

Ενώ η εν λόγω Διακήρυξη τονίζει το φάσμα των ζητημάτων που σχετίζονται με ηλικιωμένα άτομα στο πεδίο του κοινωνικού αποκλεισμού, μπορεί να είναι προκλητικό για πολλούς να πιστεύουν ότι η κατάσταση αυτή υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά είναι περισσότερο ζήτημα της Ευρώπης, όπου τα συστήματα συντάξεων είναι κοινά και η οικονομική ανάπτυξη έχει παράξει αρκετό πλούτο για να το μοιράσει στους πολίτες της.

Δυστυχώς, αλλά σε μεγάλο βαθμό, οι ιδέες που περιλαμβάνονται στη Διακήρυξη της Παγκόσμιας Συνέλευσης των ΜΚΟ αντικατοπτρίζονται σημαντικά στις στατιστικές που προέρχονται από την ΕΕ. Τα

επίσημα μεγέθη που δημοσιεύθηκαν το 2003 (βλέπε το Παράρτημα Στατιστικών της Κοινής Έκθεσης Ενσωμάτωσης της ΕΕ του 2003 – να σημειωθεί ότι αυτά τα μεγέθη χρονολογούνται στο 2001 κι επομένως στην ΕΕ των 15 αντί για τη διευρυμένη ΕΕ) δείχνουν ότι ο συνολικός πληθυσμός της ΕΕ έχει ποσοστό κινδύνου φτώχειας 15%. Αυτό συγκρίνεται με το ποσοστό του 19% για τα άτομα άνω των 65 – καμία άλλη ομάδα δεν έχει υψηλότερο ποσοστό, αν και οι νέοι επίσης έχουν ποσοστό κινδύνου 19%. Περιέργως, οι ηλικιωμένοι είναι η ομάδα σε μεγαλύτερο κίνδυνο σε 9 από τα 15 Κράτη Μέλη.

Πιο συγκεκριμένα, αυτά τα μέσα ποσοστά μπορεί να κρύβουν μεγαλύτερες διαφορές μεταξύ της κατάστασης των ηλικιωμένων και του υπόλοιπου πληθυσμού. Ως παραδείγματα, το ποσοστό των γυναικών άνω των 65 που είναι σε κίνδυνο της φτώχειας στην Ιρλανδία ήταν 51% συγκριτικά με το 15% των γυναικών ηλικίας 16-24, ή ακόμη το 10% των ανδρών ηλικίας 16-24. Στο Βέλγιο, το 24% των ανδρών άνω των 65 ήταν σε κίνδυνο φτώχειας, ενώ το ποσοστό των ανδρών ηλικίας 15-49 ήταν μόνο 8%.

Βέβαια, ακόμη πιο εντυπωσιακά από τις στατιστικές αυτές στην απεικόνιση της πραγματικότητας των κινδύνων που αντιμετωπίζουν ηλικιωμένα άτομα στην ΕΕ, είναι τα γεγονότα που προκύπτουν σε μερικά από τα πιο πλούσια Κράτη Μέλη. Τίποτα δεν ήταν πιο σκληρό ή σοκαριστικό από τα αποτελέσματα του κύματος ζέστης το καλοκαίρι του 2003 στη Γαλλία που προκάλεσε περισσότερους από 10,000 επιπλέον θανάτους, κυρίως σε ηλικιωμένα άτομα, στις πρώτες δύο βδομάδες του Αυγούστου εκείνου του έτους. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, τα επίσημα νούμερα δείχνουν ότι κατά τη διάρκεια των κρύων χειμερινών μηνών πάνω από 20,000 ηλικιωμένα άτομα αντιμετωπίζουν αποφεύξιμους θανάτους λόγω σωματικής αδυναμίας σε συνδυασμό με το κρύο και επιπλέον επικίνδυνους παράγοντες όπως υγρά σπίτια, απομόνωση και χρηματική φτώχεια.

Είναι σαφές ότι υπάρχει πληθώρα αποδείξεων που υποδεικνύουν ότι το ζήτημα της φτώχειας μεταξύ ηλικιωμένων ατόμων αφορά όλα τα Κράτη Μέλη της ΕΕ, από το πιο πλούσιο μέχρι το πιο φτωχό. Για να μπορέσουμε να εξετάσουμε πως θα βελτιώσουμε τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός των ηλικιωμένων ατόμων, είναι σημαντικό να δούμε ποια είναι τα βασικά ζητήματα για τα ηλικιωμένα άτομα και τους συγκεκριμένους κινδύνους που αντιμετωπίζουν.

Εισόδημα

Συχνά η πρώτη ανησυχία που εγείρουν τα ηλικιωμένα άτομα όταν κάνουν λόγο για τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν είναι το εισόδημά τους. Ενώ τα ζητήματα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού δεν εξισώνονται με το ζήτημα του εισοδήματος, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το γεγονός ότι τα χαμηλά εισοδήματα αποτελούν βασικό παράγοντα κινδύνου για όλα τα άτομα και ότι τα ηλικιωμένα άτομα αντιμετωπίζουν αυξημένους κινδύνους από την άποψη αυτή. Ενώ οι συζητήσεις για τις συντάξεις αποτελούν πλέον θέμα αρκετά υψηλής προτεραιότητας στην ημερήσια διάταξη στην Ευρώπη, απαιτούνται εγγυήσεις ότι θα υπάρξουν επαρκή εισοδήματα για όλους τους συνταξιούχους και ότι η προτεραιότητα αυτή θα είναι εξίσου σημαντική κατά τις μεταρρυθμίσεις των συντάξεων με την πραγμάτωση οικονομικής βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων.

Οι ηλικιωμένες γυναίκες χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής στον τομέα αυτό. Ενώ πολλές ηλικιωμένες γυναίκες έχουν περάσει τη ζωή τους ως εργαζόμενες, δεν ήταν πάντοτε οι γυναίκες σε περιβάλλοντα εργασίας επί πληρωμή ή εργαζόμενες σε τομείς με αναγνωρισμένες συνεισφορές κοινωνικής ασφάλισης ή παρόμοιου είδους. Το γεγονός αυτό θέτει τις γυναίκες σε κίνδυνο να πρέπει να ζήσουν τα γηρατιά τους με ελάχιστα ή μηδενικά δικαιώματα σύνταξης. Επιπλέον, οι ηλικιωμένες γυναίκες είναι κατά τέσσερις φορές πιθανότερο να ζουν μόνες από τους ηλικιωμένους άνδρες, αυξάνοντας έτσι την πιθανή τους αδυναμία (Πηγή: Eurostat, Πάνελ Νοικοκυριού 1996). Οι αιτίες και οι λύσεις σχετικά με τη γυναικεία φτώχεια κατά τα γηρατιά θα πρέπει να εξεταστούν και να δοθεί ειδική προσοχή εντός των προτεραιοτήτων των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών.

Επίσης, θα πρέπει να δοθεί προσοχή στους μετανάστες και σε ηλικιωμένα άτομα εθνοτικών μειονοτήτων που μπορεί να αντιμετωπίσουν επιπλέον κινδύνους όπως να χάσουν τα συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα όταν μεταφέρονται σε άλλη χώρα.

Διακρίσεις

Οι διακρίσεις ηλικίας εκφράζονται ως διαφορά στη μεταχείριση, άρνηση δικαιωμάτων ή ευκαιριών ή χρήση στερεότυπων εικόνων από μεμονωμένα άτομα επί τη βάση της χρονολογικής ηλικίας. Οι διακρίσεις ηλικίας βασίζονται στις διακρίσεις σε βάρος των ηλικιωμένων, τη χρήση των στερεότυπων υποθέσεων για τη φύση και την ικανότητα ατόμων συγκεκριμένων ηλικιών.

Οι διακρίσεις ηλικίας είναι εμφανείς σε πολλούς τομείς της κοινωνίας, καθώς και: στα επίπεδα απασχόλησης και εισοδήματος, στην πρόσβαση στην υγεία, στην εκπαίδευση και σε αγαθά και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών μεταφοράς, στέγασης, πολιτισμού και οικονομικών υπηρεσιών όπως η ασφάλιση, στη συμμετοχή στη χάραξη πολιτικών και στον πολιτικό διάλογο και στη διανομή πόρων και μέσων.

Πολλοί από αυτούς τους παράγοντες μπορεί να οδηγήσουν απευθείας σε αυξημένους κινδύνους της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού μέσω μειωμένων ευκαιριών για απασχόληση, μεγαλύτερους κινδύνους υγείας και την ανικανότητα ή έλλειψη προσόντων να αναλάβουν συγκεκριμένες δραστηριότητες. Η καταπολέμηση των αρνητικών διακρίσεων ηλικίας σε όλους αυτούς τους τομείς θα πραγματοποιούσε ένα αποφασιστικό αντίκτυπο στους κινδύνους της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν οι ηλικιωμένοι.

Ενώ προωθείται η νομοθεσία κατά των διακρίσεων, είναι σημαντικό να αναλογιστούμε τις πιθανές επιπτώσεις μιας τέτοιας νομοθεσίας στις θετικές διακρίσεις που είναι σχεδιασμένες να στηρίζουν ευάλωτα άτομα. Οι μειωμένες τιμές εισόδου σε πολιτιστικά δρώμενα ή σε υπηρεσίες μεταφοράς για άτομα πάνω από μία συγκεκριμένη ηλικία θα μπορούσε να οριστεί ως διακρίσεις ηλικίας. Τέτοια ζητήματα χρήζουν προσεκτικής μελέτης, γιατί ενώ πολλοί μπορεί να το θεωρήσουν λογικό να τερματιστούν τέτοιες θετικές διακρίσεις και να δοθούν οι εκπτώσεις καθαρά βάσει ανάγκης, υπάρχουν πολλές αποδείξεις ότι η υλοποίηση δοκιμαστικών μέσων εγείρουν την ανησυχία των ηλικιωμένων και ότι πολλές παροχές δοκιμασμένων αναγκών δεν ζητούνται από όσους τις χρειάζονται περισσότερο.

Πρόσβαση σε υπηρεσίες

Ενώ το χαμηλό εισόδημα και οι διακρίσεις αντιπροσωπεύουν σημαντικά εμπόδια στην πρόσβαση απαραίτητων υπηρεσιών, υπάρχουν άλλα γενικά θέματα στον τομέα των υπηρεσιών που μπορεί να περιορίσουν την πρόσβαση των ηλικιωμένων ατόμων. Ένα ζήτημα είναι η απλή έλλειψη απαιτούμενων υπηρεσιών – συνήθως στους τομείς όπως κατ' οίκον φροντίδα ή τα μέσα μεταφοράς στην επαρχία. Ωστόσο, ακόμη κι εκεί που υπάρχουν υπηρεσίες, η πρόσβαση μπορεί να είναι περιορισμένη λόγω φυσικών ή οικονομικών εμποδίων, ή λόγω της έλλειψης πρακτικής καταλληλότητας των υπηρεσιών για τις συγκεκριμένες ανάγκες των ατόμων, καθώς και για λόγους τοποθεσίας και συγχρονισμού.

Είναι σημαντικό να χρησιμοποιούμε με λεπτότητα τους όρους φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό επειδή τα ηλικιωμένα άτομα δεν χρειάζεται να βιώνουν χρηματική φτώχεια για να είναι κοινωνικώς αποκλεισμένα. Ακόμη κι αν διαθέτουν ένα λογικό εισόδημα σύνταξης ή αποταμιεύσεις, αποκλείονται όταν

δεν υπάρχουν προσβάσιμες υπηρεσίες να χρησιμοποιήσουν ή όταν οι υπηρεσίες αυτές γίνονται τόσο ακριβές που θα αντιμετωπίσουν χρηματική φτώχεια εάν τις χρησιμοποιήσουν. Το κόστος μακροπρόθεσμης φροντίδας αποτελεί βασικό ζήτημα για τους ηλικιωμένους και τις οικογένειές τους στο πλαίσιο αυτό.

Υγεία

Το ζήτημα της υγείας είναι κρίσιμο για την κοινωνία ως σύνολο, επειδή εκτός του ότι η κακή υγεία έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ικανότητα του ατόμου να συμμετέχει και να συνεισφέρει στην κοινωνία, επίσης, υπάρχει μια σχέση στην αντίθετη κατεύθυνση, η φτώχεια να αυξάνει σημαντικά τους κινδύνους της κακής υγείας.

Οι ανησυχίες αυτές είναι πραγματικές και προφανείς για πολλά ηλικιωμένα άτομα της Ευρώπης και υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αντιμετωπιστούν και οι δύο πλευρές της διττότητας αυτής.

Οι υπηρεσίες υγείας θα πρέπει να είναι κατάλληλες και προσβάσιμες. Τα μέτρα πρόληψης για την υγεία, όπως ο έλεγχος καρκίνου του μαστού, θα πρέπει να είναι ανοιχτά σε όλους, ανεξαρτήτως ηλικίας, εφόσον η πρόωμη ανίχνευση και αγωγή αυξάνουν το ποσοστό της ίασης, διευκολύνουν την αποταμίευση και επιτρέπουν στα άτομα που βιώνουν τέτοιες καταστάσεις να έχουν περισσότερες πιθανότητες να συνεχίσουν να ζουν μια πλήρη και ενεργή ζωή μέσα στην κοινωνία. Γενικά, είναι σημαντικό οι άνθρωποι να έχουν δικαίωμα σε κατάλληλη διάγνωση και κατάλληλη ίαση ανεξάρτητα από την ηλικία τους, προωθώντας σθεναρά υγιεινούς τρόπους ζωής και περισσότερη συνειδητοποίηση εκ μέρους των επαγγελματιών για τις ιδιαιτερότητες σχετικά με τη γήρανση.

Απομόνωση

Ενώ είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αναλυθεί και να παρατηρηθεί το φαινόμενο αυτό, υπάρχουν αποκαλυπτικά μεγέθη σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σύμφωνα με τα ποσοστά του Πάνελ Νοικοκυριών του Eurostat του 1996, το 20% όλων των συνταξιοδοτημένων νοικοκυριών αποτελούνται από ηλικιωμένα άτομα που ζουν μόνα τους. Επιπλέον, σύμφωνα με ορισμένες προβλέψεις, το 32% των ατόμων ηλικίας 65 και άνω και το 45% ηλικίας άνω των 80 θα ζήσουν μόνα τους στην ΕΕ μέχρι το 2010.

Η αυξημένη κινητικότητα της εργασίας πιέζει τις οικογενειακές επαφές, με ένα μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών και εγγονιών να ζουν σε διαφορετικές πόλεις, περιφέρειες, ακόμη και σε διαφορετικές χώρες από τους ηλικιωμένους συγγενείς τους (επίσης, σε αυτό συμβάλλουν τα χαμηλά ποσοστά γεννητικότητας). Δεν έχει δοθεί αρκετή προσοχή στα πιθανά κόστη και τους κινδύνους προώθησης μιας τέτοιας κινητικότητας και ποια μετρά μπορεί να χρειαστούν για να αντισταθμίσουν τις επιπτώσεις αυτές.

Τα μεγέθη του Eurostat από το 1999 δείχνουν ότι ορισμένα ηλικιωμένα άτομα είναι ιδιαίτερα απομονωμένα συγκριτικά με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Σύμφωνα με τα μεγέθη αυτά, μέχρι και 12% των ατόμων άνω των 80 έχουν ελάχιστη ή μηδενική κοινωνική επαφή σε ορισμένες χώρες, ενώ ο μέσος όρος στην Ευρώπη δείχνει ότι τα ηλικιωμένα άτομα άνω των 80 έχουν τις τριπλάσιες πιθανότητες από τον υπόλοιπο πληθυσμό να είναι κοινωνικώς απομονωμένα με τον τρόπο αυτό (λιγότερο από μία κοινωνική συζήτηση την εβδομάδα).

Ενώ τα τραγικά γεγονότα που αναφέρθηκαν προηγουμένως τονίζουν τους ακραίους κινδύνους της απομόνωσης στην ίδια τη ζωή, οι στόχοι στον τομέα αυτό δεν θα πρέπει να περιορίζονται στην αποτροπή του θανάτου. Τα άτομα που έχουν ελάχιστη ή μηδενική επαφή με την κοινωνία, είτε με τη μορφή πολιτιστικών ή κοινωνικών δρώμενων ή μιας απλής συζήτησης με άλλους, εκτίθενται στη μοναξιά, σε πιθανή κατάθλιψη και σε ένα αρνητικό κύκλο που μπορεί να υποσκάψει τα αισθήματα της προσωπικής αξίας και αξιοπρέπειας και να αυξήσει τους κινδύνους στην υγεία. Τα ζητήματα αυτά θα πρέπει να αντιμετωπιστούν ακόμη κι όταν δεν αντικατοπτρίζονται σε τραγικά γεγονότα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η απομόνωση μπορεί να υπάρχει σε όλα τα περιβάλλοντα και δεν μπορεί να γίνει κατανοητή ως φαινόμενο της επαρχίας. Τα ηλικιωμένα άτομα που ζουν σε μεγάλες πόλεις και συχνά στο ίδιο κτίριο με άλλα άτομα συνήθως βρίσκουν εαυτούς παραγκωνισμένους και μόνους παρά την κοντινή φυσική απόσταση των γειτόνων · είναι σαν να έχουν γίνει αόρατοι.

Εξάρτηση

Ενώ τα γηρατειά δεν είναι συνώνυμα με την αναπηρία και την εξάρτηση, υπάρχουν σαφείς αποδείξεις ότι η επιβάρυνση σε καθημερινές δραστηριότητες από φυσικά ή ψυχικά προβλήματα υγείας, οι ασθένειες ή οι αναπηρίες αυξάνονται με την ηλικία. Το 9.3% του συνολικού πληθυσμού επιβαρύνεται κατά αυτό τον τρόπο σύμφωνα με τα νούμερα του Eurostat που δημοσιεύθηκαν το 2003, αλλά όλο και περισσότερο, κάθε ηλικιακή ομάδα πάντοτε κινδυνεύει περισσότερο να αντιμετωπίσει δυσκολίες κατά αυτό τον τρόπο όσο μεγαλώνει και υπάρχει μια μεγάλη αύξηση προς το τέλος της ζωής των ατόμων με 16.1% για την ομάδα 65 με 74 που επιβαρύνονται να αυξάνεται σε 36.2% για τις ηλικίες άνω των 85.

Η εξάρτηση αυξάνει την ανάγκη για υπηρεσίες φροντίδας και περιορίζει ή αφαιρεί την ικανότητα των ατόμων να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην κοινωνία ή να κερδίσουν (επιπλέον) εισόδημα. Υπάρχουν τεράστια ζητήματα που συνδέονται με την αξιοπρέπεια και την αίσθηση της αξίας ατόμων που ανακαλύπτουν ότι δεν μπορούν πλέον να συμμετέχουν σε καθημερινές δραστηριότητες όπως προηγουμένως. Όσο η σύγχρονη ζωή αυξάνει ταχύτητα υπάρχουν περαιτέρω κίνδυνοι ότι αυτά τα ηλικιωμένα άτομα που ανακαλύπτουν ότι χρειάζονται να λειτουργούν σε χαμηλότερες ταχύτητες αναγκαστικά θα περιθωριοποιηθούν. Είτε πρόκειται για τη χρήση δημόσιων μεταφορικών συστημάτων ή επίσκεψη σε γιατρό στο χρόνο που έχουν διανεμηθεί ανά ασθενή, τα ζητήματα αυτά θα είναι κρίσιμα στο να διευκολύνουν τα ηλικιωμένα άτομα να εκμεταλλεύονται πλήρως τις υπηρεσίες και να συμμετέχουν στην κοινωνία.

Κακοποίηση

Δυστυχώς, στην πραγματικότητα που αντιμετωπίζουν πολλά ηλικιωμένα άτομα, η αξιοπρέπειά τους απειλείται και αντιμετωπίζουν συγκεκριμένους κινδύνους κακοποίησης – τόσο εντός υπηρεσιών και ιδρυμάτων όσο και εντός της οικογένειας ή σε άλλες κοινωνικές καταστάσεις. Η φυσική, ψυχική καθώς και η οικονομική επίθεση και κακοποίηση έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην αίσθηση του αποκλεισμού από την κοινωνία και αποτελούν παραβίαση των βασικών ανθρώπινων δικαιωμάτων. Θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για να προστατευτούν οι ηλικιωμένοι από αυτές τις μορφές κακοποίησης και να διασφαλιστεί η πρόσβασή τους στις ίδιες εγγυήσεις της ασφάλειας και αξιοπρέπειας που επιδιώκουν να απολαμβάνουν όλα τα μέλη της κοινωνίας. Τέτοια μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν όχι μόνο τα μέσα για την προστασία των ατόμων από αρνητικές συμπεριφορές και απειλές, αλλά και θετικά μέτρα για να αντισταθμιστεί η ευάλωτη θέση ορισμένων ηλικιωμένων ατόμων.

Η γήρανση της κοινωνίας

Η δημογραφική γήρανση είναι ένα ευρέως γνωστό φαινόμενο. Οι πρόσφατες στατιστικές δείχνουν ότι άτομα ηλικίας 65 και άνω αντιπροσωπεύουν το 16-17% του πληθυσμού της ΕΕ (τόσο για την ΕΕ15 όσο και για τη διευρυμένη ΕΕ). Η στατιστική προβλέπεται να αυξηθεί περίπου στο 28% μέχρι το 2050. Ακόμη πιο σημαντικό, ο πληθυσμός ηλικίας άνω των 80 προβλέπεται να υπερδιπλασιαστεί από 4% του σημερινού πληθυσμού σε 10% σχεδόν μέχρι το 2050.

Οι προβλέψεις αυτές έχουν οδηγήσει σε συζητήσεις για κρίσεις και άλλες αρνητικές αντιλήψεις για τη γήρανση του πληθυσμού. Η δημογραφική γήρανση παρουσιάζεται στην καλύτερη περίπτωση ως πρόκληση και συχνά ως απειλή για τις κοινωνίες μας. Η συνεισφορά των ηλικιωμένων δέχεται ελάχιστη ή μηδενική αναγνώριση είτε από άποψη εθελοντικής εργασίας, συχνά ως ανεπίσημοι παροχείς φροντίδας εντός της οικογένειας ή της κοινότητας ή από άποψη μεταφοράς γνώσεων, εμπειριών και πόρων μεταξύ γενεών. Η προοπτική των ηλικιωμένων ατόμων για περισσότερη συμμετοχή στις κοινωνίες μας και για να συμβάλλουν περισσότερο φυσικά δεν έχει διερευνηθεί. Επιπλέον, οι προηγούμενες συνεισφορές τους στην απασχόληση, στην ανατροφή οικογενειών και στις κοινωνικές και πολιτιστικές ζωές τους έχουν ξεχαστεί και αγνοηθεί.

Ωστόσο, δεν είναι η ίδια η γήρανση του πληθυσμού η πρόκληση, αλλά περισσότερο η ικανοποίηση των αναγκών της κοινωνίας, σήμερα και για το μέλλον, από την άποψη της ανάπτυξης κατάλληλων υγειονομικών, κοινωνικών και οικονομικών στρατηγικών, υπηρεσιών και πολιτικών. Η γήρανση του πληθυσμού είναι απλώς μια πραγματικότητα που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ως σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη τέτοιων στρατηγικών. Υπάρχουν διάφοροι τομείς πολιτικών και πολιτικά ζητήματα που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής.

Συντάξεις

Η δημογραφική γήρανση της κοινωνίας δεν μπορεί να χρησιμοποιείται συστηματικά ως πρόφαση για την υπονόμηση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και τη μείωση των πληρωμών των συντάξεων και παροχών σε επίπεδα που δεν επιτρέπουν στα άτομα να έχουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης. Αντ' αυτού, ο σκοπός μη παροχής ελάχιστων επιπέδων κοινωνικής προστασίας, αλλά επιπέδων που διευκολύνουν μια κοινωνία ενσωμάτωσης απολαμβάνοντας κοινωνική συνοχή θα πρέπει να αποτελέσει τη βάση όλων των μεταρρυθμίσεων. Θα πρέπει να τηρηθούν ορισμένες αρχές στο πλαίσιο τέτοιων μεταρρυθμίσεων.

Στο χώρο των συντάξεων, η αρχή του εγγυημένου επαρκούς εισοδήματος είναι καίρια. Επιπλέον, οι βασικές κρατικές συντάξεις θα πρέπει να αναπροσαρμοστούν για να διασφαλιστεί ότι οι συνταξιούχοι συμβαδίζουν με την πρόοδο στην ευημερία της κοινωνίας. Οι εμπειρίες ηλικιωμένων ατόμων σε διάφορες χώρες έχουν δείξει ότι η αναπροσαρμογή με βάση τις μέσες απολαβές είναι πιο αποτελεσματική από την αναπροσαρμογή με βάση τις μέσες τιμές στη διασφάλιση ότι οι συνταξιούχοι δεν μένουν πίσω και δεν αντιμετωπίζουν αυξημένους κινδύνους αποκλεισμού.

Αντικρούσεις στην προσέγγιση προς τους ηλικιωμένους εργάτες και τη συνταξιοδότηση θα πρέπει να εξαιρεθεί από τις κυβερνητικές πολιτικές. Ενώ συνεχίζουν οι συζητήσεις για την αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης σε πολλά ευρωπαϊκά Κράτη Μέλη, είναι απαράδεκτο το γεγονός ότι δεν έχουν ληφθεί ακόμη επαρκή μέτρα για να θέσουν εκτός νόμου τις ηλικιακές διακρίσεις. Ενώ οι ηλικιωμένοι εργάτες ή οι πιθανοί εργάτες ακόμη αντιμετωπίζουν θεσμικά εμπόδια στην απασχόληση, είναι απαράδεκτο ότι θα πρέπει να περιμένουν περισσότερο χρόνο για τις συντάξεις τους. Οι αυθαίρετα αναγκαστικές ηλικίες

συνταξιοδότησης θα πρέπει να καταργηθούν για να μπορούν τα άτομα που επιθυμούν να συνεχίσουν να εργάζονται πέρα της ηλικίας συνταξιοδότησης, ενώ θα πρέπει να αυξηθούν οι ευκαιρίες εκπαίδευσης για να μπορούν οι (πιθανοί) εργάτες μεγαλύτερης ηλικίας να συμβαδίζουν με τις εξελίξεις του επαγγέλματός τους. Ομοίως, η παράδοση της χρήσης σχεδίων πρώιμης συνταξιοδότησης ως εργαλείο για την αναδόμηση του προσωπικού θα πρέπει να αντιμετωπιστεί και να παρουσιαστούν τα μειονεκτήματα τόσο για τους εργοδότες όσο και την κοινωνία συνολικά.

Θα πρέπει να ενθαρρυνθούν οι ευέλικτες εργασιακές διευθετήσεις που επιτρέπουν σε εργάτες μεγαλύτερης ηλικίας να παραμείνουν στην εργασία ενώ μειώνεται ο συνολικός φόρτος εργασίας τους. Αυτού του είδους η απασχόληση θα μπορούσε να μειώσει την ένταση στα συστήματα συνταξιοδότησης, να διατηρηθεί η αγορά εργασίας και να συμβάλλει σημαντικά στη ζωή των ατόμων, να μπορούν να ζουν τη ζωή που επιθυμούν, να συνταξιοδοτούνται όταν επιθυμούν και να θέτουν τις προτεραιότητες τους εξισορροπώντας τη δουλειά και την προσωπική ζωή τους.

Εν κατακλείδι, όλα τα σχέδια συνταξιοδότησης είτε είναι επαγγελματικά, ιδιωτικά ή κρατικά θα πρέπει να είναι σαφώς ρυθμισμένα και εγγυημένα. Τέτοια μέτρα είναι καίρια όχι μόνο για τη διασφάλιση ενός λογικού συνταξιοδοτικού εισοδήματος κατά τη συνταξιοδότηση, αλλά επίσης παρέχοντας εγγυήσεις για το εν λόγω μελλοντικό εισόδημα, τα άτομα μπορούν να σχεδιάζουν και ενδεχομένως να αποταμιεύουν με τρόπο που να βελτιώνεται η ποιότητα ζωής πριν και μετά τη συνταξιοδότηση.

Υγεία

Οι δεσμοί μεταξύ της φτώχειας και της κακής υγείας συζητήθηκαν παραπάνω και τους δεσμούς αυτούς θα πρέπει να τους έχουμε υπόψη όταν εξετάζουμε ποιες επιπλέον πιέσεις θα μπορούσε να θέσει η δημογραφική γήρανση στα συστήματα παροχής υπηρεσιών υγείας. Θα χρειαστούν πολιτικές για να αναπτύξουν και να εγγυηθούν καλής ποιότητας, προσβάσιμες υπηρεσίες υγείας παρά αυτό που υποθέτουμε ότι θα αποτελέσει μεγαλύτερη ζήτηση κατόπιν των αποτελεσμάτων της δημογραφικής γήρανσης · όσο μεγαλώνουν σε ηλικία τα άτομα αυξάνονται οι κίνδυνοι της κακής υγείας. Ωστόσο, οι κίνδυνοι είναι ιδιαίτερα μεγάλοι για όσους έχουν ήδη βιώσει κακή υγεία στα παιδικά τους χρόνια ή για όσους έχουν ζήσει σε σχετική φτώχεια στη ζωή τους.

Απέναντι στο ερώτημα πώς να καταστήσουμε τις υπηρεσίες υγείας βιώσιμες, φαίνεται ότι αντί να εξετάσουμε απλώς πώς να χρηματοδοτήσουμε τα συνεχώς αυξανόμενα επίπεδα των υπηρεσιών υγείας, θα πρέπει επίσης να εξετάσουμε την καταπολέμηση της φτώχειας και την προώθηση υγιεινών τρόπων ζωής που θα διευκολύνουν τα άτομα να ζουν περισσότερο υγιεινά, μειώνοντας κατ' επέκταση τις απαιτήσεις από τις υπηρεσίες υγείας. Η προώθηση υγιεινών τρόπων ζωής περιλαμβάνει ζητήματα σχετικά με την εκπαίδευση και την απασχόληση, όπως άγχος και ασφάλεια, αλλά επίσης δίνοντας στον κόσμο την ευκαιρία να διαφύγει τη φτώχεια, διευκολύνοντας τους να καταναλώνουν καλό φαγητό και να ζουν σε καλές συνθήκες.

Μακροπρόθεσμη φροντίδα

Και πάλι, φαίνεται πολύ λογικό να υποθέτουμε ότι οι αυξήσεις στον πληθυσμό άνω των 80 ετών θα αυξήσουν την απαίτηση για υπηρεσίες φροντίδας για τους ηλικιωμένους, σε υπηρεσίες κατ' οίκον φροντίδας και οικιακές υπηρεσίες – έχει αποδειχθεί ότι τα επίπεδα εξάρτησης αυξάνονται με την ηλικία. Είναι σημαντικό οι ιθύνοντας χάραξης πολιτικών να εξετάσουν τα ζητήματα αυτά και να κάνουν διευθετήσεις που θα απορροφήσουν αυτές τις δημογραφικές αλλαγές και θα διασφαλίσουν ότι δίνεται επαρκής στήριξη στην παροχή φροντίδας, καθώς και να παρέχουν το απαραίτητο πλαίσιο και στήριξη

για λύσεις τοπικού χαρακτήρα που μπορεί να περιλαμβάνουν την οικονομική στήριξη ανεπίσημων υπεύθυνων φροντίδας, την παροχή επαρκών και κατάλληλων επίσημων υπηρεσιών και οργανωμένης κοινωνικής και εθελοντικής στήριξης.

Στατιστικές

Είναι σημαντικό οι ιθύνοντες λήψης αποφάσεων να διαθέτουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάσταση και τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα ηλικιωμένα άτομα στην Ευρώπη. Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε πλήρως και να παρατηρήσουμε τις σχέσεις μεταξύ της γήρανσης και φτώχειας, θα πρέπει να αναλυθούν σε μικρότερες ομάδες οι στατιστικές ανά ηλικιακή ομάδα. Αυτό απαιτείται περισσότερο για την ομάδα που συνδυάζεται σήμερα με την κατηγορία των 65 ετών και άνω, που δεν παρέχεται καμία ένδειξη για τους διάφορους κινδύνους που βιώνουν άτομα καθώς περνάνε από την Τρίτη Ηλικία (που μπορεί να οριστεί με πιο χαλαρούς όρους ως συνταξιούχοι, ανεξάρτητοι) στην Τέταρτη Ηλικία (συνταξιούχοι, εξαρτημένοι).

Καθώς αυξάνεται η αναλογία του πληθυσμού άνω των 65 και η ομάδα άνω των 80 διευρύνεται δραματικά, η έλλειψη να λάβουμε υπόψη αυτές τις διαφορές κατά τη συλλογή στατιστικών θα γίνει όλο και πιο παραπλανητική κατά τη κατεύθυνση της λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, αξίζει να επαναλάβουμε ότι οι στατιστικές για όλες τις ηλικιακές ομάδες θα συνεχίσουν να αναλύονται κατά φύλο για να εξεταστούν πλήρως οι συγκεκριμένοι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει το κάθε φύλο καθώς γηράσκει, κυρίως οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι που βιώνουν σήμερα οι ηλικιωμένες γυναίκες.

Διαγενεακή αλληλεγγύη

Οι οποιεσδήποτε αναφορές στην ανάγκη να απομακρυνθούμε από μια αρνητική προσέγγιση που εστιάζει σε ηλικιωμένα άτομα προς μια θετική προσέγγιση που εστιάζει σε πιο νέα άτομα θα πρέπει να εξεταστεί με σκεπτικισμό. Τέτοιες συζητήσεις φαίνεται ότι προσπαθούν να προωθήσουν μια διαγενεακή διαμάχη που δεν χρειάζεται να υπάρχει. Αντιθέτως, η κοινωνία θα πρέπει να αναζητάει λύσεις για να καταπολεμήσει τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό καθ' όλη τη διάρκεια ζωής των ατόμων.

Είναι σαφώς σημαντικό να δώσουμε στους νέους την καλύτερη δυνατή έναρξη στη ζωή με την καλύτερη δυνατή ευκαιρία να ζήσουν μια ενσωματωμένη ζωή ως ενεργοί μετέχοντες στην κοινωνία. Η αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας σήμερα θα συμβάλει στην αντιμετώπιση της φτώχειας των γηραιότερων ατόμων στο μέλλον. Ωστόσο, υπάρχουν δύο βασικές σκέψεις που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη.

Πρώτον, εάν η διαφυγή από τη φτώχεια σε πιο πρώιμα στάδια στη ζωή παρείχε εγγύηση ότι θα υπήρχε αποφυγή από τη φτώχεια σε μετέπειτα στάδια στη ζωή, θα ήταν δύσκολο να βρεθούν οι στατιστικές και οι πραγματικές εμπειρίες που δείχνουν ότι η φτώχεια αυξάνεται στα ηλικιωμένα άτομα. Φαίνεται ξεκάθαρο ότι παρόλο που όσοι βιώνουν φτώχεια κατά τα πρώιμα χρόνια της ζωής τους, είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα συνεχιστεί η ίδια κατάσταση και στις μετέπειτα περιόδους της ζωής τους, δεν είναι δυνατό να ισχυριστούμε ότι όσοι δεν βιώνουν φτώχεια νωρίτερα δεν θα τη βιώσουν σε μεγαλύτερη ηλικία. Αντιθέτως, τα στατιστικά και οι εμπειρίες δείχνουν ότι οι κίνδυνοι της φτώχειας και του αποκλεισμού αυξάνονται καθώς τα άτομα γηράσκουν. Αυτό σαφώς υποδηλώνει ότι απαιτούνται συγκεκριμένες λύσεις για τους συγκεκριμένους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερης ηλικίας άτομα για να συμπληρώσουν τα μέτρα που αποσκοπούν στην καταπολέμηση της φτώχειας στα νεαρά χρόνια της ζωής.

Δεύτερον, θα πρέπει να απορριφθεί οποιαδήποτε πρόταση ότι η ενασχόληση με τη φτώχεια μεταξύ των νέων συνεπάγεται την ενασχόληση με ένα μακροπρόθεσμο όραμα, ενώ η ενασχόληση με τη φτώχεια μεταξύ των ηλικιωμένων συνεπάγεται την ενασχόληση με ένα βραχυπρόθεσμο όραμα. Ενώ αληθεύει ότι η ενασχόληση με τη φτώχεια των νέων θα βοηθήσει το μέλλον των κοινωνιών μας, το ίδιο ισχύει για την καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού των ηλικιωμένων ατόμων. Πολύ απλά, οι λύσεις για τους συγκεκριμένους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι ηλικιωμένοι σήμερα, με τη μορφή των συστημάτων, υπηρεσιών και πολιτικών που παρέχουν πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες δεν θα βοηθήσουν μόνο τους ηλικιωμένους σήμερα, αλλά επίσης θα βοηθήσουν να αποτρέψουν τον αποκλεισμό και τη φτώχεια των ηλικιωμένων ατόμων του αύριο που θα εκμεταλλευτούν την ίδια υποδομή.

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θα πρέπει να δώσουν σοβαρή προσοχή στην οργάνωση ή τη διευκόλυνση της δημιουργίας αυτής της απαραίτητης υποδομής για προσβάσιμες υπηρεσίες και επαρκή συστήματα κοινωνικής προστασίας που μπορούν να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες των ηλικιωμένων ατόμων παράλληλα με την προώθηση προσεγγίσεων για την πορεία ζωής με υγιεινούς τρόπους ζωής και απαλλαγμένους από τη φτώχεια. Μέρος της προσέγγισης αυτής θα πρέπει να είναι η επανεκπαίδευση τόσο των επαγγελματιών που συνεργάζονται με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, όσο και του γενικού κοινού σχετικά με τη γήρανση και τις ανάγκες, καθώς και τις δυνατότητες των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.

Μία τέτοια προσέγγιση θα πρέπει να στηρίζεται από συγκεκριμένες δεσμεύσεις και στόχους για τη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των ηλικιωμένων ατόμων και τα ίδια τα άτομα να υποστηρίζονται από αναγνωρισμένους πόρους. Μόνο μια τέτοια στοχευμένη προσέγγιση θα κάνει τις απαραίτητες αλλαγές που χρειάζονται για να μπορούν όλα τα άτομα να μεγιστοποιήσουν τις προοπτικές στη ζωή τους και να μην έχουν μόνο πρόσβαση στην κοινωνία, αλλά επίσης να συνεχίσουν να συμβάλλουν σε αυτή με πλήρη και θετικό τρόπο.

Πορτρέτο 6

Έλλειψη χρημάτων αλλά πλούσια ζωή

Είμαι μια γυναίκα από τη Φιλανδία στα εξήντα μου, άγαμη και πάλι και ζω σε ένα κέντρο υπηρεσιών με μια δανεική γάτα. Έχω βαθιές ρίζες από την περιοχή Carelia: το σπίτι μου ήταν μια μικρή φάρμα στην περιοχή Rautjärvi, της ανατολικής Φιλανδίας, κοντά στα ρωσικά σύνορα.

Στο σχολείο ονειρευόμουν να γίνω δημοσιογράφος. Ο πατέρας μου ήθελε να γίνω δικηγόρος και η γιαγιά μου γιατρός. Εγώ ήμουν ιδιαίτερα πεισματάρη κι έτσι έγινα δημοσιογράφος.

Δούλενα κυρίως στις μικρές τοπικές εφημερίδες για περισσότερα από 20 χρόνια. Το 1987 έγινα αρχισυντάκτρια και το 1990 μου προσέφεραν τη θέση της αρχισυντάκτριας και διευθύνουσας συμβούλου σε μία τοπική εφημερίδα στην πόλη μου, Rautjärvi. Από οικονομικής άποψης, αυτά ήταν καλά χρόνια: Κέρδιζα αρκετά χρήματα για να ζω τους δύο γιους μου και τον εαυτό μου μετά το διαζύγιο (ο άνδρας μου είχε πρόβλημα με το ποτό). Ταξιδεύαμε και μια φορά το χρόνο σε ηλιόλουστα μέρη για τα δερματικά μου προβλήματα.

Ήταν πολύ αγχώδες να είμαι αρχισυντάκτρια και διευθύνουσα σύμβουλος και να είμαι υπεύθυνη και για το δημοσιογραφικό επίπεδο της εφημερίδας και για τα οικονομικά της εταιρείας. Τελικά, κουράστηκα να δουλεύω τόσες πολλές ώρες και να βλέπω εφιάλτες λόγω της δουλειάς. Μετά από πολλές αναρρωτικές, παράτησα τη δουλειά μου κι αυτό μου κόστισε οικονομικά. Είχα να πληρώσω δύο χρέη, να αναθρέψω δύο

παιδιά και την περίοδο εκείνη ήταν δύσκολο να βρω καινούργια δουλειά. Έκανα μια αλλαγή στην καριέρα μου και έπαιρνα το μισό μισθό που έπαιρνα πριν. Τέλος πάντων, δεν είχα άλλες ευκαιρίες.

Έγινα καθαρίστρια σε ένα πολυτελές ξενοδοχείο στο Ελσίνκι, γεγονός που άλλαξε τελείως την καριέρα μου, ειδικά το γεγονός ότι ο μισθός μου ήταν ο μισός. Δεν είχα άλλη επιλογή και κατά κάποιον τρόπο, αυτή ήταν μια ονειρεμένη δουλειά. Μπορούσα να κάνω τους πελάτες να νιώθουν καλά και μου ήταν πολύ φυσικό να τους εξυπηρετώ. Οι περισσότεροι πελάτες ήταν αλλοδαποί, οπότε μπορούσα να χρησιμοποιήσω όλες μου τις γνώσεις σε γλώσσες και ήταν πολύ χρήσιμο να μπορώ να μιλήσω Αγγλικά, Σουηδικά, Γερμανικά και Ρωσικά. Οι γιοι μου, ηλικίας δεκαέξι και δεκαεφτά τότε, ζούσαν στην ανατολική Φιλανδία μόνοι τους και με ανησυχούσε το γεγονός ότι τους είχα αφήσει μόνους τους. Παρόλο που τα έβγαζαν πέρα, είχα τύψεις εκείνη την εποχή.

Η νέα μου δουλειά ήταν πολύ δύσκολη σωματικά και καταπόνησα τη μέση μου. Τότε νόμιζα ότι η «καριέρα» μου θα ήταν να είμαι ασθενής πλήρους απασχόλησης. Έκανα αρκετές φορές εγχείρηση στη μέση μου, παρουσίασα καρκίνο του μαστού και κόλλησα διάφορες λοιμώξεις. Εκείνη την περίοδο νόμιζα ότι δεν θα μπορούσα να δουλέψω ξανά, ενώ παράλληλα λάμβανα τεράστιους ιατρικούς λογαριασμούς. Αυτό με είχε καταρρακώσει: Είχα τόσους λογαριασμούς να πληρώσω και τόσα λίγα λεφτά για να τους πληρώσω.

Ένιωθα απελπισμένη. Οι κοινωνικές υπηρεσίες δεν μπορούσαν να βοηθήσουν, επειδή το διαμέρισμά μου ήταν πολύ ακριβό. Δεν είχα χρήματα για να πληρώσω τα ιατρικά έξοδα. Ήμουν άστεγη για έξι μήνες και έμεινα στο διαμέρισμα των γιών μου και του φίλου μου. Αναζητούσα βοήθεια παντού, αλλά το μόνο που βρήκα ήταν πόρτες να κλείνουν. Οπότε αποφάσισα να αυτοκτονήσω για να απαλλάξω τα κοντινά μου πρόσωπα από τον πόνο. Έδωσα σχεδόν όλα μου τα έπιπλα και άλλα πράγματα, έφτιαξα γλυκά για την κηδεία μου και τα κατέψυξα, μάζεψα χάπια, καθάρισα το διαμέρισμα των γιων μου. Ο γιος μου ήταν στο στρατό και είχα σχεδιάσει τη μέρα πολύ προσεκτικά. Την «τελευταία μου βραδιά» ήρθε μια φίλη να με επισκεφθεί. Ο άνδρας της είχε αυτοκτονήσει πριν μερικά χρόνια και μου είπε πόσο έξαλλη ένιωθε ακόμη και πόσο είχαν υποφέρει τα παιδιά της. Έτσι άλλαξα γνώμη για την αυτοκτονία και εκείνη τη βραδιά και την επόμενη μέρα ξεκίνησα και πάλι τη ζωή μου. Δεν ήταν εύκολο, αλλά σταδιακά άρχισα να βρίσκω βοήθεια. Βρήκα ένα θεραπευτή και μετά από λίγους μήνες βρήκα ένα όμορφο φθινό διαμέρισμα που μοιραζόμουν με μία φοιτήτρια.

Τα καλύτερα έπονται: Βρήκα μια θαυμάσια σχολή όπου σπούδασα Γραφίστρια. Σε λίγα χρόνια θα χρειαστώ αναπηρική καρέκλα, αλλά η γραφιστική χρειάζεται περισσότερο μυαλό από πόδια, οπότε δεν ανησυχώ πολύ. Και ποιος ξέρει: μπορεί να γίνω δασκάλα ή να γράψω κανένα βιβλίο της χρονιάς.

Όπως μπορεί να παρατηρήσατε, ο χαρακτήρας μου είναι πολύ επηρεασμένος από την περιοχή Carelia. Είμαι πεισματάρης, θέλω συνεχώς να ασχολούμαι με κάτι, να βοηθάω τους άλλους και να αστειεύομαι συνεχώς. Χωρίς την αισιοδοξία μου, δεν θα ήμουν ζωντανή. Αγαπώ τους γιους μου πάρα πολύ και οι φίλοι μου είναι πολύ πιο σημαντικοί από τα χρήματα, τα ρούχα, τα ψώνια ή άλλα παρόμοια πράγματα.

Κεφάλαιο 8

Κοινωνικές υπηρεσίες προσανατολισμένες στην κοινωνική πρόνοια στην ΕΕ

Anita Morhard

1) Συνθήκες πλαισίου για κοινωνικές υπηρεσίες

Η ποικιλόμορφη οργανωτική δομή των κοινωνικών υπηρεσιών στα Κράτη Μέλη

Οι κοινωνικές υπηρεσίες αποτελούν σημαντικό τμήμα της κοινωνικής προστασίας σε όλα τα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποτελούν σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής συνοχής στο ευρωπαϊκό «κοινωνικό μοντέλο». Η αλληλεγγύη και η ίση μεταχείριση είναι θεμελιώδεις αρχές που συνιστούν κοινούς σκοπούς που θα πρέπει να μοιράζονται όλα τα Κράτη Μέλη της ΕΕ. Οι Κοινωνικές Υπηρεσίες θεωρούνται ως έκφραση των θεμελιωδών δικαιωμάτων που θα πρέπει να είναι προσβάσιμες σε όλους τους πολίτες.

Οι κοινωνικές υπηρεσίες παρέχονται στη βάση της νομοθεσίας της κοινωνικής πρόνοιας και εθνικών κανονισμών, μέσω κρατικής υποστήριξης (με τη μορφή οικονομικών ή φορολογικών παροχών), καθώς και μέσω πληρωμής του κόστους από χρήστες ή τρίτα πρόσωπα. Τα διάφορα συστήματα που έχουν οργανωθεί – και συμφωνηθεί σε εθνικά επίπεδα – στα Κράτη Μέλη παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις το ένα από το άλλο.

Ως αποτέλεσμα του μεγάλου αριθμού των διαφορετικών πολιτικών συστημάτων και παραδόσεων, οι κοινωνικές υπηρεσίες προσφέρονται με διάφορες δομές και συνδυασμούς. Κυμαίνονται από δημόσιες μέχρι ανεξάρτητες, από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς μέχρι εμπορικούς παροχείς, από συστήματα κεντρικής διαχείρισης σε συστήματα βασισμένα στην κοινότητα, ανάλογα με τις παραδόσεις και πρακτικές των κοινωνικών πολιτικών που κυριαρχούν στην εκάστοτε χώρα. Οι κοινωνικές υπηρεσίες που προσφέρουν οι δημόσιοι παροχείς – ειδικά οι κοινοτικοί παροχείς ή οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί κοινωνικής πρόνοιας – αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής προστασίας στην Ευρώπη.

Ο θεμελιώδης ρόλος του κράτους στη διασφάλιση της παροχής των κοινωνικών υπηρεσιών

Σύμφωνα με τον παγιωμένο καταμερισμό εργασιών και αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Κρατών Μελών της και τα δύο μέρη φέρουν ευθύνη στον τομέα αυτό. Στο πλαίσιο της επικουρικότητας, ο ακριβής καθορισμός των προσφερόμενων υπηρεσιών και η παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών, αποτελούν ευθύνη των Κρατών Μελών που πραγματοποιούν αυτή την εργασία σύμφωνα με τις διάφορες παραδόσεις, δομές και πραγματικότητες τους.

Η παροχή υπηρεσιών γενικού δημόσιου συμφέροντος μπορεί να ανατεθεί σε δημόσιες καθώς και σε ιδιωτικές εταιρείες. Ωστόσο, ο καθορισμός των εργασιών κοινωνικής πρόνοιας επίσης εμπίπτει στη δικαιοδοσία των σχετικών δημόσιων φορέων που είναι υπεύθυνοι για τη ρύθμιση της αγοράς και για να διασφαλίζουν ότι οι σχετικοί παροχείς υπηρεσιών εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που έχουν επιφορτιστεί.

Γενικά, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι σε όλα τα Κράτη Μέλη της ΕΕ το κράτος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Είτε το ίδιο το κράτος παρέχει τις υπηρεσίες ή διασφαλίζει – μέσω κατάλληλης χρηματοδότησης και δημιουργώντας τις απαραίτητες συνθήκες πλαισίου – ότι οι υπηρεσίες παρέχονται αποτελεσματικά από άλλους. Ενώ στα νέα Κράτη Μέλη οι κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχουν μη κυβερνητικοί οργανισμοί παλεύουν να βρουν μια θέση σε τομέα που κυριαρχείται από δημόσιους παροχείς κοινωνικών υπηρεσιών, στα παλαιά Κράτη Μέλη ο ανταγωνισμός μεταξύ των διάφορων χειριστών έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια και μερικά από αυτά αναγκάζονται να μειώσουν τα κόστη.

Ειδικότερα, πολλοί ΜΚΟ αντιμετωπίζουν χαμηλούς προϋπολογισμούς, γεγονός που επηρεάζει τις ίδιες τις κοινωνικές υπηρεσίες και τη δυνατότητα να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των ατόμων που χρειάζονται τέτοιες υπηρεσίες. Από την άποψη αυτή, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τα μοντέλα συνεργασίας που βασίζονται σε συμπράξεις αντικαθιστούν μοντέλα που βασίζονται απλώς στη διανομή συμβάσεων σε παροχείς υπηρεσιών.

Το σύστημα αλλάζει δίνοντας περισσότερη ευθύνη στο άτομο

Εξετάζοντας την ανάπτυξη των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι για οικονομικούς λόγους και λόγω μιας αλλαγμένης αντιμετώπισης του ρόλου του, το κράτος όλο και περισσότερο αποποιείται τις ευθύνες που έχει εκπληρώσει μέχρι σήμερα. Για να εκπληρώσει τα κριτήρια σταθερότητας, κόβονται οι κυβερνητικές δαπάνες στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών. Από την άλλη πλευρά, αυξάνεται η ποσότητα των ατόμων που χρειάζονται κοινωνικές υπηρεσίες, για παράδειγμα, οι άνεργοι ή τα άτομα που λαμβάνουν κοινωνικές παροχές.

Βλέπουμε μια αυξανόμενη ανικανότητα εκ μέρους των ιδιωτικών νοικοκυριών να αντιμετωπίσουν το βάρος των αυξανόμενων καταστάσεων κοινωνικών προβλημάτων. Τα άτομα που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό επηρεάζονται ιδιαίτερα από τις εξελίξεις αυτές, εφόσον τα οικονομικά μέσα τους είναι ανεπαρκή για να λάβουν επιπλέον προστασία.

Η ανάπτυξη της αγοράς των κοινωνικών υπηρεσιών

Όλο και περισσότερο, οι δυνάμεις της αγοράς φαίνεται να επηρεάζουν την παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών. Σε πολλά Κράτη Μέλη δεν υπάρχει τομέας που να μην είναι σε ανταγωνισμό οι παροχείς εμπορικών και κοινωνικών υπηρεσιών. Υπάρχει μία τάση στην Ευρώπη προς τη βελτίωση της κατάστασης των ιδιωτικών παροχών.

Ως αποτέλεσμα, οι κοινωνικές υπηρεσίες και οι προμηθευτές τους θα πρέπει να προσαρμοστούν με την αποδοτικότητα και τον έλεγχο δαπανών. Επιπλέον, οι δυνάμεις της αγοράς που αναπτύχθηκαν μέσω της παγκοσμιοποίησης και της εδραίωσης της Εσωτερικής Αγοράς οδηγούν στην τυποποίηση υπηρεσιών που προσφέρονται ως 'κατάλογοι υπηρεσιών'. Οι υπηρεσίες αποκτούν τη φύση των αγαθών – μια τάση που αγνοεί τις σύνθετες ανάγκες και απαιτήσεις των πραγματικών ανθρώπων.

Τα φτωχά και περιθωριοποιημένα άτομα επηρεάζονται από μια προσέγγιση που βασίζεται αποκλειστικά σε κριτήρια της αγοράς, σε έλεγχο δαπανών και μεγιστοποίηση κερδών, επειδή τους λείπουν τα απαραίτητα οικονομικά μέσα για ποιοτικές κοινωνικές υπηρεσίες που θα ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους.

Παρατηρείται ότι οι χώρες με συστήματα κοινωνικής ασφάλισης που χρηματοδοτούνται βάσει της αρχής της αλληλεγγύης έχουν τα κατώτερα ποσοστά φτώχειας. Επομένως, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι λοιπά κριτήρια (όπως προσβασιμότητα, πραγματικές ανάγκες, ποιότητα) θα πρέπει να υπολογίζονται στην αγορά των κοινωνικών υπηρεσιών. Μια προσέγγιση που βασίζεται μόνο στη προσφορά και ζήτηση είναι ανεπαρκής.

Η τάση προς τον αυξημένο ανταγωνισμό είναι πιθανώς μη αναστρέψιμη. Ωστόσο, η αγορά από μόνη της δεν έχει την ικανότητα να παρέχει πλήρεις υπηρεσίες για όλους. Η πρόσβαση σε ποιοτικές κοινωνικές

υπηρεσίες για όλους είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση για την καταπολέμηση και αποτροπή της φτώχειας και θα πρέπει να διασφαλιστεί.

2) Η ιδιαίτερη φύση των κοινωνικών υπηρεσιών

Οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι υπηρεσίες γενικού συμφέροντος, όπως για παράδειγμα, η ενέργεια, το νερό ή οι τηλεπικοινωνίες. Προσανατολίζονται στο κοινό καλό και θα πρέπει να βασίζονται σε αξίες, όπως καθολικότητα, εγγυημένη πρόσβαση για όλους, συνέχεια, ποιότητα, προσιτές τιμές και διαφάνεια. Από την άλλη πλευρά, οι κοινωνικές υπηρεσίες έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία μπορούν να διαχωριστούν από άλλες υπηρεσίες γενικού συμφέροντος.

Ως ανθρωποκεντρικές υπηρεσίες, οι κοινωνικές υπηρεσίες απευθύνονται στους ανθρώπους και στα προβλήματα και τις ανάγκες τους. Θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη ένα ευρύ φάσμα από διάφορες προβληματικές καταστάσεις, συμπεριλαμβανομένης της ύπαρξης χρεών, έλλειψης στέγασης ή ατόμων εξαρτημένων από αλκοόλ ή ναρκωτικές ουσίες, καθώς και άλλα πιο συγκεκριμένα προβλήματα, όπως τα σχετικά με μετανάστες ή με άτομα με αναπηρίες – για να αναφέρουμε ορισμένα μόνο.

Κατά την παροχή των υπηρεσιών, βασικά προβλήματα που αφορούν διαπροσωπικές σχέσεις, συνεργασία και προσωπικές ανάγκες – που βρίσκονται εκτός του πεδίου των ‘χρονοδιαγραμμάτων επιδόσεων’ – θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Ξεκινώντας από τις ανάγκες των ανθρώπων, οι κοινωνικές υπηρεσίες θα πρέπει να παρέχονται με τέτοιο τρόπο που να είναι ευέλικτος και διαφοροποιημένος. Η διάρκεια και η ποιότητα της υπηρεσίας δεν μπορεί να μετρηθεί με τον ίδιο τρόπο όπως τα προϊόντα των οποίων η φύση είναι ουσιαστικά αυτή του αγαθού. Από την άποψη αυτή, οι κοινωνικές υπηρεσίες έχουν μια ιδιαίτερη φύση που τις διαφοροποιεί από άλλα είδη υπηρεσιών γενικού συμφέροντος.

Αποστολή των κοινωνικών υπηρεσιών είναι:

- Να συμβάλλουν στην υλοποίηση των βασικών δικαιωμάτων – συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών δικαιωμάτων καθώς και των ίσων ευκαιριών και της κοινωνικής ενσωμάτωσης – ειδικά στην περίπτωση ατόμων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην άσκηση των δικαιωμάτων αυτών.
- Να ενισχύσουν την ικανότητα και τις ευκαιρίες των μειονεκτούντων ατόμων να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία, συμβάλλοντας έτσι στην πρόωθηση της αλληλεγγύης και της κοινωνικής συνοχής.
- Να εντοπίσουν τις κοινωνικές ανάγκες και ελλείμματα στην κοινωνία που δεν μπορούν να εκπληρωθούν επαρκώς από τις δυνάμεις της αγοράς – ή που προκύπτουν από τις συνέπειες των δομών της αγοράς.

Σε ένα κόσμο που απαιτεί ολοένα και περισσότερο ευελιξία και ετοιμότητα για την ανάληψη κινδύνων, τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και οι κοινωνικές υπηρεσίες προσφέρουν ασφάλεια, εμπιστοσύνη και τη δυνατότητα μελλοντικών σχεδίων.

Επομένως, οι κοινωνικές υπηρεσίες θα πρέπει να εκπληρώνουν καθήκοντα που απορρέουν από την αρχή του γενικού συμφέροντος και συμβάλλουν στην υλοποίηση δημόσιων πολιτικών στους τομείς της κοινωνικής προστασίας, εξάλειψης των διακρίσεων, αλληλεγγύης και της μάχης κατά της φτώχειας και τους αποκλεισμούς σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

3) Η «προστιθέμενη αξία» που παρέχουν οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί στις κοινωνικές υπηρεσίες

Συμμετοχή των πολιτών και κοινωνική συνοχή

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η συμμετοχή ενεργών πολιτών εθελοντικά σε μη κυβερνητικούς οργανισμούς έχει μακρά παράδοση που θα πρέπει να διαφυλαχτεί για διάφορους λόγους.

Κινητοποίηση

Οι κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχουν μη κυβερνητικοί οργανισμοί με τη συμμετοχή εθελοντών μπορούν να είναι σε καλύτερη θέση για την κινητοποίηση πόρων όπως εμπιστοσύνη, προθυμία για δωρεά κεφαλαίων, εθελοντική εργασία και συνεργασία με εταίρους από τη βιομηχανία και την κοινωνία συγκριτικά με τους εμπορικούς παροχείς δημόσιων υπηρεσιών.

Η προστιθέμενη αξία του εθελοντισμού για την ποιότητα των κοινωνικών υπηρεσιών

Οι ΜΚΟ που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες συχνά περιλαμβάνουν ενεργούς εθελοντές στις καθημερινές εργασίες τους. Στην περίπτωση των κοινωνικών υπηρεσιών που λειτουργούν αποκλειστικά με επαγγελματικό προσωπικό, ο κίνδυνος είναι ότι υιοθετείται μια άποψη της υπηρεσίας που αντιμετωπίζει τους ανθρώπους ως «πελάτες» στους οποίους θα πρέπει να παρέχουν μία συγκεκριμένη προκαθορισμένη υπηρεσία. Βασικές ανησυχίες, όπως διαπροσωπικές σχέσεις, ανθρώπινη επαφή και παρέχοντας μια αίσθηση αλληλεγγύης είναι δύσκολο να ικανοποιηθούν και οι εθελοντές μπορούν να τονίζουν αυτές τις σημαντικές διαστάσεις των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Τον επαγγελματισμό των κοινωνικών υπηρεσιών μπορεί με χρήσιμο τρόπο να συμπληρώσει η συμμετοχή των εθελοντών. Πιο συγκεκριμένα, οι εθελοντές μπορούν να αναπτυχθούν από τις: συγκεκριμένες εμπειρίες τους και κινητοποίηση, συγκεκριμένα αισθήματα και δεξιότητες και μπορούν να παρέχουν την απαραίτητη φροντίδα, χρόνο και στενή υποστήριξη. Επίσης, μπορούν να εξυπηρετήσουν ως ενίσχυση στην αποκλειστικά επαγγελματική άποψη της κοινωνικής εργασίας, μπορούν να συμβάλλουν στο να εγείρουν ορισμένα σχετικά ερωτήματα στο δημόσιο τομέα και να διατυπώσουν απαιτήσεις για χάραξη κοινωνικών πολιτικών. Η παρουσία τους μπορεί να εμπλουτίσει την ποιότητα ζωής και του κλίματος στα ιδρύματα κοινωνικών υπηρεσιών και κατ' επέκταση συμβάλλοντας ως απαραίτητο στοιχείο που δεν περιλαμβάνεται συχνά στα χρονοδιαγράμματα επιδόσεων.

Συμβολή στην κοινωνική συνοχή και τη δημοκρατία στην κοινωνία μας

Ωστόσο, η ενεργοποίηση τέτοιων μορφών «κοινωνικού κεφαλαίου» δεν πρέπει να σημαίνει την εισαγωγή ενός επιπλέον δωρεάν «παράγοντα παραγωγής» στην παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών. Από την άποψη αυτή, θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο εθελοντισμός δεν θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για τη μείωση κόστους και ως αντικατάσταση για ικανοποιητικά αμοιβόμενη εργασία. Θα πρέπει να λαμβάνει αναγνώριση και να μπορούν τα άτομα που αναλαμβάνουν τέτοια εργασία να επωφελούνται από μία ελάχιστη κοινωνική ασφάλιση.

Μία αξία του εθελοντισμού είναι ότι προωθεί τη φιλοσοφία της μοιρασμένης ευθύνης και συμμετοχής, ενδυναμώνει την κοινωνία των πολιτών, διευκολύνει την έκφραση της ανθρώπινης αλληλεγγύης και προσθέτει την αίσθηση της ευθύνης για την κοινότητα ως σύνολο. Επομένως, ο τρίτος τομέας συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή, διαμορφώνοντας ενεργά την κοινωνία μέσω των πολιτών της. Επιπλέον, οι εθελοντές αναλαμβάνουν διάφορες ευθύνες στη δημοκρατική λειτουργία των ενώσεων. Οι κοινωνικές υπηρεσίες των μη κυβερνητικών οργανισμών μπορούν έτσι να παρέχουν μια πλατφόρμα για τους ενεργούς πολίτες να κάνουν μια πολύτιμη συνεισφορά στην κοινωνία, καθώς και προσφέροντας ευκαιρίες στα άτομα που βρίσκονται σε δύσκολες καταστάσεις να λάβουν προσοχή.

Επομένως, η ανάμειξη των εθελοντών σε δραστηριότητες ΜΚΟ αποτελεί βασικό στοιχείο για την υποστήριξη του σημαντικού «δομικού ρόλου» των ΜΚΟ στην αξιολόγηση κοινωνικών προβληματικών καταστάσεων, την παρακολούθηση κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων, τη διαμόρφωση προτάσεων για την ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών, την ενίσχυση της ποιότητας των κοινωνικών υπηρεσιών και στον εντοπισμό των αλλαγών που απαιτούνται για τη χάραξη κοινωνικών πολιτικών. Η ανάμειξη των εθελοντών σε κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχουν ΜΚΟ αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό τομέα της κοινωνικής δράσης και προσωπικής εξέλιξης εκτός της οικογενειακής ζωής και του χώρου της εργασίας. Η συμμετοχή στις κοινωνικές υπηρεσίες προωθεί την κατανόηση των κοινωνικών προβλημάτων και συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή. Προωθεί την ιδέα ότι η αλληλεγγύη και οι ενιαίες αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης θα πρέπει να θεωρούνται ως προϋποθέσεις για αποτελεσματική οικονομική δραστηριότητα.

Οι επιπτώσεις της απελευθέρωσης στους ΜΚΟ που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες

Οι αυξανόμενες πιέσεις που προκύπτουν από τον ανταγωνισμό οδηγούν σε μία κατάσταση όπου οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί αναγκάζονται να προσδώσουν μια πιο κεντρική θέση σε ερωτήματα περί ελέγχου δαπανών. Επομένως, ζητήματα όπως οι δεξιότητες του προσωπικού, η αποδοτικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και οι πραγματικές ανάγκες των ενδιαφερόμενων ατόμων τίθενται σε δεύτερη μοίρα προς όφελος ερωτημάτων που αφορούν κόστη και τιμές. Για να μπορέσουν να επιβιώσουν από τις ανταγωνιστικές πιέσεις, οι κοινωνικές υπηρεσίες έχουν την τάση να υιοθετούν τη φύση των εμπορεύσιμων αγαθών. Η λογική της αγοράς σημαίνει ότι η δέσμευση προς την παροχή καλύτερης φροντίδας μέσω της ενεργής υπηκοότητας (που υπονοεί την επένδυση χρόνου και πόρων) αρχίζει να έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Ο ρόλος των εθελοντών σε ενώσεις – ως άτομα που συντελούν στην παροχή αποτελεσματικών κοινωνικών υπηρεσιών – χάνει τη σημασία του.

Ως αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών, οι κοινωνικές υπηρεσίες των μη κυβερνητικών οργανισμών έρχονται αντιμέτωπες με αντιφατικές απαιτήσεις: από τη μία πλευρά, θα πρέπει να είναι ανταγωνιστικές, αλλά από την άλλη, θα πρέπει να εκπληρώσουν τη δέσμευσή τους να εκπροσωπήσουν τα συμφέροντα των ενδιαφερόμενων ατόμων και να προσφέρουν μια υπηρεσία όσο το δυνατόν υψηλότερης ποιότητας.

Παρατηρείται ότι παντού οι μη κυβερνητικοί πραγματοποιούν μια αμυντική μάχη – στους αντίστοιχους τομείς – για να διατηρήσουν την ποιότητα των εργασιών τους και των υποκείμενων αξιών τους απέναντι στην αυξανόμενη απελευθέρωση.

Επομένως, είναι σημαντικό το κράτος να ασχοληθεί με τον αντίκτυπο της απελευθέρωσης στην ποιότητα και προσβασιμότητα των κοινωνικών υπηρεσιών. Παράλληλα, είναι εξίσου σημαντικό για τους ΜΚΟ που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες προσανατολισμένες στην πρόνοια, να εκσυγχρονίσουν

τη σχέση τους με την αγορά και το κράτος, ενώ παράλληλα να αναπτύξουν την προσέγγισή τους που προσανατολίζεται σε αξίες και το ρόλο τους ως οργανισμοί με δέσμευση στην κοινωνία των πολιτών.

4) Οι κοινωνικές υπηρεσίες στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών

Οι πολιτικές της ΕΕ προσανατολίζονται σε οικονομικές ανησυχίες

Η απελευθέρωση σε ευρωπαϊκό επίπεδο προτίθεται να δημιουργήσει μία κοινή Εσωτερική Αγορά και με αυτό τον τρόπο θα αποφεύγεται η διαστρέβλωση στον ανταγωνισμό και θα επωφελείται ο καταναλωτής.

Στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών, αυτή η προσέγγιση μεταφράζεται στον τρόπο με τον οποίο το κράτος ρυθμίζει και συγχρηματοδοτεί τις υπηρεσίες και, ως μέρος αυτού, τον τρόπο που έρχονται σε συμφωνίες με μη κυβερνητικούς οργανισμούς για να παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες. Ωστόσο, εμμένοντας σε αυτή την έννοια της απελευθέρωσης, η Επιτροπή δεν λαμβάνει αρκετά υπόψη ένα εναλλακτικό επικουρικό και συμμετοχικό μοντέλο διαχείρισης που υπάρχει στην Ευρώπη – ένα μοντέλο που βασίζεται στη συνεργασία μεταξύ δημόσιων φορέων και ΜΚΟ. Στο μοντέλο αυτό, οι ΜΚΟ λειτουργούν ως εταίροι που δεν λαμβάνουν μόνο οικονομική υποστήριξη από το κράτος για τις προσφερόμενες υπηρεσίες, αλλά επίσης συνεισφέρουν τους πόρους τους, συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων για τη δομή των υπηρεσιών και συνεπώς έχουν αναγνωρισμένη ευθύνη στον τομέα.

Στο προσκήνιο των πολιτικών της ΕΕ, επομένως, υπάρχουν οικονομικές ανησυχίες αντί για αναγνώριση της ευθύνης της ΕΕ για μια αποτελεσματική κοινωνική πολιτική. Παρόλο που οι κοινωνικές υπηρεσίες αναγνωρίζονται ως θεμελιώδες στοιχείο του «Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου», δεν υπάρχει καμία ανάλυση (ούτε συμπεράσματα) για τη συζήτηση σχετικά με την απελευθέρωση, τον αντίκτυπο που έχει η απελευθέρωση στην ικανότητα των κοινωνικών υπηρεσιών να συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή.

Η στρατηγική κατά της φτώχειας της ΕΕ

Η στρατηγική κατά της φτώχειας της ΕΕ – που έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας – προτίθεται να προωθήσει την κοινωνική συνοχή και να έχει έναν αποφασιστικό αντίκτυπο στην εξάλειψη της φτώχειας μέχρι το έτος 2010. Θα πρέπει να θεωρηθεί ως ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο, θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι και εδώ τα ζητήματα που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη και την απελευθέρωση της αγοράς έχουν τεθεί σε προτεραιότητα εις βάρος της κοινωνικής συνοχής. Η υπόσχεση που έδωσαν Ηγέτες Κρατών και Κυβερνήσεων στο Συμβούλιο την άνοιξη του 2004 να ενισχύσουν αυτή τη στρατηγική ακόμη να εκπληρωθεί και απαιτούνται πολλά για να επιτύχει η στρατηγική το σκοπό της.

Η Λευκή Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η Λευκή Βίβλος για τις υπηρεσίες γενικού συμφέροντος λαμβάνει υπόψη μερικά από τα αιτήματα των μη κυβερνητικών οργανισμών στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών. Ωστόσο, θα πρέπει να εξεταστεί στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισαβόνας, η οποία, όσον αφορά την υλοποίησή της, δίνει φανερά έμφαση στην ανάπτυξη, σταθερότητα και ανταγωνιστικότητα.

Οι ακόλουθες αρχές αναγνωρίζονται κυρίως στη Λευκή Βίβλο:

- Διασφάλιση της συνοχής και της καθολικής πρόσβασης όλων των πολιτικών και επιχειρήσεων σε οικονομικά προσιτές, υψηλής ποιότητας υπηρεσίες γενικού συμφέροντος.
- Διατήρηση μιας υψηλού επιπέδου ποιότητας, ασφάλειας και προστασίας.
- Διασφάλιση των δικαιωμάτων των καταναλωτών και χρηστών.
- Σεβασμός προς την ποικιλότητα των υπηρεσιών και κατάστασης: η ποικιλότητα των υπηρεσιών θα πρέπει να διατηρηθεί λόγω των διαφορετικών αναγκών και προτιμήσεων των χρηστών και καταναλωτών που απορρέουν από διαφορετικές οικονομικές, κοινωνικές, γεωγραφικές ή πολιτιστικές καταστάσεις.
- Αύξηση της διαφάνειας.
- Παροχή νομικής βεβαιότητας.

---

48 – *Επικοινωνία από την Επιτροπή προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών της 12^{ης} Μαΐου 2004 [Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions of 12 May 2004 [COM(2004) Final]]*.

49 – *Έκθεση της Ομάδας Υψηλού επιπέδου στην οποία προεδρεύει ο Wim Kok «Αντιμετωπίζοντας την Πρόκληση: Η Στρατηγική της Λισαβόνας για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση», Νοέμβριος 2004 [“Facing the Challenge: The Lisbon Strategy for Growth and Employment”, November 2004]*.

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δίνει έμφαση στην ανάγκη να διατηρηθεί η κοινωνική και εδαφική συνοχή. Ωστόσο, η ιδιαίτερη φύση των κοινωνικών υπηρεσιών ως υπηρεσίες γενικού συμφέροντος δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς από την άποψη της συνεισφοράς τους στην κοινωνία. Επιπλέον, ο ορισμός ενός σχετικού νομικού πλαισίου ικανού να προστατεύει την ιδιαιτερότητα και την ποιότητα των κοινωνικών υπηρεσιών στο πλαίσιο της απελευθέρωσης της αγοράς υπηρεσιών παραμένει αναγκαιότητα. Η προτεινόμενη Επικοινωνία από την Επιτροπή για τις κοινωνικές υπηρεσίες αναμένεται με μεγάλη προσμονή από τους ΜΚΟ που θα προσπαθήσουν να συμβάλλουν στη σύνταξή της.

Η πρόταση για Οδηγία για υπηρεσίες στην Εσωτερική Αγορά

Σύμφωνα με το τρέχον πολιτικό πλαίσιο, η Επιτροπή υιοθέτησε τον Ιανουάριο του 2004 μία πρόταση για «Οδηγία Υπηρεσιών» που δίνει προτεραιότητα στην οικονομική ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, η Οδηγία προτείνει την εφαρμογή της λεγόμενης «αρχής της χώρας προέλευσης» σύμφωνα με την οποία, εάν κάποιος παροχέας υπηρεσιών που προσφέρει διασυνοριακές υπηρεσίες δεν βρίσκεται μόνιμα στη χώρα όπου προσφέρει τις υπηρεσίες αυτές, για την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών εφαρμόζονται οι κανονισμοί και τα πρότυπα της χώρας προέλευσης (σε αντίθεση με τους κανόνες της χώρας όπου προσφέρονται οι υπηρεσίες). Αυτό εγείρει ένα πλήθος – ακόμη αναπάντητων – ερωτημάτων: μπορούν να ελεγχθούν και να παρακολουθηθούν από τη χώρα προέλευσης τα παγιωμένα πρότυπα που εφαρμόζονται στη χώρα όπου προσφέρονται οι υπηρεσίες; Ποιες είναι οι πιθανές επιπτώσεις για τη δημόσια πρόνοια; Σε ποιο βαθμό θα υπονομευθεί περαιτέρω η ειδική συνεισφορά της κοινωνίας των πολιτών στην πρόνοια από τον αυξανόμενο προσανατολισμό στις δυνάμεις της αγοράς; Όσον αφορά τον ιδιαίτερο ρόλο των κοινωνικών υπηρεσιών ως υπηρεσίες γενικού συμφέροντος (μη οικονομικές),

προτού αναλυθούν περισσότερο οι επιπτώσεις προβλεπόμενων εξελίξεων, θα πρέπει να τεθεί σε ισχύ η Επικοινωνία που ανακοίνωσε η Επιτροπή για τις κοινωνικές υπηρεσίες (να εκδοθεί το 2006).

Στην Οδηγία, συγκεκριμένα, ο σκοπός δημιουργίας μιας Ευρωπαϊκής Εσωτερικής Αγοράς στον τομέα των υπηρεσιών γενικού συμφέροντος θα πρέπει να είναι σε αρμονία με το σκοπό επίτευξης βιώσιμης ανάπτυξης. Ο ανταγωνισμός, η ανάπτυξη και η σταθερότητα θα πρέπει να σημαίνουν ό,τι ακριβώς σημαίνουν η ενσωματωμένη κοινωνία και η κοινωνική συνοχή. Όσον αφορά την υλοποίηση μιας οδηγίας που έχει υιοθετηθεί για τον τομέα υπηρεσιών, ο όρος αυτός θα πρέπει να εκπληρωθεί με τρόπο επαληθεύσιμο.

Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα

Η Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη, που έχει συζητηθεί πολύ, περιέχει άρθρα που είναι σημαντικά για τις κοινωνικές υπηρεσίες προσανατολισμένες στη δημόσια πρόνοια που παρέχουν οι ΜΚΟ. Οι ίσες ευκαιρίες και η εξάλειψη των διακρίσεων προστατεύονται. Η μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις κοινωνικές πολιτικές – όπως και συμβαίνει μέχρι σήμερα. Το Άρθρο III-6 ορίζει ότι οι συνθήκες υπό τις οποίες λειτουργούν οι κοινωνικές υπηρεσίες θα πρέπει να καθοριστούν από το νόμο και να δομηθούν με τέτοιο τρόπο που οι εν λόγω υπηρεσίες να μπορούν να εκπληρώσουν την αποστολή τους. Το Άρθρο I-46 δίνει έμφαση στην ανάγκη να περιλαμβάνονται οι πολίτες στην υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου εντός του πλαισίου μιας συμμετοχικής δημοκρατίας, ενώ η Χάρτα των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων διατηρεί την αρχή της καθολικής πρόσβασης στις κοινωνικές υπηρεσίες.

Αυτές είναι σημαντικές βελτιώσεις, ακόμη κι αν είναι μόνο στο χαρτί. Το αποφασιστικό ερώτημα είναι: Ποια βήματα θα γίνουν για να υλοποιηθούν, εφόσον επικυρωθεί το Σύνταγμα;

Η ενδυνάμωση της κοινωνικής διάστασης, η τοποθέτηση της κοινωνικής πολιτικής επί ίσοις όροις με την οικονομική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης και η σύνδεση αυτών των πτυχών μεταξύ τους θα πρέπει να θεωρηθεί ως κεντρικός στόχος στη χάραξη ευρωπαϊκών πολιτικών. Όσον αφορά τις κοινωνικές υπηρεσίες, αυτό σημαίνει: δεν θα πρέπει να υλοποιηθούν μέτρα απελευθέρωσης χωρίς την αξιολόγηση των επιπτώσεών τους και τη ρύθμιση της αγοράς ως κατάλληλη για να διασφαλίσει ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι διαθέσιμες σε όλους.

5) Αποτελεσματική καταπολέμηση της φτώχειας

Μία πρόκληση για τις κοινωνικές υπηρεσίες

Η ποιότητα είναι το κλειδί για τη βελτίωση της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των κοινωνικών υπηρεσιών προσανατολισμένων στην πρόνοια και την εξασφάλιση της αποδοχής τους από χρήστες και παροχείς κεφαλαίων αντίστοιχα. Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της ποιότητας είναι:

Συμμετοχή και ενδυνάμωση των ικανοτήτων αυτοβοήθειας

Για να είναι κανείς πολίτης ενός δημοκρατικού και συνταγματικού κράτους σημαίνει να έχει μια πραγματική ευκαιρία να συμμετέχει στην κοινότητα και στις δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, καθώς και να έχει την ικανότητα να φροντίζει τον εαυτό του και την οικογένειά του: Οι

πολίτες έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν. Η ικανότητα να ασκούν το δικαίωμα αυτό είναι έκφραση προσωπική ευθύνης και εγγύηση ότι θα προστατευτούν άλλα δικαιώματα. Η συμμετοχή δεν σημαίνει μόνο σεβασμό στο δικαίωμα των πολιτών για αυτοκαθορισμό, αλλά και να τους διευκολύνουμε να εκπληρώσουν το καθήκον τους να συμβάλλουν ενεργά στην ανεύρεση λύσεων σε κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.

Αυτό απαιτεί την ενδυνάμωση ικανοτήτων αυτοβοήθειας και τη βελτίωση ήδη υπαρχουσών γνώσεων και δεξιοτήτων. Οι κοινωνικές υπηρεσίες που δεν ακολουθούν την προσέγγιση αυτή οδηγούν σε μια αυξημένη εξάρτηση από δημόσια κεφάλαια και αποθαρρύνουν τον κόσμο από το αναλάβουν την ευθύνη για τη δική τους ζωή.

Η συμμετοχή εθελοντών

Η προώθηση της αλληλεγγύης και της αμοιβαίας φροντίδας

Η συμμετοχή των εθελοντών αποτελεί σημαντικό στοιχείο στις δραστηριότητες των ενώσεων. Η κινητοποίηση των εθελοντών προωθεί την κατανόηση των βασικών αιτιών των κοινωνικών και ανθρώπινων προβλημάτων, δημιουργεί αλληλεγγύη και ενθαρρύνει τους ανθρώπους να αναλάβουν ευθύνη για την κοινότητα. Ωστόσο, η εργασία των εθελοντών δεν μπορεί να αντικαταστήσει την εργασία των εργαζομένων πλήρους απασχόλησης, μπορεί μόνο να τη συμπληρώσει.

Μία προσέγγιση ενσωμάτωσης – Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις συνθήκες ζωής των ανθρώπων και απαντώντας στο πλήρες άτομο

Τα άτομα σε δύσκολες κοινωνικές συνθήκες συχνά αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα, από την έλλειψη στέγασης μέχρι την ύπαρξη χρεών, από τη κακή υγεία μέχρι την ανεργία. Τα προβλήματα αυτά είναι αλληλένδετα και μπορεί να οδηγήσουν τα άτομα από τη μία υπηρεσία στην άλλη. Είναι σημαντικό να συνταχτεί ένα γενικό, εξατομικευμένο πλάνο βοήθειας με τα ενδιαφερόμενα άτομα για να λυθούν όλα τα διάφορα προβλήματά τους. Για να ανταποκριθούν στο πλήρες άτομο, οι κοινωνικές υπηρεσίες θα πρέπει να υιοθετήσουν μια προσέγγιση ενσωμάτωσης, δηλαδή να συντονίζουν τις δραστηριότητές τους, να συνεργάζονται στενά και να δικτυώνουν τις υπηρεσίες σε προσφορά.

Προσανατολίζοντας τις υπηρεσίες στις τοπικές πραγματικότητες – Τοπική ενσωμάτωση και διαπολιτισμική ανοικτότητα

Η κοινωνική ενσωμάτωση υπονοεί την ενδυνάμωση της ικανότητας του ατόμου να ζει ως μέρος μιας κοινότητας. Ωστόσο, οι συνθήκες πλαισίου και το κοινωνικό περιβάλλον θα πρέπει να μπορούν να καταστήσουν την ενσωμάτωση δυνατή.

Επομένως, η ποιότητα και η αποδοτικότητα των κοινωνικών υπηρεσιών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα να δημιουργήσουν τοπικές επαφές, να συνεργαστούν με εταιρείες και να δημιουργήσουν δίκτυα με άλλους χορηγούς και υπηρεσίες που λειτουργούν στο χώρο. Η οικειότητα με την τοπική κατάσταση είναι απαραίτητη για να εντοπιστούν προβλήματα και να αναζητηθούν λύσεις σε συνεργασία με δημόσια ιδρύματα και τοπικούς συνεργάτες.

Επίσης, ενσωμάτωση σημαίνει ότι το κοινωνικό περιβάλλον θα πρέπει να είναι ανοιχτό για να δεχτεί άτομα μέσα σε δύσκολες συνθήκες αντί να τα απορρίπτει. Αυτό απαιτεί μια συντονισμένη προσπάθεια με οικογένειες, το κοινωνικό δίκτυο και την κοινότητα γενικά. Τα παιδιά από οικογένειες που βιώνουν φτώχεια επηρεάζονται ιδιαίτερα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γονείς τους και έχουν μικρότερη προοπτική προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης από τα άλλα παιδιά.

Το γενικό κοινό θα πρέπει να συνειδητοποιήσει περισσότερο τις αιτίες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού · ο στιγματισμός και οι προκαταλήψεις θα πρέπει να εξαιρεθούν. Αυτό επίσης ισχύει για τους μετανάστες και πρόσφυγες που ανήκουν σε ιδιαίτερες μειονεκτούντες ομάδες στην κοινωνία μας. Η επίτευξη περισσότερης διαπολιτισμικής ανοικτότητας είναι απαραίτητη για τις κοινωνικές υπηρεσίες για να μπορέσουν να προωθήσουν την αμοιβαία κατανόηση, να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των πληθυσμών στόχο πιο αποτελεσματικά, να καλλιεργήσουν την αρμονία μεταξύ των διαφορετικών εθνοτικών ομάδων και να αποτρέψουν τις διακρίσεις.

Ένα διάφανο Σύστημα Διαχείρισης Ποιότητας και τακτικές αξιολογήσεις – που θα περιλαμβάνει προσωπικό πλήρους απασχόλησης και εθελοντές, καθώς και τους χρήστες των υπηρεσιών – είναι σημαντικές προϋποθέσεις για την παροχή αποδοτικών κοινωνικών υπηρεσιών.

6) Η περαιτέρω ανάπτυξη των κοινωνικών υπηρεσιών

Η φτώχεια είναι δομικό πρόβλημα

Παρά το ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών που υλοποιούνται για την καταπολέμηση της φτώχειας στη ΕΕ, σήμερα 68 εκατομμύρια άτομα βρίσκονται σε κίνδυνο από τις επιπτώσεις της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού εντός των συνόρων της ΕΕ. Μέχρι τώρα, οι υπάρχουσες στρατηγικές για την καταπολέμηση της φτώχειας έχουν αποδειχθεί ανεπαρκείς.

Παρόλο που οι κοινωνικές υπηρεσίες μπορούν να συμβάλλουν στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, οι αιτίες των φαινομένων αυτών θα πρέπει να αντιμετωπιστούν δομικά σε πολιτικό επίπεδο. Για το σκοπό αυτό, απαιτείται πολιτική θέληση: ένα ευνοϊκό διεθνές πλαίσιο, καθώς και μια παγκόσμια πολιτική έννοια για την εξάλειψη της φτώχειας θα πρέπει να αναπτυχθούν και να υλοποιηθούν αποφασιστικά μέσω ολοκληρωμένων πολιτικών στρατηγικών.

Διασφάλιση της πρόσβασης σε δικαιώματα, αγαθά και υπηρεσίες

Οι κοινωνικές υπηρεσίες διαδραματίζουν βασικό ρόλο στη βελτίωση των συγκεκριμένων συνθηκών των ατόμων που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό και στην υλοποίηση των δικαιωμάτων τους. Επομένως, είναι απαραίτητο να διασφαλιστούν τα ακόλουθα:

- Επαρκή κάλυψη όλων των γεωγραφικών περιοχών
- Ποιότητα, συνέχεια και αξιοπιστία στην παροχή των υπηρεσιών και
- Οικονομική και επιχειρησιακή διαφάνεια.

Αυτό περιλαμβάνει να δίνεται η ευκαιρία στους πολίτες να επιλέγουν τις υπηρεσίες που ικανοποιούν τις ανάγκες τους με τον καλύτερο τρόπο.

Δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για Κοινωνικές Υπηρεσίες

Η απελευθέρωση των κοινωνικών υπηρεσιών έχει οδηγήσει στην ανασφάλεια και την ανησυχία για την ποιότητα των υπηρεσιών σε προσφορά.

Για το λόγο αυτό, ένα πλαίσιο για όλη την Ευρώπη θα πρέπει να δημιουργηθεί που θα καταστήσει δυνατό το συνδυασμό ποιότητας, γενικής πρόσβασης, απαιτήσεων ανταγωνιστικότητας και δημόσιας πρόνοιας σε μία μοναδική έννοια. Όλοι οι μετέχοντες θα πρέπει να συμμετέχουν σε μία ανοιχτή, συμμετοχική συζήτηση για την ανάπτυξη αυτής της έννοιας.

Η ποιότητα και η γενική προσβασιμότητα θα πρέπει να διασφαλίζεται μέσω επαρκών νόμων και κανονισμών καθώς και επαρκών παροχών/επιδομάτων, χρηματοδοτήσεων και δημοσιονομικών κινήτρων. Σε συμφωνία με όλους τους μετόχους, τα πρότυπα ποιότητας θα πρέπει να αναπτυχθούν που να αντιστοιχούν με τις πραγματικές ανάγκες των πολιτών και καταστήσουν δυνατή την κοινωνική ενσωμάτωση. Για το σκοπό αυτό, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η ποικιλότητα των τοπικών και περιφερειακών μοντέλων και παραδόσεων.

Η ανάπτυξη των μετρήσιμων προτύπων ποιότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο δεν θα πρέπει να περιορίζεται στην εδραίωση ελάχιστων προτύπων (με τον συνακόλουθο κίνδυνο μείωσης της ποιότητας), αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνεται η ανάπτυξη αποτελεσματικών μοντέλων και την υλοποίησή τους σε όλη την Ευρώπη.

Στην επιλογή συμβατικών εταίρων για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, θα πρέπει να εδραιωθούν βασικές κατευθυντήριες οδηγίες έτσι ώστε οι αποφάσεις να μην βασίζονται μόνο σε κριτήρια κόστους, αλλά και σε κριτήρια ποιότητας. Ο στόχος θα είναι να αναγνωριστούν και να υιοθετηθούν καινοτόμες, αποτελεσματικές έννοιες που βασίζονται στην ενεργή συμμετοχή των ομάδων στόχων, αποτελεσματικές στρατηγικές συγκέντρωσης οικονομικών πόρων, η κινητοποίηση εθελοντών, οικειοποίηση με την κατάσταση στο χωρό και η δημιουργία ενός επιχειρησιακού δικτύου για την υποστήριξη της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Η συμβολή των κοινωνικών υπηρεσιών στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής, ενεργής εθνικότητας και πολιτικής ευθύνης θα πρέπει να αναλύεται και να αναγνωρίζεται αναφορικά με τη σπουδαιότητά της για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο. Οι επιπτώσεις της απελευθέρωσης θα πρέπει να αξιολογηθούν και οι εργασίες δημόσιας πρόνοιας θα πρέπει να υποστηριχθούν μέσω κατάλληλων νομικών πλαισίων.

Συμμετοχική δημοκρατία: Δημιουργία συμπράξεων μεταξύ του κράτους και ΜΚΟ

Ο ρόλος του κράτους και των άλλων παικτών που συμμετέχουν στη διαμόρφωση των κοινωνικών υπηρεσιών σήμερα υποβάλλεται σε έντονες αλλαγές. Παρά τους αναλυτικούς κανονισμούς, υπάρχουν αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ των διαφορετικών επιπέδων της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Είναι σημαντικό να αντιμετωπιστούν αυτές τις αβεβαιότητες και τα άλυτα ζητήματα με τη συμμετοχή όλων των παικτών της κοινωνίας των πολιτών. Για το σκοπό αυτό, απαιτείται ένας δομημένος διάλογος με τις δημόσιες αρχές και άλλα θεσμικά όργανα σε όλα τα επίπεδα.

Η ΕΕ αναγνωρίζει τη σημασία της κοινωνίας των πολιτών και – μέσω διαβουλεύσεων που πραγματοποιήθηκαν εντός του πλαισίου προγραμμάτων βοήθειας ή της διανομής διαρθρωτικών

κεφαλαίων, καθώς και μέσω της υλοποίησης της «Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού» – συνήθως απαιτεί τη συμμετοχή μη κυβερνητικών οργανισμών. Επίσης, σε τοπικό επίπεδο, εισάγονται καινοτόμες μορφές κυβέρνησης, διαχείρισης και ηγεσίας, διευκολύνοντας να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανησυχίες των ΜΚΟ στη προετοιμασία των τοπικών σχεδίων ανάπτυξης.

Τέτοιες μορφές συνεργασίας και σύμπραξης θα πρέπει να υλοποιηθούν σε όλη την Ευρώπη, έτσι ώστε οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί να μπορούν να συνεισφέρουν τις επαγγελματικές τους γνώσεις και εμπειρίες στον καθορισμό των εργασιών των κοινωνικών υπηρεσιών και τις απαιτήσεις που θα πρέπει να εκπληρώσουν. Οι διαφανείς μορφές συνεργασίας θα πρέπει να αναπτυχθούν για να μπορέσουν τα απαραίτητα πρότυπα ποιότητας στην υλοποίηση να εδραιωθούν από κοινού αντί να τους καθορίσει το κράτος με τρόπο αυταρχικό. Το ευρύ φάσμα των υπαρχουσών τοπικών συμμαχιών, δικτύων έργων και άλλων μορφών συνεργασίας θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως βάση για την ανάπτυξη τέτοιων δομών σύμπραξης.

Η ανταλλαγή εμπειριών από ολόκληρη την Ευρώπη σχετικά με μοντέλα συνεργασίας/σύμπραξης μπορεί να διαδραματίσει αποφασιστικό ρόλο στην ανεύρεση των καλύτερων λύσεων σε όλες τις χώρες.

Κατά την αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών, όπως κριτήρια ποιότητας και καινοτόμες προσεγγίσεις, όπως τα ακόλουθα, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη:

- Τοπικές επαφές και εξοικείωση με την κατάσταση στον τομέα.
- Δικτύωση και συντονισμένη δουλειά με εταίρους από τους κοινωνικούς και οικονομικούς κύκλους
- Ενεργή συμμετοχή των εθελοντών και χρηστών υπηρεσιών.

Απαιτείται μια καθορισμένη πολιτική θέληση για να δημιουργήσει επαρκείς συνθήκες πλαισίου για τη γενικευμένη παροχή κοινωνικών υπηρεσιών με σκοπό την αποτελεσματική εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

7) Η περαιτέρω ανάπτυξη των κοινωνικών υπηρεσιών που παρέχουν οι ΜΚΟ:

Κριτική αξιολόγηση των προσωπικών πρακτικών του καθενός και προώθηση της ποιότητας

Κατά κύριο λόγο, οι κοινωνικές υπηρεσίες θα πρέπει να εκπληρώνουν ορισμένες απαιτήσεις ποιότητας.

Η αποτελεσματική διαχείριση ποιότητας – με την ανάμειξη όλων των μετεχόντων – απαιτείται για την παρακολούθηση της παροχής των δεδομένων υπηρεσιών, για την ανάπτυξή τους και την αξιολόγησή τους σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Προωθώντας τη συμμετοχή των εθελοντών και των ίδιων των ομάδων-στόχων

Θα πρέπει να αναπτυχθούν στρατηγικές για να προωθήσουν τη συμμετοχή των ενεργών πολιτών στις κοινωνικές υπηρεσίες καθώς και να ενθαρρύνουν άτομα που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό να συμμετέχουν ενεργά στην ανεύρεση λύσεων.

Αυτό περιλαμβάνει την οργάνωση θεσμικών μορφών συμμετοχής διευκολύνοντας τους χρήστες των υπηρεσιών να καταθέτουν τις ανησυχίες τους καθώς και πρωτοβουλίες και προτάσεις.

Οι επαγγελματίες θα πρέπει να εκπαιδευτούν για να αναπτύξουν επαρκείς προσεγγίσεις για συνεργασία με εθελοντές και άτομα που βιώνουν φτώχεια.

Αντιμετωπίζοντας ανταγωνισμό και αναπτύσσοντας οικονομικές στρατηγικές

Για την παροχή υψηλής ποιότητας κοινωνικών υπηρεσιών στις αναδυόμενες κοινωνικές αγορές, είναι απαραίτητες οι ευέλικτες δομές και επιχειρηματικές στρατηγικές που θα διευκολύνουν αποτελεσματικές αποκρίσεις σε ανάγκες που αλλάζουν. Αυτό περιλαμβάνει τον εντοπισμό αναγκών, τη δημιουργία συνεργιών μεταξύ διάφορων κοινωνικών υπηρεσιών, συνεργασία/δικτύωση με εταίρους και δημιουργία οικονομικών στρατηγικών που θα βασίζονται σε ισχυρά και διαφανή μοντέλα χρηματοδότησης. Η αξία και η ποιότητα των κοινωνικών στρατηγικών θα πρέπει να είναι σαφείς στον «έξω κόσμο» και να διαφημιστούν μέσω στρατηγικών εμπορίας. Στο πλαίσιο του ανταγωνισμού, θα πρέπει να εφαρμοστούν οι προσωπικές ικανότητες του κάθε ατόμου και η κοινωνική αναγνώρισή τους.

Αποτελώντας έναν αναγνωρισμένο εταίρο στη συνεργασία με το κράτος και αναπτύσσοντας τον κοινωνικό ρόλο των ΜΚΟ

Οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί αντανakλούν ένα ευρύ φάσμα συνθηκών ζωής, ενδιαφερόντων, προβλημάτων και κοινωνικών αναγκών. Διαθέτουν πρακτικές εμπειρίες και ειδικές γνώσεις. Μπορούν να εκπληρώσουν ένα σημαντικό ρόλο στο να συνδυάσουν τα ενδιαφέροντα των πολιτών σε συνεκτικές στρατηγικές για τη βελτίωση του συστήματος κοινωνικών υπηρεσιών.

Αυτή η τεχνογνωσία θα πρέπει να συγκεντρωθεί, να αιτιολογηθεί και να παρουσιαστεί στον έξω κόσμο για να διασφαλίσει την αναγνώριση του ρόλου των ΜΚΟ ως ένα οργανωμένο, επαγγελματικό παροχέα υπηρεσιών.

Θα πρέπει να πραγματοποιηθεί κάθε προσπάθεια για τη δικτύωση με εταίρους και το σχηματισμό συμμαχιών με σκοπό τη βελτίωση του αντίκτυπου της δράσης των ΜΚΟ.

Μόνο κατά αυτό τον τρόπο οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί θα μπορούν να αποτελέσουν κάτι περισσότερο από απλώς έναν αποτελεσματικό παροχέα υπηρεσιών και να θεωρηθούν ως απαραίτητοι και ικανοί εταίροι όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων και την καινοτόμο χάραξη πολιτικών στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών.

Η κοινωνία των πολιτών θα πρέπει να συμμετέχει στην περαιτέρω ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου. Μόνο έτσι θα είναι δυνατή η ανάπτυξη μιας «κοινωνικής Ευρώπης» που θα είναι αποτελεσματική και ανταγωνιστική, αλλά επίσης θα διακατέχεται από αλληλεγγύη και κοινωνική δικαιοσύνη και θα είναι εδραιωμένη στην κοινή κληρονομιά του κράτους πρόνοιας και σε μια κοινή αίσθηση της υπηκοότητας.

Πορτρέτο 7

Μητέρα και παιδιά στο περιθώριο της κοινωνίας

Η Lotta Ask ήταν εθισμένη στο τζόγο, γεγονός που έκανε τη ζωή της χαοτική. Είναι σαράντα ετών και μητέρα τεσσάρων παιδιών. Έχουν κάνει έξωση στην οικογένειά της πολλές φορές κατά καιρούς. Κατά

τη διάρκεια αυτών των δύσκολων χρόνων, η μόνη λύση της ήταν να μετακομίσει με κάποιο γνωστό της αρσενικού γένους, αλλά συνήθως αυτός είχε προβλήματα με ναρκωτικά και αλκοόλ. Οπότε μετά από κάποιο καιρό η Lotta έπρεπε να βρει ένα νέο μέρος για να μείνει.

Η Lotta ήταν τυχερή και κατάφερε να αλλάξει τελείως τη ζωή της. Παράτησε το τζόγο, βρήκε δουλειά και ανέμενε ένα πιο ελπιδοφόρο μέλλον. Η έξωση δεν ήταν μέρος του μέλλοντος αυτού. Αλλά ο άνδρας με τον οποίο ζούσε δεν πλήρωνε το νοίκι και για άλλη μια φορά έκαναν έξωση στη Lotta και τα παιδιά της.

Εφόσον υπήρχαν αρκετά διαμερίσματα διαθέσιμα στη σουηδική πόλη Borlänge, η Lotta σκέφτηκε ότι δεν θα είναι πρόβλημα να νοικιάσει ένα νέο διαμέρισμα, αλλά δεν ήταν τόσο εύκολο. Η μεσιτική εταιρεία, Stora Tunabyggen, που τη διαχειρίζεται το δημοτικό συμβούλιο της Borlänge, αρνήθηκε. Η Stora Tunabyggen δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι η Lotta είχε σταθερή δουλειά και ότι ήταν υπεύθυνη για τη φροντίδα τεσσάρων ανήλικων παιδιών. Αυτό που τους ένοιαζε ήταν ότι η Lotta είχε ένα μικρό χρέος στην εταιρεία.

Έτσι προσπάθησε να λάβει ένα «κοινωνικό συμβόλαιο», ένας τρόπος ενοικίασης διαμερίσματος μέσω των κοινωνικών αρχών. Οι αρχές υπογράφουν το συμβόλαιο και ο/η ενοικιαστής/-στρια πρέπει να αποδείξει ότι μπορεί να πληρώνει τους λογαριασμούς. «Αλλά κι αυτοί είπαν όχι. Ένιωθα απελπισμένη. Είχα κόψει το τζόγο εδώ και δύομισι χρόνια και είχα δουλειά. Αναρωτιόμουν τι μπορούσα να κάνω και τι θα απογίνουν τα παιδιά».

Οι κοινωνικές αρχές είπαν στη Lotta ότι θα μπορούσε να απευθυνθεί στον οργανισμό Verdandi, που διαχειρίζεται το δικό του στεγαστικό έργο στην πόλη Borlänge. Ο Verdandi αναλαμβάνει το ενοίκιο και την ευθύνη του διαμερίσματος. Όταν ένας ενοικιαστής έχει ζήσει στο διαμέρισμα για ένα χρόνο και έχει αποδείξει ότι μπορεί να αλλάξει τη ζωή του και να φροντίσει τον εαυτό του, τότε ο Verdandi του επιτρέπει να αναλάβει το ενοίκιο. Έτσι η Lotta κατάφερε τελικά να βρει ένα διαμέρισμα για την ίδια και τα παιδιά της.

Επίσης, με τη βοήθεια του Verdandi κατάφερε να ξεπληρώσει το χρέος της στη Stora Tunabyggen. «Κάναμε μια συμφωνία με τις κοινωνικές αρχές. Ξεπλήρωσα το μεγαλύτερο μέρος του χρέους και με βοήθησαν με τα υπόλοιπα». Σήμερα η Lotta έχει το δικό της διαμέρισμα. Είναι πολύ επιμελής με τους λογαριασμούς, αλλά το μέλλον της είναι ακόμη πολύ αβέβαιο.

«Η δουλειά μου στο δημαρχείο της Borlänge είναι προσωρινή. Λήγει το Μάιο του 2005. Ελπίζω να παραταθεί. Το ποσοστό ανεργίας είναι υψηλό σε αυτό το μέρος της Σουηδίας, οπότε το μέλλον ακόμη φαίνεται αβέβαιο. Η ευχή μου για το μέλλον είναι να βρω μια πραγματική δουλειά για να μπορέσω να κρατήσω το διαμέρισμα».

Κεφάλαιο 9

«Η παγκοσμιοποίηση και ο αντίκτυπός της στα συστήματα πρόνοιας – από προοπτική κατά της φτώχειας»⁵⁰

Μαρία Μαρινάκου

«Με ρωτούν συχνά ποια είναι η πιο σοβαρή μορφή παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο σήμερα και η απάντησή μου είναι σταθερή: η ακραία φτώχεια.»

(Mary Robinson)⁵¹

Περίληψη

Το παρόν κεφάλαιο αναλύει τον αντίκτυπο των δυνάμεων της οικονομικής παγκοσμιοποίησης στα συστήματα πρόνοιας από την προοπτική της φτώχειας, της ανισότητας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Παρουσιάζει γεγονότα και στατιστικές παγκόσμιας φτώχειας και ανισότητας και ισχυρίζεται ότι το νεοφιλελεύθερο ηγεμονικό παράδειγμα σε παγκόσμιο επίπεδο αναγκάζει το σύστημα κοινωνικής προστασίας να υποχωρήσει και να διαιερευθεί και δημιουργεί συγκέντρωση πλούτου σε πρωτοφανή επίπεδα. Εν κατακλείδι, κάνει λόγο για το ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαμόρφωση μιας παγκόσμιας κοινωνικής διάστασης και τις προοπτικές της παγκόσμιας αλληλεγγύης.

Εισαγωγή

Καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα διακριτών πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών τάσεων, ο όρος «παγκοσμιοποίηση» έχει γρήγορα αποτελέσει μία από τις πιο δημοφιλείς λέξεις της σύγχρονης πολιτικής και ακαδημαϊκής συζήτησης. Στον κοινό λόγο, η παγκοσμιοποίηση συνήθως λειτουργεί ως κάτι παραπάνω από συνώνυμο για ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα φαινόμενα: η επιδίωξη κλασικών φιλελευθέρων πολιτικών (ή «ελεύθερης αγοράς») στην παγκόσμια οικονομία («οικονομικός φιλελευθερισμός»), η αυξανόμενη κυριαρχία των δυτικών (ή και αμερικανικών) μορφών πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής («δυτικοποίηση» ή «αμερικανοποίηση»), η διάδοση νέων τεχνολογιών πληροφόρησης (η «Διαδίκτυακή Επανάσταση»), καθώς και η αντίληψη ότι η ανθρωπότητα βρίσκεται στο κατώφλι συνειδητοποίησης μιας μοναδικής ενωμένης κοινότητας, του «παγκόσμιου χωριού».

Η παγκοσμιοποίηση συνδέεται κυρίως με τη απεδαφικοποίηση, σύμφωνα με την οποία λαμβάνει χώρα μια αυξανόμενη ποικιλία κοινωνικών δραστηριοτήτων ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τοποθεσία των μετεχόντων. Όπως παρατηρεί ο Jan Aart Scholte «τα παγκόσμια γεγονότα μπορούν – μέσω τηλεπικοινωνιών, ψηφιακών υπολογιστών, οπτικοακουστικών μέσων και τα λοιπά – να λάβουν χώρα ταυτόχρονα οπουδήποτε και παντού στον κόσμο»⁵². Η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται σε αυξημένες δυνατότητες για δράση μεταξύ και ανάμεσα σε άτομα που αντιμετωπίζουν καταστάσεις όπου η τοποθεσία φαίνεται ασήμαντη στην κοινωνική δραστηριότητα. Επιχειρηματίες σε διαφορετικές ηπείρους πλέον ασχολούνται με το ηλεκτρονικό εμπόριο. Η τηλεόραση επιτρέπει στους ανθρώπους όπου κι αν βρίσκονται να παρατηρούν τον αντίκτυπο τρομερών πολέμων που διεξάγονται μακριά από την άνεση των σαλονιών τους. Το Διαδίκτυο επιτρέπει στους ανθρώπους να επικοινωνούν στιγμιαία μεταξύ τους παρά τις τεράστιες γεωγραφικές αποστάσεις που τους χωρίζουν. Τα εδάφη με την έννοια της παραδοσιακής έννοιας μιας γεωγραφικής τοποθεσίας δεν αποτελεί πλέον το σύνολο του «κοινωνικού χώρου» στην οποία λαμβάνει χώρα η ανθρώπινη δραστηριότητα. Με την αρχική έννοια του όρου, η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στην εξάπλωση νέων μορφών μη-εδαφικής κοινωνικής δραστηριότητας.⁵³

---

50 – Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συναδέλφους μου στη Στρατηγική Ομάδα για την Παγκοσμιοποίηση του EAPN, τους Ludo Horemans, Kaarina Laïne-Häikiö, Ole Meldgaard για την κινητοποίηση και τις ιδέες τους, επίσης τους Nuria Molina και Fintan Farrell για τα εποικοδομητικά τους σχόλια. Επίσης, να ευχαριστήσω τους Chris Jones και Tony Novak για τις διορατικές ιδέες τους (χρόνια τώρα) στις συζητήσεις μας για την πολιτική της φτώχειας. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στη Phyllis Metou για την υποστήριξη και την ενθάρρυνση της σε πρόσφατες δύσκολες στιγμές. Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν κεφάλαιο και τυχόν επιπτώσεις αυτών είναι αποκλειστική ευθύνη της συγγραφέως.

51- Mary Robinson, 2002. Cited in Townsend, P. and Gordon, D., *World Poverty: New Policies to Defeat an Old Enemy*. Policy Press, 2002.

52 - Scholte J.A., "Beyond the Buzzword: Towards a Critical Theory of Globalization," in Kofman, E. and Young, G. (ed.), *Globalization: Theory and Practice* London: Pinter, 1996: 45.

Σύμφωνα με την Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης για την Παγκοσμιοποίηση και την Ανθρώπινη Ανάπτυξη του UNDP 1999:29 (Human Development Report on Globalisation and Human Development), η παγκοσμιοποίηση χαρακτηρίζεται γενικά από:

- ροές βραχυπρόθεσμων αλλοδαπών επενδύσεων που βασίζονται στο κερδοσκοπικό εμπόριο συναλλάγματος, πιο μακροπρόθεσμες αλλοδαπές άμεσες επενδύσεις
- παγκόσμιο εμπόριο, με πολιτικές που αποσκοπούν στην περαιτέρω μείωση των εμποδίων στο εμπόριο, το μερίδιο της παγκόσμιας παραγωγής και εμπορίου που σχετίζεται με διεθνικές επιχειρήσεις (TNC)
- τη παγκόσμια διασύνδεση της παραγωγής, εν μέρει λόγω αλλαγών στην τεχνολογία της παραγωγής και εξυπηρέτησης
- η μετακίνηση των ανθρώπων για λόγους εμπορίου και εργασίας, η παγκόσμια επαφή με νέες μορφές επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της τηλεόρασης και του Διαδικτύου.

Οι διαδικασίες αυτές και τα σχετικά φαινόμενα έχουν οδηγήσει την οικονομική δραστηριότητα να γίνει περισσότερο παγκόσμια. Επίσης, έχουν οδηγήσει στην ανάδυση μιας παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών που μοιράζεται ένα κοινό πολιτικό και πολιτιστικό χώρο. Ωστόσο, σύμφωνα με την έκθεση του UNDP, τα παγκόσμια πολιτικά θεσμικά όργανα μένουν πίσω από τις εξελίξεις αυτές και παραμένουν ακινητοποιημένα σε μια προηγούμενη ιστορική εποχή διακυβερνητισμού.

Επίσης, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η παγκοσμιοποίηση έχει ζημιώσει τη δυνατότητα των εθνικών κυβερνήσεων να δράσουν με τρόπο κοινωνικά αντισταθμιστικό κι επίσης έχει ζημιώσει την ικανότητά τους να λάβουν αυτόνομες μακροοικονομικές και μικροοικονομικές αποφάσεις. Οι κερδοσκόποι συναλλάγματος και οι εκροές κεφαλαίων τιμωρούν τις χώρες που επιδιώκουν μακροοικονομικές πολιτικές που περιλαμβάνουν δαπάνη χρηματοδοτούμενη με έλλειμμα στον προϋπολογισμό.

Οι φορολογικές δυνατότητες χωρών δέχονται προκλήσεις από το φορολογικό ανταγωνισμό, τους φορολογικούς παραδείσους και τους μηχανισμούς συμβατικών τιμών των πολυεθνικών επιχειρήσεων.⁵⁴

Οι κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην επιδίωξη μικροοικονομικών πολιτικών, όπως βιομηχανικές στρατηγικές. Οργανισμοί, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), σπεύδουν να υπενθυμίσουν στις κυβερνήσεις τα όρια της αυτονομίας στον τομέα αυτό. Ισχυρές διεθνικές επιχειρήσεις (TNC) φέρουν κεφάλαιο, τεχνολογία και διαχείριση στις χώρες φιλοξενίας τους, αλλά χωρίς ευθύνη προς τη χώρα στην οποία λειτουργούν. Σε πολλές περιπτώσεις, αυτή είναι η κατάσταση όχι μόνο στη χώρα στην οποία λειτουργούν, αλλά σε οποιαδήποτε χώρα – εφόσον μερικές φορές δεν δεσμεύονται από εθνική νομοθεσία από τις 'πατρίδες' τους όταν λειτουργούν στο εξωτερικό, αλλιώς, στην περίπτωση που δεσμεύονται, απλώς τυχαίνει να εγγράψουν την επιχείρηση ή να εγκαταστήσουν την έδρα τους σε μια «φιλική» τρίτη χώρα.

Αυτή η πτυχή της «ληστρικής» νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης καταλήγει σε αυξημένη ανισότητα εντός και μεταξύ χωρών και σε αυξημένη πρόκληση φτώχειας, καθώς επίσης καθιστά τα άτομα περισσότερο ευάλωτα σε κοινωνικούς κινδύνους, όπως ανεργία, ενώ οι πιθανότητες αποκλεισμού ατόμων, κοινοτήτων, χωρών και περιφερειών αυξάνονται από τα πιθανά οφέλη της παγκοσμιοποίησης.

Επομένως, οι κοινωνικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης δημιουργούν την ανάγκη για περισσότερα, όχι λιγότερα μέτρα κοινωνικής προστασίας. Η ανισότητα απαιτεί περισσότερη κοινωνική ανακατανομή · η αδυναμία απαιτεί την ενδυνάμωση των κοινωνικών δικαιωμάτων, προνοιακών δικαιωμάτων και συστημάτων κοινωνικής προστασίας · ο κοινωνικός αποκλεισμός δημιουργεί την ανάγκη για στρατηγικές ενδυνάμωσης των ατόμων που βιώνουν φτώχεια και αποκλεισμό.

Παγκόσμια φτώχεια – τα γεγονότα

Ο Koffi Anan, ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, σε μία ομιλία του στις 17 Οκτωβρίου του 2000, την Παγκόσμια Ημέρα για την Εξάλειψη της Φτώχειας, δήλωσε ότι: «Σχεδόν ο μισός πληθυσμός της γης ζει με λιγότερα από δύο δολάρια την ημέρα, αλλά ακόμη και αυτή η στατιστική δεν καταφέρνει να συλλάβει την ταπείνωση, την αδυναμία και τη βάνουση ταλαιπωρία που αντιμετωπίζουν καθημερινά οι φτωχοί ανά τον κόσμο».

Σε όλο τον κόσμο, η ανισότητα ανάμεσα στους πλούσιους και τους φτωχούς, ακόμη και στα πιο πλούσια έθνη αυξάνεται έντονα. Λιγότερα άτομα γίνονται όλο και πιο «επιτυχημένα» και εύπορα, ενώ μια δυσανάλογη μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού γίνεται όλο και πιο φτωχή. Στην ΕΕ, ένα από τα πιο εύπορα μέρη του κόσμου, 68 εκατομμύρια άτομα ζουν στη φτώχεια και πολλά περισσότερα βιώνουν διάφορες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού. Εμπλέκονται πολλά ζητήματα κατά την εξέταση της παγκόσμιας φτώχειας και ανισότητας. Δεν αρκεί να πούμε ότι οι φτωχοί είναι φτωχοί λόγω κακής διακυβέρνησης και περιορισμένων και αποσπασματικών πολιτικών κοινωνικής προστασίας. Μερικές φορές, οι Βόρειες απόψεις τείνουν να κατηγορούν τις αναπτυσσόμενες χώρες ότι δεν λαμβάνουν υπόψη τους ότι η κακή διακυβέρνηση και η διαφθορά είναι, δυστυχώς, προβλήματα κοινά και στα δύο μέρη του κόσμου. Στην πραγματικότητα, εξετάζοντας τα στατιστικά για την παγκόσμια συγκέντρωση πλούτου, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε ότι οι φτωχοί γίνονται φτωχότεροι επειδή οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και έχουν τη δύναμη να επιβάλλουν άνισες εμπορικές συμφωνίες που ωφελούν τα συμφέροντά τους στις παγκόσμιες αγορές.

-

Ο μισός πληθυσμός της γης – σχεδόν τρία δισεκατομμύρια άτομα – ζουν με λιγότερα από 2 δολάρια την ημέρα.

-

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) των πιο φτωχών 48 εθνών (δηλαδή το ένα τέταρτο των χωρών του κόσμου) είναι λιγότερο από τον πλούτο των τριών πιο εύπορων ατόμων του κόσμου μαζί.

-

Σχεδόν ένα δισεκατομμύριο άτομα εισήλθαν στον εικοστό-πρώτο αιώνα χωρίς να μπορούν να διαβάσουν ένα βιβλίο ή να υπογράψουν τα ονόματά τους.

-

Λιγότερο από 1 % των παγκόσμιων ετήσιων δαπανών σε όπλα απαιτείται για να μπουν όλα τα παιδιά στο σχολείο μέχρι το έτος 2000 κι όμως δεν συνέβη.

-

51 % των εκατό πιο πλούσιων φορέων του κόσμου είναι επιχειρήσεις.

- Το πιο εύπορο έθνος στη Γη έχει το μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ των πλούσιων και αγαθών από κάθε βιομηχανοποιημένο έθνος

- Όσο πιο φτωχή είναι μια χώρα, τόσο πιο πιθανό είναι ότι οι εξοφλήσεις χρέους αφαιρούνται απευθείας από τα άτομα που δεν σύναψαν τα δάνεια ούτε έλαβαν χρήματα.

- Το 20% του πληθυσμού στα αναπτυσσόμενα έθνη καταναλώνει το 86% των αγαθών του κόσμου.

- Το ανώτατο ένα πέμπτο των ατόμων στις πιο πλούσιες χώρες του κόσμου απολαμβάνει το 82% του αυξανόμενου εξαγωγικού εμπορίου και το 68% των αλλοδαπών άμεσων επενδύσεων – το κατώτατο ένα πέμπτο, κάτι περισσότερο από το 1%.

- Το 1960, το 20% των ατόμων στις πιο πλούσιες χώρες του κόσμου είχε 30 φορές το εισόδημα του φτωχότερου 20% - το 1997, 74 φορές πάνω.

Μία ανάλυση μακροπρόθεσμων τάσεων δείχνει ότι η απόσταση μεταξύ των πλουσιότερων και φτωχότερων χωρών ήταν περίπου:

> 3 προς 1 το 1820

> 11 προς 1 το 1913

> 35 προς 1 το 1950

> 44 προς 1 το 1973

> 72 προς 1 το 1992.⁵⁵

- Ο αναπτυσσόμενος κόσμος δαπανάει σήμερα \$13 σε εξόφληση χρεών για κάθε \$1 που λαμβάνει από επιχορηγήσεις.

- Ο συνδυασμός του πλούτου των 200 πλουσιότερων ατόμων του κόσμου άγγιξε το \$1 τρισεκατομμύριο το 2001 · ο συνδυασμός των εισοδημάτων των 582 εκατομμυρίων ατόμων που ζουν στις 43 λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες είναι \$146 δισεκατομμύρια.⁵⁶

- Τα πλουσιότερα 50 εκατομμύρια άτομα στην Ευρώπη και τη Βόρειο Αμερική έχουν το ίδιο εισόδημα με 2.7 δισεκατομμύρια φτωχά άτομα.

- Οι 497 δισεκατομμυριούχοι του κόσμου το 2001 κατέγραψαν ένα συνδυασμένο πλούτο αξίας \$1.54 τρισεκατομμυρίων, που ξεπερνάει το συνδυασμό των ακαθάριστων εθνικών προϊόντων όλων των εθνών της Αφρικής που βρίσκονται κάτω από τη Σαχάρα (\$929.3 δισεκατομμύρια). Επίσης, ξεπερνάει το συνδυασμό των εισοδημάτων του φτωχότερου μισού της ανθρωπότητας.

- Μόνο ένα 12 % του πληθυσμού της Γης χρησιμοποιεί το 85 % του νερού του και αυτό το 12 % δεν ζει στον Τρίτο Κόσμο.⁵⁷

- Όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη και σχεδόν όλους τους άλλους δείκτες, τα τελευταία 20 χρόνια (της τρέχουσας μορφής της παγκοσμιοποίησης (1980-2000)) έχουν δείξει μια ξεκάθαρη μείωση στην πρόοδο συγκριτικά με τις προηγούμενες δύο δεκαετίες (1960-1980). Για κάθε δείκτη, οι χώρες χωρίστηκαν σε πέντε σχεδόν ίσες ομάδες, σύμφωνα με το επίπεδο που είχαν επιτύχει στις αρχές της περιόδου (1960 ή 1980). Μεταξύ των ευρημάτων της έρευνας 'Τα Αποτελέσματα της Παγκοσμιοποίησης 1980-2000: Είκοσι Χρόνια Φθίνουσας Προόδου' (The Scorecard on Globalisation 1980-2000: Twenty Years of Diminished Progress), είναι ότι:⁵⁸

- Ανάπτυξη: Η πτώση στα ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης ήταν ιδιαίτερος έκδηλη και επηρέασε όλες τις ομάδες ή χώρες.
- Προσδοκώμενη διάρκεια ζωής: Η πρόοδος στην προσδοκώμενη διάρκεια ζωής μειώθηκε σε τέσσερις από τις πέντε ομάδες χωρών με εξαίρεση την υψηλότερη ομάδα (προσδοκώμενη διάρκεια ζωής 69-76 χρόνια).
- Βρεφική και παιδική θνησιμότητα: Η πρόοδος στη μείωση της βρεφικής θνησιμότητας ήταν σχετικά χαμηλότερη κατά την περίοδο της παγκοσμιοποίησης (1980-1998) από τις προηγούμενες δύο δεκαετίες.
- Εκπαίδευση και αλφαριθμητισμός: Η πρόοδος στην εκπαίδευση επίσης μειώθηκε κατά την περίοδο της παγκοσμιοποίησης.

Εξετάζοντας τα στατιστικά της παγκόσμιας φτώχειας και ανισότητας, είναι ξεκάθαρο ότι οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετηρίδας του ΟΗΕ έχουν ακόμη δρόμο να διανύσουν μέχρι να επιτύχουν τους στόχους τους.⁵⁹ «Επενδύοντας στην Ανάπτυξη», μια έκθεση του Προγράμματος της Χιλιετηρίδας του ΟΗΕ, τονίζει τις σοβαρές αδυναμίες να επιτευχθούν οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετηρίδας μέχρι τις συμπεφωνημένες ημερομηνίες. Ακόμη κι αν ο κόσμος έχει τα διαθέσιμα μέσα για να τερματίσει τη φτώχεια, δυστυχώς, υπάρχει έλλειψη πολιτικής θέλησης.⁶⁰

Ο αντίκτυπος της παγκοσμιοποίησης στις κοινωνικές πολιτικές και στα κράτη πρόνοιας

Η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση παρουσιάζει μια πρόκληση στην παροχή κοινωνικής πρόνοιας τόσο στις βιομηχανοποιημένες χώρες, όσο και στις προοπτικές για δίκαιη κοινωνική ανάπτυξη στις αναπτυσσόμενες και μεταβατικές οικονομίες. Η πρόκληση αυτή προέρχεται εν μέρει από την ελεύθερη φύση της αναδύομενης παγκόσμιας οικονομίας και εν μέρει από τα νεοφιλελεύθερα ιδεολογικά ρεύματα που κυριαρχούν στην παγκόσμια συζήτηση σχετικά με κοινωνικές πολιτικές και κοινωνική ανάπτυξη.

Ορισμένες τρέχουσες παγκόσμιες συνθήκες υπονομεύουν τις προοπτικές για εναλλακτικές που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ευκαιρίες για δίκαιη δημόσια κοινωνική παροχή σε αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες. Οι συνθήκες αυτές περιλαμβάνουν την προτίμηση της Παγκόσμιας Τράπεζας για ένα δίκτυο ασφαλείας και την ιδιωτικοποίηση της στρατηγικής για κοινωνική πρόνοια και το Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ). Ο ΠΟΕ πιέζει για μία ανοιχτή παγκόσμια αγορά σε υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικής ασφάλισης. Οι τρέχουσες τάσεις για απελευθέρωση και ιδιωτικοποιήσεις των δημόσιων υπηρεσιών έχουν καταλήξει σε χαμηλής ποιότητας παροχή υπηρεσιών, σε διαδικασίες gate-keeping και σε περιορισμένη πρόσβαση για τα άτομα που βιώνουν φτώχεια και αποκλεισμό. Αυτές οι ανησυχητικές τάσεις λαμβάνουν χώρα παράλληλα με μια σαφή μετατόπιση στις εθνικές κοινωνικές πολιτικές που αφορούν τη λεγόμενη εκλογίκευση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, παροχές κατόπιν ελέγχου της απορίας, κλπ. που σχετίζονται με ένα κυρίαρχο χάσμα μεταξύ των άξιων και των ανάξιων και των «εχόντων και μη εχόντων».

Επιπλέον, τα διαφορετικά είδη του κράτους πρόνοιας δέχονται διαφορετικές προκλήσεις από την παγκοσμιοποίηση και έχουν ανταποκριθεί διαφορετικά. Σύμφωνα με πολλούς κοινωνικούς ερευνητές στο Βορά⁶¹, η παγκοσμιοποίηση έχει θέσει τα κράτη πρόνοιας σε ανταγωνισμό μεταξύ τους. Οι Αγγλοσαξονικές χώρες, που έχουν σμικρύνει και ιδιωτικοποιήσει την παροχή πρόνοιας είναι σύμφωνες με την απελευθέρωση της παγκοσμιοποίησης, αλλά εις βάρος της ισότητας και δικαιοσύνης.

Τα βασισμένα στο χώρο εργασίας συστήματα πρόνοιας των πρώην σοσιαλιστικών χωρών και τα βασισμένα στη φορολογία συστήματα ασφάλισης Bismark που είναι κοινά σε πολλές χώρες της Δυτικής

Ευρώπης, αποδεικνύονται ευάλωτα απέναντι στις παγκόσμιες ανταγωνιστικές πιέσεις (ενδεικτικό είναι το παράδειγμα της Γερμανίας σε μειώσεις υπηρεσιών υγείας και κοινωνικών υπηρεσιών). Τα κοινωνικά δημοκρατικά βασισμένα στην υπηκοότητα συστήματα πρόνοιας με χρηματοδότηση από την κατανάλωση και τους φόρους εισοδήματος, που ιδρύθηκαν στις Σκανδιναβικές χώρες, παρά ορισμένες οπισθοχωρήσεις, περιέργως είναι βιώσιμα απέναντι στις παγκόσμιες ανταγωνιστικές πιέσεις λόγω της πολιτικής θέλησης για να διατηρηθούν.

---

55 - *Human Development Report, United Nations Development Programme, 1999.*

56 - *Cavanagh J. and Anderson S., World's Billionaires Take a Hit, But Still Soar, The Institute for Policy Studies, March 6, 2002.*

57 - *Shah, A. Poverty Facts and Stats 2004, Ramonet, I. The politics of hunger, Le Monde diplomatique, November 1998.*

58 - *Weisbrot, M., Baker, D., Kraev, E. and Chen, J., The Scorecard on Globalisation 1980-2000: Twenty Years of Diminished Progress, Center for Economic Policy and Research, 2001.*

59 - *Townsend, P. and Gordon, D. (eds.), World Poverty: New Policies to Defeat an Old Enemy, Policy Press, 2002.*

60 - *Sachs, J Sachs, J. Investing in Development, UN Millennium Project, January 2005.*

61 - *Deacon, B., 2000; Palier, B., Prior, P.M., Sykes, M.R., 2001; Korpi, W., 2003.*

Στο Νότο, η παγκοσμιοποίηση έχει δημιουργήσει την ύπαρξη χρέους που έχει υπονομεύσει τη δυνατότητα των κυβερνήσεων να διασφαλίσουν υψηλού επιπέδου εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική προστασία. Έχει απειλήσει τα κοινωνικά και εργατικά πρότυπα, έχει περιορίσει τα κοινωνικά δικαιώματα, έχει κατακεραμάσει τις πολιτικές ανακατανομής και έχει δημιουργήσει περιφέρειες και κοινότητες που έχουν μείνει πίσω. Στις αποκαλούμενες χώρες του τρίτου κόσμου, η παγκοσμιοποίηση έχει φέρει νέους παίκτες στη δημιουργία κρατικής κοινωνικής πολιτικής. Διεθνείς οργανισμοί, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Παγκόσμια Τράπεζα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) και υπηρεσίες του ΟΗΕ, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ), ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (ΔΟΕ) έχουν εμπλακεί στη σύσταση πολιτικών για τις χώρες. Αυτό έχει δημιουργήσει μια παγκόσμια συζήτηση σχετικά με επιθυμητές εθνικές κοινωνικές πολιτικές. Η εντός της χώρας πολιτική για την πρόνοια έχει λάβει παγκόσμια διάσταση με πολλές ιδέες που διενεργούνται εντός και μεταξύ Διεθνών Οργανισμών για την επίτευξη οικονομικών στόχων εις βάρος της κοινωνικής συνοχής. Η μάχη για πολιτικές συνταξιοδότησης σε πρώην κομμουνιστικές χώρες μεταξύ της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας αποτελεί κλασικό παράδειγμα.⁶²

Εν περιλήψει, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η παγκοσμιοποίηση θέτει κυρίως τα κράτη πρόνοιας σε ανταγωνισμό μεταξύ τους. Οι κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν το ερώτημα 'ποιος τύπος κοινωνικής πολιτικής αρμόζει καλύτερα στη διεθνή ανταγωνιστικότητα' χωρίς πραγματικές ανησυχίες για την κοινωνική αλληλεγγύη. Παρόλο που τα νότια κράτη πρόνοιας μπορεί να έχουν την ικανότητα να διατηρήσουν δίκαιες προσεγγίσεις στην κοινωνική πολιτική και τα κοινωνικά δικαιώματα (βέβαια η πολιτική θέληση για αυτό δεν είναι πάντα εμφανής) σε συνθήκες νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, δεν έχουν έτσι τα πράγματα για τα ανατολικά και βόρεια συστήματα πρόνοιας.

Η μάχη μεταξύ φιλελεύθερων και σοσιαλιστικών δημοκρατικών προσεγγίσεων στις οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές λαμβάνει παγκόσμια διάσταση. Το ερώτημα για το εάν η νεοφιλελεύθερη

παγκοσμιοποίηση μπορεί να ενδώσει σε μια κοινωνική μεταρρυθμιστική παγκοσμιοποίηση παραμένει ανοιχτό, παρόλο που οι πρόσφατες θέσεις του νέου Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κύριου Barroso, για το μέλλον της Στρατηγικής της Λισαβόνας, υποδεικνύουν ότι υπάρχει μια στροφή στην αντίληψη της ΕΕ προς περισσότερους στόχους οικονομικής ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας εις βάρος της κοινωνικής ενσωμάτωσης και κοινωνικής συνοχής (οι Ευρωπαϊκοί Κοινωνικοί ΜΚΟ απάντησαν στον κύριο Barroso ότι «δεν πρόκειται για νέα στρατηγική, αλλά για νέα τραγωδία» 2005).

Εν κατακλείδι μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί παγκόσμιες ιδιωτικές αγορές για κοινωνικές παροχές με σοβαρές επιπτώσεις στα άτομα που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Το αυξημένο ελεύθερο εμπόριο δημιουργεί τη πιθανότητα κυρίως αμερικανικών και ευρωπαϊκών ιδιωτικών παροχών υγειονομικής φροντίδας και νοσοκομείων, παροχών εκπαίδευσης, υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας και εταιρειών κοινωνικής ασφάλισης που θα επωφελούνται από μια διεθνή αγορά μέσης τάξης στην ιδιωτική κοινωνική παροχή. Η επίπτωση αυτής της ανάπτυξης για τη διατήρηση διαταξικών, φύλου και φυλετικών αλληλεγγυών εντός μιας χώρας και μεταξύ χωρών στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης έχει αρχίσει να γίνεται πολύ περιορισμένη.

Για να αποφύγουμε έναν ανταγωνισμό τύπου ‘αγώνα προς τον πάτο’ μεταξύ των κρατών πρόνοιας και να μπορέσουμε να διατηρήσουμε και να ενισχύσουμε τα συστήματα πρόνοιας ανά τον κόσμο απαιτείται ένας ευρύτερος κανονισμός σε παγκόσμιο επίπεδο. Μία παγκόσμια αγορά χωρίς παγκόσμιους θεσμούς (ή παγκόσμια διακυβέρνηση) πιθανώς να αφήσει τους πιο αδύναμους απροστάτευτους. Θα πρέπει να υπάρξει αναγνώριση ότι τα ηθικά ζητήματα που τίθενται από την πόλωση του πλούτου, του εισοδήματος και της δύναμης και μαζί με αυτά, οι τεράστιες ασυμμετρίες στις ευκαιρίες της ζωής δεν μπορούν να αφεθούν προς επίλυση στις αγορές. Η σοσιαλιστική δημοκρατία σε παγκόσμιο επίπεδο συνεπάγεται την επιδίωξη μιας οικονομικής ημερήσιας διάταξης που ρυθμίζει την απελευθέρωση των αγορών με προγράμματα μείωσης της φτώχειας και την άμεση προστασία των ευάλωτων – βοράς, νότος, ανατολή και δύση. Η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να παρέχει μια δυναμική κινητήριο δύναμη για την επίτευξη των στόχων της ανθρώπινης ανάπτυξης. Αλλά η ελεύθερη οικονομική ανάπτυξη που απλώς ακολουθεί τους υπάρχοντες κανόνες και τα παγιωμένα συμφέροντα της παγκόσμιας οικονομίας δεν θα οδηγήσει στην ευημερία όλων. Η οικονομική ανάπτυξη θα πρέπει να γίνει αντιληπτή ως μέσο για ένα σκοπό και όχι ως αυτοσκοπός.⁶³

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο στο παγκόσμιο πλαίσιο

Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ένα σημαντικό μέρος των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης και της υπερεθνικής ενσωμάτωσης στην περικοπή του κράτους πρόνοιας έχει επικεντρωθεί στην πλήρη απασχόληση, ένα από τα θεμέλια των μεταπολεμικών ευρωπαϊκών κρατών πρόνοιας, η υποτιμολόγηση του οποίου μπορεί με τη σειρά του να έχει επιπτώσεις στην κοινωνική ασφάλιση και υπηρεσίες. Η απελευθέρωση των διασυνοριακών μετακινήσεων του κεφαλαίου έχει σε μεγάλο βαθμό αντιστρέφει την κατάσταση προς όφελος των κυβερνήσεων που προσπαθούν να διασφαλίσουν την πλήρη απασχόληση.

Εντός της ΕΕ οι εξελίξεις που περιορίζουν τις επιλογές οικονομικών πολιτικών των κυβερνήσεων σε χώρες μέλη είναι σημαντικές. Η επιστροφή της μαζικής ανεργίας και οι προσπάθειες για περικοπές στα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών που καταλήγουν σε αυξήσεις της φτώχειας, ανισότητας και κοινωνικού αποκλεισμού, εμφανίζονται ως αναθεώρηση του σαφούς κοινωνικού συμβολαίου, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου που εδραιώθηκε στη Δυτική Ευρώπη μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.⁶⁴ Ο Jürgen Habermas έχει προσπαθήσει να διατυπώσει μια υπεράσπιση της ΕΕ την οποία αντιλαμβάνεται ως βασικό βήμα προς την υπερεθνική δημοκρατία. «Εάν η ΕΕ πρόκειται να βοηθήσει επιτυχώς στη διάσωση της αρχής της λαϊκής διακυβέρνησης σε ένα κόσμο όπου η φθορά μιας δημοκρατίας βασισμένης σε έθνη κράτη

καθιστά τη δημοκρατία ευάλωτη, τότε η ΕΕ θα πρέπει να ενδυναμώνει τα εκλεγμένα όργανα εκπροσώπησης και να εγγυηθεί καλύτερα τα αστικά, πολιτικά και οικονομικά δικαιώματα όλων των Ευρωπαίων».⁶⁵

Ωστόσο, τέσσερα χρόνια μετά την παράδοση στη Λισαβόνα και το Συμβούλιο την άνοιξη του 2004 συνοδευμένο από τις προτεραιότητες της Επιτροπής Barroso, είναι ξεκάθαρο ότι οι πτυχές της Κοινωνικής Ενσωμάτωσης της Στρατηγικής της Λισαβόνας στη δέσμευση της να «καταστήσει ένα αποφασιστικό αντίκτυπο στην εξάλειψη της φτώχειας μέχρι το έτος 2010» έχει αρχίσει να αποτελεί «χίμαιρα».

Υπάρχει μια αυξανόμενη αντιφατική συζήτηση που λαμβάνει χώρα στην Ευρώπη από το 2000, προσπαθώντας να επηρεάσει τις μελλοντικές κατευθύνσεις της στρατηγικής της Λισαβόνας και πρόσφατα κυριαρχεί σε πολιτικές συζητήσεις, κυρίως εν όψει της Ενδιάμεσης Αναθεώρησης το 2005 και πιθανών αναπροσαρμογών. Η συζήτηση αυτή χαρακτηρίζεται από ισχυρή πόλωση απόψεων, πολιτικών και ιδεολογικών, και φαίνεται ότι ήδη διαμορφώνει το έδαφος για μελλοντικές εξελίξεις. Από τη μία πλευρά, όχι μόνο δεξιά πολιτικά κόμματα, αλλά και οργανισμοί και θεσμοί που εκπροσωπούν την άποψη υπέρ της ανάπτυξης και ανταγωνισμού, προτρέπουν περισσότερο «απελευθερωμένες» αγορές, αυξημένα (ευέλικτα) επίπεδα απασχόλησης με κάθε κόστος, ιδιωτικοποίηση δημόσιων υπηρεσιών και εκσυγχρονισμό συστημάτων κοινωνικής προστασίας από την άποψη των περικοπών και παροχή τύπου 'μείωσης τιμών' των κρατών πρόνοιας. Από την άλλη πλευρά, τα παραδοσιακά σοσιαλιστικά δημοκρατικά κόμματα, οι οργανισμοί της αστικής κοινωνίας με πολλούς ΜΚΟ στο προσκήνιο της συζήτησης ισχυρίζονται ότι η δύναμη της στρατηγικής της Λισαβόνας βρίσκεται στην εξισορρόπηση των οικονομικών, εργασιακών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών πολιτικών και στο όραμά της για κοινωνικά συνεκτικές κοινωνικές και αυτή η ισορροπία θα πρέπει να διατηρηθεί. Μέχρι σήμερα, η Λισαβόνα δεν έχει επιτύχει την ισορροπία αυτή. Οι πτυχές της Κοινωνικής Ενσωμάτωσης και Περιβάλλοντος (παρόλο που η ΕΕ υπέγραψε το πρωτόκολλο του Kyoto) θυσιάζονται προς μια μονόδρομη πορεία ανάπτυξης και ανταγωνισμού. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Καταπολέμηση της Φτώχειας στις τελευταίες Στρογγυλές Τράπεζες για την Κοινωνική Ενσωμάτωση στο Τορίνο και το Ρότερνταμ έκανε λόγο για «περισσότερη πολιτική ενέργεια στη πραγματοποίηση της στρατηγικής της Λισαβόνας, δηλώνοντας ότι η ορμή που χαρακτήρισε την Ευρώπη: μια κοινή δέσμευση για κοινωνικά δικαιώματα για όλους, αλληλεγγύη και ισότητα, με την υποστήριξη μιας υψηλού επιπέδου κοινωνικής προστασίας, ποτέ δεν φαινόταν τόσο ανασφαλής».

Η αναθεωρημένη στρατηγική της Λισαβόνας εστιάζοντας σε δουλειές και ανάπτυξη κινδυνεύει να έρθει σε σοβαρή αντίφαση με τις δεσμεύσεις των Ηγετών Κρατών και Κυβερνήσεων στο Συμβούλιο την άνοιξη του 2005 ότι η στρατηγική παραμένει σε ισορροπία ανάμεσα στις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές πτυχές της. Για να αντιμετωπιστεί αυτή η αντίφαση, απαιτείται να δοθεί ίση βαρύτητα και πολιτική προσοχή στην αναθεωρημένη Στρατηγική Ενσωμάτωσης της ΕΕ και τη Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης, όπως και στη Στρατηγική για την Απασχόληση και Ανάπτυξη.

---

62 - Deacon, B *Global Social Policy: International Organizations and the Future of Welfare*. London: Sage, 1997.

63 - Held, D *Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus*. Cambridge, Polity Press, 2004.

64 - Fligsten, N., Merand F, *Globalization or Europeanization? Evidence on the European economy since 1980*. *Acta Social*. 45:7 22, 2002.

65 - Habermas, J., *The Postnational Constellation: Political Essays*, Cambridge, USA: MIT Press, 2001: 58-113.

Υπάρχουν ισχυρά επιχειρήματα για αλλαγή στην τρέχουσα πολιτική συζήτηση της ΕΕ και τον προσανατολισμό των πολιτικών ειδικά στην κοινωνική προστασία με σκοπό να τεθούν η κοινωνική ενσωμάτωση, η κοινωνική συνοχή και η εξάλειψη των διακρίσεων στο κέντρο του εκσυγχρονισμού των συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Χωρίς περικοπή, αλλά ενίσχυση των κοινωνικών δικαιωμάτων για όλους. Οι εκστρατείες της κοινωνίας των πολιτών έχουν δείξει ότι η αυξημένη οικονομική ανάπτυξη δεν συνεπάγεται απαραίτητα τη μείωση της φτώχειας.

Αντιθέτως, αν δεν τεθούν σε ισχύ πραγματικές κάθετες πολιτικές ανακατανομής, η ανάπτυξη που θα συσσωρεύεται στα χέρια λίγων, μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερες ανισότητες. Ομοίως, η αύξηση στα ποσοστά απασχόλησης είναι σημαντική και απαραίτητη, αλλά δεν συνεπάγεται αυτομάτως ότι η εισχώρηση στην αγορά εργασίας αποτελεί διαφυγή από τη φτώχεια. Σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν 11.4 εκατομμύρια φτωχοί εργαζόμενοι, το διπλάσιο από το ποσοστό των ανέργων.

Εάν η ΕΕ πρόκειται να διαδραματίσει ένα ρόλο στο παγκόσμιο πλαίσιο ως «αντίποδας» του ηγεμονικού νεοφιλελεύθερου αμερικανικού παραδείγματος κυριαρχίας της ελεύθερης αγοράς, τότε το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο θα πρέπει να ενδυναμωθεί και να ενισχυθεί. Θα πρέπει να αποδείξει ότι η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική συνοχή δεν είναι αντικρουόμενοι στόχοι και ότι (για να παραφράσω το παράδειγμα του Barros) «ένας πατέρας μπορεί να φροντίσει όλα τα παιδιά του ταυτόχρονα, ακόμη κι αν ένα από αυτά (κατά τη γνώμη του, η οικονομική ανάπτυξη) έχει περισσότερες ανάγκες από τα υπόλοιπα».

Στην αναφορά του «Ευρώπη και η Νέα Παγκόσμια Τάξη Πραγμάτων» (2003) (“Europe and the New Global Order”), ο Paul N. Razsmussen ισχυρίζεται ότι η πολιτική ικανότητα της ΕΕ να δρα σε παγκόσμιο επίπεδο έχει αρχίσει να γίνεται κρίσιμη. «Σε πολιτικό επίπεδο, η ΕΕ χρειάζεται μια Παγκόσμια Στρατηγική Έννοια. Θα πρέπει να επανεξετάσει τη δυνατότητά της να δρα από γεωπολιτική άποψη». Προτρέπει την ΕΕ να εφαρμόσει μια έννοια και μια ημερήσια διάταξη αυτού του είδους και να ενδυναμώσει τις θεσμικές και πολιτικές ικανότητές της ως διεθνής παίκτης. «Για μετατρέψουμε την παγκοσμιοποίηση από απειλή στο οικονομικό και πολιτικό μας μοντέλο σε μια νέα οικονομική και κοινωνική ευκαιρία, χρειαζόμαστε μια νέα ολοκληρωμένη εσωτερική ημερήσια διάταξη πολιτικών».

Γενικά αυτή η ημερήσια διάταξη θα πρέπει να περιλαμβάνει:

- Την εκ νέου ενεργοποίηση και διεύρυνση της στρατηγικής της Λισαβόνας για περισσότερες και καλύτερες δουλειές, κοινωνική συνοχή, υψηλότερη ανάπτυξη και ένα υγιές περιβάλλον με:
- Τη σημαντική βελτίωση των επιπέδων εκπαίδευσης και κατάρτισης για να εξοπλίσουμε τους ανθρώπους να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές και να τους ενδυναμώσουμε να εκπληρώσουν τις δυνατότητές τους σε ένα ανοιχτό κόσμο.
- Τη δημιουργία νέων γνώσεων και καινοτομιών μέσω των αυξημένων επενδύσεων σε δημόσια και ιδιωτική έρευνα.
- Τη διασφάλιση ότι οι εθνικές κυβερνήσεις υλοποιούν τις δεσμεύσεις της στρατηγικής της Λισαβόνας αποτελεσματικά, και μέσω θεσμικών αλλαγών εάν είναι απαραίτητο.
- Τη λήψη συγκεντρωμένης δράσης για βιώσιμες δομές παραγωγής και κατανάλωσης να σπάσουν το δεσμό ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη που χρειαζόμαστε και την πίεση σε φυσικούς πόρους και στο περιβάλλον ειδικά μέσω περισσότερων επενδύσεων σε καθαρές τεχνολογίες.

Στην Παγκόσμια Παγίδα υπάρχουν ορισμένα ισχυρά επιχειρήματα που υποδεικνύουν ότι εάν αποφευχθούν οι κίνδυνοι της παγκόσμιας οικονομικής απελευθέρωσης:

Οι χώρες της Ευρώπης μπορούν και θα πρέπει να ξεκινήσουν να δρουν συλλογικά κατά του κινδύνου αυτού (μιας απελευθερωμένης παγκοσμιοποίησης), αλλά η λύση δεν βρίσκεται στην αντιπαράθεση ενός Φρουρίου Ευρώπη στο επερχόμενο Φρούριο Αμερική...ο στόχος θα είναι να αντιμετωπιστεί ο καταστροφικός ...φιλελευθερισμός με μία ισχυρή και εφικτή ευρωπαϊκή εναλλακτική λύση...στον αδέσμευτο παγκόσμιο καπιταλισμό μόνο μια ενωμένη Ευρώπη θα μπορέσει να επιβιώσει από νέους κανόνες παρέχοντας μια μεγαλύτερη κοινωνική ισορροπία και οικολογική αναδόμηση...Μια Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματικά άξια του ονόματός της θα μπορούσε να επιμείνει ότι οι φορολογικοί παράδεισοι θα πρέπει να ξεκαθαρίσουν, να απαιτήσει την ενίσχυση ελάχιστων κοινωνικών και οικολογικών επιπέδων ή να αυξήσει το φόρο του κύκλου εργασιών στο κεφάλαιο και το εμπόριο συναλλάγματος.⁶⁶

Παρόμοιες συστάσεις προέκυψαν από την αναφορά του Rasmussen που τονίζει τις άμεσες δράσεις προς:

Πρώτον, η ΕΕ θα πρέπει να προωθήσει τη προοδευτική ανάπτυξη μιας πραγματικά παγκόσμιας νομικής τάξης πραγμάτων. Με την πρόσφατη εμπειρία της, η ΕΕ θα μπορούσε να προτείνει μια Παγκόσμια Καταστατική Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, που θα βασίζεται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τις συμφωνίες του ΟΗΕ για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, καθώς και για τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Μία βελτιωμένη παγκόσμια νομική τάξη πραγμάτων θα πρέπει να δεχθεί την υποστήριξη πραγματικά παγκόσμιων και δίκαιων θεσμικών οργάνων, που έχουν την ικανότητα να επιβάλλουν όλες τις διεθνώς συμπεφωνημένες δεσμεύσεις – συμπεριλαμβανομένων όσων αναφέρονται σε μια ίση οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Δεύτερον, η ΕΕ θα πρέπει να προωθήσει μια πιο φιλόδοξη μεταρρύθμιση του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας για καλύτερη διακυβέρνηση γενικά και το διεθνή ρυθμιστικό πλαίσιο για τον οικονομικό τομέα ειδικά. Η ΕΕ επίσης θα πρέπει να εξετάσει σοβαρά τη δημιουργία μιας Παγκόσμιας Οικονομικής Αρχής. Προς το παρόν, αναφορικά με τους παγκόσμιους οικονομικούς και χρηματο-οικονομικούς οργανισμούς (ΔΝΤ και Παγκόσμια Τράπεζα), η Ευρώπη διατηρεί μια ιδιαίτερα ασυνεπή στάση. Ενώ η ΕΕ είναι ένας από τους μεγαλύτερους μετέχοντες, προσπαθεί να εμείνει στην καθεστηκία τάξη που κυριαρχούσε το 1945. Εάν η ΕΕ πρόκειται να υποστηρίξει πιο δίκαιους διακανονισμούς στην παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση, μεταξύ άλλων, θα πρέπει να είναι έτοιμη να παραιτηθεί του δικού της μεριδίου εξουσίας στο Ταμείο και την Τράπεζα που δεν αντιστοιχεί πλέον στη βαρύτητα της στην παγκόσμια οικονομία.

Τρίτον, η ΕΕ θα πρέπει να προωθήσει μια νέα ημερήσια διάταξη για την παγκόσμια φορολόγηση που θα οδηγήσει σε διεθνή συμφωνία ή κώδικα συμπεριφοράς για τα φορολογικά συστήματα, μειώνοντας τις επιζήμιες φορολογικές πρακτικές και σταδιακά εξαλείφοντας τους φορολογικούς παραδείσους. Τέταρτον, η ΕΕ θα πρέπει να αντιμετωπίσει τη νέα της παγκόσμια οικονομική ευθύνη που προέρχεται από τη νομισματική ένωση και το συνολικό οικονομικό μέγεθος της διευρυμένης Ευρώπης των 25 μελών. Η απόδοση της οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης αποτελεί σήμερα, περισσότερο από ποτέ, ένα παγκόσμιο θέμα.

Όντως η ΕΕ παίζει ένα τόσο παγκοσμίως προοδευτικό ρόλο;

Χρειάζονται αλλαγές στις πολιτικές σε πολύ γενικό επίπεδο, αλλά και σε ένα πλήθος ειδικών τομέων, στην οργάνωση και διαδικασία. Επίσης χρειάζονται πρωτοβουλίες. Σε γενικό επίπεδο, αυτό που απαιτείται είναι η διαμόρφωση μιας πιο ξεκάθαρης και πιο συνεπούς ευρωπαϊκής πολιτικής που θα αντιμετωπίζει τις αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης. Εάν επιτευχθεί μια υψηλού επιπέδου διακυβερνητική συμφωνία, οι προοπτικές της Ευρώπης να μιλάει με μία δυνατή φωνή για μια κοινωνικά υπεύθυνη παγκοσμιοποίηση θα αυξηθούν. Ομοίως, υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη συνοχή σε όλες τις διάφορες διαστάσεις των ευρωπαϊκής πολιτικής. Οι εσωτερικές συζητήσεις για τη

φορολογική εναρμόνιση δεν έχουν νόημα εάν δεν συνδέονται με συζητήσεις για τη παγκόσμια οικονομική ρύθμιση, ή συζητήσεις για εσωτερική κοινωνική πολιτική.

Καταληκτικά σχόλια

Μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της παγκόσμιας αλληλεγγύης; Είναι δυνατή η ύπαρξη ενός άλλου κόσμου ή άλλων κόσμων όπως είχαν υπονοήσει τα Παγκόσμια Κοινωνικά Συνέδρια του 2000; Υπάρχουν πολιτικές παγκόσμιες δυνάμεις που μπορούν να αλλάξουν τις παγκόσμιες νεοφιλελεύθερες τάσεις;

Πιστεύουμε ότι η κυρίαρχη προοπτική της παγκοσμιοποίησης θα πρέπει να στραφεί περισσότερο από τη στενή ενασχόληση με αγορές προς μια ευρύτερη ενασχόληση με άτομα. Η παγκοσμιοποίηση θα πρέπει να μεταφερθεί από το υψηλό βήμα των εταιρικών συμβουλίων και υπουργικών συναντήσεων στις ανάγκες των ατόμων στις κοινότητες που ζουν. Η κοινωνική διάσταση της παγκοσμιοποίησης αφορά την εργασία, την υγεία και την εκπαίδευση – αλλά εκτείνεται και πέρα αυτών. Πρόκειται για τη διάσταση της παγκοσμιοποίησης την οποία βιώνουν οι άνθρωποι στην καθημερινή τους εργασία και ζωή: το σύνολο των προσδοκιών τους για δημοκρατική συμμετοχή και υλική ευημερία. Μια καλύτερη παγκοσμιοποίηση είναι το κλειδί για καλύτερη και ασφαλέστερη ζωή για όλο τον κόσμο τον 21^ο αιώνα.⁶⁷

Ωστόσο, η ανάπτυξη – όπως κι αν έχει οριστεί – θα πρέπει να γίνει αντιληπτή όχι μόνο ως διαδικασία συσσώρευσης ή αλλαγής, αλλά περισσότερο ως συλλογικό αγαθό. Μερικές φορές το πρόβλημα είναι η ίδια η «ανάπτυξη», όταν επιβάλλεται χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες ορισμένων πλαισίων.

---

66 - *Martin's et al., The Global Trap, 1997, pp.219.*

67 - *Report of the World Commission on the Social Dimension of Globalization, A Fair Globalization: Creating Opportunities for All, 2004 p. vii*

Ωστόσο, οι εθνικές αναπτυξιακές στρατηγικές δεν τροποποιούνται πάντα με βάση τις αρχές θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αντ' αυτού, οι αναπτυξιακές στρατηγικές υπόκειντο σε γενικούς στόχους ανάπτυξης στην αναδυόμενη παγκόσμια αγορά. Μία από τις μεγαλύτερες ψευδαισθήσεις των τελευταίων δεκαετιών ήταν ότι οι δυνάμεις της αγοράς μπορούν από μόνες τους να 'σώσουν' τις φτωχότερες χώρες και τους φτωχότερους πληθυσμούς σε όλες τις χώρες από το τέλμα που βρίσκονται. Οι αναπτυξιακές πολιτικές που έχουν σχεδιαστεί για τη μείωση της φτώχειας, δεν μπορούν να αφεθούν μόνο στις αγορές.

Οι κοινωνικές πολιτικές που έχουν σχεδιαστεί για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και τη μείωση των επίμονων κατηγορηματικών ανισοτήτων θα πρέπει να εστιάσουν στις ανάγκες και τα δικαιώματα συγκεκριμένων κατηγοριών ή ομάδων στην κοινωνία. Και μάλιστα θα πρέπει να γίνει αυτό σε τομείς που θα κάνουν τη διαφορά: δηλαδή, σε παραγωγικές δραστηριότητες και ιδιοκτησία και σε έλεγχο των μέσων παραγωγής και στις απολαβές της εργασίας, στην οργάνωση του χώρου εργασίας, στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, στο νομικό πλαίσιο διευκολύνοντας την αυτόνομη συμμετοχή, στο σεβασμό προς τις πολιτισμικές διαφορές και τις κοινωνικές ταυτότητες και φυσικά, στη δημοκρατική διακυβέρνηση.

Οι ανθρώπινες ανάγκες και τα ανθρώπινα δικαιώματα εξυπηρετούνται καλύτερα με την έκφραση συμμετοχικών θεσμών προσανατολισμένων στον άνθρωπο σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας. Δεν θα πρέπει να αντιλαμβανόμαστε το κράτος μόνο ως ρυθμιστικό μηχανισμό για διάφορα και μερικές φορές αντικρουόμενα συμφέροντα, αλλά και ως όργανο για την επίτευξη κοινωνικά επιθυμητών συλλογικών αγαθών και της ευημερίας όλων των μελών της κοινωνίας. Ένα τέτοιο κράτος μπορεί να δομηθεί μόνο από το λαϊκό στρώμα και να καρποφορήσει σε δημοκρατικό περιβάλλον. Είναι υπόλογο σε όλα τα επίπεδα και συνδέεται με διάφορους άλλους θεσμούς της κοινωνίας των πολιτών. Οι θεσμοί αυτοί, με τη σειρά τους, θα πρέπει να αποτελέσουν τη δύναμη της αντιπολίτευσης προς την κρατική εξουσία. Η δημοκρατικοποίηση, η αποκέντρωση, η απελευθέρωση και η αυτονόμηση είναι όλες έννοιες που συνδέονται με το κοινωνικά υπόλογο κράτος.

Οι ιθύνοντες χάραξης πολιτικών θα πρέπει να καταλάβουν ότι η αγορά εξυπηρετεί μόνο ως απαραίτητος μηχανισμός για τη διανομή ορισμένων ειδών καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών και ως ερέθισμα για αλλαγές στην παραγωγικότητα – όχι ως κριτής και παροχέας κοινωνικά πολύτιμων συλλογικών αγαθών. Αυτά τα συλλογικά αγαθά μπορούν να αποκτηθούν μέσω της πολιτικής: η πολιτική της δόμησης συμφωνιών, συλλογική συμμετοχή, διαφανής λήψη αποφάσεων και δημοκρατικές δεσμεύσεις, εμπνευσμένες από τις αξίες της ελευθερίας, δικαιοσύνης και αλληλεγγύης.

Η ΕΕ θα πρέπει να υποστηρίξει μια βιώσιμη παγκόσμια ημερήσια διάταξη πολιτικών που θα συνδυάζει την καταπολέμηση της φτώχειας με την περιβαλλοντική ισορροπία. Αυτό ξεκίνησε στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002 και η υλοποίησή του παραμένει μη προσεγγίσιμη. Η αντιπολίτευση παραμένει ισχυρή σε μερικές βιομηχανοποιημένες χώρες και κυρίως στις ΗΠΑ, αλλά και σε μερικές αναπτυσσόμενες χώρες. Η ΕΕ θα πρέπει να προτείνει μια νέα συμφωνία σε παγκόσμιο επίπεδο για να διασφαλίσει τη βιώσιμη ανάπτυξη βαθιά μέσα στην παγκόσμια ημερήσια διάταξη πολιτικών.

Τα δύο εκατομμύρια ατόμων που ζουν με λιγότερα από δύο δολάρια την ημέρα θέτουν ένα σοβαρό ερώτημα στη νομιμότητα του παγκόσμιου οικονομικού και πολιτικού συστήματος. Πολλά νέα παγκόσμια κοινωνικά κινήματα, όπως το Παγκόσμιο Κοινωνικό Συνέδριο, έχουν αναπτύξει ισχυρούς αντιπολιτευτικούς διαλόγους, συζητώντας για παγκόσμιες εναλλακτικές λύσεις και παρέχοντας ανοιχτό χώρο για δημιουργικό διάλογο για όλες τις εκδηλώσεις της κοινωνίας των πολιτών και ειδικά των ΜΚΟ. Μέσω αυτών των διαδικασιών ανάπτυξης ισχυρών συμμαχιών θα ενισχυθεί – και τελικά θα πραγματοποιηθεί – η μάχη για παγκόσμια κοινωνική δικαιοσύνη, αλληλεγγύη και ισότητα για όλους.

Πορτρέτο 8

Πορεία μετ' εμποδίων προς την Ενσωμάτωση

Η παρούσα μελέτη περίπτωσης αρχικά ετοιμάστηκε για μια άσκηση Αξιολόγησης Ομοτίμων με θέμα την ενσωμάτωση μεταναστών που έλαβε χώρα στη Γαλλία τον Οκτώβριο του 2004.

Καταγόμενη από το Mali, η κυρία X μένει μόνη της με το μωρό της 16 μηνών. Βρίσκεται στη Γαλλία εδώ και δύο χρόνια χωρίς χαρτιά και σταθερή στέγη. Την υπόθεση είχε αναλάβει μια οργάνωση που τη βοήθησε να λάβει νόμιμα χαρτιά και στην προσπάθειά της να ρυθμίσει την κατάστασή της. Οι προσπάθειες αυτές τελικά καρποφόρησαν και πρόκειται να λάβει άδεια παραμονής ενός έτους. Ζει με τη φροντίδα του συλλόγου σε ξενώνα με το παιδί της τους τελευταίους μήνες στο κέντρο Επείγουσας Ιατρικής Φροντίδας (SAMU) του Παρισιού. Η κατάστασή της είναι πολύ ασταθής εφόσον αναγκάζεται να αλλάζει τακτικά δωμάτιο και η μόνη στήριξή της είναι ο σύλλογος που τη βοηθάει να τη ρυθμίσει.

Πλέον εμπίπτει στην κατηγορία «πρόσφυγας προσφάτως εισελθών σε γαλλικό έδαφος».

Την κάλεσαν πρόσφατα για το ιατρικό τεστ ΟΜΙ (υποχρεωτικό για άδεια παραμονής ενός έτους), αλλά της ζήτησαν να εμφανιστεί χωρίς το μωρό της, πράγμα που σήμαινε ότι ο σύλλογος θα έπρεπε να το φροντίσει κατά την επίσκεψή της στο κέντρο.

Στη συνέχεια, της ζήτησαν να παραβρεθεί στη μονοήμερη εισαγωγική ομιλία «Η ζωή στη Γαλλία». Και πάλι προέκυψε το πρόβλημα με τη φροντίδα του μωρού και λύθηκε κατά τον ίδιο τρόπο. Κατά την εκπαίδευσή της, αξιολογήθηκαν οι γλωσσικές ικανότητες της κυρίας X και επέστρεψε με ένα χαρτί που την ταξινομούσε στην 4^η κατηγορία. Ο σύλλογος δεν γνώριζε τι σημαίνει αυτό. Έπρεπε να υπογράψει τη Σύμβαση Ενσωμάτωσης, αλλά ποτέ δεν την ενημέρωσαν ότι είχε το δικαίωμα να αρνηθεί. Ούτως ή άλλως, δεν γνωρίζουμε εάν η Σύμβαση Ενσωμάτωσης είναι καθοριστική για την απόφαση της κυβέρνησης να αφήσει το μετανάστη να μείνει στη Γαλλία.

Η κυρία X σύντομα θα πρέπει να λάβει μέρος στην ομιλία για το γαλλικό διοικητικό σύστημα, που θα πρέπει και πάλι να λύσει το πρόβλημα με τη φύλαξη του μωρού.

Ο σύλλογος που την βοηθάει και οργανώνει τα μαθήματα γλώσσας δεν έχει επιλεγεί μέσω μειοδοτικών διαγωνισμών (μόνο δύο οργανώσεις έχουν επιλεγεί σε όλο το Παρίσι). Το δημόσιο ίδρυμα FASILD ενημέρωσε το σύλλογο αυτό ότι δεν θα λαμβάνει πλέον χρηματοδότηση για την παροχή βοήθειας για αυτή την κατηγορία γυναικών. Η γυναίκα αυτή έχει λάβει υποστήριξη από δύο εργαζόμενους και έναν εθελοντή του συλλόγου τα τελευταία δύο χρόνια και με αυτό τον τρόπο θα καταφέρει να βγει από την κατάσταση (ελπίζουμε).

Ο σύλλογος ανησυχεί ότι εφόσον τακτοποιηθεί η άδεια παραμονής της, η υπόθεσή της θα μεταφερθεί από το κρατικό κοινωνικό σύστημα βοήθειας (Επείγουσες κοινωνικές υπηρεσίες) στο διαμερισματικό κοινωνικό σύστημα βοήθειας (της πόλης του Παρισιού) και ο φάκελός της θα πρέπει να μεταφερθεί. Προφανώς, κάποιος άλλος κοινωνικός λειτουργός θα αντικαταστήσει αυτόν που έχει αναλάβει τώρα την υπόθεση.

Ο σύλλογος πιστεύει ότι επειδή αυτή η γυναίκα είναι νέα και δυναμική, πιθανώς να βγάλει τον εαυτό της από την κατάσταση. Δυστυχώς, το σύστημα πιθανώς να αποθαρρύνει πολλούς άλλους που θα δειλιάσουν μπροστά στα εμπόδια που δημιουργεί η Κυβέρνηση.

Βιβλιογραφία

•

Amin, S., *Capitalism in the age of globalisation*, London and New York: Earthscan, 1997.

•

Ashmore, R.D., “Solving the problem of prejudice”, in B. H. Collons (ed.), *Social Psychology: Social influence, attitude change, group processes and prejudice*, Reading Mass, Addison-Wesley, 1970.

•

Bass, L., övök a mennyeknek országá. (...theirs is the kingdom of heaven) *Élet és Irodalom*, 48. évf, no. 12004.

•

Balibar and Wallerstein I., *Race, Nation, Classe: Les identités ambiguës*, Cahiers libres, Paris, La Découverte, 1988.

- Bauman, Z., *Liquid Modernity*, Cambridge: Polity Press, 2000.
- Biesecker, A, Kooperative Vielfalt und das “Ganze der Arbeit“ *“Die Armutskonferenz (Hrsg.): Es ist genug für alle da!*, Erwerbsarbeit und soziale Sicherheit, Wien 1999, pp. 47-55.
- Boyer, R., Drache, D.,(ed.), *States Against Markets: The Limits of Globalisation*, London: Routledge, 1996.
- Burchardt, T., ‘Social exclusion: concepts and evidence’, in Gordon-Townsend, 2000, pp. 385-406.
- Cachón, L. , *La discriminación racial. Propuestas para una legislación antidiscriminatoria en España. Barcelona*, Icaria, place, 2003.
- Cavanagh, J. and Anderson, S., *World’s Billionaires Take a Hit, But Still Soar*, The Institute for Policy Studies, 2002.
- Central Statistical Office, *Családi költségvetés 2000*, Adattár, (Household budget data) 2002.
- Central Statistical Office, *Poverty and Social Exclusion in Contemporary Hungary*, (under preparation in 2002)
- Chossudovsky, M., *The globalisation of poverty: Impacts of World Bank reforms*, London and New Jersey: Zed Books, 1998.
- Commission Staff Working Paper *“Joint Inclusion Report - Statistical Annex”*, SEC(2003) 1425.
- Costa, B.V., “The status of non community nationals”, in P. Alston (edit.), *The EU and Human Rights*, Oxford, Oxford University Press, 1999, p. 412.
- Deacon, B., et al, *Global Social Policy: International Organizations and the Future of Welfare*, London: Sage, 1997.
- Deacon, B., *Globalisation and Social Policy: The Threat to Equitable Welfare*, Geneva: UN Res. Inst. Soc. Dev., 2000.
- Dögei, I., et al, *Country Report for Hungary*, Prepared in the framework of International Labour Office, Socio-Economic Security Programme, People’s Security Surveys - PSS (manuscript), 2002.

- ECRI, *Declaration establishing the European Commission against Racism and Intolerance*, Strasbourg, 1994.
- Elmar, R. and Leigfried, S., 'Welfare State Limits to Globalisation', *Politics and Society*, Vol. 26, No. 3, September 1998: 363-390.
- Esping-Andersen, G., (ed.), *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*, London: Sage, 1996.
- Esping-Andersen, G., *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge: Polity, 1990.
- European Commission, Eurostat, *The Social Situation in the European Union*, http://europa.eu.int/comm/employment_social/social_situation/docs/SSR2002_en.pdf, 2002
- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Annual Report, *Looking reality in the face: The situation regarding racism and xenophobia in the European Community*, 1998.
- Falk, R., *Predatory Globalisation*, Cambridge, UK: Polity Press, 1999.
- Feder-Kittay, E. und Feder, E. K. (Hrsg.), *The subject of care. Feminist Perspectives on Dependency*, Oxford Press, 2002.
- Ferge, Z., *Társadalmi újratermelés és társadalompolitika* (Social reproduction and societal policy), Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1982.
- Ferge Z., et al., *Social Protection, Social Exclusion and Poverty in Hungary*, Report on the survey about Social Exclusion and Poverty in Hungary, International Labour Office, Central and Eastern European Team: Budapest, 2002.
- Ferrera, M., and Rhodes, M., (ed.), *Recasting European Welfare State*, London: Frank Cass, 2000.
- Fligsten, N., and Merand, F., *Globalisation or Europeanization? Evidence on the European economy since 1980*, *Acta Sociol.*, 2002, 45:7 22,.

- Fouarge, D., and Layte, R., 'Duration of Poverty Spells in Europe', EPAG. *Working Paper* 2003–47, Colchester: University of Essex, (2003). <http://www.iser.essex.ac.uk/epag/pubs/>
- Gans, H. J., 'The Uses of Poverty: The Poor Pay All', *Social Policy*, July/August 1971: pp. 20-24.
- George, V., and Wilding, P., *Globalisation and human welfare*, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2002.
- Gordon, D., and Townsend, P., (eds.), *Breadline Britain. The measurement of poverty*, Bristol: The Policy Press, 2000.
- Gordon, D., et al, *Poverty and social exclusion in Britain*, York Publishing Services for the Joseph Rowntree Foundation: York, 2003.
- Habermas, J., *The Postnational Constellation: Political Essays*, Cambridge, USA: MIT Press, 2001.
- Havasi, É., 'Szegénység és társadalmi kirekesztettség a mai Magyarországon', (Poverty and Exclusion in Contemporary Hungary), *Szociológiai Szemle* 2002, 4. sz. 51-71.
- Held, D., *Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus*, Cambridge: Polity Press, 2004.
- Huber, E., and Stephens, J.D., *Development and Crises of the Welfare State. Parties and Policies in Global Markets*, Chicago: Univ.Chicago Press, 2001.
- Report of the World Commission on the Social Dimension of Globalization, *A Fair Globalization: Creating Opportunities for All*, 2004 p. vii
- Jenkins, S. P. and Rigg, J. A., *The Dynamics of Poverty in Britain*, Research Report N°157 Corporate Document Services, Crown Copyright 2001. (A report of research carried out by the Institute for Social and Economic Research (ISER), University of Essex, on behalf of Department for Work and Pensions, 2001.
- Kovács, K., 'Társadalmi rétegződés és mortalitás', in: Daróczi, E., (2003) *Kettős szorításban*, Népeségutató Kutatóintézet: Budapest, 2003. pp. 125-140.
- Korpi, W., 'Welfare State regress in Western Europe: Politics, Institutions, Globalisation, and Europeanization', *Annual Review of Sociology*, Vol. 29, August 2003: 589-609.

- Ladányi, J., and Szelényi, - I., *The Making of an Underclass - Historical and Comparative Perspectives*, The University of Chicago Press: Chicago, 2002.
- Layte, R., et al, *Persistent and Consistent Poverty in the 1994 and 1995, Waves of the European Community Household*
- Martin, A., *What Does Globalisation have to Do With the Erosion of Welfare State? Sorting Out the Issues*, Center for European Studies: Harvard University, Working Paper Series # 7.5 2002.
- Martin, et al., *The Global Trap*, 1997.
- Modood, T. ,“Ethnic diversity and disadvantage”, in T. Modood et al, *Ethnic minorities in Britain*, London, Policy Studies Institute, 1997, p. 353.
- Morawa, A. H. E., *“The Concept of Non-Discrimination*, European Centre for Minority Issues, Flensburg, Germany, 2002.
- Nussbaum, M. C., *Women and Human Development. The Capabilities Approach*, Cambridge University Press, 2000.
- OECD, *School factors related ton Quality and Equity - PISA 200, 2005*.
<http://www.pisa.oecd.org/documents/35/0,2340,en>
- Palier, B., et al, (eds), *Globalisation and European Welfare States: Challenges and Change*, Basingstoke: Palgrave, 2001.
- Panayi, P., *An Ethnic History of Europe since 1945: Nations, States and Minorities*, Harlow, England; New York; Longman, 2000,p. 79.
- Panel Study, EPAG Working Paper, 2000. www.iser.essex.ac.uk/epag/pubs/workpaps/pdf/2000-11.pdf
- Ramonet, I., *The politics of hunger*, Le Monde diplomatique,November 1998.
- Rasmusen P.N., *Europe and the New Global Order*; A report for the Party of the European Socialists, 2003.

- Róbert, P. 'Iskolai teljesítmény és társadalmi háttér nemzetközi összehasonlításban', in: Kolosi, T., et al., *Társadalmi report*. Budapest: TÁRKI, 2004. pp. 193-205.
- Sachs, J., *Investing in Development*, UN Millennium Project, January 2005.
- Scholte, J. A., "Beyond the Buzzword: Towards a Critical Theory of Globalisation," in Kofman, E. and Young, G. (ed.), *Globalisation: Theory and Practice*, London: Pinter, 1996.
- Scholte, J. A., *Globalisation: A Critical Introduction*, New York: St. Martin's, 2000.
- Selma und Svab, A., (Hrsg.) *Labyrinths of Care*, Peace Institute, Ljubljana, 2003.
- Sevenhuijsen, S., *The Place of Care. The Relevance of the Ethics of Care for Social Policy*, in Sevenhuijsen S. and Svab A., *Labyrinths of Care. The Relevance of the Ethics of Care Perspective for Social Policy*, Ljubljana, Peace Instiute, pp. 13-41.
- Shah, A., *Poverty Facts and Stats*, Global Issues, 2004.
- Shavit, Y., Blossfeld, H. P., *Persistent inequality. Changing educational attainment in thirteen countries*, Westview Press, Inc.: Boulder, 1993.
- Sik, E., and Redmond, G., 'Coping strategies in Central European countries in Poverty in Transition Economies', eds.
- Snower, D., *The Modern Welfare State: Problems and Suggested Reforms*, Empirica 23, 1996: 207-226.
- Spéder, Z., *A szegénység dinamikája Magyarországon, (Tények, megközelítések és értelmezések*, Budapest 2000, manuscript. (The dynamics of poverty in Hungary).
- Spéder, Z., *A szegénység változó arcai. Tények és értelmezések*, Budapest: Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság - Századvég Kiadó, 2002.
- Statistics in Focus, Population and social conditions, Theme 3 - 12/2004: "Monetary poverty in new Member States and Candidate Countries".

- Statistics in Focus, Population and social conditions, Theme 3 - 8/2003: *“Poverty and social exclusion in the EU after Laeken-part 1”*.

- Townsend, P. and Gordon, D., *World Poverty: New Policies to Defeat an Old Enemy*, Policy Press, 2002.

- Weisbrot, M., et al, *The Scorecard on Globalisation 1980-2000: Twenty Years of Diminished Progress*, Center for Economic Policy and Research: New York, 2001.

- Weiss, L., ‘Globalisation and the Myth of the Powerless State’, *New Left Review*, 1997, pp. 3-27.
Wolfenson, J., *The Other Crisis*, World Bank, October 1998, quoted from *The Reality of Aid 2000*, Earthscan Publications, 2000, p.10.

Σημειώσεις για τους Εκδότες και Συντελεστές

Fintan Farrell

Ο Fintan Farrell συμμετέχει ενεργά στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κατά της Φτώχειας (EAPN) πάνω από 15 χρόνια. Από τον Ιούνιο του 2002 εργάζεται ως Διευθυντής στο Δίκτυο. Ο Fintan κατάγεται από την Ιρλανδία όπου έλαβε μακρά εμπειρία εργαζόμενος στον κοινοτικό και εθελοντικό τομέα – κυρίως ως δικηγόρος για τα δικαιώματα των Ιρλανδών Ταξιδιωτών. Ο Fintan είναι Αντι-Πρόεδρος της Κοινωνικής Πλατφόρμας (Πλατφόρμα των ευρωπαϊκών κοινωνικών ΜΚΟ).

Zsuzsa Ferge

Η Zsuzsa Ferge (née Kecskeméti) γεννήθηκε στη Βουδαπέστη το 1931. Είναι οικονομολόγος και έχει εργαστεί στον τομέα της κοινωνικής στατιστικής, κοινωνιολογίας και κοινωνικής πολιτικής. Ίδρυσε το πρώτο τμήμα κοινωνικής πολιτικής στην Ουγγαρία το 1989 και δίδασκε εκεί μέχρι τη συνταξιοδότησή της το 2001. Οι βασικοί τομείς ενδιαφέροντος της είναι η κοινωνική δομή, οι κοινωνικές ανισότητες, η φτώχεια και ο κοινωνικός αντίκτυπος της μετάβασης. Είναι ιδρυτικό μέλος και ακτιβίστρια σε ένα πλήθος οργανισμών. Έχει συγγράψει πάνω από 20 βιβλία και είναι μέλος της Ουγγρικής Ακαδημίας Επιστημών, της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας, της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας του Yuste και έχει λάβει διάκριση από το Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου.

Vincent Forest

Ο Vincent Forest είναι ο Υπεύθυνος Πληροφόρησης του Ευρωπαϊκού Δικτύου Κατά της Φτώχειας (EAPN) των τελευταίων εννέα ετών. Έχει δίπλωμα στη Δημοσιογραφία και Επικοινωνία από το Université catholique de Louvain (UCL), καθώς και Δίπλωμα Διδασκαλίας από το Université Libre de Bruxelles (ULB). Ειδικευμένος στις διεθνείς σχέσεις, ο Vincent έγινε μέλος του EAPN το 1996. Εργάστηκε για τη Διεθνή Αμνηστία από το 1994 μέχρι το 1996. Είναι μέλος του συμβουλίου του

παραρτήματος από το 2000 και είναι πρόεδρος του συμβουλίου της βελγικής γαλλόφωνης Αμνηστίας από το 2003.

José Manuel Fresno

Ο José Manuel Fresno κατέχει International MBA για Στελέχη από το Esade Business School, με Δίπλωμα στις Πολιτικές Επιστήμες και Κοινωνιολογία από το Universidad Complutense de Madrid και δίπλωμα στη Φιλοσοφία από το Universidad Autónoma de Madrid. Ο José Manuel ήταν Διευθύνων Σύμβουλος του Ιδρύματος Fundacion Secretariado Gitano την περίοδο 1990-2004 και σήμερα είναι Διευθύνων Σύμβουλος του Ιδρύματος Fundacion Luis Vives. Είναι το ισπανικό μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και Ανέχειας, Συμβούλιο της Ευρώπης (ECRI). Ο José Manuel συμμετέχει ενεργά στο EAPN από το ξεκίνημά του: ήταν ο πρόεδρος του ισπανικού EAPN την περίοδο 1993-1995, μέλος της Επιτροπής Στελεχών του EAPN (Ευρώπης) την περίοδο 1995-1997 και συντονιστής της Ομάδας EAPN για τα Διαρθρωτικά Ταμεία την περίοδο 1998-2002.

Brian Harvey

Ο Brian Harvey είναι ερευνητής και αναλυτής κοινωνικών πολιτικών έχοντας βάση του το Δουβλίνο της Ιρλανδίας. Εργάζεται στο χώρο της φτώχειας, ισότητας, κοινωνικών πολιτικών, καθώς και στον κόσμο των μη κυβερνητικών οργανισμών και ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης. Εργάζεται για κυβερνητικές υπηρεσίες, μη κυβερνητικούς οργανισμούς, συνασπισμούς μεγάλων επιχειρήσεων, δίκτυα και ιδρύματα. Είναι συγγραφέας του 'Δικτύωση στην Ευρώπη' – ένας οδηγός για ευρωπαϊκές εθελοντικές οργανώσεις, 'Δικτύωση στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη' και το Εγχειρίδιο του EAPN για τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία.

Ludo Horemans

Ο Ludo Horemans είναι στέλεχος ανάπτυξης στο επίπεδο λαϊκών στρωμάτων στην περιοχή Antwerp του Βελγίου παραπάνω από 30 χρόνια. εργάζεται με άτομα που βιώνουν φτώχεια στο τομέα της κοινοτικής ανάπτυξης. Συντονίζει τους συλλόγους ατόμων που βιώνουν φτώχεια σε επίπεδο πόλης στο Antwerp. Ο Ludo είναι πρόεδρος του περιφερειακού φλαμανδικού EAPN τα τελευταία 15 χρόνια. Είναι ενεργό μέλος του EAPN από το ξεκίνημα του Δικτύου και ήταν Πρόεδρος του EAPN (Ευρώπης) την περίοδο 2001-2003. Πρόσφατα είναι ένας από τους Αντι-Προέδρους του EAPN.

Μαρία Μαρινάκου

Η Μαρία Μαρινάκου κατάγεται από την Ελλάδα και είναι Πρόεδρος του EAPN από το 2003. Διαθέτει μακρόχρονη εμπειρία ως λέκτορας και ερευνήτρια στους τομείς της συγκριτικής κοινωνικής πολιτικής και των κρατών πρόνοιας και ειδικά στα ζητήματα της φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού και το ρόλο των ΜΚΟ. Από το 1995, η Μαρία έχει εργαστεί με αιτούντες άσυλο, μετανάστες και πρόσφυγες σε διάφορους ΜΚΟ. Είναι Εθνική Αξιολογήτρια προγραμμάτων χρηματοδοτούμενα από το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Επιστημών (ESF) στην Ελλάδα. Πρόσφατα εργάζεται στη θεσμική δόμηση πολιτικών για την κοινωνική προστασία σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Anita Morhard

Η Anita Morhard έχει Πανεπιστημιακό Δίπλωμα σε γλώσσες και διαπολιτισμική επικοινωνία. Είναι υπεύθυνη πολιτικών για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και έχει εργαστεί για την καταπολέμηση

της φτώχειας σε Ομοσπονδιακό επίπεδο του Arbeiterwohlfahrt (έναν από τους μεγαλύτερους γερμανικούς οργανισμούς πρόνοιας). Η Anita είναι ενεργό μέλος του γερμανικού δικτύου κατά της φτώχειας. Πρόσφατα είναι μία από τις Αντι-Προέδρους του EAPN (Ευρώπης).

Michaela Moser

Η Michaela Moser έχει εργαστεί πολλά χρόνια με τα δίκτυα γυναικών, εκπαιδευτικούς οργανισμούς και οργανισμούς νέων. Ως ενεργό μέλος του αυστριακού EAPN τα τελευταία επτά χρόνια, πρόσφατα εργάζεται ως υπεύθυνη δημοσίων σχέσεων στην Ένωση Κέντρων Συμβουλών Χρέους της Αυστρίας και επίσης, συμμετέχει σε ερευνητικές δραστηριότητες στον τομέα της κοινωνικής και φεμινιστικής ηθικής.

Alida Smeekes

Η Alida Smeekes έχει εργαστεί (εθελοντικά) πάνω από 20 χρόνια σε τοπικό και εθνικό επίπεδο στην ολλανδική οργάνωση αυτοβοήθειας Landelijk Steunpunt Vrouwen en de Bijstand, που εργάζεται υπέρ των γυναικών με ελάχιστο εισόδημα. Η Alida παρέχει συνεχή υπενθύμιση ότι ο αγώνας για την ισότητα των φύλων ακόμη συνεχίζεται. Επίσης, είναι Πρόεδρος του LKU (Εθνικό Ίδρυμα Κατάρτισης που οργανώνεται και είναι προς όφελος των εναγόντων) που έχει ως στόχο να ενδυναμώσει τους ανθρώπους να αποκαταστήσουν και να βελτιώσουν την αυτοπεποίθησή τους και τη συμμετοχή τους στην κοινωνία.

Edward Thorpe

Ο Edward Thorpe έχει ως έδρα του τις Βρυξέλλες όπου είναι ο Υπεύθυνος Πολιτικών του AGE (Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα των Ηλικιωμένων Ατόμων). Έχει την ευθύνη και συντονίζει την εργασία της ομάδας κοινωνικής ενσωμάτωσης του AGE και επίσης ασχολείται με σχετικά θέματα αναφορικά με τα ηλικιωμένα άτομα, όπως: διακρίσεις, απασχόληση, υπηρεσίες, υγεία και συντάξεις. Ο Edward εκπροσωπεί το AGE στη συνεργασία του με το EAPN και είναι μέλος της Υπεύθυνης Επιτροπής του EAPN Ευρώπης. Επιπλέον, έχει υπάρξει υπεύθυνος στο AGE για τις συνεργασίες τους με συλλόγους στις χώρες προσάρτησης και τα νέα Κράτη Μέλη της ΕΕ.

Από την ίδρυσή του το 1990, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κατά της Φτώχειας (EAPN) επιδιώκει να τονίσει τα ζητήματα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στα Κράτη Μέλη της ΕΕ. Κάνοντας αυτό, το EAPN επιδιώκει να μεταφέρει την προοπτική των ΜΚΟ που προστατεύουν τα συμφέροντα των ατόμων που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό στην ανάπτυξη προτάσεων και δράσεων που θα στοχεύουν στην εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στις χώρες της ΕΕ.

Το EAPN συνεχίζει να οραματίζεται την πραγμάτωση μιας Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Στο τρίτο βιβλίο που εκδίδει το EAPN γίνονται παρατηρήσεις για τις υπάρχουσες στρατηγικές της ΕΕ που στοχεύουν σε ένα αποφασιστικό αντίκτυπο στην εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ, καθώς και στην ανάπτυξη συζητήσεων για τις προσεγγίσεις που απαιτούνται για την πραγματική επίτευξη ενός τέτοιου οράματος για την ΕΕ.

Επίσης, το παρόν βιβλίο περιλαμβάνει μια σειρά από δοκίμια που αποδεικνύουν ότι υπάρχει μια δραματική πολιτική αποτυχία για την αποτελεσματική καταπολέμηση και αποτροπή της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού εντός και εκτός της ΕΕ. Τα δοκίμια αυτά εξετάζουν τα βασικά αίτια που κρύβονται πίσω από την αποτυχία αυτή και δημιουργούν ζήτηση για μια πολιτική ηγεσία που να είναι εναρμονισμένη με τις καθημερινές προσδοκίες των πολιτών και κατοίκων των Κρατών Μελών της ΕΕ.

Επιπλέον, το βιβλίο παρέχει μια σειρά από πορτρέτα ατόμων που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό σε διαφορετικές χώρες της ΕΕ. Αυτά τα πορτρέτα παρουσιάζουν ένα ίχνος μερικών πραγματικοτήτων από τα 68 εκατομμύρια άτομα που αντιμετωπίζουν φτώχεια και αποκλεισμό στην ΕΕ. Τα πορτρέτα απεικονίζουν τη ζημιά που υφίστανται άτομα από την αποτυχία να οργανώσουμε την κοινωνία μας με τέτοιο τρόπο ώστε όλοι οι άνθρωποι να έχουν πρόσβαση στα θεμελιώδη δικαιώματά τους, καθώς και δείχνουν πως άτομα που βιώνουν φτώχεια και αποκλεισμό μπορούν να υπερπηδήσουν μεγάλα εμπόδια και να συμβάλλουν στη δημιουργία της ΕΕ που Εμείς Επιθυμούμε!

Rue du Congrès 37-41
B-1000 Βρυξέλλες
www.eapn.org

Το ΕΑΡΝ είναι μία ανεξάρτητη συμμαχία μη κυβερνητικών οργανισμών (ΜΚΟ) και ομάδων που ασχολούνται με την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στα Κράτη Μέλη και σε υποψήφιες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα μέλη του ΕΑΡΝ στοχεύουν να ενδυναμώσουν τα άτομα και τις κοινότητες που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό να ασκήσουν τις ευθύνες και τα δικαιώματά τους και να τους διευκολύνουν να σπάσουν την απομόνωσή τους και να αντικρούσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό τους.